

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДЗІКОВСЬКИЙ МАКСИМ РОМАНОВИЧ

УДК 34(436)(091):[342.565.4:[34.038+340.13](436)“1875/1918“(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
«ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
АВСТРІЙСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ТРИБУНАЛУ (1875–1918
РР.): ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Спеціальність 081 «Право»
Галузь знань 08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М.Р. Дзіковський
(підпис)

Науковий керівник
Кобилецький Микола Мар'янович
доктор юридичних наук,
професор

АНОТАЦІЯ

Дзіковський М.Р. «Правові основи організації та діяльності австрійського Адміністративного Трибуналу (1875–1918 рр.): історико-правове дослідження». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань – 08 «Право»). – Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022.

У дисертації на підставі аналізу Конституції Австрії 1867 р., законів та підзаконних нормативно-правових актів, архівних матеріалів та наукової літератури досліджено передумови утворення, структуру та юрисдикцію Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918).

Аргументовано застосування у дисертації концептуальних підходів, зокрема діалектичного, цивілізаційного, герменевтичного. Показано, що діалектичний підхід є традиційним для історико-правової науки, в тому числі для дослідження утворення та діяльності Адміністративного Трибуналу (1875–1918) у дослідницький період.

Цивілізаційний та герменевтичний підходи сприяли дослідженню суспільно-політичних передумов утворення Адміністративного Трибуналу Австрії, розкриттю порядку формування, визначенню його юрисдикції, структури та компетенції.

Проаналізовано порядок формування вищих, центральних та місцевих органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування. Досліджено функції та повноваження парламенту Австрії (Державної Ради, Reichsrath), Ради Міністрів, крайових і місцевих органів державної влади, зокрема Галицького намісництва, Львівської міської ради, міських, повітових та сільських органів місцевого самоврядування.

Розкрито особливості становлення адміністративного судочинства у країнах Європи у ХІХ ст. Зазначено, що модель французької адміністративної юстиції формувалася під час Великої французької революції. Адміністративна юстиція Німецької імперії поділялась на три рівні, до яких відносились міські

та окружні комітети, окружні адміністративні суди та Вищий адміністративний суд.

Виокремлено політико-правові передумови перетворення Австрійської імперії на конституційну і правову Австро-Угорську монархію з елементами демократичної держави та визначено зміни у державному устрої та правовій системі після прийняття конституції Австрії 1867 р.

Австрійська конституція 1867 р. передбачала положення щодо реформування та функціонування судової системи. Система загальних судів складалась з одноособових повітових судів, колегіальних окружних судів, колегіальних крайових судів та Вищого судового касаційного і судового Трибуналу в Відні, як суду найвищої інстанції у системі судів загальної юрисдикції. У Галичині у Львові та Кракові діяли два вищі крайові суди. В основному конституційному законі від 21 грудня 1867 р. В Австрії передбачалось створення та функціонування Державного Трибуналу, до компетенції якого відносилось розгляд правових спорів, однією з сторін яких були органи публічної влади. Державний Трибунал мав право розглядати суперечки, спірні справи в сфері публічного права, які виникали у королівствах і землях, що були представлені у Рейхсраті. До складу Державного Трибуналу входили президент та віце-президенти Державного Трибуналу, 12 членів і 4 їх заступники, які пожиттєво призначалися австрійським цісарем.

Доведено, що основні конституційні закони Австрії від 21 грудня 1867 р. передбачали реформування системи судів загальної юрисдикції та утворення Державного Трибуналу, як суду вищої інстанції щодо розгляду публічно-правових спорів, а також передбачала створення Адміністративного Трибуналу.

Встановлено, що автором законопроекту «Про Адміністративний Трибунал» став відомий австрійський юрист Карл Лемаєр. Карл Лемаєр, працюючи на відповідальних посадах у міністерстві освіти і віросповідання Австрії сприяв відкриттю Чернівецького університету та створення у ньому юридичного факультету. У 1881 р. Карла Лемаєра було обрано почесним доктором (*honoris causa*) Чернівецького університету.

Показано процес прийняття закону «Про Адміністративний Трибунал» у палаті депутатів та палаті панів Рейхсрату (Державної Ради) Австрії та підписання закону австрійським імператором і його офіційного оприлюднення. Висвітлюється структура Адміністративного Трибуналу Австрії, до складу якого з 1876 р. входив президент Адміністративного Трибуналу, віце-президент та 12 членів. З 1894 р. до складу Адміністративного Трибуналу входив другий віце-президент. У 1876 р. Адміністративний Трибунал розглянув 300 справ, а в 1918 - вже 4000 справ. У зв'язку зі значним збільшенням справ, склад Адміністративного Трибуналу в 1918 р. зріс до 49 суддів. Судді Адміністративного Трибуналу обиралися депутатами Палати панів та палати депутатів Державної ради і призначалися австрійським цісарем. Суддями працювали високого рангу державні службовці, професійні судді і адвокати та юристи-науковці.

Встановлено, що у Галичині в 1907 році було підготовлено проєкт закону про створення Крайового Адміністративного Трибуналу. Авторами даного законопроєкту був професор юридичного факультету Львівського університету С. Стажинський та його учень і співробітник З. Прохвіцькі. Даний проєкт закону структурно складався з 51 статті. Його метою було утворення у Галичині крайового Адміністративного Трибуналу, який мав стати судом першої інстанції щодо розгляду адміністративних справ. Автор проаналізував зміст проєкту закону «Про Адміністративний Трибунал» і показав, що у 1914 р. даний проєкт закону не був прийнятий Галицьким крайовим сеймом і ідея функціонування крайового Адміністративного Трибуналу у Королівстві Галичини і Володимерії у період перебування українських і польських земель у складі Австро-Угорщини не була реалізована.

З'ясовано, що юрисдикція Адміністративного Трибуналу визначалася конституцією Австрії 1867 р. та законом «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р. З юрисдикції Адміністративного Трибуналу були вилучені: 1) справи, які відносились до компетенції інших судів Австрії 2) справи, які стосувались повноважень спільних органів влади Австро-Угорщини 3) справи виключної компетенції органів публічної влади Австрії; 4) справи, які розглядалися

змішаним складом суддів різних юрисдикцій та органів публічної влади; 5) дисциплінарні справи працівників органів публічної влади та ін. До них належали національні комісії з купівлі землі та регулювання земельних правовідносин. Показано, що у випадку виникнення спорів щодо юрисдикцій між Державним Трибуналом і Адміністративним Трибуналом створювався змішаний сенат, до складу якого входили по чотири представники від кожного з вищих судів публічного права. Головуючим у цьому змішаному сенаті був президент Державного Трибуналу.

Адміністративний Трибунал мав право розглядати скарги після розгляду їх в усіх передбачених законодавством адміністративних інстанціях. Скаргу до Адміністративного Трибуналу можна було подати упродовж 60 днів після винесення рішення органу публічної влади, уповноваженого розглядати справу в останній адміністративній інстанції. Рішення Адміністративного Трибуналу приймалися від імені австрійського імператора.

Встановлено, що на основі судових рішень Адміністративного Трибуналу, Рада Міністрів Австрії прийняла інструкцію, яка врегульовувала адміністративну процедуру в Австрії. Основну кількість справ, які розглядав Адміністративний Трибунал, становили справи, в яких скасовувались рішення органів місцевого самоврядування, виборчі та релігійні справи.

Автор показав, що після новелізаційного закону «Про Адміністративний Трибунал» було спрощено судовий процес в Адміністративному Трибуналі. Доведено, що значна кількість судових справ була із західноукраїнських земель (Східна Галичина, Північна Буковина). Більшість із них стосувалися виборчих справ до органів місцевого самоврядування.

Зокрема, у 1912 р. до Адміністративного Трибуналу звернулись зі скаргою представники української громади міста Львова щодо порушення виборчих прав українського населення під час проведення виборів до Львівської міської ради. Внаслідок цих виборів до складу Львівської міської ради не було обрано жодного українського депутата. У своєму рішенні щодо скасування результатів виборів Адміністративний Трибунал посилався на Основний конституційний закон від 21 грудня 1867 р. «Про основні права

громадян для королівств і країв, що представлені у Державній Раді», законодавство про вибори та інші нормативно-правові акти. Однією з підстав скасування результатів виборів була відсутність достатньої кількості виборчих бюлетенів.

Ключові слова: конституція, скарга, Адміністративний Трибунал, Державний Трибунал, рішення, адміністративна справа, орган публічної влади, суд, судді, Австрія, Австро-Угорщина.

ANOTATION

Dzikovskyi M.R. «The legal bases of the organization and the activity of the Austrian Administration Tribunal (1875-1918): historical and legal research». – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 «Law» (field of knowledge – 08 «Law»). – Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, 2022.

In the dissertation on the basis of the analysis of the Constitution of Austria of 1867 year laws and bylaws, archival materials and scientific literature examined the preconditions for the formation, structure and jurisdiction of the Administrative Tribunal of Austria (1875–1918).

The use of conceptual approaches in the dissertation, in particular dialectical, civilizational, and hermeneutic, is argued. It is shown that the dialectical approach is traditional for historical and legal science, including for the study of the formation and activity of the Administrative Tribunal (1875–1918) during the research period.

Civilizational and hermeneutic approaches promoted the study of socio-political prerequisites for the formation of the Administrative Tribunal of Austria, the disclosure of the order of formation, the determination of jurisdiction, structure and competence.

The order of formation of higher central and local bodies of state executive power and local self-government bodies is analyzed. The functions and powers of the Austrian Parliament are studied (the State Council, Reichsrat), The Council of Ministers, regional and local state authorities, in particular the Galician Viceroyalty, the Lviv City Council, city, district and village local self-government bodies.

The features of the development of administrative justice in European countries in the 19th century are revealed. It is noted that the model of French administrative justice was formed during the Great French Revolution. Administrative justice in the German Empire was divided into three levels, which included city and district committees, district administrative courts and the Supreme Administrative Court.

The political and legal preconditions for the transformation of the Austrian Empire into a democratic and legal constitutional Austro-Hungarian monarchy and

the changes in the state system and legal system of Austria after the adoption of the Austrian Constitution of 1867 are highlighted.

The Austrian Constitution of 1867 provided provisions for reforming and functioning of the Austrian judicial system. The system of general courts consisted of single-person district courts, collegial district courts, collegial regional courts and the Higher Judicial Cassation and Judicial Tribunal in Vienna, as the highest instance in the system of courts of general jurisdiction. In Galicia, there were two higher regional courts in Lviv and Kraków. In the main constitutional law of December 21, 1867 On the creation and functioning of the State Tribunal provided for the creation and functioning of the State Tribunal, the competence of which included consideration of legal disputes, one of the parties of which were public authorities, where issues of public law that arose in kingdoms and lands, which were represented in the Reichsrat, were considered. The State Tribunal consisted of the president and vice-presidents of the State Tribunal, 12 members and 4 of their deputies, who were appointed for life by the Austrian emperor.

It is proved that the basic constitutional laws of Austria of December 21, 1867 provided for the reform of the system of courts of general jurisdiction and the establishment of the State Tribunal as a court of higher instance for public law disputes and provided for the establishment of the Administrative Tribunal.

It is established that the author of the bill «On the Administrative Tribunal» was a well-known Austrian lawyer Karl Lemayer. Karl Lemayer, holding senior positions in the Austrian Ministry of Education and Religion, facilitated the opening of Chernivtsi University and the establishment of a law faculty there. In 1881, Karl Lemayer was elected honorary doctor (*honoris causa*) of Chernivtsi University.

The process of adopting the law «On the Administrative Tribunal» in the Chamber of Deputies and the House of Lords of the Reichsrat (State Council) of Austria and the signing of the law by the Austrian emperor and its official promulgation is shown. The structure of the Administrative Tribunal of Austria is covered, which since 1876, included the President of the Administrative Tribunal, the Vice-President and 12 members. From 1894 the Administrative Tribunal position of the Second Vice-President was added. In 1876 The Administrative Tribunal

considered 300 cases, and in 1918 already 4,000 cases. Due to the significant increase in cases, the composition of the Administrative Tribunal in 1918 increased to 49 judges. Judges of the Administrative Tribunal were elected deputies of the House of Lords and the Chamber of Deputies of the Council of State and were appointed by the Austrian emperor. Judges were high-ranking civil servants, professional judges and attorneys, and legal scholars.

It has been established that in 1907 a draft law on the creation of the Regional Administrative Tribunal was prepared in Halychyna, and the authors of this bill were S. Stazhynskyi, a professor at the Faculty of Law of the Lviv University, and his student and employee Z. Prohvitskyi. This draft law structurally consisted of 51 articles and its purpose was the formation of the Regional Administrative Tribunal in Galicia, which was to become a court of first instance for consideration of administrative cases. The author analyzed the content of the draft law «On the Administrative Tribunal» and showed that in 1914 this draft law was not adopted by the Galician Regional Diet, and the idea of functioning of the Regional Administrative Tribunal in the Kingdom of Galicia and Volodomeria during the period of stay of Ukrainian and Polish lands as part of Austria-Hungary was not implemented.

It was found that the jurisdiction of the Administrative Tribunal was determined by the Austrian Constitution of 1867 and the Law «On the Administrative Tribunal» of 1875. Following cases were released from the jurisdiction of the Administrative Tribunal: 1) falling within the jurisdiction of other Austrian courts 2) cases concerning the powers of the joint authorities of Austria-Hungary 3) exclusive jurisdiction of the Austrian public authorities were released from the jurisdiction of the Administrative Tribunal; 4) cases that were considered by a mixed composition of courts of different jurisdictions and public authorities; 5) disciplinary cases of public authority employees etc. These included national commissions for the purchase of land and the regulation of land relations. It is shown that in case of jurisdictional disputes between the State Tribunal and the Administrative Tribunal, a mixed Senate was created, which included four representatives from each of the higher courts of public law. The chairman of this mixed senate was the president of the State

Tribunal. The Administrative Tribunal could consider complaints after considering them in all statutory administrative instances.

An appeal to the Administrative Tribunal could be lodged within 60 days of the decision of the public authority authorized to hear the case in the last administrative instance. Decisions of the Administrative Tribunal were made on behalf of the Austrian emperor.

It was established that based on the court decisions of the Administrative Tribunal, the Council of Ministers of Austria adopted an instruction that regulated the administrative procedure in Austria. The main number of cases considered by the Administrative Tribunal consisted of cases in which the decisions of local self-government bodies, election cases and religious cases were annulled.

The author showed that after the amendment law «On the Administrative Tribunal» the judicial process in the Administrative Tribunal was simplified. It has been proven that a significant number of court cases were from Western Ukrainian lands (Eastern Galicia, Northern Bukovina). Most of them related to election cases to local government bodies.

In particular, in 1912, representatives of the Ukrainian community of the city of Lviv complained to the Administrative Tribunal about the violation of the voting rights of the Ukrainian population during the elections to the Lviv City Council. As a result of these elections, no Ukrainian deputies were elected to the Lviv City Council. In its decision to annul the election results, the Administrative Tribunal referred to the Basic Constitutional Law of 21 December 1867. «On the fundamental rights of citizens for kingdoms and territories, represented in the State Council», election legislation and other regulations. One of the reasons for canceling the election results was the lack of a sufficient number of ballot papers.

Key words: constitution, complaint, Administrative Tribunal, State Tribunal, decision, administrative case, body of public authority, court, judges, Austria, Austro-Hungary.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертацій.

1. **Дзіковський М.** Судова система Австрії за Конституцією 1867 року. *Часопис Київського університету права*. Київ. 2020. Вип. 2020/3. С. 60-64.
2. **Дзіковський М.** Утворення та функціонування державного Трибуналу Австрії (1867–1918). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. Львів. 2021. Вип. 73. С. 36–43.
3. **Дзіковський М.** Утворення, структура та юрисдикція Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918). *Visegrad journal on human rights*. 2022. Вип. 2022/2. С. 26-31.
4. **Дзіковський М.** Структура і склад Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918рр.). *Часопис Київського університету права*. Київ. 2022. Вип. 2022/1. С. 22-27.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

1. **Дзіковський М.** Утворення Адміністративного Трибуналу Австрії в Австрії. *Матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 7-8 лютого 2018 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. Ч. 2. С. 56-58.
2. **Дзіковський М.** Правове регулювання діяльності судових та правоохоронних органів ЗУНР. *Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Західноукраїнська Народна Республіка та її місце в історичному державотворенні (до 100-річчя проголошення)»*, 1 листопада 2018 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. Вип. 2. С. 260-265.
3. **Дзіковський М.** Адміністративний Трибунал Австрії його функції та повноваження. *Матеріали XVIII міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової*

системи», 18-19 квітня 2019 року, Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. С.28-30.

4. **Дзіковський М.** Державний Трибунал Австрії. *Матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 6-7 лютого 2020 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. Ч. 2. С. 68-70.

5. **Дзіковський М.** Вищі судові інстанції Австрії за Конституцією 1867 року. *Матеріали XIX міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 24 квітня 2020 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. С. 23-26.

6. **Дзіковський М.** Юрисдикція Державного Трибуналу Австрії. *Матеріали 27 звітного юридично-практичного процесу «Проблеми державного і захисту прав людей в Україні»*. Число 2, 5-6 лютого 2021 року. Львів 2021. С. 82-83.

7. **Дзіковський М.** Юрисдикція Адміністративного Трибуналу Австрії. *Матеріали XX міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 22-23 квітня 2021 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. С.128-131.

8. **Дзіковський М.** Створення, структура та повноваження Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918). *Матеріали XXVIII звітної наукової конференції «Актуальні проблеми державотворення захисту прав людини в Україні»*, 3-4 лютого 2022 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. Ч. 2. С. 80-83.

9. **Дзіковський М.** Становлення і розвиток Адміністративного судочинства в країнах Європи у XIX ст. *Матеріали XXI Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 22-23 квітня 2022 року. Львів:

Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. С. 139-141.

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. Історіографія, джерельна база та методологія дослідження	21
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	21
1.2. Методологія дослідження.....	35
Висновки до розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2. Адміністративний Трибунал у державному механізмі Австро-Угорщини	48
2.1. Становлення адміністративного судочинства у країнах Європи.....	48
2.2. Організація публічної влади Австро-Угорщини.....	57
2.3. Судова система Австрії за Конституцією 1867 р.....	79
2.4. Передумови прийняття та основні положення закону «Про Адміністративний Трибунал».....	93
2.5. Розробка та основні положення законопроекту «Про Крайовий Адміністративний Трибунал у Галичині» 1907 р.....	100
Висновки до розділу 2.....	105
РОЗДІЛ 3. Порядок формування, структура та юрисдикція Адміністративного Трибуналу Австрії 1875–1918 рр	106
3.1. Створення, структура та повноваження Адміністративного Трибуналу Австрії.....	106
3.2. Юрисдикція Адміністративного Трибуналу Австрії.....	125
Висновки до розділу 3.....	148
РОЗДІЛ 4. Діяльність Адміністративного Трибуналу Австрії 1875–1918 рр	150
4.1. Провадження в Адміністративному Трибуналі Австрії.....	150
4.2. Особливості розгляду окремих категорій справ у Адміністративному Трибуналі Австрії.....	178
Висновки до розділу 4.....	207
ВИСНОВКИ	208
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	213
ДОДАТКИ	238

ВСТУП

Актуальність теми дослідження пов'язана з особливою роллю адміністративного судочинства в історико-правовому процесі становлення правових держав європейського типу. Розвиток австрійської історичної моделі адміністративного правосуддя є одним з необхідних елементів класичного європейського шляху до верховенства права та правової держави. Реформування системи адміністративних судів ознаменувало не тільки розрізнення публічного та приватного права, що мало важливе значення для функціонування публічної влади, а це створило можливість для громадян оскаржувати дії органів державної влади і таким чином обмежувати свавілля посадових осіб органів публічної влади. Відтак, діяльність адміністративних судів стала складовою частиною незалежності судової влади та судового контролю за іншими гілками державної влади.

Утворення Адміністративного Трибуналу розпочало та завершило історичний етап у формуванні не тільки правової держави у Австро-Угорщині, а й адміністративно-правової доктрини та судової влади. Завершеність та типовість цього етапу дозволяє актуалізувати історико-правовий досвід кінця XIX – початку XX століття для наукового аналізу адміністративного судочинства в сучасній Україні.

Реформування судової системи України передбачає удосконалення діяльності її судових органів, створення механізмів, котрі дадуть суду змогу виконувати ті функції, які характерні для нього у правовій державі. Якісно вплинуть на його структурну побудову й ефективність діяльності. Крім цього, необхідно реально забезпечити кожній людині право на справедливий судовий розгляд у незалежному суді, підвищити рівень фахових вимог до суддів, відновити довіру до влади та ін.

Зазначене реформування судової системи України потребує, з-поміж іншого, об'єктивного наукового вивчення та використання і національного, і міжнародного правового досвіду, що допоможе створити модель судової системи в Україні відповідно до міжнародно-правових стандартів. Окрім того,

ця модель має відповідати національній правовій культурі, правовим традиціям і характеру українського народу. Значний інтерес у цьому контексті становить вивчення організації та діяльності адміністративного судочинства в Австрії упродовж 1875–1918 рр., що є одним з перших європейських адміністративних судів, юрисдикція, якого поширювалась і на західноукраїнські землі (Східна Галичина та Північна Буковина), що сприятиме діяльності даної системи судів в Україні.

Стан дослідження проблеми у юридичній науці. На сьогоднішній день в Україні відсутнє комплексне дослідження з історії адміністративного судочинства в Австрії. Над цією проблемою працювали і продовжують працювати українські, австрійські, польські, чеські, угорські науковці, а саме: І. Бойко, В. Браунедер, Ф. Вальтер, С. Гродзіцькі, А. Дзядзьо, Б. Долмеєр, П. Едер, В. Кульчицький, О. Кондратюк, К. Лемаєр, О. Майєр, Г. Нешвара, Т. Олеховські, Б. Тищик та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах науково-дослідної проблематики кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Адаптація адміністративного та фінансового законодавства України до права Європейського Союзу» державна реєстрація № 01194002407.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є з'ясування закономірностей і особливостей організації та діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918). Зазначене зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати джерельну базу дослідження, наукової розробки проблеми та узагальнити її історіографічні здобутки;
- визначити суспільно-політичні передумови створення Адміністративного Трибуналу в Австрії;
- виявити особливості функціонування Адміністративного Трибуналу в Австро-Угорській монархії в 1875–1918 рр.;
- уточнити структуру та компетенцію австрійського

Адміністративного Трибуналу при розгляді окремих категорій адміністративних справ;

- узагальнити та оцінити досвід організації діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії у 1875–1918 рр. і його вплив на утворення адміністративних судів в інших країнах Європи та світу.

Об’єктом дослідження є суспільно-правові відносини в сфері адміністративного судочинства в Австрії у 1875–1918 рр.

Предметом дослідження є правові основи організації, закономірності розвитку та особливості діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії у 1875–1918 рр.

Методологія дослідження побудована на принципах об’єктивності та системності й охоплює такі найважливіші концептуальні дослідницькі підходи як діалектичний, цивілізаційний, герменевтичний. Методи дослідження визначено із врахуванням його мети та завдань, змісту об’єкта і предмета. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод пізнання й історичний підхід до вивчення правових явищ, що дає змогу розглядати Адміністративний Трибунал Австрії як суд найвищої інстанції по розгляді адміністративних справ.

У процесі дослідження використано комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів. З-поміж них бачиться головним історико-правовий метод, оскільки його застосування відбувалося на кожному етапі дослідження, зокрема розкрито соціально-політичні й правові передумови утворення Адміністративного Трибуналу Австрії на основі конституції Австрії 1867 р. та закону «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р. Метод структурно-функціонального аналізу використано для з’ясування порядку формування та компетенції Адміністративного Трибуналу Австрії та його структури. Герменевтичний метод застосовано для пізнання й інтерпретації судових рішень Адміністративного Трибуналу, наукових статей, монографій, збірників, судових рішень. Системний метод використаний (з метою дослідження органів державної влади та місцевого самоврядування). Даний метод сприяє дослідженню діяльності органів публічної влади за

Австрійською конституцією 1867 р. Психологічний - з метою дослідження суб'єктивних процесів, які сприяли застосуванню норм закону «Про Адміністративний Трибунал», порівняльний (для здійснення порівняльного аналізу юрисдикції Адміністративного Трибуналу та Державного Трибуналу). Автором використано спеціально-наукові методи аналізу і синтезу (для вивчення окремих правових інститутів), абстрагування (для локального дослідження різних груп правовідносин), аналіз писемних джерел (з метою дослідження різноманітних документів), тлумачення правових приписів (для з'ясування змісту і правової природи зафіксованих у документах правових норм).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним спеціальним науковим дослідженням правових основ організації та діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918). У результаті досліджень сформульовано основні положення і висновки, котрим притаманні елементи наукової новизни.

Уперше:

- з'ясовано, що утворення та діяльність Адміністративного Трибуналу Австро-Угорщини є історичною закономірністю історико-правового процесу трансформації держави з абсолютної монархії у конституційну, практичної реалізації ідей правової держави вимогам створеним незалежної судової влади, що гарантує розподіл влади, верховенство права, захист громадян від порушень їх прав державною владою;

- розвиток суду адміністративної юрисдикції в Австро-Угорщині показано як складову взаємопов'язаних історично-правових порядків становлення державного механізму Австро-Угорської монархії, становлення і розвитку конституціоналізму, системи буржуазного австрійського права, адміністративного права як її галузі;

- обґрунтовано положення про Адміністративний Трибунал як правотворчий орган, який реалізував тогочасну адміністративно-правову доктрину, зокрема закріпив у судовій практиці поняття публічного інтересу.

Удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема згідно з конкретно-історичними умовами з'ясовано поняття «адміністрування», «Адміністративна юстиція», «Адміністративна юрисдикція», «Адміністративне судівництво», «політична влада», «публічне право», «адміністративне право», скарга ,»адміністративна скарга»;

- положення про формування засад (принципів) адміністративного права та адміністративного судочинства у діяльності Адміністративного Трибуналу Австро-Угорської монархії, та вплив даних принципів на сучасне українське адміністративне право та адміністративне судочинство;

- історико-правові знання про роль Адміністративного Трибуналу в утвердженні судової влади в Австро-Угорщині як незалежної гілки влади, вищої форми адміністративного контролю.

Набули подальшого розвитку:

- історіографія адміністративного судівництва Австро-Угорщини Нового часу та історіографія судової влади в Україні;

- розуміння правового статусу Адміністративного Трибуналу та його місце у державному механізмі Австро-Угорської монархії як гаранта контролю з боку судової гілки влади за діями державної адміністрації;

- наукові знання про особливу роль Адміністративного Трибуналу у створенні самостійної судової юрисдикції - адміністративної, що обумовлювало формування специфічної континентальної моделі судової влади.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що положення обґрунтовані у дослідженні сприяють поглибленню та збагаченню української правничої науки новими знаннями стосовно організації та діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії 1875 – 1918 рр.

- Науково-дослідницькій сфері – можна використовувати при удосконаленні законодавства про функціонування адміністративного судочинства в Україні.

- Навчальному процесі - під час викладання навчальних дисциплін та підготовки підручників і навчальних посібників з курсів «Адміністративне право», «Адміністративно-процесуальне право», «Апеляційне і касаційне

оскарження рішень в адміністративному судочинстві», «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», а також на заняттях у системі національного виховання з метою утвердження у студентів-правників національної гідності, гордості, патріотизму, справедливості, відповідальності, поваги до законодавчих моральних і правових відносин.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які об'єднують 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 287 найменування. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок, з них 199 сторінок – основний текст.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія та джерельна база дослідження

У сучасних умовах дослідження функціонування у країнах Європи адміністративних судів та адміністративного судочинства утворення та діяльність Адміністративного Трибуналу Австрії залишається малодослідженою темою в середовищі українських правознавців. Над проблемою функціонування судової системи Австрії та Австро-Угорщини працювали та продовжують працювати українські, польські, австрійські, словацькі та чеські науковці.

Однією з перших праць, у яких аналізується діяльність Адміністративного Трибуналу серед українських політиків та науковців є роботи відомого українського політичного і громадського діяча, науковця, депутата Галицького крайового сейму та австрійського парламенту Костя Левицького (1859–1941). Він був також відомим адвокатом і написав низку праць, які стосувалися функціонування австрійського парламенту, Галицького крайового сейму, судової системи Австрії, органів публічної влади Австрії та застосування нормативно-правових актів. Особливий інтерес викликають праці Костя Левицького присвячені захисту прав українського населення передбачені в Конституції Австрії 1867 р. [54]. У цих працях йшлося про захист українського населення у різних судових інстанціях Австрії, враховуючи Адміністративний та Державний Трибунали. Певний інтерес становить ще одна праця К. Левицького «Історія політичної думки галицьких українців (1848–1914): на підставі споминів», у якій висвітлено політико-правові погляди відомих українських політичних і громадських діячів Галичини щодо прав і свобод людини, передбачених в австрійській конституції 1867 р. [53]. Серед прав, передбачених у Конституції 1867 р., було і право на судовий захист [55].

Функціонування судової системи Австрії та Австро-Угорщини досліджували у своїх працях українські професори Львівського університету Петро Стебельський, Антін Горбачевський, Станіслав Дністрянський. У працях цих науковців міститься інформація про реорганізацію судової системи Австрії за конституцією 1867 р. та про діяльність судів загальної юрисдикції, Адміністративного Трибуналу та Державного Трибуналу.

Станіслав Дністрянський у своїх працях висвітлював захист прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією Австрії 1867 р., у судах загальної юрисдикції, Адміністративному Трибуналі та Державному Трибуналі. Працюючи депутатом австрійської Державної Ради, він подавав свої пропозиції щодо змін в законі «Про Адміністративний Трибунал» [22]. До ідей використання досвіду функціонування Адміністративного Трибуналу Австрії при створенні Адміністративного Трибуналу Чехословаччини, Станіслав Дністрянський також повертався під час роботи в Українському вільному університеті у Празі та Карловому університеті у Празі.

Про захист виборчих прав українського населення Галичини і Буковини у вищих судах публічного права Австрії у своїх працях згадують Є. Олесницький, А. Чайковський, М. Лозинський та ін.

Функціонування Адміністративного Трибуналу Австрії та інших адміністративних судів Європи досліджував найвідоміший серед європейських науковців український дослідник адміністративного та муніципального права Юрій Панейко (1886–1973). Він навчався на юридичному факультеті Львівського університету, стажувався в університетах Галле (Німеччина), Відня (Австрія), Санкт-Петербургу (Російська імперія). Після габілітації в 1926 р. у Ягеллонському університеті з 1928 р. працює завідувачем кафедри адміністративного права у Вільнюському університеті (тепер Литовська республіка). У 1931 р. Юрія Панейка обирають деканом юридичного факультету цього університету. Після закінчення Другої світової війни він працює в Українському вільному університеті у Мюнхені професором, проректором, а згодом - ректором. Юрій Панейко писав про три типи адміністративного судочинства: французький, німецький та англійський.

Перший тип, на його думку, французький, - «...визначається тим, що адміністративне судочинство виконується самими властями діючої адміністрації, але при спеціальному особовому складі та при окремій процедурі». Другий тип, «німецький - відзначається тим, що адміністративне судочинство, виконуване спеціальними адміністративними судами (до них слід відносити австрійське і польське адміністративне судівництво)». Третій «англійський, спирається на реалізацію в більшій або меншій мірі засади єдиного судівництва, виконуваного звичайними судами» [79 с. 371].

Адміністративне судочинство, на думку професора Юрія Панейка, має бути вищою формою адміністративного контролю та завершенням будівництва правової держави [79, с. 392].

До питання функціонування судової системи Австрії звертався один з провідних дослідників історії перебування західноукраїнських земель (Східна Галичина, Північна Буковина і Закарпаття) у складі Австрії та Австро-Угорщини Володимир Кульчицький. Професор Володимир Кульчицький був одним з найвідоміших українських вчених-правників у галузі історії держави і права та основоположником Української Львівської історико-правової школи.

У 1970 р. В. Кульчицький захистив докторську дисертацію на тему «Політичний апарат колоніального управління Східною Галичиною (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)». Докторська дисертація складалась з двох томів обсягом близько 400 сторінок кожен. Високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження викликає схвалення серед багатьох сучасних дослідників.

Професор В. Кульчицький є також автором значної кількості наукових статей, співавтором підручників з історії держави і права України, монографій, які є не лише джерелом вивчення історії держави і права України, але й історії української правової думки. Він був одним із перших істориків держави і права, хто глибинно зацікавився особливостями правового статусу Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини, прийняттям австрійських конституцій 1848, 1849, 1850 та 1867 рр., виборчої системи Австрії, організації вищих органів державної влади Австрії та Австро-Угорщини [44, 45, 46, 47].

Значну увагу професор В. Кульчицький приділяв питанням проведення виборів до Галицького крайового сейму і австрійського парламенту Державної Ради (Рейхсрату) і особливості їх функціонуванню на різних етапах історії Австрії та Австро-Угорщини [48, 49, 50, 51].

Значний науковий інтерес викликають праці автора, у яких розкривається створення судової системи Австрії та діяльність судів загальної юрисдикції, Державного Трибуналу, Адміністративного Трибуналу та інших судів.

Важливе значення для нашого дослідження мають праці професора Львівського національного університету імені Івана Франка Бориса Тищика. У 2003 р. вийшов у світ його навчальний посібник «Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918)» [88]. У цій змістовній праці автор розкриває зміст та сутність правових та політичних процесів, які відбувалися в австрійській державі.

Професор Б. Тищик видавав низку статей, присвячених видатним правникам та вченим, які в своїх працях досліджували австрійський період у житті Галичини та державний лад і право Австрії та Австро-Угорщини. Зокрема, у 2009 р. опубліковано працю Б. Тищика «Освальд Мар'ян Бальцер як науковець, керівник кафедри, педагог». У 2011 р. у світ вийшла стаття «Андрій Чайковський – відомий випускник Львівського факультету Львівського університету», у 2012 р. – «Кость Левицький – видатний Галицький державно-політичний діяч» [89]. Окремі питання щодо розвитку судочинства висвітлюються в спільній статті професорів Б. Тищика та І. Бойка «Становлення та розвиток органів судочинства у Галичині (X-XX ст.)» 2011 р. [91].

Правові погляди галицьких українців, їхня боротьба за права і свободи висвітлюється у працях доцента Львівського університету імені Івана Франка Тараса Андрусяка. Серед них варто згадати і наукові статті про політико-правові погляди представників західноукраїнської еліти [5, 8, 9]. Зокрема, «Судді – українці Австро–Угорської імперії та їх внесок у розвитку української правової думки» [6], «Особливості розвитку української правової думки у Галичині в XIX» [7].

Дослідження австрійського періоду в історії Буковини здійснював також професор Чернівецького університету імені Юрія Федьковича Михайло Никифорак. Предметом його досліджень було правове становище Буковини у складі Австрії та Австро-Угорщини [66, 67, 68, 69]. За цією тематикою він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та видав низку статей та монографій. У наукових працях автор висвітлював судову систему Австрії, включаючи вищі судові інстанції та суди, які діяли на Буковині [70, 71, 72].

Утворення та діяльність австрійської прокуратури на території Галичини і її місце в системі органів державної влади Австрії та Австро-Угорщини досліджує Назар Панич. З цієї проблематики він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук [74, 75, 76, 77].

Дослідженням організації та діяльності місцевих органів публічної влади в королівстві Галичина і Володомерія займається доцент Львівського національного університету Христина Моряк-Протопопова. Вона опублікувала низку статей, присвячених соціально-економічним та політичним передумовам створення Галицького намісництва, його структурі та діяльності, правовому статусу та повноваженням намісника тощо. З цієї проблематики Христина Моряк-Протопопова також захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук [58, 59, 60, 61, 62, 63].

Судову систему та судочинство в Галичині у складі Австрії та Австро-Угорщини (1867–1918) досліджує Олександр Кондратюк. У своїх працях він висвітлює діяльність Адміністративного Трибуналу Австрії та інших вищих судів Австрії [37, 38, 39, 40].

Правовий статус Галичини у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918) детально досліджує доктор юридичних наук професор Ігор Бойко [15]. У монографії, яка вийшла друком у 2017 р., поряд з організацією центральних та вищих органів державної виконавчої влади Австрії та Австро-Угорщини, Галицьким намісництвом, парламентом Австрії - Рейхсратом (Державної Ради), Галицьким крайовим сеймом, органами

місцевого самоврядування, проаналізовані організація, структура та функціонування судових органів Австрії та Австро-Угорщини [15].

Порядок формування, склад, структура та повноваження судових органів Австрії та Австро-Угорщини і місце судової влади у системі органів державної влади Австрії та Австро-Угорщини професор І. Бойко висвітлює у колективній монографії «Судова система в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку», яка вийшла друком у 2014 р. [84]. У цій праці професор І. Бойко вказує, що, - «Адміністративний Трибунал на правах касаційної інстанції розглядав скарги громадян на незаконні адміністративні рішення органів крайового, повітового і гмінного рівня. Попередньо слід було вичерпати всі можливості перегляду рішення в адміністративному порядку» [84].

Застосування конституцій Австрії 1848, 1849, 1850 та 1867 рр. на західноукраїнських землях у Галичині досліджує Ніна Гриб, яка за цією проблематикою опублікувала низку статей, а у 2013 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук [18].

Аналізуючи конституцію Австрії 1867 р. Н. Гриб показує формування та функціонування судової системи Австрії. У своїх працях вона також описує порядок формування, структуру, діяльність та юрисдикцію Адміністративного Трибуналу Австрії. Дослідниця також детально аналізує Конституцію Австрії від 21 грудня 1867 р., яка складалась з п'яти основних конституційних законів.

Більшість прав і свобод людини і громадянина, передбачені у Конституції Австрії 1867 р., на думку Н. Гриб, можна було захистити у Державному та Адміністративному Трибуналах [18, с. 54].

Організацію та діяльність Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.) досліджує П. Едер. У своїх статтях та монографії, яка вийшла друком у 2016 році, він висвітлює становлення судової системи Австрії та її реформування після прийняття Конституцій Австрії у 1848, 1849 та 1867 рр. П. Едер також аналізує вимоги, що ставились до осіб, які претендували на зайняття посади повітових, окружних, крайових та Вищих крайових судів

Австрії. Автор вказує на місце і роль українських суддів у судовій системі Австрії [25].

Діяльність окружних судів у Галичині в період Австрії та Австро-Угорщини досліджує Іван Ковальчук [35]. Становлення різних моделей адміністративної юстиції в країнах Європи у своїй монографії висвітлює професор Володимир Решота, який у 2020 р. опублікував монографію «Англосаксонська модель адміністративної юстиції» [83]. Професор В. Решота вказує, що у другій половині XIX ст. з'явилася система адміністративної юстиції у Пруссії та Австрії. Проте модель адміністративної юстиції у цих країнах була відмінною від французької й базувалась на німецькій теорії адміністративної юстиції. В австро-німецькій моделі адміністративної юстиції функції адміністративної юстиції було покладено на спеціалізовані адміністративні суди, що є незалежними у своїх діяльності судів від загальної юрисдикції та адміністрацій [83, с. 29-30].

Важливе значення в дослідженні утворення та функціонування Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918) відігравали також польські науковці. Аналіз Адміністративного Трибуналу серед польських науковців розпочато у працях професора юридичного факультету Львівського університету Станіслава Стажинського (1853–1835), який навчався на юридичному факультеті Львівського університету. Після закінчення навчання в університеті він працював у Галицькому намісництві [103, с. 165]. У 1883 р. захистив габілітаційну дисертацію доктора юридичних наук, а з 1889 р. очолював кафедру політичного права Львівського університету . У 1884–1888 рр. та 1907–1911 рр. - депутат Палати депутатів австрійської Державної Ради, автор багатьох законопроектів з конституційного, адміністративного права, зокрема, відомого *Lex Starzynski* – про розширення автономії коронних країв та земельних парламентів (Крайових сеймів) [103, с. 165]. Упродовж 1911–1918 рр. він працює у складі Державного Трибуналу Австрії [29, с. 52]. Професор С. Стажинський брав участь у підготовці нового виборчого закону Австрії 1907 р. Законом його імені (*Lex Starzynski*) було розширено автономію Галичини [29, с.

53]. С.Стажинський був одним з авторів проєкту закону про створення у Галичині Крайового Адміністративного Трибуналу [246, с. 38-45].

У 1876 р. у журналі «Przeładu Sadowego Administracyjnego» виходить стаття С. Стажинського «O kompetencyj Trybunalu Administracyjnego» (Про компетенцію Адміністративного Трибуналу) [261].

До польських науковців Львівського університету, які досліджували судову систему Австрії, слід віднести Освальда Бальцера (1858–1933). На особливу увагу заслуговує праця О. Бальцера «Historya ustroju Austrij w zagysie» («Історія державного ладу Австрії у нарисах») [107]. Порівняльний аналіз структури, повноважень і юрисдикцій Адміністративного Трибуналу Австрії та Найвищого Адміністративного Трибуналу Польщі у 1925 р. провели Т. Гіларович [169] та Л. Лангрод [225]. Наступна публікація щодо функціонування Адміністративного Трибуналу Австрії з'явилася вже у Польській Народній Республіці, коли у 1982 р. була опублікована стаття А. Пієтраза [242]. Судову систему Австрії на території Галичини в контексті функціонування органів державної влади Австрії та Австро-Угорщини досліджував професор Ягеллонського університету Станіслав Гроджіцький [155, 156, 157]. З цієї проблематики він видав кілька монографій та значну кількість статей [158, 159].

Дослідження австрійської судової системи у контексті забезпечення конституційних прав особи і громадянина досліджує професор юридичного факультету Ягеллонського університету Анджей Дзядзьо. За цією проблематикою він захистив докторську (1994 р.) та габілітаційну (2002 р.) дисертації (згідно з польською системою наукових ступенів докторських дисертацій): «Austriacki Trybunal Administracyjny 1875–1918. Powstanie kompetencje. Organizacje» (Адміністративний Трибунал Австрії 1875–1918. Утворення, компетенція, структура) [134]. Професор А. Дзядзьо проаналізував передумови утворення Адміністративного Трибуналу та закон 1875 р. про його створення. Він також детально висвітлив структуру Адміністративного Трибуналу та його компетенцію. У 2001 р. А. Дзядзьо опублікував монографію «Monarchia konstytucyjna w Austrii 1867–1914. Wladza-Obywateli-Prawo»

(Конституційна монархія в Австрії 1867–1914. Влада-Громадянин-Право), у якій досліджуються історичні, політичні та економічні передумови перетворення Австрійської імперії в конституційну і правову Австро-Угорську монархію [133]. Кілька розділів цієї монографії присвячені судовій системі Австрії, Адміністративному Трибуналу та Державному Трибуналу [133]. Окрім монографії, функціонування судової системи Австрії професор А. Дзядзьо висвітлює у багаточисельних статтях у польських, австрійських та інших часописах [134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142].

Функціонування Адміністративного Трибуналу Австрії аналізує у своїх працях професор Ягеллонського університету Дорота Малець у контексті утворення та функціонування Найвищого Адміністративного Трибуналу Польщі [229].

У 2017 р., до 95-ї річниці утворення Найвищого Адміністративного Трибуналу Польщі у Варшаві було проведено конференцію про діяльність Адміністративного Трибуналу Австрії та Найвищого Адміністративного Трибуналу Польщі. За результатами конференції опублікували відповідні матеріали Д. Малець [290], А. Редзік [247], М. Васовіч [280] та ін.

Професор Адам Редзік аналізує у своєму дослідженні статті у Львівських польськомовних часописах про створення та діяльність Адміністративного Трибуналу та подає текст законопроекту «Про Крайовий Адміністративний Трибунал у королівстві Галичини, Володимирії з Великим князівством Краківським» [247]. Професор М. Васовіч висвітлює діяльність адміністративних судів Німеччини та Адміністративного Трибуналу Австрії у XIX ст. [280].

Над проблемою утворення та функціонування Адміністративного Трибуналу австрійські науковці розпочали працювати ще під час підготовки проекту закону «Про Адміністративний Трибунал». Австрійські науковці Й. Унгер та К. Лемайер були також співавторами закону «Про Адміністративний Трибунал».

До відомих учених, які зробили кар'єру в структурах органів публічної влади Австрії, відноситься Карл Лемаєр. У 1881–1906 рр. він перебував у складі

Адміністративного Трибуналу. У 1881 р. К. Лемаєра було обрано почесним доктором (*honoris causa*) Чернівецького університету, за його наукові досягнення та за роль, яку він відіграв у відкритті цього навчального закладу. Він також був одним із співавторів закону «Про Адміністративний Трибунал» [120]. У 1874 р. К. Лемаєр опублікував у журналі «*Zeitschrift fur das Privat und offentliche Recht*» статтю «*Der Gegenwert Zur Frage der Aktivirung des Verwaltungserichtshofes*» (До питання активізації адміністративного судочинства) [214]. У цій статті вчений обґрунтовував необхідність створення Адміністративного Трибуналу. Це ж питання К. Лемаєр висвітлював і у австрійських газетах. У 1875 р. з'являється його стаття «*Der Osterreichische Verwaltungsgerichtshof*» (Австрійський Адміністративний Трибунал), у якій аналізується структура, повноваження та особливості розгляду справ у Адміністративному Трибуналі [224]. Особливості функціонування Адміністративного Трибуналу та розгляду окремих категорій справ К. Лемаєр опублікував у своїх монографіях, які вийшли друком у 1895 р. [215] та 1902 р. [216], а також у статтях [217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224].

У 1874 р. з'являється монографія Р. Коллера, у якій він критикує ідею утворення Адміністративного Трибуналу [205].

Р. Коллер у своїй праці пропонував створити двоінстанційну систему адміністративного судочинства. Скаргу до адміністративних судів, як писав Р. Коллер, могли подавати усі особи, права яких були порушені через видання рішення органу публічної влади. З апеляцією до Адміністративного Трибуналу, на його думку, можна було звернутись після розгляду справи у крайових адміністративних судах [205].

У 1875 р. з'являється праця Л. Грюнсвальда, у якій він також критикує створення Адміністративного Трибуналу [160].

Проблемі функціонування Адміністративного Трибуналу та його впливу на формування австрійського адміністративно-процесуального права присвятив свої праці відомий австрійський учений-адміністративіст, професор кафедри адміністративного права Віденського університету Фрідріх Тезнер, а у 1907 – 1918 рр. – суддя Адміністративного Трибуналу [277]. У 1896 р. Ф. Тезнер видає

підручник з австрійського адміністративно-процесуального права, який ґрунтувався на рішеннях Адміністративного Трибуналу «Handbuch des osterreichischen Administrativverfahren» (Підручник австрійського адміністративно-процесуального права) [276]. На основі цієї праці у 1925 р. в Австрійській Республіці було прийнято законодавство про адміністративно-процесуальне право [276]. Ще раніше, у 1888 р., Ф. Тезнер опублікував монографію про розгляд в Адміністративному Трибуналі справ, які стосувалися вільного волевиявлення органів публічної влади при прийнятті рішень в адміністративних справах [277].

Діяльність Адміністративного Трибуналу Австрії та його вплив на функціонування органів публічної влади досліджував інший відомий австрійський юрист Л. Адамових, який видав з цієї проблематики декілька монографій [105, 106].

Важливими для даного дисертаційного дослідження є також праці авторитетного австрійського вченого професора Вільгельма Браунедера, який тривалий час працював директором інституту історії права Віденського університету [115]. До його наукових інтересів входить дослідження історії створення австрійських конституцій та функціонування судової системи Австрії. В Австрії неодноразово перевидавались монографії професора В. Браунедера з історії державного ладу Австрії та історії Австрійських конституцій [116, 117, 118, 119, 120, 121].

У дисертації також використано ґрунтовну працю В. Браунедера «Juristen in Osterreich» (Юристи в Австрії), де наведена коротка біографія австрійських юристів 1200–1980 рр. [120].

До питання функціонування судової системи Австрії зверталися і австрійські науковці, праці яких були перекладено українською та російською мовами. У роботі використана праця історика Е. Присляра, опублікована у Москві 1952 р. [82]. Також у 2007 р. у Москві була видана праця професора Віденського університету К. Войцелка «История Австрии: культура, общество, политика» (Історія Австрії: культура, суспільство, політика) [17]. У 2001 р. у Львові виходить праця іншого відомого австрійського науковця, професора

Віденського університету Е. Цольнера «Історія Австрії». Праці Е. Цольнера перекладені багатьма мовами народів світу [94, 287].

Проблемам захисту публічних прав громадян у Адміністративному та Державному Трибуналах присвятив свої монографії професор Віденського університету Фрідріх Легне [211]. Він також досліджував історію становлення адміністративного судочинства в Австрії, результати опублікував у монографії, яка вийшла друком у 1966 р. [210]. У своїх працях Ф. Легне вказував на позитивний вплив діяльності Адміністративного Трибуналу для розвитку адміністративного та адміністративно-процесуального права Австрії. Передумови створення Адміністративного Трибуналу і роль у цьому процесі відомих австрійських юристів Йозефа Унгера та Карла Лемаєра, висвітлював у своїх працях Вільгельм Огріз [180, 181, 182, 183].

Над проблемою передумов створення, функціонування та діяльності Адміністративного Трибуналу та Державного Трибуналу Австрії працює професор Віденського університету Томас Олеховські. З даної проблематики він опублікував декілька монографій та значну кількість статей у австрійських, німецьких, чеських, польських та інших правничих журналах, а також у матеріалах наукових конференцій [169, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178].

Джерельну базу дослідження становлять опубліковані та неопубліковані матеріали та документи. До опублікованих матеріалів належать праці, що безпосередньо стосуються конституції Австрії, законопроектів, закону «Про Адміністративний Трибунал» та інших законів, підзаконних нормативно-правових актів. До другої групи належать матеріали судової практики.

Однією з найцінніших, використаних у цьому дослідженні робіт є праця С. Стажинського «*Kodeks prawa politycznego bczyli Austriacki Ustawy Konstytucyjne*» (1848–1903) (Кодекс права політичного або австрійські конституційні закони), яка містить тексти основних конституційних законів Австрії від 21 грудня 1867 р., зокрема основний конституційний закон «Про судову владу» та «Про створення Державного Трибуналу» [204].

Текст Конституції Австрії 1867 р., що міститься у праці С. Стажинського є найповнішим і відповідає оригінальним текстам австрійських конституцій,

опублікованих у збірнику «Die Verfassungen in Europa 1789–1948» (Конституції Європи 1789–1848), виданому під редакцією німецьких учених Дітера Госевікеля та Йоганеса Месінга [128].

Окрім збірників, у яких подаються тексти конституцій, джерельною базою цього дослідження також є збірники документів та матеріалів, які мають загальноісторичний характер та дають змогу розкривати сутність політичних, економічних, соціальних та правових процесів.

До них належать матеріали з імперської канцелярії австрійського імператора «Hof und Staatshandbuch der Osterreichische – Ungarische Honerchi 1876–1914 (Цісарські і державні книги Австро-Угорської монархії 1876–1914) [166] та «Ernst Mayerhofer`s Handbuch fur politischen Verwaltungsdienst in den ein Reichstrathe vertretenen Konigreichen und Lander mit besonderer Beruck sichtigung den diesen Landern gemeinsamen Gesetze und Verordnungen» (Посібник Ернста Майергофера для політичної адміністративної служби в королівствах і країнах, представлених в Державній Раді, з особливим посиленням на закони та правила, загальні для цих країн), під редакцією графа Антона Паца [233] та «Reichs – Gesetz – Blatt das Keisertum Osterreich (1867–1914)» (Держава - Закон - Журнал Австрійської імперії (1867-1914) ([247].

У дисертаційному дослідженні використано працю Я. Касерера, де міститься текст закону «Про Адміністративний Трибунал» з матеріалами (Die Gesetze vom 22 Oktober 1875 betreffend die Errichtung eines Verwaltungs gerichtshofes mit Materialien) [194].

Судові рішення Адміністративного Трибуналу містились у збірниках, який видав секретар Адміністративного Трибуналу Адам Будвінські, з 1882 р. його було призначено радником Адміністративного Трибуналу. Адам Будвінські народився на Львівщині та навчався на юридичному факультеті Львівського університету. Збірник Адама Будвінського «Erkenntnise das k/ Verwaltungsgerichtshofes, zusammengestellt and dessen Veranlassung von Dr Adam Freiherrn von Budwinski» (Висновки/ Адміністративного суду, складені за його ініціативою доктором Адамом Фрайхерром фон Будвінським) [113, 114] містив

рішення Адміністративного Трибуналу в 1876–1918 рр. і був виданий в серії, яка складалась із 41 тому [146].

Рішення Адміністративного Трибуналу разом із роз'ясненням статті до закону «Про Адміністративний Трибунал» міститься в іншому збірнику, який також був виданий Адамом Будвінські і складався зі 70 зошитів «*Vernaltungs gerichtshoferkenntnisse nach & 6 das Gesetzes vom 22 Oktober 1875 RGLB ex 1876 nr 36 geschopft ohne vorausgegangene mundliche Verhandlung*» (Висновки адміністративного суду згідно з ст. 6 закону від 22 жовтня 1875 р. RGLB ex 1876 № 36) [278]. Аналогічні збірники рішень Адміністративного Трибуналу були видані Людвиком Вольські та Антоном Гуге і Фрейгером фон Глюнек.

Також у дисертаційній роботі використано зібрання рішень Адміністративного Трибуналу за редакцією доктора Антона Гуге та Фрейгерна фон Глюнека «*Sammlung der nach gepflogener offentlicher Verhandlung geschopften Erkenntnisse das k.k. osterreichischen Reichgerichtes*». (Збір знань, отриманих після публічних слухань, які були проведені, Австрійським Державним Трибуналом). Збірники видавались у 1874–1918 рр. [248].

Із 1884 р. було видано 12 збірників судових рішень Адміністративного Трибуналу за редакцією доктора Людвіка Вольські «*Das Judicaten buch des k.k. Verwaltungsgerichtshofes enthaltend sammtliche von dem genannten Gerichtshofe in Verwaltungsgenstanden ausgesprochenen Rechts grundsätze*» (Збірник Адміністративного суду, що містить усі правові принципи, виголошені цим судом в адміністративних справах) [125].

У роботі також використовували австрійські, польські та українські правничі часописи та газети.

До австрійських правничих часописів, у яких розглядались питання утворення і діяльності Адміністративного Трибуналу, відносились «*Zeitschrift fur das privat – und offentlicher Recht der Gegenwart*», «*Osterreichische Zeitschrift fur Gezeztgebund und Rechtsprechung auf dem Gebiete der Varwaltungsrechtspflege*», «*Archiv fur offentliches Recht*», «*Osterreichische Zeitschrift fur Verwaltung*», польський «*Przeglad Sadowy I Administracyjny*» та український «Життя і право».

У дисертаційному дослідженні використано статті із польськомовної львівської «Gazeta Lwowska» та української газети «Діло».

1.2. Методологія дослідження

Систематичні дослідження історії судів та судівництва в Україні сформували та оприлюднили методологію наукових досліджень судової влади як окремого напрямку історико-правових досліджень. З огляду на численні монографічні та дисертаційні дослідження історії судів в Україні останніми роками ця методологія узагальнила сучасні методологічні можливості української історико-правової науки як результат її трансформації та розвитку. На думку М. Бедрія, сучасна методологія досліджень історії судів та судівництва «передбачає оптимальний баланс традиційних і модерних принципів, підходів, методів, прийомів та засобів дослідження [16, с. 27].

Цей баланс у дослідженні історії адміністративних судів та судівництва передбачає також залучення концептуальних підходів і дослідницьких методів науки адміністративного права, без поняттєво-термінологічного апарату та методологічного інструментарію якої, вивчення адміністративної юстиції неможливе. Відтак, плюралізм концептуальних підходів і дослідницьких методів створює небезпеку «методологічної надмірності», методологічного поєднання різноманітних методів пізнання. Уникнути цієї загрози, на нашу думку, можливо за умов вибору теорії, яка пропонує історичний метод оцінки конкуруючих методологічних концепцій. Такою теорією в українській юридичній науці є теорія адміністрації й адміністративного права (наука адміністрації й адміністративного права) професора Ю. Панейка.

Виняткове значення теорії Ю. Панейка полягає, по-перше, у формуванні українського поняттєвого апарату адміністративного права загалом та адміністративного судівництва зокрема. При цьому поняття сформовані та визначені (дефінійовані) Ю. Панейком, є водночас історичними та сучасними. До таких відносимо: публічне та приватне право, адміністрація, адміністративне право, адміністративне судівництво та інші. Історичність та модерність поняття відображені, наприклад, у дефініції поняття

«адміністративне судівництво». Ю. Панейко стверджує, що «адміністративне судівництво» означає підпорядкування адміністративної влади судово-адміністративному контролю [79, с. 368]. Таке розуміння поняття не тільки відрізняється від сучасного поняття «адміністративного судочинства», але й більше відповідає історико-правовому процесу становлення адміністративного судівництва в Австро-Угорщині. Про це свідчить подальше роз'яснення Ю. Панейком змісту та ролі адміністративного судівництва: «Діяння цього контролю теорія хоче забезпечити відділенням органів цього контролю від чинної адміністрації. Теорія виходить з погляду, що орган державної адміністративної влади, який поєднує в собі функцію чинної адміністрації із функцією судово-адміністративного контролю, в спорах з одиницею про порушення норм адміністративного права, не завжди може дати запоруку правомірності. Отже, щоб мати цю гарантію, теорія жадає, щоб адміністративне судівництво було організовано як незалежне від чинної адміністрації судівництво, із всіма запоруками судової незалежності та із признанням рівноуправлення стороні в судово-адміністративному процесі. Отже, інституція адміністративного судівництва стримить в своєму заложенні до безпеки державної адміністрації» [79, с. 368].

Теорія адміністрації та адміністративного права Ю. Панейка не тільки виробила відповідний історико-правовому контексту поняттєвий апарат, але й узагальнила результати тогочасних наукових досліджень, зокрема й адміністративного судівництва. Завдяки порівняльно-історичному методу Ю. Панейко виділив та описав історичні форми адміністративного судівництва. Професор обгрунтовано стверджував, що «між теоретичним поняттям адміністративного суду, як інституції, покликаної до перевірки легальності адміністративних актів, та формами практичної його реалізації знаходимо в різних державах більші або менші відхилення. На загал, беручи форми адміністративного судівництва в конституційних державах можемо погрупувати у три засадничі групи:

- 1) Перший тип - «французький» - відзначається тим, що адміністративне судівництво є виконване самими властями діючої

адміністрації, але при спеціальному особовому складі та при окремій процедурі;

2) Другий тип - «німецький» - відзначається тим, що адміністративне судівництво є виконване спеціальними адміністративними судами (сюди треба зачислити австрійське і польське адміністративне судівництво);

3) Третій тип - «англійський» - спирається на реалізації в більшій або меншій мірі засади єдиного судівництва, тобто у висліді та контролю адміністративного акту, виконуваного звичайними судами [79, с. 371]. Виділення форми адміністративного судівництва як результату типового історико-правового процесу має істотне методологічне значення для дисертаційного дослідження. Завдяки цьому як об'єктивний (органічний) у дисертації описано процес відділення адміністративного судівництва від чинної адміністрації в Австро-Угорщині лише в найвищій інстанції.

Саме типовість історико-правового процесу становлення адміністративного судівництва в Австро-Угорщині визначає можливість такої побудови методології дослідження правових основ організації та діяльності австрійського Адміністративного Трибуналу, яка логічно б пов'язувала в єдине ціле концептуальний підхід, ідеологію дослідження, його загальноісторичні та спеціальні історико-правові методи, засоби та прийоми дослідження.

Як провідний у дослідженні обраний цивілізаційний підхід, зорієнтований на адміністративне судівництво як одну з історико-правових цінностей Європейської цивілізації. Професор Юрій Панейко писав: «Щоби говорити про ідеологію в адміністративному праві, треба перед тим згадати про цей чинник, який в'яжеться нерозлучно з європейською культурою. Є ним європейський індивідуалізм. Ідеалом громадянина Західної Європи є політична свобода. Він хотів би, щоб ним якнайменше управляли (володіли), і хотів би бути оскільки можливо свobodним. Цьому стремлінні до свободи відповідає європейський індивідуалізм у всіх його формах, а саме :

- духовний лібералізм, що жадає свободи сумління і толерантності;
- політичний лібералізм, що вимагає демократичної контролі і охорони одиниці проти сваволі державних органів;

- господарчий лібералізм, що вимагає господарчого співзмагання і охорони приватної власності.

Ця ліберальна думка борониться інстинктивно проти переваги держави. Її метою є створення рівноваги між двома крайностями: всемогутністю держави та безсиллям держави» [79, с. 455].

Цивілізаційний підхід дозволяє вивчати становлення та діяльність австрійського Адміністративного Трибуналу як історико-правовий процес, пов'язаний з іншими тогочасними історико-правовими процесами – трансформації Австрійської імперії в конституційну монархію; становлення засад австрійської правової держави; розмежування публічного та приватного права; розвиток та систематизація австрійського адміністративного права.

Загалом ці історико-правові процеси, як і інші історичні процеси забезпечили піднесення європейської цивілізації, яке серед окремих народів отримало назву «піднесення Заходу».

Водночас ці фундаментальні цивілізаційні зміни були б неможливі без концепції людиноцентризму, або «людино-орієнтованої» ідеології, закоріненої в українській науці адміністративного права. На думку професора Київського національного університету імені Т. Шевченка Романа Мельника, «концепція людиноцентризму» виникла доволі давно. Обґрунтовано можна пропустити, що її становлення датується часами формування адміністративного права, тобто кінець XIX- початок XX століття. На підтвердження цієї думки Р. Мельник наводить доробки європейських авторів, зокрема Г. Єллінека, який наголошував, що держава, будучи створеною людьми, має слугувати виключно цілям індивідуума.

Ця ідея у професора Ю. Панейка дістала тлумачення стосовно адміністративного судівництва. Він вважає, що «адміністративне судівництво не впливає з джерела універсальної ідеї, але навпаки – з індивідуальної. Історично річ беручи, адміністративне судівництво представляється нам як реакція проти адміністративного абсолютизму поліцейської держави, що намагалася обмежувати індивідуальні права, хоча - як про це каже А. Меркле - якраз наполеонівський цезаризм дав конкретну підставу для виникнення цієї

інституції. Адміністративне судівництво є реалізацією висунутого лібералізмом постулату, що спирає адміністрацію на виконання правних норм, тобто постулату правомірності адміністрації.

Адміністративне судівництво в своїй чистій формі є продуманим як незалежний від діючої адміністрації судовий орган, який перевіряє легальність адміністративних актів, які заторкують правну сферу одиниць» [79, с. 383-384].

Методологічно значущим для нашого дослідження є поняття «адміністративне судівництво» в своїй чистій формі. Порівняння ідеї адміністративного судівництва та практики діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії зумовило необхідність застосування принципів всебічності та об'єктивності, як визначальних методологічних принципів дослідження. Зокрема, ідею формування в Австрії Адміністративного Трибуналу розглянуто з позиції австрійських правознавців, депутатів Державної Ради (Рейхсрату) Австрії, представників австрійського уряду, суддів різних судових інстанцій та австрійського імператора. Дана ідея також розглядається в контексті утворення і діяльності адміністративних судів інших держав Європи.

Обрання цивілізаційного підходу як основного підходу дисертаційного дослідження зумовило вибір дослідницьких методів.

До основних, на яких базується методологія цієї праці, належить принципи всебічності та об'єктивності. Зокрема, ідею формування в Австрії Адміністративного Трибуналу розглянуто з позиції австрійських правознавців, депутатів Державної ради (Рейхсрату) Австрії, представників австрійського уряду, суддів різних судових інстанцій Австрії та австрійського імператора.

Дана ідея також розглядається і в контексті утворення і діяльності адміністративних судів Франції, Німеччини та інших країн Європи.

При цьому, події та факти показуються без емоційної складової безсторонньо, основною метою було з'ясування об'єктивної істини, пошук справедливості.

Важливим для цього є принцип історизму, який полягає у дослідженні процесу становлення та еволюції правових явищ і правових інститутів з врахування фактів, подій, причинно-наслідкових зв'язків, що вплинули на їхню

форму та правову природу. Це, зокрема, надало можливості з'ясувати причини, з яких Австрія перетворилася на дуалістичну Австро-Угорську монархію, соціально-економічні та політичні передумови створення Адміністративного Трибуналу як найвищого суду Австрії по розгляду адміністративних справ.

Для ефективного та якісного дослідження дотримано також принципів комплексності та послідовності. Усі дослідницькі методи застосовано у комплексі кожного з досліджуваних правових явищ, дотримуючись певного науково-обґрунтованого характеру з врахування їхньої правової природи [25, с. 28].

Базовим для застосування методів дослідження є критичне ставлення автора різних історико-правових явищ та інститутів, він здійснив їхній багатосторонній аналіз. Усі твердження чи факти не розглядались як без сумнівні, неспростовні чи догматичні, усі фактичні дані піддано критичному аналізу на підставі наукового дослідження судової системи Австрії та місця Адміністративного Трибуналу в судовій системі Австрії.

Методологічну основу дослідження становить система концептуальних підходів, філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів [25, с. 29].

Одним із найважливіших концептуальних підходів дослідження є антропологічний підхід. У відповідності до цього підходу як основного творця державно-правових інститутів розглянуто людину. Адже саме людська діяльність є першопричиною цих суттєвих змін і зокрема у прийнятті основних конституційних законів Австрії від 21 грудня 1867 р. «Про судову владу», «Основний закон про створення Державного Трибуналу», «Основний конституційний закон про здійснення урядової і виконавчої влади», «Основний конституційний закон про загальні права громадян для королівств і країв, що представлені у Рейхсраті», «Основний конституційний закон про зміни закону про імперське представництво від 26 лютого 1867 р.».

Людський чинник став визначальним для прийняття закону «Про Адміністративний Трибунал», який разом з конституційними законами, іншими законами та нормативно-правовими актами сприяв перетворенню Австрії на

правову державу. Адміністративний Трибунал став одним з перших адміністративних судів Європи, який розглядав адміністративні справи. Людський чинник був важливіший під час спроби створення у 1907 р. Крайового Адміністративного Трибуналу у Галичині.

Таким чином, завдяки застосуванню антропологічного підходу стало можливим відображення ролі людини, особливості індивіда, зокрема в організації юрисдикції Адміністративного Трибуналу Австрії. Австрійські конституційні закони і закони Австрії передбачали захист прав людини і громадянина, юридичних осіб перед органами публічної влади в Адміністративному Трибуналі.

Антропологічний підхід використовується і щодо організації діяльності Адміністративного Трибуналу, як вищого апеляційного та касаційного суду Австрії для розгляду адміністративних справ.

Діалектичний підхід застосовано для виявлення та дослідження зовнішніх чинників, які вплинули на прийняття закону «Про Адміністративний Трибунал» та діяльності Адміністративного Трибуналу. Зазначений підхід полягає у дослідженні передумов утворення Адміністративного Трибуналу та його діяльності при розгляді різних категорій адміністративних справ, порядку розгляду адміністративних справ у відповідних органах публічної влади. Діалектичний підхід використовувався при аналізі взаємозв'язків при розгляді адміністративних справ між Адміністративним Трибуналом та Державним Трибуналом. Спроби усунення так званої війни юрисдикції між двома даними вищими судами Австрії, які розглядали публічно-правові спори.

В основу цього підходу покладено принцип детермінізму, який полягає у виявленні причинно-наслідкових зв'язків між різними правовими явищами, щодо прийняття основного конституційного закону «Про створення Державного Трибуналу», «Основного конституційного закону про судову владу» та «Основного конституційного закону про загальні права громадян для королівств і країв, що представлені у Рейхсраті від 21 грудня 1867 р.» і прийняття закону «Про Адміністративний Трибунал» від 22.10.1875 р. Адміністративний Трибунал, як вищий апеляційний та касаційний суд при

розгляді адміністративних справ, у якому розглядалися справи фізичних та юридичних осіб, де оскаржувались дії та бездіяльність органів публічної влади та їх службових осіб.

Досліджуючи причини утворення Адміністративного Трибуналу, завдяки діалектичному підходу виявлено причинно-наслідковий зв'язок між перетворенням австрійської монархії на дуалістичну Австро-Угорську монархію, прийняттям австрійських конституцій від 21 грудня 1867 р. та прийняттям закону «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р., який став поряд із французьким адміністративним судочинством та німецьким адміністративним судочинством, одним із перших судів Європи з розгляду адміністративних справ. Дані суди сприяли створенню нової адміністративної системи судочинства. Адміністративний Трибунал формувався шляхом виборів депутатами Палатами панів і Палатою депутатів австрійського Рейхсрату і призначалися на посаду австрійським імператором.

Завдяки прийняттям Конституції Австрії 1867 р. та закону «Про Адміністративний Трибунал», Адміністративний Трибунал став складовою частиною нової судової системи Австрії, яка будувалася на основі принципів захисту прав і свобод людини і громадянина, її життя і здоров'я, участі прокурора і адвоката в процесі апеляційного і касаційного оскарження судових рішень, недоторканості суду і суддів, рівності перед законом і судом.

Важливу роль у діяльності Адміністративного Трибуналу відігравав потребовий підхід. Згідно з цим підходом Адміністративний Трибунал міг розглядати справу в суді після її розгляду у відповідному органі публічної влади уповноваженого розглядати справи в останній інстанції. У випадку війни повноваження та можливості розгляду окремих категорій справ Адміністративним Трибуналом і Державним Трибуналом даний конфлікт вирішував спільний сенат створений Адміністративним та Державним Трибуналами.

До важливих справ, які розглядалися у Адміністративному Трибуналі і Державному Трибуналі і стосувалися західноукраїнських земель відноситься скасування Адміністративним Трибуналом у 1910 р. виборів до Львівської

міської ради у зв'язку з порушенням виборчих прав українського населення міста.

Іншою відомою справою, яка розглядалась у Державному Трибуналі була адміністративна скарга єврейської громади міста Бродів, яка просила скасувати рішення міської ради міста про відкриття німецької гімназії. Польські депутати міської ради Бродів підтримували відкриття польської гімназії незважаючи на те, що євреї склали більшість населення міської громади та ін.

Важливим для дослідження діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918) є цивілізаційний підхід. Він полягає в тому, що австрійська конституція гарантувала забезпечення прав та свобод людини.

Створення Адміністративного Трибуналу Австрії одним із перших в країнах Європи, сприяло можливості оскарження у судовому порядку фізичними та юридичними особами рішень органів публічної влади після завершення їх розгляду в адміністративних інстанціях. На думку австрійських, польських, українських дослідників, Австро-Угорщину можна вважати правовою державою. У межах цього дисертаційного дослідження висвітлено австрійську державно-правову та судову системи, діяльність Державного Трибуналу та Адміністративного Трибуналу, як судів у яких розглядалися публічно-правові спори. Створенню Адміністративного Трибуналу сприяла позиція відомих австрійських юристів ліберальної орієнтації Б. Унгера, К. Лемаєра та ін. Функціонування Адміністративного Трибуналу також супроводжувалося протидією австрійської бюрократії, спробами звужити юрисдикцію Адміністративного Трибуналу.

Загалом, цивілізаційний підхід дозволив показати діяльність Адміністративного Трибуналу як важливе явище, яке сприяло формуванню правової свідомості, правової культури населення, кращому функціонуванню органів публічної влади.

Зазначені підходи реалізовано за допомогою низки методів, які кваліфіковано залежні від рівня наукового пошуку. До них можна віднести філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові.

Серед філософських методів (концептуальних підходів) перевагу надано діалектичному. Діалектичний метод дає можливість простежити динаміку конституційного розвитку Австрії та становлення судової системи Австрії. У цьому аспекті діалектичний метод відіграв важливу роль у пізнанні передумов утворення та функціонування Адміністративного Трибуналу.

За допомогою іншого філософського методу метафізичного розглянуто історичні явища і події, які сприяли створенню Адміністративного Трибуналу. Метафізичний метод виконує допоміжну роль.

З-поміж загальнонаукових методів у дослідженні застосовано історичний, системно-структурний, функціональний, герменевтичний та соціологічний. Історичний метод використано для визначення закономірностей, тенденцій розвитку судової системи Австрії та передумов утворення та функціонування Адміністративного Трибуналу в 1875–1918 рр. Структурно-системний метод дав змогу відобразити структуру та повноваження Адміністративного Трибуналу Австрії та визначити його місце в судовій системі Австрії. На його основі проведено порівняння при розгляді публічно-правових спорів між Адміністративним Трибуналом та Державним Трибуналом. Функціональний метод допоміг розкрити сутність та юрисдикцію Адміністративного Трибуналу. Герменевтичний метод використано для тлумачення основних конституційних законів Австрії від 21 грудня 1867 р. та закону «Про Адміністративний Трибунал» від 22 жовтня 1875 р.

Спеціально-науковими методами дослідження є порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-правовий, герменевтично-правовий і соціологічно-правовий. Значної уваги заслуговує порівняльно-правовий метод, адже за його використання було порівняно юрисдикцію Адміністративного Трибуналу, Державного Трибуналу та судів загальної юрисдикції. У роботі застосовані синхронні і дихронні порівняння. Зокрема, синхронним було порівняння Адміністративного Трибуналу та судів загальної юрисдикції, а дихронним - Адміністративного Трибуналу і Державного Трибуналу. Герменевтико-правовий метод дав змогу тлумачити тексти конституції Австрії 1867 р., закону «Про Адміністративний Трибунал» та інших нормативно-

правових актів. Соціологічно-правовий метод використано для пізнання причин високого авторитету судової системи Австрії та суддів, для пізнання причин громадського авторитету і суспільного визнання Адміністративного Трибуналу як вищого апеляційного і касаційного суду Австрії по розгляду адміністративних справ.

Формально-юридичний метод підтверджує і оспорує формулювання понять і категорій, їхнього змісту потребує історико-правового методу, який «вибудовує фундамент» того чи іншого формулювання за допомогою обробки інформації про його зміст. Формально-правовий метод довершує цей процес і надає поняттю звичної для юриста чіткої форми. Наприклад, Адміністративний Трибунал – це один з перших судів країн Європи для розгляду адміністративних справ.

Історико-правовий метод структурно наповнений комплексом дослідницьких прийомів, основними з яких є хронологічний, генетичний і моделювання. Заслугою хронологічного прийому є визначення темпоральних рамок у протіканні правових процесів та існування суспільних явищ. Застосувавши хронологічний прийом виділено й обґрунтовано час функціонування Адміністративного Трибуналу Австрії у 1875–1918 рр.

У виявленні передумов утворення Адміністративного Трибуналу та його функціонування потребує технічного вміння проникнути в сутність самого права, оскільки об'єктом дослідження є Адміністративний Трибунал, то важливо зрозуміти передумови його створення та функціонування. Генетичний прийом застосовано і для з'ясування передумов прийняття конституційних законів Австрії від 21 грудня 1867 р. «Про створення Державного Трибуналу» та закону від 22 жовтня 1875 р. «Про Адміністративний Трибунал».

Особливої уваги заслуговує історико-правовий метод. Він дає змогу виокремити із сукупності історичних фактів саме елементи правової дійсності, відстежити взаємозв'язок між ними і спроектувати отриману модель на тогочасне суспільне життя. За допомогою історико-правового методу відбувається збір, обробка й узагальнення інформації. Використання історико-правового методу в наукових дослідженнях передбачає здійснення певних

процедур: встановлення достовірності даних; критика повноти і точності даних, що містяться в джерелі; виявлення стадій, які пройшло державно-правове явище в процесі історичного розвитку та генетичного зв'язку між ними; роз'яснення виявлених фактів історико-правової реальності; оформлення результатів дослідження.

Метод тлумачення правових приписів допоміг з'ясувати зміст і правову природу зафіксованих у писемних джерелах правових норм. Автор проаналізував характерну для Адміністративного Трибуналу Австрії офіційну термінологію та з'ясував правову природу актів органів публічної влади та Адміністративного Трибуналу.

Усі ці підходи та методи надали можливість дослідити передумови утворення, структуру, повноваження та функціонування Адміністративного Трибуналу Австрії.

Висновки до розділу 1

Аналіз історіографічного матеріалу дає змогу з'ясувати особливості розробки означеної проблематики. Історіографію дослідження можна поділити на австрійську, польську та українську.

Виявлено, що особливо активно означену тему вивчали австрійські та польські дослідники в період Австро-Угорської монархії (1867-1918рр.) Українські дослідники лише фрагментарно аналізуючи судову систему Австрії, згадували про функціонування і діяльність Адміністративного Трибуналу. Інтерес до даної проблематики активізувався після прийняття Кодексу адміністративного судочинства.

Джерельна база представлена такими блоками: 1) Конституцією Австрії 1867 р., законом «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р. та іншими законами; 2) Підзаконні нормативно-правові акти; 3) Праці австрійських, польських, українських науковців; 4) Збірник рішень Адміністративного Трибуналу; 5) Архівні матеріали.

Методологічна основа дисертації представлена філософськими, загальнонауковими і спеціальнонауковими методами : діалектичний,

історичний, системний, структурно-функціональний , історико- правовий та ін.

Для розгляду змісту і теоретичного осмислення досліджуваних у дисертації історико-правових явищ і процесів використано такі правові і загальнонаукові категорії: «суд», «апеляція», «судове рішення», «нормативно-правові акти», «трибунал» та ін. Їх уточнення і розкриття допомогли детальніше проаналізувати предмет дослідження.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ТРИБУНАЛ У ДЕРЖАВНОМУ МЕХАНІЗМІ АВСТРО-УГОРЩИНИ

2.1. Становлення адміністративного судочинства у країнах Європи

Ідея створення системи адміністративних судів та адміністративного судочинства розглядалася у другій половині XIX ст. у багатьох країнах Європи. Головною метою щодо створення адміністративної юстиції була ідея розподілу властей та будівництва правової держави [211, с. 26].

Ідея розподілу властей була обґрунтована у працях відомого французького мислителя Шарль Луї де Монтеск'є та його послідовників [83, с. 12]. У своїх працях Шарль Луї де Монтеск'є спирався на науку англійського конституційного права. Важливо, що у Великобританії ніколи не здійснювалось повноцінного поділу влади на виконавчу, законодавчу і судову владу. До сьогодення часу у Великобританії почесні мирові судді виконують повноваження, які входять до компетенції органів публічної влади [170, с. 32]. Посада мирового судді з'явилася в Англії у XIV ст., коли виникли недоліки у функціонуванні центральних органів влади, а представники поміщицького дворянства взяли на себе почесні громадянські обов'язки у своїх округах. До їх головного завдання відносилась підтримка громадського порядку. З 17 і 18 століття мирові судді отримали широкі поліцейські повноваження та можливість контролювати інші місцеві органи влади і здійснювати судочинство по розгляду незначних кримінальних проваджень [169, с. 138]. У цій системі судочинства існували розпорядження від Вищих судів (особливо від суду королівської лави) до нижчих судів, які також включали мирові суди. Вищі суди за допомогою наказів (writs) теоретично могли втручатися у сферу діяльності мирових суддів, проте зміст їхньої діяльності не міг бути визначений, тому мирові судді користувалися певною незалежністю, яку, однак, важко порівнювати з незалежністю суддів континентальної Європи [169, с.138].

Мирові судді призначались королем (або королевою) за пропозицією лорд-канцлера, але не на термін свого життя, а на термін життя короля. Як правило, новий король приймав списки суддів свого попередника, але теоретично міг усунути мирового суддю з цієї нагоди, а також у будь-який інший час, але за наявності важливих причин [169, с. 139]. Переведення в інший округ не допускалося, оскільки мировий суддя, як орган самоврядування, повинен був походити з округу (графства). З 1828 р. почалось поступове позбавлення мирових суддів їхніх повноважень та створення сучасних адміністративних органів, так званих трибуналів, які гарантували певну незалежність, особливо завдяки участі представників громадськості. Проте, контроль з боку вищих судів зберігся [169, с.139]. Індустріальна революція та соціально-економічні перетворення у ХІХ ст. внесли певні зміни і в функціонування англійського права. Зокрема, мирові судді не могли повноцінно виконувати свої повноваження, в яких відповідачами виступали органи публічної влади, і передавали свої функції новоутвореним управлінським трибуналам [92, с. 117-120]. Паралельно продовжував існувати суд королівської лави, який з 1873 р. увійшов до складу Верховного суду Великобританії [169, с. 140]. На думку англійського правознавця Джона Мал Елдовні, при зміні функцій різними органами влади матеріальне право залишилось незмінним [92, с. 107]. Інший відомий англійський юрист, професор Оксфордського університету Альберт Венн Дайсі писав, «що верховенство права (Rule of law) не суперечить функціонування англійської правової системи та вважав, що французьку модель адміністративної юстиції недоцільно використовувати у Великобританії» [92, с. 107]. Основною причиною неможливості використання французької моделі адміністративної юстиції стала відмінність між англо-саксонською та континентальною моделями правової системи. Французька модель адміністративної юстиції, як частина романо-германської правової системи, характеризувалась чітким розподілом повноважень між органами публічної влади та адміністративними судами як частиною судової влади [169, с. 141].

Розподіл влади, який було оголошено конституційним принципом у Франції в 1790 р., отримав свої теоретичні засади завдяки працям Шарля-Луї де Монтеск'є. Проте це не було єдиною причиною того, що Національні збори у Франції заборонили суддям виносити рішення в адміністративних справах [169, с. 141]. Не менш важливою причиною була недовіра з боку революційної влади до парламенту - Національних зборів та суддів, а адміністративна, виконавча влада розглядалась виключно як поширювач спільної волі (*volonte generale*). Тому публічній владі тогочасної Франції було передано питання розгляду адміністративних спорів. Як не дивно, французькі революціонери-республіканці у напрямі законодавчої діяльності продовжували політику короля Франції та точно так само вели неперервну боротьбу проти станових суддів [169, с. 142]. До французької революції найвищим судово-адміністративними установами, що діяли в усіх провінціях країни, були станові суди [83, с. 24; 275, с. 17].

Український правознавець, академік Української Академії Наук з 1918 р. Федір Тарановський писав: «Загальна судова компетенція парламентів робила їх разом з тим і органами адміністративної юстиції, що розв'язували спірні питання публічного права» [86, с. 73].

Сучасна модель адміністративної юстиції у Франції, так звана, класична формується під час Великої французької революції .

У французькій моделі адміністративної юстиції відомчий контроль був повністю інтегрований в тогочасну адміністративну владу, а кожен відділ керувався префектом, якому в спірних адміністративних справах (*jurisdiction contentieuse*) надаватиметься допомога ради префектури (*conseil de prefecture*). На загальнодержавному рівні було утворено Державну раду, як дорадчий орган при главі держави. Державна рада діяла в період, коли правителями держави були перші консули республіки, імператори, королі і президенти. Державна рада була створена Наполеоном у 1799 р., з метою усунення труднощів, що виникали з адміністративних питань. Державну раду, яка і сьогодні становить найвищу адміністративну контрольну інстанцію, називають матір'ю адміністративної юстиції Європи, але за своєю суттю вона не є класичним

судом [210, с. 33]. Члени Державної ради обираються і звільняються з посади главою держави і вони не володіють незалежністю, яку мають судді судів загальної юрисдикції та Конституційного суду Франції. Упродовж усього періоду діяльності Державної ради її рішення вимагали підпису глави держави, хоча зараз це вважається лише формальністю. Створення Державної ради, яка пізніше стала вищим органом адміністративної юстиції Франції, та рад префектур, як органів юстиції першої інстанції, можна віднести до найважливіших перетворень, що характеризували цю епоху. У цьому нововведенні знайшла відбиток доктрина поділу влади, згідно з якою адміністративні спори не можна довіряти власне адміністрації, але і не можна передавати судам загальної юрисдикції, адже в такому випадку, могла б виникнути їх підпорядкованість органам виконавчої влади [83, с. 25]. Судова влада в Франції контролювалась королем і, відповідно, виникала необхідність у функціонуванні незалежного органу, який міг би розглядати адміністративно-правові спори. Таким органом став інститут адміністративної юстиції. Створенню адміністративної юстиції сприяли соціально-економічні та правові умови [79, с. 376]. До них можна віднести ліквідацію монархічної влади і проголошення республіканської форми правління, утворення конституційних монархій у низці європейських країн. Велика французька революція стала катализатором цих процесів в країнах Європи та світу [86, с. 50].

Відомий український юрист Ф. Тарановський писав, що створенню адміністративної юстиції сприяло виникненню суперечок між фізичними і юридичними особами та органами публічної адміністрації, які не можна вирішувати в межах кримінального процесу [86, с. 74]. Юрій Панейко писав: «Французьке адміністративне судівництво є цілком виконуване адміністративними владами, але при спеціальному складі цих влад та окремому поступуванні. Самостійність цього судівництва не зродилася відразу, але постійно зростала. Всередині цих урядів проводиться стала границя між чинною адміністрацією в спірних адміністративних справах» [79, с. 373].

На думку професора юридичного факультету Львівського університету імені Івана Франка Володимира Решоти великий вплив на розвиток

адміністративної юстиції мала ідея поділу влади. Виникнення адміністративної юстиції у Франції стало наслідком відокремлення адміністративної влади від судової і невтручання загальних судів у сферу діяльності органів управління, виходячи з теорії поділу влади. Хоча тоді ще не розуміли, що основним завданням адміністративної юстиції є захист прав та свобод громадян у сфері публічного управління та адміністрування [83, с. 26].

Франція також стає першою державою, де інститут адміністративної юстиції розпочав досліджуватись як наукова проблема, і де з'являється наукова література з цієї проблематики. Саме у Франції вже у перші десятиліття ХІХ ст. формувалась відповідна наукова база і в 1817 р. на основі законодавства про адміністративну юстицію у Паризькому університеті було відкрито кафедру адміністративного права. У підручниках з адміністративного права цієї доби особлива увага приділялась саме адміністративній юстиції, яка була частиною курсу адміністративного права в університеті [179, с. 377]. В університеті Парижу та інших французьких університетах працювали відомі дослідники адміністративного права та адміністративної юстиції: М. Оріу, Ж. Редаль, М. Лесаж, Г. Брабан та ін. У своїх працях французькі науковці вказували на особливу роль адміністративної юстиції у контролі за діяльністю органів публічної влади та у захисті прав і свобод громадян [179, с. 378]. На думку професора університету Сорбони Г. Бребана, адміністративна юстиція – це самостійна гілка правосуддя, і її ціллю є регулювання конфліктів між громадянами та органами державного управління, або між самими органами та установами, а також винесення рішень, що ґрунтуються на нормах адміністративного права [179, с. 378].

Інший французький правознавець Алексіс де Токвіль у своїй праці «Давній порядок і революція» вказує: «Сучасні фахівці в царині адміністративного права» запевняють, що ми пішли далеко вперед з часів революції... Раніше судова й адміністративна влада була змішаною,- кажуть вони,- згодом їх розділили й кожному з них повернули на своє місце... Той, хто бачить тільки один бік предмету і не бачить другого, має про сам предмет неповне і спотворене уявлення [92, с. 55]. Втручання суду в управління тільки

шкодить справі, тим часом, як втручання адміністрації в царину суду розбещує людей і розвиває в них водночас схильність до переворотів та холопства» [92, с. 55].

На думку професора Віденського університету Томаса Олеховські, «не варто зайвий раз наголошувати, що в терміні «рада префектури» (*conseil de prefecture*) йдеться не про суд, а всього лише про колегіальні адміністративні органи. Розвиток ХХ століття безумовно приніс деякі нововведення, проте для ХІХ століття є прийнятним наступне твердження – він контролює адміністративну владу» [169, с. 146]. Революція з Франції та наполеонівські війни початку ХІХ століття мали великий вплив на формування права у німецьких державах та інших країнах Європи. Цей вплив також стосувався і створення адміністративного судочинства.

У німецьких державах контроль за діяльністю органів публічної влади здійснювали вищі суди. В Австрії судовий контроль за діяльністю органів публічної влади здійснював суд Вищої справедливості.

Такі монархічні суди перебували під контролем сюзеренів і вони могли втручатись у судочинство майже на всіх стадіях процесу [215, с. 240]. Наприкінці ХVІІІ - на початку ХІХ століття у німецьких державах повноваження та незалежність суддів було значно розширено, але, з іншого боку, з юриспруденції судів загальної юрисдикції були виведені справи однією зі сторін яких виступали органами публічної влади. Ці справи входили до компетенції спеціальних адміністративних органів, які перебували під контролем монархів [169, с. 141].

У 1819 р. у конституції князівства Вюntenбергу на зразок французької Державної ради було утворено Таємну раду. До компетенцій Таємної ради відносились адміністративні справи - «адміністративна юстиція» [169, с. 141].

Утворення адміністративних судів було передбачено у німецькій конституції 1849 р. (відома також як Франкфуртська конституція Німецької імперії або конституція Паульскірхе (*Verfassung des deutschen reiches und Frankfurter Reichsverfassung*) [179, с. 285]. У статтях цієї конституції вказувалось, що судочинство в адміністративних справах у судах загальної

юрисдикції припиняється. А правові спори в адміністративних справах мали вирішувати спеціальні адміністративні органи. Аналогічне рішення містилось у Конституції Великого герцогства Ольденбург 1849 р. У 1848 р. депутат від ліберальної партії Август подав законопроект про створення адміністративних судів у Великому герцогстві Баден. Даний законопроект був підтриманий урядом Великого герцогства Баден. Посилаючись на статтю 49 конституції Німецької імперії 1849 р. парламент не прийняв даний законопроект [169, с. 142].

Після придушення революційного руху у Великому герцогстві Баден у 1848 році до ідеї створення адміністративних судів у Великому герцогстві Баден повернулись наприкінці 50-х років 19 століття, коли відомий юрист Август Ламей був призначений міністром юстиції [169, с. 142]. Август Ламей спільно з депутатом парламенту Великого герцогства Баден Йогана Каспара Блантшлі та професором місцевого університету розпочали реформу адміністративної юстиції за французьким зразком. Унаслідок цього у 1863 році було прийнято закон про функціонування органів адміністративної юстиції Великого герцогства Баден [169, с. 143]. На прикладі Франції тут було створено так звані районні (бецирки) ради на зразок французької ради префектур (*conseil de prefecture*). На відміну від Франції районні ради були не державними органами влади і до їх складу входили виборні почесні громадяни. Адміністративний суд Великого герцогства Баден, який функціонував на зразок французької Державної Ради (*Conseil de Etat*) тут діяв як адміністративний суд. До його основних повноважень відносився контроль за діяльністю районних рад [169, с. 144].

У процесі утворення адміністративного судочинства у Пруссії, а пізніше адміністративного судочинства Німецької імперії, важливу роль відігравав відомий німецький юрист Рудольф Гнейст [169, с. 144]. Праці Рудольфа Гнейста були використані під час проведення адміністративної реформи та створення адміністративного судочинства. Дана ідея була підтримана королем Пруссії Вільгельмом I у 1858–1861 рр., який сприяв відродженню лібералізму на території усєї Німеччини. Рудольф Гнейст брав активну участь у пруському

парламенті, як депутат. Ідеї Рудольфа Гнейста підтримував міністр внутрішніх справ Німеччини Фрідріх Зюленберг [171, с. 71]. У 1872 р. Фрідріх Зюленберг розпочав створювати органи адміністративної юстиції на зразок Великого герцогства Баден [169, с. 145].

Закон про адміністративне судочинство Німецької імперії набув чинності з 1 січня 1874 р. і спочатку поширився на Брандербург, Померанію, Пруссію, Саксонію та Сілезію.

Адміністративна юрисдикція у Німецькій імперії була поділена на три рівні [171, с. 72]. Сюди відносились окружні чи міські комітети, які виконували функції «окружних адміністративних судів», окружні адміністративні суди та Вищий адміністративний суд.

Окружні та міські комітети були колегіальними органами влади з різним складом та очолювались начальником окружного управління і бургомістром. Окружні адміністративні суди складались з п'яти осіб, двоє з яких призначались німецьким імператором, а троє - обиралися провінційним комітетом. Один із призначених німецьким імператором мав бути професійним суддею, а інший - державним службовцем високого рангу. В окружних адміністративних судах не було поділу на сенати і він очолювався президентом. Засідання окружного адміністративного суду було повноважним за участі не менше трьох суддів, двоє з яких призначались німецьким імператором.

Членом Вищого адміністративного суду могли бути особи, які досягли 30-річного віку та мали вищу освіту. Половина складу Вищого адміністративного суду мали призначатись з числа професійних суддів, інша - з числа державних службовців [171, с. 74].

Судді Вищого адміністративного суду могли тимчасово бути усунуті або звільнені з посади у випадку порушення щодо них кримінального провадження, або винесення обвинувального вироку у кримінальній справі [171, с. 74].

Вищий адміністративний суд Німецької імперії поділявся на декілька сенатів, у яких було передбачено фіксований розподіл справ. Для кворуму необхідна була присутність не менше п'яти суддів, а у випадку, коли кількість суддів становила парну кількість, то наймолодший за віком суддя зі складу

сенату не голосував. Керівництво Вищим адміністративним судом здійснювала президія, до складу якої входив президент, президенти сенатів та старші радники (судді). Закон також передбачав проведення пленарних засідань, які були повноважними при наявності не менше двох третин від складу Вищого адміністративного суду [171, с. 75]. Очолював пленарні засідання президент Вищого адміністративного суду.

До повноважень адміністративних судів Німеччини входило прийняття рішень з «суперечливих адміністративних питань», тобто за позовами, що впливають з публічно-правових спорів. Юрисдикція адміністративних судів Німецької імперії визначалась в окремому законі від 03 липня 1875 р. Після поразки на виборах 1879 р. ліберальних партій та приходу до влади у Німецькому Рейхстазі депутатів від консервативних партій, у 1880 р. було прийнято закон про судоустрій та внесено зміни у закон про адміністративне судочинство [171, с.73]. У 1883 р. після прийняття закону про адміністративну реформу, окружні та міські комітети були об'єднані з окружними адміністративними судами в єдиний орган і, фактично, судові функції залишались лише у Вищого адміністративного суду [171, с.73]. Становлення нової моделі адміністративного судочинства Німецької імперії було завершено у 1890 р. [171, с. 73].

Аналізуючи німецьку модель адміністративної юстиції Юрій Панейко писав: «Треба зазначити, що органічне відділення адміністративного судівництва від чинної адміністрації проведено в Німеччині лише в найвищій інстанції. Найвищі адміністративні суди відповідають вимогам судової організації. Члени цих судів мусять мати судову, тобто адміністративну освіту, а також становище судді в найвищих судах з цивільних і карних справ. Щодо нижчих інстанцій, то звичайно ж, в них сполучені адміністративні суди з чинною адміністрацією. Судово-адміністративне поступування всюди погоджується зі собою, адже воно і окремо унормоване по аналогії до цивільно-процесуальних приписів» [79, с. 376]. На думку Ю. Панейка адміністративне судочинство мало будуватися на таких принципах:

«1. Адміністративний суд повинен перевіряти не тільки легальність, але також і доцільність діяльності адміністративних влад. Через піддавання адміністративних актів, що спираються на свобідну оцінку влади, судово-адміністративному контролю постулату обмеження до мінімум дискреційної влади адміністративних органів.

2. Адміністративний суд повинен обняти своїм контролем цілий предметний порядок держави, а не відноситися лише до охорони публічно-підметових прав. Згідно із цим постулатом, судово-адміністративна скарга повинна, як «*action popularis*» прислужувати кожному громадянину, як покликаному до виконання контролю над діяльністю адміністративної влади.

3. Адміністративний суд не повинен обмежуватися лише до касації адміністративних актів, але поширитись і на мериторичну перевірку.

4. Адміністративний суд повинен охоплювати також карно-адміністративні справи, чим зосереджувати в адміністративному суді повноту правосуддя в ділянці публічної адміністрації.

5. Адміністративний суд повинен виступати активно на випадок т.зв. мовчанки влади, тобто неполагоджування справи в певному відтинку часу.

6. Устрій адміністративного судівництва повинен спиратися на кількоступеневості, евентуально також на окремішності відповідно до поодиноких ділянок адміністрації» [79, с. 387].

Виникненню адміністративної юстиції у країнах Європи сприяли соціально-історичні та об'єктивно-правові фактори. Одним із перших у країнах Європи адміністративні суди створюються у Франції, Німеччині та Австрії.

2.2. Організація публічної влади Австро-Угорщини

У середині XIX ст. в Австрійській імперії відбувається повернення до абсолютизму. Австрійський імператор у внутрішній та зовнішній політиці в основному спирається на армію, поліцію та бюрократію. Однак, така політика не привела до жодних позитивних результатів для держави і наслідком цього стало поширення незадоволення серед широких верств населення та демократичних політичних кіл.

Також залишалась малоуспішною і зовнішня політика Австрії. У 1859 р. Австрія програє війну з Італією та втрачає тут більшість своїх володінь [119, с. 37].

У 1860 р. в Австрії розпочалась важка фінансова криза, що загрожувала банкрутством держави. Ця криза супроводжувалась численними корупційними скандалами. Як наслідок, австрійський імператор був змушений погодитись на відновлення діяльності австрійського парламенту та контролем з його боку над використанням коштів державного бюджету [119, с. 39-42].

З цією метою імператор Франц-Йосиф I 20 жовтня 1860 р. видає диплом, на основі якого відновлюється діяльність австрійського парламенту (Рейхсрату), а виконавча влада продовжувала належати австрійському імператору. Відповідно до диплому, законодавчими повноваженнями також володіли крайові сейми [119, с. 43].

Своєю чергою важка фінансова та економічна ситуація в державі вимагала прийняття імператором нових кардинальних рішень і згоди на компроміс. У наслідок цього 13 грудня 1860 р. на прохання міністра фінансів Ігнація фон Пленера імператор Франц Йосиф I призначив прем'єр-міністром представника міщан Антона фон Шперлінга [70, с. 25]. Це рішення стало першим кроком до лібералізації державної влади і перетворення Австрії на конституційну монархію [100, с. 328].

Іншим рішенням імператора стало прийняття 26 лютого 1861 р. цісарського патенту, на основі якого відбулось повернення до конституційної монархії та відновлення діяльності парламенту [100, с. 329].

Парламент (Рейхсрат) складався із Палати депутатів, члени якої обирались, і Палати панів, депутати якої призначались імператором. Після відновлення Рейхсрату влада імператора у законодавчій сфері була частково обмеженою. У цісарському патенті також містився розділ про судову владу, в якому гарантувалась діяльність судової влади, побудованої на основі демократичних принципів буржуазного судочинства. Реформа австрійського судочинства відбулась після прийняття австрійських конституцій 1848 р. і 1849 р. та Положення про суд 1849 р. [25, с. 58].

Державна Рада (Рейхсрат) складалась із Палати панів (Herrenhaus), куди входили повнолітні особи імператорської родини, всі архієпископи, єпископи з титулами князів, глави магнатських родин, та «заслужені особи з різних сфер духовенства, науки, мистецтва тощо», пожиттєво призначені імператором [83, с. 65].

До Палати послів (депутатів, Abgeordnete) входили депутати, обрані крайовими сеймами. Їх імператорського затвердження вже не вимагалось. Склад депутатів не залежав від кількості населення краю, а був визначений штучно в інтересах пануючої династії та бюрократії.

Цей патент відповідав інтересам австрійського імператора Франца Йосифа I, але не влаштовував австрійський парламент. Останній був охоплений духом лібералізму і підтримував ідею перетворення Австрії на конституційну монархію [41, с. 138].

На відміну від парламенту новий австрійський уряд очолюваний Р. Белкреді дотримувався консервативних поглядів і підтримував ідею Австро-Угорського дуалізму та угоду (Конкордат) Австрії з католицькою церквою [111, с. 78].

Поразка у війні з Пруссією у 1866 р. змусила австрійського імператора піти на компроміс з Угорщиною та пришвидшити створення дуалістичної держави [42, с. 357]. У лютому 1867 р. австрійський цісар скликав засідання австрійського парламенту та угорського сейму, де було прийнято закон угорського сейму «Про спільні справи земель угорської корони і про порядок їх вирішення» та закон австрійського парламенту «Про спільні справи земель австрійської монархії та порядок їх вирішення» [35, с. 94-95].

Вже 8 травня 1867 р. австрійський імператор Франц Йосиф I склав присягу, а 12 травня він був коронований королем Угорщини. Дана угода була ратифікована угорським сеймом та австрійською Державною Радою [42, с. 359].

Важливу роль у законодавчому процесі Австрії відігравала Конституційна комісія. Вона була сформована 21 червня 1867 р. Палатою депутатів австрійського парламенту і складалася з 36 осіб [269, с. 233-235]. Майже усі члени Конституційної комісії мали юридичну освіту, за винятком

двох докторів філософії, а п'ята частина її складу була докторами права [161, с. 35]. До її складу від Галичини увійшли Ф. Земляковські, М. Сиблікевич, А. Потоцькі, Ю. Чайковські та Ю. Симович. Іншу частину Конституційної комісії становили представники від австрійської ліберально-конституційної партії, які підтримували ідею перетворення Австрії на правову державу [116, с. 121]. Головою комісії був обраний А. Протобевер, а його заступником – М. Кайзерфельд, секретарями – Е. Стурч та І. Зальнер [182, с. 545].

Одним з перших конституційних законопроектів, які підготувала конституційна комісія, став законопроект про відповідальність міністрів. За цим законопроектом міністри несли відповідальність за порушення конституції та законів. Також існувала відповідальність міністрів у випадку вчинення ними злочину.

Право призначати та звільняти міністрів належало австрійському імператору, але кожен нормативно-правовий акт монарха з питань, що відносились до компетенції відповідного міністра, повинен бути ним контрасигнований. Цей закон був прийнятий Державною Радою та підписаний імператором 25 липня 1867 р. [164, с. 377].

У червні 1867 р. конституційна комісія створила підкомітет, який мав розробляти проєкт конституції Австрії. До його складу увійшли депутати М. Кайзерфельд, Ф. Земляковські, Е. Струм, С. Фрошхауер, Р. Брастель, Ф. Кліер та І. Куранта. Уже в липні 1867 р. підкомітет Конституційної комісії підготував проєкти чотирьох конституційних законів: 1) Основний державний закон про загальні права громадян для королівств і земель представлених у Рейхсраті; 2) Основний закон про здійснення урядової і виконавчої влади; 3) Основний закон про створення імперського суду (Державного Трибуналу); 4) Основний закон про становлення судової влади [161, с. 193].

Важливу роль у підготовці конституції Австрії відіграв депутат від конституційної партії, професор кафедри філософії права і кримінального права Е. Гербст. З 1858 р. він працював в університеті міста Праги [209, с. 99].

У жовтні 1867 р. було обговорено проєкт закону про судову владу та закон про здійснення урядової і виконавчої влади, який був незначний за

обсягом, оскільки складався лише з десяти статей. На основі цього конституційного закону органи виконавчої влади могли приймати рішення лише на підставі і на виконання конституції і законів держави [161, с. 114].

У жовтні 1867 р. відбулося обговорення і прийняття інших конституційних законів, які стали основою для Конституції Австрії 1867 р. Вони були підписані австрійським імператором і набули чинності 21 грудня 1867 р.

Конституція Австрії 1867 р. складалася з п'яти конституційних законів:

- 1) Основний закон від 21 грудня 1867 р. на зміну закону від 26 лютого 1860 р. про імперське представництво [258, с. 1507-1514];
- 2) Основний закон від 21 грудня 1867 р. про права громадян для королівств і країв, які представлені у Рейхсраті [254, с. 1515-1517];
- 3) Основний закон від 21 грудня 1867 р. про створення Державного Трибуналу [256, с. 1518-1519];
- 4) Основний закон від 21 грудня 1867 р. про судову владу [257, с. 1520-1521];
- 5) Основний закон від 21 грудня 1867 р. про здійснення урядової і виконавчої влади [255, с. 1522-1523].

На основі австрійської конституції 1867 р. та Австро-Угорської угоди Австрія у 1867 р. перетворилась на дуалістичну Австро-Угорську монархію. Австрійський політичний діяч Ф. Бевст писав: «Віднині в австрійського і угорського уряду буде одне завдання: приборкати федералістське устремління слов'ян. Нехай угорці приборкають хорватів, сербів, словаків, румунів, а ми будемо тримати на прив'язі чехів, поляків, словенців» [88, с. 67-68].

На основі угоди між австрійським цісарем та угорськими дворянами, австрійський імператор був одночасно і угорським королем. Формою державного правління стала дуалістична (двоєдина) монархія. Кожна з двох частин єдиної держави мала власні законодавчі, виконавчі та судові органи. В Австро-Угорщині також не існувало спільного прем'єр-міністра та спільного уряду. Окремо існувало угорське та австрійське підданство [37, с. 133].

Для врегулювання взаємовідносин в Австро-Угорській імперії було створено три спільні міністерства: міністерство закордонних справ та імперського дому, міністерство оборони та міністерство фінансів [17, с. 281]. Своєю чергою спільне міністерство фінансів не мало реальних повноважень. Міністр фінансів Австро-Угорщини міг лише подавати проєкт витрат на розгляд міністрів фінансів Австрії та Угорщини [17, с. 282]. Податки також встановлювались австрійським Рейхсратом та угорським Сеймом. Окрім цього, повноваження міністра фінансів Австро-Угорщини поширювались на кошти, які виділялись обома частинами держави на потреби збройних сил Австро-Угорщини та міністерства закордонних справ [87, с. 129].

Державні витрати між Австрією та Угорщиною розподілялись у пропорції 70:30. Ці витрати встановлювались кожні десять років спеціальною комісією до складу якої входили представники двох частин держави [27, с. 537]. У 1907 р. витрати Угорщини становили 20,4 %, а Австрії – 79,6% [42, с. 361].

В Австро-Угорщині також передбачалось встановлювати «правову спільність», яка полягала у прийнятті аналогічних законів шляхом проведення спільних консультацій, зокрема у питаннях торгівельних відносин, митних справ, податкових питань, фінансової політики, оборони, державної безпеки та ін. [62, с. 98].

У дуалістичній Австро-Угорській монархії влада імператора (цісаря) обмежувалась австрійською Державною Радою (Рейхсратом) та угорськими Державними Зборами. Для обговорення спільних проблем австрійський та угорський парламенти створювали делегації по 60 осіб (20 від верхніх і по 40 від нижніх палат парламентів) від кожної з частин держави. Делегації збирались зазвичай один раз на рік, по чергово у Відні та Будапешті [282, с. 48].

В Угорщині двадцять представників до складу делегації обирала прямим голосуванням Палата панів, з яких один мав бути хорватом. Сорок представників обирала Палата представників угорського парламенту, з яких чотири були хорватами. В Австрії двадцять делегатів прямим голосуванням обирала Палата панів, а сорок – Палата депутатів (представників), відповідно до квоти визначеної для кожного австрійського регіону [282, с. 48]. Від Чехії

обирали 10 делегатів, Галичини – 7, Буковини – 1, інших країв – від 1 до 4. Від Галичини в Делегації обиралися 6 поляків та лише 1 українець [51, с. 28]. Компетенція і порядок роботи Делегацій визначався регламентом, який був затверджений на засіданні першої Делегації 21 січня 1868 р. [51, с. 28].

Делегації засідали окремо, проте у випадку їхньої згоди із вимогами спільних міністерств, парламенти Австрії та Угорщини мали надати відповідні фінансові та людські ресурси без жодного обговорення. У разі незгоди Делегації збиралися спільно і голосували разом [35, с. 96].

У дуалістичній Австро-Угорській монархії діяли дві конституції – в Угорщині було відновлено чинність угорської конституції 1848 р., а в Австрії конституція 1867 р.

Важливе значення для функціонування органів державної влади мав основний закон від 21 грудня 1867 р. на зміну закону від 26 лютого 1861 р. «Про імперське представництво», який регламентував порядок обрання та діяльності австрійського парламенту.

На основі цього закону австрійський парламент - Державна Рада (Reichsrath) – складався з двох палат – Палати панів (Herrenhause) та Палати депутатів (Hause der Abgeordneten). Відповідно до положень конституції ніхто не міг бути членом одночасно двох палат парламенту.

На основі параграфів 2-5 основного закону до складу Палати панів входили:

- за народженням – принци імперської родини;
- спадково – повнолітні голови рад з місцевих дворян, котрі володіли «значною земельною власністю»;
- за посадою – усі архієпископи та ті з єпископів, які мали князівський або графський титул;
- пожиттєво – призначені цісарем видатні особи, які мали значні заслуги перед державою, церквою, в сфері науки або мистецтв [258, с. 1507].

Аналізуючи дані положення основного закону можна побачити, що у його формулюванні конституційна комісія пішла на поступки імператору.

Кількісний склад Верхньої палати Reichsrath (Державної Ради) не міг

перевищувати 170 депутатів. Депутатські місця до складу Палати панів інколи продавались. Зокрема, прем'єр-міністр Австрії Е. Кербер (1900–1904) отримав від двох віденських підприємств (Гунтера та Маутнара) хабар по 500 тисяч гульденів з кожного за призначення їх членами Палати панів. Галичину в Палаті панів репрезентувала у різні роки різну кількість депутатів. Наприклад, у 1910 р. Галичину в Палаті панів репрезентували 4 українці та 38 поляків [27, с. 538]. У цей період у складі Палати панів перебував митрополит А. Шептицький.

У порядку формування Палати панів було порушено принцип національної та соціальної справедливості. Зокрема, наприкінці XIX ст. до складу Палати панів входив 21 ерцгерцог (принц), 66 спадкових лордів і 125 довічних членів, серед яких були чотири князі, 48 графів, 22 прелати, серед яких 51 – барони, генерали, банкіри та ін. Усього в ній було 212 осіб [38, с. 87].

Палата депутатів спочатку мала складатись з 353 членів, які обирались від окремих коронних країв Австрії. Від Королівства Галичини і Лодомерії з Великим князівством Краківським у цей період обиралося 63 депутати, переважна кількість з яких були поляками.

Депутатів обирали спершу Landtag (земельний парламент, крайовий сейм). В Австрії було 14 крайових сеймів. На українських землях функціонували Галицький та Буковинський крайові сейми [13, с. 343]. Депутатами Австрійського парламенту були особи чоловічої статі, які досягли 30-річного віку та не менше трьох років перебували в австрійському громадянстві [258, с. 1509]. Депутати обирались на шестирічний термін.

Після змін до Конституції 1873 р. було запроваджено куріальну виборчу систему де кожна з курій обирали депутатів окремо.

1) Курія великих землевласників. Вони обирали 85 депутатів. У 1905 р. таких землевласників налічувалось 5 тис. 431 осіб.

2) Курія торгівельних і промислових палат. Посилала 21 депутата, налічувала 556 виборців.

3) Курія міського населення. Посилала 118 депутатів. Право голосу у цій курії мали особи, котрі платили не менше 4 крон прямих податків на рік.

Це були переважно заможні верстви міщан-купців, майстри, чиновники, лікарі, адвокати та ін. в 1901 р. їх налічувало 493 тис. 804 особи.

4) Четверту курію становили сільські общини. Посилали 129 депутатів. Право голосу мали селяни, які платили 4 крони річного податку, тобто середнє і багате селянство. Тут було 1 млн 585 тис. 804 особи.

5) П'яту, додаткову курію, утворено дещо пізніше, у 1896 р., складало все інше населення, що не входило в перші чотири курії. Тут для виборців, окрім майнового, існували й інші цензи. Ця курія налічувала понад 5 млн. виборців та посилала у Рейхсрат 72 депутати [88, с. 69]. Спершу Палата депутатів складалася з 203 депутатів, в 1873 р. – з 353, а в 1896 р. – 425 депутатів [51, с. 29].

У перших трьох куріях депутати обиралися на прямих виборах. Виборці, які належали до четвертої та п'ятої курії обирали депутатів на двоступеневих виборах. Виборцями були австрійські громадяни чоловічої статі, які досягнули 24-річного віку та володіли усіма громадянськими правами [258, с. 1508]. Для депутатів було встановлено 30-річний віковий ценз. На основі парламентської реформи 1873 р. та прийняття виборчих змін до основного закону від 21 грудня 1867 р. виборчими правами володіли громадяни Австрії, які платили не менше 20 крон прямих податків. У 1882 р. податковий ценз було зменшено до 10 крон, а у 1896 р. - до 8 крон [38, с. 86-87]. Унаслідок запровадження куріальної виборчої системи депутати від кожної курії обирались окремо і фактично закріплювали дискримінацію широких народних мас у використанні виборчих прав, передбачених в австрійській конституції 1867 р. Зокрема, курія великих землевласників обирала одного депутата в середньому від 51 виборця, курії територіально-промислових палат - одного депутата від 24 виборців, у загальноміській курії один депутат обирався від 1600 виборців, а у сільській один депутат від 8100 виборців [17, с. 281]. Галичину в 1897 р. репрезентували 74 депутати (від першої курії – 20 депутатів, другої курії – 13 депутатів, від третьої курії – 3 депутати, четвертої сільської курії – 27 депутатів, від п'ятої загальної курії - 11 депутатів) [119, с. 160]. За національним складом обраних депутатів окрім австрійців 72 депутати становили поляки, 17 - словенці, 10-

хорвати, 17-італійці та ін. Серед обраних депутатів українців у даному складі парламенту становили лише 9 депутатів. У складі населення Австрії, без угорської частини імперії українці склали – 13%, а поляки – 16% [88, с. 70].

У Галичині відсоток бідняків, які платили до 1 крони податків становили 46 відсотків, а у Буковині – 60 відсотків.

В результаті такої несправедливості, широкі народні маси та демократичні сили Австро-Угорщини боролись за свої права. Внаслідок багаточисельних мітингів, демократії на початку ХХ ст., які нерідко приводили до зіткнення з поліцією і жандармами, керівництво Австрії було змушене провести реформу виборчого законодавства.

26 січня 1907 р. Рейхсрат прийняв новий виборчий закон, який проголошував загальне виборче право та скасовував куріальну виборчу систему. Прийняття закону відбулося у гострих дискусіях та дебатах в парламенті. Зокрема, тільки відповідна комісія парламенту, в якій готувався проєкт закону, провела протягом 61 дня 95 засідань та заслухавши 832 промов [88, с. 71]. Виборче право не було загальним, оскільки виборчими правами не володіли жінки. Також було встановлено високий віковий ценз, активне виборче право з 24 років, а пасивне - з 30 річного віку [88, с. 71].

Незважаючи на ліквідацію куріальної виборчої системи, загальне виборче право також не гарантувало рівні виборчі права усім громадянам Австрії. Зокрема, перевага австрійців встановлювалась і за допомогою створення виборчих округів при різній кількості виборців. Австрійці становили в Австрії 33% населення, але мали у Палаті депутатів найбільше представників: у 1867 р. - 61,3%, 1873 р. - 62,04%, 1879 р. - 56,37%, 1885 р. - 51,84%, 1891 р. - 50,42%, 1896 р.- 48,60%, 1905 р.- 48,70% [88, с. 71].

Згідно виборчого закону 1907 р. конституційний склад парламенту становив 516 осіб. Нижня Австрія посилала – 64 депутати; Верхня Австрія – 22 депутати, Тіроль -25 депутатів; Штирія – 30 депутатів; Богемія (Чехія) – 130 депутатів; Сілезія (Польща) – 15 депутатів; Моравія (Чехія) – 49 депутатів; Галичина – 106 депутатів; інші області – 75 депутатів. Австрійці в усіх областях обирали 233 депутати – 45,17% складу Палати депутатів Рейхсрату – при 33%

населення Австрії. Вони обирали одного депутата від 40 тисячного населення, поляки від 55 тисяч; українці від 102 тисяч [38, с. 88].

У 1907 р. польські партії обирали в парламент 76 депутатів, тобто 15,7% загальної кількості депутатів Палати депутатів, українські – 27 (6,4%) депутатів. У 1911 р. українці отримали 11,71% всіх голосів у парламенті Австрії, а обрали лише 29 депутатів, з яких 4 були представниками москвофілів. Поляки відповідно отримали 14,83% та 80 депутатів, оскільки частина українців голосували за польських представників [38, с. 88].

Переважну кількість українських представників Палати депутатів становили юристи. Найбільше українських представників в Палаті депутатів Рейхсрату було обрано на виборах 1907 р. і вони становили 32 депутати з 516 складу Палати представників [51, с. 30-31].

У 1910–1918 рр. заступником голови (президента) палати депутатів був відомий український політик Юліан Романчук. Він працював викладачем Академічної гімназії у Львові. Юліан Романчук також був членом-засновником Львівського товариства «Просвіта» (у 1896–1906 рр. - голова товариства), Наукового товариства імені Т. Шевченка, страхового товариства «Дністер» та ін., послом (депутатом) Галицького крайового сейму у 1883–1895 рр., членом «Руського клубу австрійського парламенту» (1891–1897, 1901–1918) [93, с. 287].

Законопроекти, схвалені Палатою депутатів передавались на затвердження Палати панів, після чого вимагалася санкція австрійського імператора [51, с. 31]. Австрійський імператор на підставі 14 статті Основного закону «Про здійснення урядової та виконавчої влади» мав право за поданням уряду видавати закони в період між сесіями засідань Рейхсрату. Цим правом імператор широко користувався, навмисно відтермінуючи скликання Рейхсрату, міг відтак не погодитись з діями уряду і притягнути його навіть до відповідальності, але для цього вимагалось рішення кваліфікованої більшості Рейхсрату. На практиці, таких випадків не було, оскільки парламент у переважній більшості складався з людей, які підтримували діяльність уряду.

Керівництво Палатою панів та Палатою депутатів мало певні відмінності. Зокрема, президент і перший віце-президент Палати панів призначались імператором із членів палати терміном на одну чергову сесію засідання парламенту. Президент та віце-президент Палати депутатів обиралися на час повноваження парламенту на шестирічний термін [51, с. 31].

Засідання парламенту, як правило, проводилось один раз на рік у зимовий період. За національно-партійною приналежністю депутати обрані на виборах до Нижньої палати парламенту у 1907 р. поділялись так: християнські соціалісти – 96, соціал-демократи – 87; великоавстрійці – 3; австрійські прогресисти – 17; австрійські радикали – 12; німецька народна партія – 31; австрійські аграрії – 21; старочехи – 7; чеська народна партія – 17; чеські національні соціалісти – 9; младочехи – 18; русофіли (москвофіли) – 4; українські національні демократи – 25; польські народовці – 17; польський центр - 12; польська консервативна партія – 14; польські демократи – 11; словенська народна партія – 18; серби – 2; румуни – 5 та ін. [38, с. 88].

До компетенції австрійського Рейхсрату відносились усі питання державного життя, за винятком тих, які входили до компетенції угорського парламенту.

Компетенція Рейхсрату було визначено в першому параграфі основного закону від 21 грудня 1861 р., про зміну закону від 26 лютого 1861 р. про імперське представництво. До неї належало:

- Законодавче забезпечення діяльності адміністративної та судової системи держави.
- Прийняття державного бюджету, контроль за правильним використанням коштів державного бюджету, випуск державних позик, законодавство про мита, податки, державний борг, усі фінансові справи, які були спільні для королівства та областей представлених у Рейхсраті [258, с. 1512].
- Прийняття законодавства про права громадян та націй, охорона інтересів іноземних держав та їх громадян.

- Обговорення та ратифікація торгівельних договорів та міжнародних договорів, які могли призвести до зміни території королівств та областей представлених у Рейхсраті.

- Регламентування монетарної та митної політики, банків, залізниці, судноплавство та інші питання транспорту в державі.

- Встановлення порядку функціонування народних шкіл, гімназій, університетів та ін. [258, с. 1511-1514].

Усі інші законодавчі питання, які не входили до компетенції Рейхсрату, відносились до компетенції крайових сеймів (земельних парламентів, Landtag). Своєю чергою земельні парламенти могли скерувати на розгляд Рейхсрату проекти законів щодо питань, які входили до їх компетенції, але, на думку депутатів земельного парламенту (крайового сейму), мали розглядатись у Рейхсраті. Це дає підстави говорити про право законодавчої ініціативи земельних парламентів.

Правом законодавчої ініціативи, також володіли імператор (Kaiser), уряд та депутати Рейхсрату. Проект закону спочатку розглядався у Палаті депутатів, після його прийняття він передавався на затвердження Палаті панів. Після його схвалення закон передавався для підписання австрійському імператорові. Палата депутатів була повноважною у прийнятті законів за присутності не менше 100 депутатів, а Палата панів - за наявності не менше 40 депутатів. Рішення приймалися більшістю присутніх у сесійному залі депутатів, 50% + 1 голос. Законопроект про внесення змін до Конституцій Австрії приймали не менше 2/3 присутніх у сесійній залі депутатів. При внесенні змін до Конституції вимагалася присутність на засіданні Палаті депутатів не менше половини її конституційного складу [258, с. 1514].

Незважаючи на широку компетенцію парламенту, його повноваження обмежувалися імператором. Зокрема, імператор міг накладати вето на прийняті закони, а під його контролем повністю перебувала Палата панів. Імператор мав право розпустити парламент та призначити нові вибори. Австрійський уряд був підконтрольний та відповідальний перед імператором, а не перед парламентом.

У період між сесіями парламенту імператор міг видавати нормативно-правові акти, які мали силу закону [27, с. 539].

В Угорщині, як вже згадувалось, була відновлена у своїй чинності угорська конституція 1848 р., яка встановлювала двопалатний парламент. Палата магнатів призначалась австрійським імператором, який одночасно був угорським королем, а Палата депутатів обиралась на основі високого майнового цензу. Неугорські національності (хорвати, румуни, серби, словенці, українці та ін.) становили 54,6% населення Угорщини, але на початку ХХ ст. вони посилали до угорського парламенту лише дев'ять депутатів з 453 депутатів конституційного складу.

У виборах депутатів широко застосовувалась виборча географія і тиск збоку адміністративних органів, втручання військ і поліції в справи виборців було звичайним явищем. Під час виборів 1896 р., наприклад, було вбито 32 і поранено понад 70 осіб. За 20 років (1886–1908 рр.) за протести проти виборчих зловживань було притягнуто 938 неугорців до судової відповідальності і засуджено їх до 232 років 6 місяців тюремного ув'язнення, а також покарано їх грошовими штрафами на загальну суму майже 150 тисяч крон [51, с. 28].

Функціонування виконавчої влади в Австрії визначалося Основним законом про здійснення урядової і виконавчої влади від 21 грудня 1867 р. Главою виконавчої влади був австрійський імператор (Цісар, Kaiser). Особа австрійського імператора визнавалась священною, недоторканною і невідповідальною (*geheiligt, unverletzlich und unverantwortlich*). Виконавчу владу (*Regierungsgewalt*) імператор здійснював через галузевих міністрів (*Minister*) та через підпорядкованих міністрам державних службовців (*Beamten*) і делегатів. Цісар мав право призначати та звільняти міністрів, а за пропозицією відповідного міністра – призначати та звільняти державних службовців міністерства. Після призначення на відповідну посаду, державні службовці складали службову присягу та присягу на вірність державі і конституції [255, с. 1522].

Імператору, як верховному головнокомандувачу, підпорядковувались збройні сили, він призначав міністра оборони, оголошував війну та підписував

мирні договори. Цісар мав право укласти міжнародні договори та важливі торгівельно-економічні договори зі згоди Державної Ради [255, с. 1523].

Виконавчу владу в Австрії очолював уряд – Рада Міністрів на чолі з прем'єр-міністром. Прем'єр-міністр та міністри призначалися імператором. Ці урядові особи були підзвітні перед парламентом, але, фактично, лише перед імператором. До складу Ради Міністрів входили міністри, які управляли різними галузями суспільного життя та міністри «без портфеля», які контролювали функціонування місцевих органів виконавчої влади на місцях. Зокрема, міністерства «без портфеля» було створено для Галичини 11 квітня 1871 р. та 12 серпня 1879 р. для Чехії. Міністрів для Галичини призначали тільки з числа польських магнатів цього краю. Міністрам підлягали органи крайової влади, а крайовій владі – місцеві органи державної виконавчої влади [13, с. 342].

Рада Міністрів видавала у межах своєї компетенції постанови та регламенти, які мали відповідати конституції та законам Австрії. Прем'єр-міністри, міністри, намісники, крайові президенти, повітові старости та усі державні службовці мали виконувати конституцію, загальнодержавні та крайові закони і підзаконні нормативно-правові акти [258, с. 1513]. У випадку порушення законів державні службовці несли дисциплінарну відповідальність, а у випадку заподіяння шкоди при зловживанні службовим становищем – майнову, на основі цивільного кодексу Австрії 1811 р. На основі 14 параграфу Основного закону про зміну закону від 26 лютого 1861 р. про імперське представництво уряд зі згоди імператора та за умови колективної відповідальності складу Ради Міністрів міг видавати накази з питань, які мали регулюватися законами і входили до компетенції Державної Ради. Ці накази набували сили закону після їх затвердження Рейхсратом на протязі чотирьох тижнів після початку чергової сесії парламенту. У випадку їх незатвердження накази втрачали юридичну силу [258, с. 1514]. У цьому випадку могла виникати відповідальність уряду перед парламентом.

При розгляді питань, які входили до компетенції того чи іншого міністерства, міністри були зобов'язані брати участь у засіданні Рейхсрахту.

Парламент також був зобов'язаний заслуховувати звіти міністрів на їхню вимогу [255, с. 1523]. Уряд володів правом законодавчої ініціативи, або міг звертатись до депутатів щодо реєстрації ними проєктів законів розроблених Радою Міністрів.

Місцевими органами державної виконавчої влади, в залежності від адміністративно-територіального устрою Австрії, були: 1) намісництва або крайові управління, які очолювались намісниками або крайовими президентами, які функціонували у 17 коронних краях; 2) окружні управління, які очолювались окружними президентами. Поділ на окружні управління було скасовано за дуже короткий період; 3) повіти, які очолювались повітовими старостами та були низовою ланкою в системі органів державної виконавчої влади [146, с. 81-82].

Намісництва, як правило створювались у великих за територією і населенням коронних краях, а крайові президентства - у менших. Зокрема, у Галичині у Королівстві Галіції та Лодомерії було створено намісництва, а у Герцогстві Буковина – крайове президентство [119, с. 161].

У Галичині намісництво було створено у 1849 р. після прийняття конституції 1849 р. та проведення адміністративно-територіальної реформи. Незважаючи на відсутність положень про функціонування місцевих органів виконавчої влади, намісництва і крайові президентства проіснували до ліквідації Австро-Угорщини. У 1868 р. Галицьке намісництво спершу складалось з президіального бюро і відповідальних департаментів [119, с. 162]. Зокрема, у другій половині XIX ст. їх було 8, а у 1912 р. – 37. У 1908 р. дані департаменти були об'єднані на чотири секції, які очолювались віце-президентами або радниками двору [51, с. 66]. Намісників, крайових президентів призначав імператор. За поданням намісника та крайового президента повітових старост призначав міністр внутрішніх справ Австрії.

Намісники та крайові президенти у межах своєї компетенції приймали розпорядження, декрети, які були обов'язкові для виконання на підвладній їм території.

Повноваження повітових старост визначалися у розпорядженні Галицького намісника від 1853 р. Вони здійснювали контроль за діяльністю жандармерії, залізниці, пошти, а також при потребі могли використовувати війська. З 1867 р. повітовим старостам підпорядковувались повітові фінансові дирекції, до компетенції яких відносилось стягнення податків [37, с. 134].

Намісникам також підпорядковувалась Крайова фінансова дирекція та Крайова шкільна рада. До повноважень Крайової шкільної ради належали питання початкової, середньої та професійної освіти [63, с. 102].

У кожному з 17 коронних країв Австрії були створені органи крайового та місцевого самоврядування. До органів крайового самоврядування відносились крайові сейми (ландтаги, земельні парламенти). До органів місцевого самоврядування відносились міські, повітові та сільські ради.

На українських землях функціонували Галицький та Буковинський крайові сейми, які були створені, як і інші земельні парламенти Австрії, патентом австрійського імператора Франца Йосифа I у 1861р. [13, с. 343].

В Австрії налічувалось 17 адміністративно-територіальних одиниць-земель або коронних країв. Поруч з великими землями, такими, наприклад, як Галичина (78,495 км²), Богемія (Чехія)(51,948 км²), розташовувались – Трієст (95 км²), Герц і Градиска (2,018 км²) [88, с. 72]. З метою посилення австрійського впливу п'ять коронних країв через занадто дрібні розміри територій у другій половині XIX були об'єднані в дві більші адміністративні області (Verwaltungsgebieten). До однієї з них входив Трієст з областями Герц і Градиска та Істрія, інша - об'єднувала Тіроль і Форальбергт [88, с. 72]. На думку професора Львівського національного університету імені Івана Франка Бориса Тищика, ця австрійська система управління виглядала ніби демократично, про що багато тоді (та й пізніше) писали як австрійські державознавці, так із сусідніх країн. Вони наголошували, що в Австрії офіційно признається «національна ідея». Королівства і землі мають національну автономію, управління країною здійснюється за принципом своєїрідної федерації. Насправді, як вказує професор Б. Тищик, австрійська система управління була добре продуманою системою, розрахованою на

підпорядкування австрійцями усіх інших націй [88, с. 73]. Стосовно націй, які населяли Австрію, то національні ідеї «вони здійснювали через власні аристократичні промислово-фінансові та церковні верстви». Своєю чергою, на відміну від Російської імперії, де проводилась brutальна асиміляція не російських народів, насамперед українців і білорусів, в Австрії загальнодержавної асиміляції не проводилось. Навпаки усі народи, які населяли австрійську частину Австро-Угорщини могли використовувати у діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, початковій, середній та вищій освіті власні мови.

Конституційною основою національно-державного будівництва був основний закон від 19 травня 1868 р. та закон від 21 грудня 1867 р. «Про права громадян королівств і країв представлених в Рейхсраті». На підставі даних законів австрійська держава визнавала право за окремими націями.

У цьому ж 1861 р. Галицький крайовий сейм видав, як додаток до патенту імператора, Крайовий статут та Сеймову виборчу ординацію 1861 р. У 1862 р. австрійський Рейхсрат прийняв закон «Про місцеве самоврядування», а на його основі у 1866 р. Галицький крайовий сейм - закон «Про громади» (гміни) [19, с. 284].

Депутати крайових сеймів на зразок австрійського Рейхсрату також обиралися за куріальною системою на шестирічний термін. До складу крайових сеймів за посадою входили, так звані, вірилісти, до яких відносились архієпископи та єпископи, ректори університетів та декани юридичних факультетів Ягеллонського та Львівського університетів. Пасивне виборче право мали повнолітні особи чоловічої статі, які досягли 24 річного віку та сплачували не менше 8 крон податку на рік [38, с. 90]. У результаті введення куріальної системи виборів у виборах до Галицького і Буковинського сеймів брали участь заледве 9-10% населення. Галицький крайовий сейм спочатку мав 150 депутатів, потім 161, Буковинський – 31. Найбільшим у Австрії був чеський крайовий сейм – 242 депутати, найменшим – Форальбергу - 24 депутати [38, с.90].

Відповідно до ст. 12 Основного Закону про імперське представництво від 21 грудня 1867 р. усі питання, що не належали до компетенції Рейхсрату, входили до компетенції Ландтатів (крайових сеймів) королівств і земель, представлених у Рейхсраті [38, с. 90]. Відповідно до компетенції крайових сеймів відносились питання сільського господарства, освіти, охорони здоров'я, церковні справи та ін. Щодо галузі освіти, то до повноважень сеймів відносились початкові, так звані народні школи. Бюджетні права крайових сеймів стосувались місцевих доповнень до вже існуючих загальнодержавних податків і зборів. На виборах до Галицького крайового сейму, внаслідок застосування куріальної виборчої системи, брали участь тільки 9-10% населення. Ще однією особливістю виборів до Галицького крайового сейму було відкрите голосування, що надавало широкі можливості для зловживань шляхом підкупу, обману та зловживань представників органів державної влади та управління [57, с. 85].

Крайові сейми контролювали діяльність повітових, міських та сільських органів місцевого самоврядування, рішення яких у багатьох випадках вимагали затвердження Галицького крайового сейму або його виконавчого органу крайового комітету [38, с. 90]. Рішення (постанови) ландтагів вважалися дійсними лише у тому випадку, коли їх затвердив відповідний австрійський міністр і санкціонував австрійський імператор, тобто постанови були актами імператорської волі [38, с. 91]. Отже, «коронні землі» (коронні краї) розглядались, не як державні утворення, а як невід'ємна частка єдиної (унітарної) австрійської держави. Імператор міг розпустити будь-який земельний парламент та не санкціонувати нормативно-правові акти, які вони приймали [38, с. 91].

Очолювали крайові сейми крайові маршалки, а виконавчі органи сеймів – крайові комітети. У Галицькому крайовому сеймі крайовий комітет складався з маршалка і 6 членів, яких обирали депутати сейму. До складу крайового комітету входили в основному багаті польські поміщики і лише один з членів крайового комітету був українцем. Члени крайового комітету очолювали шість департаментів крайового сейму і з допомогою допоміжного апарату сейму

керували роботою відділів, бюро і комісій [51, с. 47]. Крайового маршалка і його заступника призначав австрійський імператор за поданням намісника. Крайовим маршалком, як правило, був представник польських магнатів, а його заступником – глава української греко-католицької церкви [51, с. 41]. Діяльність крайового комітету регулювалась крайовим статутом від 1861 р. і, прийнятою сеймом у 1890 р., спеціальною інструкцією. У 1914 р. при реформі крайового статуту були змінені постанови щодо складу крайового комітету. Він повинен був складатися з 8 членів. Крайовий маршалок мав право призначати двох своїх заступників (поляка і українця). Положення закону 1914 р., однак, як і новий виборчий закон про вибори депутатів до складу Галицького крайового сейму, в життєву практику втілені не були [51, с. 47].

У кожному з повітів Австрії створювались повітові ради до складу яких входили представники великих маєтків, промисловці, купці, які сплачували не менше 100 крон безпосереднього податку, і представники від міських та сільських громад. До компетенції органів місцевого самоврядування входили лише питання суто господарського життя. Вони перебували під суворим контролем урядових органів [38, с. 90]. Зокрема, повітовий староста міг зупинити виконання будь-яких рішень повітової ради під приводом їх невідповідності законам держави або недоцільності, а намісники та крайові президенти мали право розпускати повітові, міські та громадські ради [45, с. 42].

Правда, місцеві ради могли оскаржувати свій розпуск перед міністром внутрішніх справ, але подана скарга не припиняла виконання рішення про розпуск. Відповідно, як підтверджувала практика, подача скарги майже ніколи не давала бажаного результату. Після відмови у задоволенні скарги місцеві органи влади могли звернутись до Адміністративного Трибуналу та Державного Трибуналу в справах, що входили до їх компетенції.

Виконавчим органом місцевої ради була громадська управа, яка обиралась відповідною радою. Керівництво громадською управою здійснювали начальник управи та щонайменше два асесори. Місцеві ради могли встановлювати додатки до безпосередніх загальнодержавних податків. Розмір

такого додатку зазвичай становив 20%, а за рішенням повітової ради він міг бути збільшений до 50%, а понад 50% - за рішенням крайового сейму [45, с. 43]. Діюче австрійське законодавство встановлювало категорії осіб, які звільнялись від сплати окремих податків. До них належали державні службовці, духовенство, вдови військових та сироти.

Повітова рада обиралася терміном на шість років і складалася з 26 депутатів. До складу депутатського корпусу, як правило, потрапляли особи майже виключно польської національності. Це пояснювалося як недосконаlostями виборчого закону, так і відвертим шахрайством під час виборів. Зокрема, у складі Турківської повітової ради 24 депутати були поляками та євреями, і лише два – українцями, тоді як повіт на 90% складався з українців [51, с. 50]. Подібні випадки мали місце і в інших східногалицьких повітах. Органи самоврядування були поставлені під строгий контроль збоку урядових органів.

Виконавчим органом повітової ради був повітовий комітет, який складався з голови (ним був звичайно повітовий староста), заступника голови і 5 членів та їх заступників [51, с. 51]. Окремим правовим статусом в Австрії володіли великі міста (Відень, Краків, Прага, Чернівці), їх загальна кількість становила 33 міста. Ці міста здійснювали самоврядування на основі власних статутів. Львівський міський статут був підписаний австрійським імператором Францом Йосифом II 14 жовтня 1870 р. [252, с. 87]. Даний статут діяв до розпаду Австро-Угорщини у 1918р. і застосовувався там після окупації західноукраїнських земель Польщею аж до 1933 р. Упродовж цього часу статут зазнав деяких змін у законах, прийнятих Галицьким крайовим сеймом 11 квітня 1896 р. та від 25 травня 1909 р. Він налічував 114 статей і передавав управління містом до рук міської ради і магістрату. Порядок діяльності Львівської міської ради визначався регламентом, який був нею затверджений 18 вересня 1872 р. (зі змінами і доповненнями від 9 липня 1874 р., 20 травня 1875 р., 20 квітня 1876 р., 5 червня 1878 р.) [49, с. 127].

До складу Львівської міської ради входило 100 депутатів, які спочатку обиралися строком на три роки, а з 1896 р. – на шість, але через кожні три роки

в порядку жеребкування 50 депутатів віддавали свої місця заново обраним. Порядок виборів депутатів до міської ради регулювався спеціальною виборчою ординацією, яка була затверджена одночасно із статутом [252, с. 87]. Активне виборче право надавалось жителям міста Львова за досягнення 24 роки, а пасивне – з 30 років, які сплачували не менше 8 крон безпосередніх податків [252, с. 89-90]. Звільнялись від майнового цензу духовенство, всі державні службовці, адвокати, нотаріуси, лікарі, відповідальні редактори газет, професори вищих навчальних закладів, шкільні учителі та офіцери у відставці. Позбавлялись виборчого права військовослужбовці, особи під опікою і робітники з одноденним або тижневим заробітком [49, с. 127].

У міській раді, як і в магістраті, засідали промисловці, великі купці, власники будинків, представники інтелігенції. Виконавчим органом міської ради був магістрат, який складався з президента, одного, а згодом – двох віце-президентів, делегатів і радників магістрату. Президент міста обирався радою на весь строк її повноважень, тобто на 6 років і затверджувався австрійським імператором [49, с. 128]. Віце-президенти і делегати обиралися міською радою строком на три роки, але всі вони могли переобиратися заново. Президент міста очолював міську раду і магістрат та виконував функції повітового старости, причому в деяких випадках його повноваження були навіть ширшими, ніж повноваження повітового старости [49, с. 129].

У межах своїх повноважень міська рада приймала ухвали, президент міста та магістрат – розпорядження [31, с. 268-278]. Нормативно-правові акти, які видавались міською радою і президентом міста могли скасовуватись намісником. Своєю чергою, рішення намісника можна було оскаржити до Міністерства внутрішніх справ Австрії, а пізніше – до Адміністративного Трибуналу або Державного Трибуналу [31, с. 278]. Намісник міг розпустити міську раду та призначити нові вибори [31, с. 279]. За національним складом Львівська міська рада була польською. Поряд з кількома представниками єврейської громади, у 1892 р. до її складу входили лише чотири українці: директор українського споживчої торгівельної спілки «Народна торгівля» В. Нагірний, професор університету І. Шараневич, учитель гімназії В. Шухевич і

канонік Л. Туркевич. Українці серед населення Львова у 1892 р. становили 16,08%. На виборах 1912 р. до міської ради не було обрано жодного українця. Після звернення української громади до Адміністративного Трибуналу, результати цих виборів було скасовано з підстав обмеження прав українського населення та порушення виборчого законодавства [252, с. 220-221].

Аналогічна ситуація була і в інших органах державної влади та місцевого самоврядування у Східній Галичині. У 1912 р. депутат палати депутатів австрійського парламенту та професор кафедри цивільного права Львівського університету Станіслав Дністрянський, говорив: «У Галицькому намісництві, як і в повітових старостатах Галичини, українських службовців майже немає, а ті, що як виняток, там є, мусять відректися від свого патріотизму і всі свої сили віддати на послуги польської політики проти українців. Становище українців у Галичині є прямо безвихідне. Польські чиновники знають з досвіду, що за всі беззаконня на шкоду українців вони не тільки не будуть покарані, а навпаки, за це чекає їх ще похвала» [51, с. 66-67, 22 с. 31-32].

Австрійська імперія після підписання Австро-Угорської угоди перетворилась на Австро-Угорську дуалістичну монархію під керівництво спільного імператора.

Після прийняття конституції Австрії від 21 грудня 1867 р. Австрія стала конституційною монархією та було розширено повноваження парламенту Державної Ради, що частково обмежував владу цісаря.

2.3. Судова система Австрії за Конституцією 1867 р.

Особливістю конституційного розвитку Австрії після прийняття основних конституційних законів від 21 грудня 1867 р. стало становлення конституційного контролю за дотриманням норм конституції. Окрім парламентського контролю існував судовий контроль, який здійснювали Адміністративний Трибунал, Державний Трибунал та Вищий судовий і касаційний Трибунал.

Ідея створення окремого судового органу для контролю за дотримання виконання норм конституції обговорювалась ще у період підготовки та

прийняття австрійських конституцій 1848 та 1849 рр. [118, с. 118-120]. У конституціях Австрії 1848 та 1849 рр. конституційний контроль мав здійснювати імперський Верховний суд. Під час підготовки конституції 1867 р. конституційна комісія, створена Рейхсратом (Державною Радою), знову повернулася до концепції функціонування імперського суду, передбаченого у конституціях Австрії 1848–1849 рр. [118 с. 179-181]

Вже у Конституції Австрії 1849 р. передбачалось відокремлення судової влади від виконавчої і законодавчої, та проголошувалась її незалежність. Ця ідея знайшла закріплення в Основному законі від 21 грудня 1867 р. «Про судову владу» та в Основному законі «Про утворення Державного Трибуналу».

Аналіз положень конституційного закону про судову владу Австрії від 21 грудня 1867 р. дає підстави говорити, що в Австрії відбулося остаточне відокремлення судових органів від адміністративних. Згідно зі статтями цього закону, судова й адміністративна функції відокремлювались на всіх стадіях судочинства, а у статті 11 передбачалось створення суду присяжних [257, с. 1521].

Система загальних судів була тріступеневою: одноособові повітові суди, колегіальні окружні (крайові суди), колегіальні вищі крайові суди. При цьому в Галичині, на відміну від інших коронних країв, були створені два вищі крайові суди – у Львові та Кракові [109, с. 213]. До того ж до територіальної підсудності Вищого крайового суду у Львові належала також Буковина [25, с. 61]. Хоча цей суд було створено ще 23 лютого 1855 р., однак він залишався діючим судовим органом навіть після прийняття австрійської конституції 1867 р. [109, с. 213].

Судді призначались пожиттєво імператором, або від його імені відповідними посадовими особами. Під час призначення вони складали службову присягу та присягу неухильно дотримуватись конституції Австрії і законів. Усі рішення виносились від імені імператора [257, с. 1520]. Суддею міг бути австрійський громадянин чоловічої статі, який мав вищу юридичну освіту і стаж практичної роботи не менше ніж три роки, успішно склав письмовий та усний іспити. Комісії із приймання іспитів створював щорічно міністр юстиції

при кожному Вищому крайовому суді. До їхнього складу входили професори юридичних факультетів і кваліфіковані практичні працівники [39, с. 311; 21, с. 37]. Таким чином забезпечувалась фаховість суддівських кадрів.

При прийнятті рішень судді визнавалися вільними та незалежними. З цією метою законом передбачались обмеження щодо відповідальності суддів. Зокрема, конституційним законом передбачалось, що суддя може бути усунутий від справи лише у випадку передбаченому законом та на підставі судового рішення. Одночасно він міг бути звільненим з посади за наказом голови суду чи вищого органу судової влади, за умови термінової передачі справи на розгляд компетентного суду. Заборонялися переведення та відставка суддів всупереч їхній волі, окрім випадків та порядку передбачених у законі. Якщо суддя допустив судову помилку, на нього можна було подати цивільний позов. Судді не мали права приймати рішення щодо правомірності законів, а лише щодо адміністративних розпоряджень [257, с. 1521].

1908 р., у Східній Галичині 63,8% суддів за національністю були поляками і 31,8% – українцями. Але останніх допускали до роботи переважно в судах нижчих інстанцій, що обмежувало право українського населення Галичини на рівний доступ до державних посад, закріплене у конституції 1867 р. [40, с. 15; 15, с. 217].

Головною причиною обмеження доступу українців до суддівських посад могло бути негативне відношення до них з боку керівництва крайових судових органів, яке складалося переважно з поляків. Хоча суддю затверджували у Відні, однак кандидатуру судді пропонував голова крайового суду. Окрім цього, судді повинні були періодично проходити кваліфікаційну комісію, яку також формував, та висновок якої затверджував голова крайового суду. Як наслідок, якщо голова суду керувався шовіністичними переконаннями, то отримати посаду судді представнику української національності було досить складно [6, с. 113].

До Вищих судів Австрії належали Верховний судовий і касаційний трибунал, Державний Трибунал та Адміністративний Трибунал [109, с. 220]. Особливе місце в судовій системі Австрії займав Верховний маршалківський

суд на чолі з Великим придворним маршалком, який розглядав справи членів імператорської династії, за винятком австрійського імператора [15, с. 217]. Верховний судовий і касаційний Трибунал у Відні був вищою судовою інстанцією у системі судів загальної юрисдикції. Верховний судовий і касаційний Трибунал (Верховний Трибунал юстиції) у Відні, який розглядав у третій (останній) інстанції справи, вирішені Вищими крайовими судами. Верховний судовий і касаційний Трибунал складався з першого президента, посада якого прирівнювалась до посади міністра, другого президента, п'яти президентів сенатів та 48 суддів. У складі Верховного судового і касаційного Трибуналу був окремий сенат для розгляду справ Галичини. Розгляд справ здійснювався колегією з семи суддів [109, с. 225].

Порядок формування та компетенція Державного Трибуналу визначались Основним законом від 21 грудня 1867 р. «Про створення Державного Трибуналу». Згідно з § 1 цього закону, Державний Трибунал створювався з метою вирішення спорів між владою і спірних питань публічного права, які виникають у королівствах і землях, представлених у Рейхсраті [230].

Державний Трибунал приймав остаточне рішення у спорах:

- між судовою і урядовою владою з приводу того, чи належить дана справа до підвідомчості судової або урядової влади, у випадках передбачених законом;
- між представниками будь-якої області і вищою урядовою владою щодо спору про право видавати адміністративні розпорядження;
- між місцевою та незалежною владою різних областей у справах, що належать до сфери їхнього управління;
- претензії королівств та областей до держави і навпаки;
- претензії королівств і областей одне до одного;
- претензії громад, корпорацій та приватних осіб до королівств, областей та держави в цілому, якщо такі претензії непідсудні загальним судам;
- скарги громадян з приводу порушення будь-якого з гарантованих конституцією публічних прав, після того як справу було розглянуто відповідно до закону в адміністративному порядку.

Прийняття рішення стосовно того, чи підсудна справа Державному Трибуналу чи ні, належало до його виключної компетенції, які Державний Трибунал приймав самостійно. Якщо ж Державний Трибунал вирішував, що справа належить до компетенції іншого суду чи державного органу, той не мав права відмовлятися від її розгляду [256, с. 1518; 21, с. 38].

Державний Трибунал складався з президента і віце-президента, яких цісар призначав пожиттєво. До складу Державного Трибуналу входило 12 членів і 4 заступники, які також пожиттєво призначалися цісарем, але з числа кандидатів (по три фахові особи на кожне місце), обраних в однаковій кількості кожною з палат Рейхсрату [197, с. 17; 21 с. 37]. Порядок формування складу Державного Трибуналу відрізнявся від загальноприйнятого у монархії принципу призначення на судові посади. Підставою для надання парламенту права впливати на формування особового складу Державного Трибуналу була та обставина, що до його повноважень не входило виконання звичайних судових функцій, оскільки він займався виключно справами політичного характеру. Можливість участі у його формуванні як законодавчої, так і виконавчої влади, а також пожиттєве обіймання посад його членами, розглядались у той час як гарантії незалежності та безсторонності суду в розгляді справ про громадянські права [197, с. 17-22; 21 с. 37].

Посада у Державному Трибуналі вважалася почесною. Президент, постійні референти та заступники зобов'язувались проживати у Відні. Інші члени отримували добові кошти та відшкодування вартості подорожі. Лише референтам Державного Трибуналу виплачувалась щорічна винагорода у розмірі 300 гульденів. Вони обирались як постійні члени на три роки. Перед призначенням на посаду члени Державного Трибуналу приймали присягу. Президент приймав таку присягу безпосередньо перед Цісарем [210, с. 689].

Радником двору при цьому суді певний час був українець Омелян (Еміль) Лопушанський – очільник кафедри цивільного процесу Львівського університету, згодом суддя [6, с. 116].

Зазвичай сесії Державного Трибуналу відбувалися раз на три місяці, а про їх початок повідомлялось в урядових часописах. У разі потреби за пропозицією

президента скликались його позачергові сесії. Державний Трибунал, як правило, працював у складі президента та дванадцяти членів, хоча для того, щоб рішення вважалось правомочним потрібною була присутність хоча б восьми членів (не враховуючи президента). Президент брав участь у прийнятті рішення лише у тому випадку, коли голоси розділились порівну. Віцепрезидент Трибуналу мав право участі у кожному засіданні, але без права голосу [257, с. 1520; 21 с. 38].

Державний Трибунал порушував провадження у справі лише за поданням зацікавленої особи. Скаржник повинен був долучити до скарги адміністративне рішення, яким, на його думку, порушено громадянські права. Скарга повинна була містити детальний опис посадової особи, організації чи органу держави, яким допущено порушення. Трибунал приймав скаргу до розгляду в разі дотримання наступних умов: 1) справа повинна була провадитись у відповідності до визначеної законом адміністративної процедури; 2) строк подання скарги становив 14 днів від отримання адміністративного рішення останньої інстанції. Тому подання також повинно було містити докази дотримання зазначених вимог. Скарга підписувалась адвокатом. Подання скарги до Державного Трибуналу не зупиняло дію оскаржуваного адміністративного рішення [257, с. 1521; 21, с. 38].

Державний Трибунал розглядав лише ті справи, які стосувались порушень політичних прав, допущених органами державної виконавчої влади або місцевого самоврядування. Державний Трибунал відхиляв скарги на рішення та дії законодавчих органів, суду або приватних осіб [256, с. 1519]. Як наслідок, законодавчі акти, що приймалися крайовими сеймами (у тому числі й Галицьким), могли обмежувати визначені у конституції загальні права, а Державний Трибунал не мав достатньо компетенції, щоб усунути такі обмеження.

Розгляд справи Державного Трибуналом здійснювався усно на відкритих засіданнях. В окремих випадках проводився закритий розгляд справи, але тоді кожна зі сторін могла вимагати допущення до розгляду справи трьох довірених осіб. Сторони могли захищати свої права особисто або за допомогою адвоката.

Якщо скаржник не з'являвся на засідання та не пояснював причини неявки, вважалось, що він відмовився від своїх вимог [140, с. 115; 21 с. 39].

Розгляд справи розпочинався з доповіді референта. Керував засіданням президент Державного Трибуналу. Його обов'язком було ретельне дослідження обставин справи. З цією метою він міг вимагати виклику свідків або експертів. Члени Державного Трибуналу мали право задавати запитання сторонам, свідкам та експертам. Таке ж право мали й сторони процесу.

Рішення оголошувалось іменем цісаря. У ньому необхідно було зазначати прізвища усіх членів Державного Трибуналу, які брали участь у справі, його підписували головуючий та секретар судового засідання [140, с. 116; 21 с. 39].

Основними рисами судового процесу, що провадився Державним Трибуналом у справах про порушення політичних прав були наступні:

- порушення справи виключно на підставі скарги;
- 14-денний термін подання скарги;
- відкритий та усний судовий розгляд;
- принцип безпосередності;
- принцип вільної оцінки доказів;
- прийняття рішення у складі не менше 12-ти осіб [256, с. 1518; 21, с. 39].

У період функціонування Державного Трибуналу до його складу входило 79 осіб. Ними в основному були службовці органів державної виконавчої влади, професійні судді, науковці та представники австрійської аристократії [273, с. 26]. До першого складу Державного Трибуналу входили Л. А. Апоральтерн, князь К. Чарториські, Н. Доленз, К. Габітінек, граф Е. Гартінг, М. Гейслер, А. Гуйлер, А. Гує фон Глунок, Л. Кіхль, К. Крауль, Т. Меркел, Р. Отт, Е. Я. Оцезар, Л. Суппан, Л. Шумановіч, Н. Стерер, Л. Усьгер, Ф. Зімелковські [273, с. 26]. Серед членів Державного Трибуналу переважали професійні судді, адвокати та представники вищих органів державної виконавчої влади. Президент і віцепрезидент першого складу Державного Трибуналу працювали у Вищому судовому та касаційному Трибуналі Австрії. До складу Державного Трибуналу входили чотири професори юридичного факультету Віденського університету,

з яких Л. Унгер та А. Гуен фон Глунок до призначення членами Державного Трибуналу працювали тут також над реформами Державного Трибуналу [133, с. 63]. Член Державного Трибуналу Л. Гольцгетан працював державним службовцем Ради Міністрів Австрії. Першим президентом Державного Трибуналу було призначено Карла Крауса, який народився у 1789 р. у Львові та навчався на юридичному факультеті Львівського університету. Після закінчення навчання працював службовцем Львівського циркуля та суддею у Львівському міському суді [197, с. 12]. У 1833 р. його було призначено головою даного суду. З 1846 р. Карл Краус працює заступником міністра юстиції, а з 1851 р. – міністром юстиції Австрії. У 1857 р. його призначають президентом Вищого судового і касаційного Трибуналу у Відні. У 1867 р. Карл Краус, як член Палати панів Рейхсрату, був керівником правничої комісії, яка підготувала проєкт основного закону: «Про створення Державного Трибуналу». У травні 1869 р. 80-річний Карл Краус був призначений імператором Францом Йосифом II на посаду президента Державного Трибуналу. Карл Краус виконував свої повноваження до січня 1881 р. і пішов у відставку за станом здоров'я [197, с. 13].

Зі Львова походив і перший віце-президент Державного Трибуналу Ігнацій Шиманович, який мав вірменське походження, та працював керівником Галицького Сенату у складі Вищого судового і касаційного Трибуналу у Відні [158, с. 99]. Ігнацій Шиманович, як і Карл Краус, працював у складі Палати панів Рейхсрату і брав участь у підготовці основного конституційного закону від 21 грудня 1867 р. «Про створення Державного Трибуналу» [158, с. 100].

У першому складі Державного Трибуналу знаходились двоє відомих австрійських юристів – Й. Унгер і А. Гук фон Глунок. Йозеф Унгер виконував функції президента Державного Трибуналу в 1881–1913 рр. Йозеф Унгер народився в єврейській родині у Відні. У 1848 р. навчався в католицькій гімназії і прийняв католицизм. Він брав активну участь у революції 1848 р., а у 1850 р. захистив докторську працю [120, с. 177]. У 1853 р. Йозеф Унгер габілітувався на юридичному факультеті в Празькому університеті.

У 1856 р. у віці 28 років отримав посаду професора на юридичному факультеті Віденського університету, де написав свою найвідомішу працю «System Oesterreichischen Allgemeinen Privatrechtes» (Система загального австрійського цивільного права). Разом з іншим професором Віденського університету Я. Гласерем видавав збірники рішень у цивільних справах Вищого судового і касаційного Трибуналу. Окрім наукової діяльності, Йозеф Унгер обіймав посади в системі органів державної влади Австрії та Австро-Угорщини. З 1869 р. був членом Державного Трибуналу, а з 1871 р. виступав у Рейхсраті як представник Ради Міністрів. Будучи до 1879 р. членом австрійського уряду, брав участь у підготовці виборчого законодавства по виборах до Австрійського Рейхсрату 1873 р. та брав участь у підготовці закону «Про Адміністративний Трибунал». 1875 р. Йозеф Унгер був представником ліберальної партії в органах публічної влади Австрії, парламенті, та представляв партію у громадянському суспільстві. Він також підтримував ідею перетворення Австро-Угорщини на конституційну та правову державу [120, с. 177].

Іншим авторитетним австрійським юристом у складі Державного Трибуналу був А. Гуге фон Глунек, який був у першому складі Державного Трибуналу і виконував свої повноваження до смерті у 1894 р. [120, с. 152]. Він народився у 1807 р. та навчався на юридичному факультеті Віденського університету. У 1842 р. А. Гуге фон Глунек був обраний професором Віденського університету. Він також сповідував ліберальні цінності та підтримав «весну народів» 1848 р. [197, с. 18]. Працював радником у міністерстві юстиції Австрії та був членом комісії по підготовці кримінального кодексу Австрії 1852 р. та інших законів і підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих у 1850–1854 рр., зокрема, законів про адвокатуру та закону про нотаріат [120, с. 153]. Від червня до грудня 1867 р. А. Гуге фон Глунек виконував функції міністра юстиції Австрії. Він започаткував діяльність робочої групи по підготовці проекту кримінально-процесуального кодексу Австрії та цивільно-процесуального кодексу Австрії. А. Гуге фон Глунек також очолював міністерство освіти і віросповідання, а з 1869 р. був членом

Палати панів Рейхсрату. У 1871–1872 рр. працював ректором Віденського університету [120, с. 154].

Значна частина членів Державного Трибуналу, близько 40%, були професійними судьями, близько 30 відсотків були адвокатами і нотаріусами, понад двадцять відсотків членів Державного Трибуналу – професорами юридичних факультетів австрійських університетів. Не більше 10 відсотків членів Державного Трибуналу працювали в органах публічної влади.

Зокрема, заступниками президента Державного Трибуналу у 1913–1914 рр. був Адальберт Граф (1834–1924), у 1914 р. Антон фон Ріттер (1834–1914) професор цивільного права чеського університету в Празі, міністр без портфеля у 1904–1906 рр. У 1914–1918 рр. ці повноваження виконував Отто фон Еміль – професор цивільного права чеського університету у Празі, у 1886–1902 рр. депутат чеського земельного парламенту, а у 1902 – 1918 рр. – член Палати панів австрійського Рейхсрату. Серед членів Державного Трибуналу варто згадати представників Чехії Карла Габітінера, який у 1869 р. у віці 39 років був обраний Палатою панів до складу Державного Трибуналу і виконував свої повноваження до 1882 р. Після завершення своєї каденції працював професором цивільного права Чеського університету у Празі, а у 1879–1915 рр. був членом Палати панів Рейхсрату. Коернер Едуард адвокат у Празі у 1917–1918 рр. працював суддею Державного Трибуналу. У 1907 р. його обрано депутатом Чеського земельного парламенту, а у 1911–1918 рр. – членом палати депутатів Австрійського Рейхсрату [187, с. 328]. Галичину в Державному Трибуналі в основному репрезентували польські депутати. Зокрема, у 1869–1882 рр. Зімілковські Флоріан, у 1861, 1866–1867 рр. – депутат Галицького крайового сейму, 1867–1888 рр. – депутат Палати депутатів Рейхсрату, у 1871–1873 рр. – бургомістр міста Львова, а у 1873–1888 рр. – міністр без портфеля австрійського уряду [187, с. 329].

У 1883-1886 рр. Мадевські Марцелій – адвокат зі Львова президент адвокатської палати Галичини, з 1870 р. – депутат Галицького крайового сейму. У 1894–1898 рр. граф Лео Пінінські – професор римського права Львівського університету, у 1908–1913 рр. депутат Галицького крайового

сейму, 1889–1898 рр. член Палати депутатів Рейхсрату [182, с. 329]. Яворські Аполінарій у 1887–1893 рр. член Державного Трибуналу, а у 1874-1904 рр., депутат Галицького крайового сейму, у 1893–1895 рр. міністр без портфеля австрійського уряду [187, с. 329]. У складі Державного Трибуналу працював у 1887 р. єдиний українець Микола Зубликевич, адвокат зі Львова, а у 1873-1880 рр. бургомістр міста Кракова. У 1861–1874 рр. Микола Зубликевич – депутат Галицького крайового сейму, у 1861–1874, 1881–1887 рр. – член Палати депутатів Рейхсрату, а у 1867 р. – член конституційної комісії при підготовці Конституції Австрії 1867 р. [187, с. 329].

До складу Державного Трибуналу за квотою Палати депутатів в основному обирались депутати цієї палати. Нижня палата – Палата депутатів, також в основному обирала кандидатів до членів Державного Трибуналу з осіб, які виконували повноваження депутата Рейхсрату та земельних парламентів. Загалом 30 членів Державного Трибуналу враховуючи президентів та їх заступників виконували депутатські функції. У 1869–1918 р. у складі Державного Трибуналу дві третини його членів були з Палати панів парламенту, одна третина – з Палати депутатів парламенту, а інші були депутатами земельних парламентів (Landtag). Окрім цього, 17 членів Державного Трибуналу працювали прем'єр-міністрами Австрії, міністрами та намісниками і крайовими президентами у коронних краях [187, с. 321].

Після призначення на посаду до складу Державного Трибуналу, державні службовці та члени австрійського уряду звільнялись від виконання своїх обов'язків на час роботи у Державному Трибуналі. Перебування у складі Державного Трибуналу державних службовців та членів уряду, а також участь парламентів на засіданнях Рейхсрату не рідко приводило до відсутності кворуму у засіданнях Державного Трибуналу і його засідання не відбувались. Засідання Державного Трибуналу, на думку професора Віденського університету Г. Нешвари у більшості випадків відбувались за наявності від 8 до 12 суддів Державного Трибуналу [187, с. 322]. Упродовж 17 сесій Державного Трибуналу його засідання не відбувались внаслідок відсутності кворуму, оскільки Палата депутатів не заповнила свою квоту у складі суду. Аналогічні

випадки мали місце у 1909 та 1911 рр., коли Палата депутатів не обирала своїх представників, але засідання Державного Трибуналу у цих роках відбувалися, оскільки існував кворум. Засідання Державного Трибуналу іноді не могло відбуватись і у випадку хвороби окремих членів суду і відповідно відсутності кворуму. Такі випадки були поодинокими і вакантні посади заповнювались не пізніше одного року після оголошення відповідного конкурсу. Державний Трибунал продовжував свою роботу і у роки Першої світової війни, коли з червня 1914 р. по травень 1917 р. засідання Рейхсрахту не відбувалися, і вакантними залишали шість посад суддів. Після довиборів членів Державного Трибуналу, він продовжував діяти до листопада 1918 р., коли припинила існування Австро-Угорська монархія [187, с. 323]. Значна частина справ, що розглядались у Державному Трибуналі, стосувались Галичини.

Зокрема, у Державному Трибуналі розглядалась справа єврейської громади міста Броди щодо відкриття у місті гімназії з німецькою мовою навчання. У 1876 р. у зв'язку із наявністю у місті Броди більше 4 тисяч дітей шкільного віку, міська рада звернулася до Галицького намісника про відкриття у місті двох нових середніх шкіл та виділення для даної потреби 1750 гульденів щорічної субвенції [33, с. 216]. Дане звернення розглядала крайова шкільна рада при Галицькому намісництві, вказавши у своєму рішенні, що підтримають позицію міської ради Бродів, за умови відкриття у місті двох гімназій з польською мовою навчання. Депутат Галицького крайового сейму від курії торгово-промислових палат Натан фон Каллір 28 березня 1878 р. звернувся з заявою до міністра освіти та віросповідання Австрії про відкриття у місті, поряд з гімназією з польською мовою навчання, гімназії з німецькою мовою навчання для єврейських дітей [33, с. 210]. Ця заява, як пише сучасний австрійський дослідник Б. Куцмані, викликала у середовищі працівників міністерства жваву дискусію. Міністерство освіти і віросповідання звернулось з проханням відкрити у місті Броди гімназію з німецькою мовою навчання до Крайової шкільної ради при Галицькому наміснику, але отримало відмову [33, с. 211]. Після цього єврейська громада Бродів через свого адвоката Генріха Жака звернулася із заявою до Державного Трибуналу, вказавши що євреї

Бродів відносять себе до «німецької національності» і згідно 19 статті основного конституційного закону від 21 грудня 1867 р. «Про права громадян королівств і країв, що представлені в Рейхсраті» мають право навчати дітей власною мовою [254, с. 1516]. Головуючим у судовому засіданні був Антон фон Гусе. У своєму рішенні Державний Трибунал підтримав відкриття для єврейських дітей у місті Броди німецької гімназії. У рішенні Державного Трибуналу було вказано: «відмовляти цим мешканцям Бродів, як австрійським громадянам без огляду на їх конфесійну належність і за природою справи, і за змістом і духом усього австрійського законодавства не лише самих себе зараховувати до німецької національності та вважати німецьку мову своєю мовою, а й вимагати, щоб їхні діти зобов'язані відвідувати школу, тобто неповнолітні діти навчалися німецькою мовою, оскільки і ця мова досі вважається в Галичині загальноприйнятною» [95]. Міська громада, однак, не змогла реалізувати рішення Державного Трибуналу. Це питання також неодноразово обговорювалось в пресі та на засіданнях Державної Ради. Незважаючи на це, Крайова шкільна рада відмовилась виконати рішення Державного Трибуналу і у Бродах було відкрито дві нові гімназії з польською мовою навчання. Після довгих переговорів з міською радою Бродів, Галицьке намісництво відкрило одну школу з польською мовою навчання та одну двомовну з польською і німецькою мовою навчання та надало їй щорічну субвенцію у сумі 6 тисяч гульденів [33, с. 211].

У 1882 р. до Державного Трибуналу звернулись українські товариства «Просвіта» та «Народний дім» щодо права отримувати відповіді на звернення до Галицького намісництва українською мовою. [268, с. 137] У своїй скарзі вони посилались на 19 статтю Основного конституційного закону «Про загальні права громадян для королівств і країв, що представлені у Рейхсраті» [254, с. 1516]. Доповідачем в Державному Трибуналі виступав Антон фон Гусе, який вказував, що «правопис є основою основи» і заборона на використання української мови порушує права українського народу. Під час голосування у судовому сенаті Державного Трибуналу виявилась рівна кількість голосів, і президент сенату Йозеф Унтер підтримав пропозицію доповідача про

порушення мовних прав українського населення Галичини Галицьким намісництвом. [102, с. 138-139]. Незважаючи на це рішення Державного Трибуналу, воно не було у повній мірі реалізовано на практиці. У 1880р., Державний Трибунал розглядав справу, яка стосувалась відкриття у місті Львові, за зверненням української громади, української школи. Незважаючи на позитивне рішення Трибуналу, воно було реалізовано міською владою значно пізніше [23, 55 с.17-21].

Іншою відомою справою, що розглядалась у Державному Трибуналі та стосувалась захисту мовних прав українського населення, була скарга Ставропігійського інституту у Львові. У своїй скарзі Ставропігійський інститут оскаржував рішення деканату юридичного факультету та академічного сенату Чернівецького університету не відповідати на звернення українською мовою. У своїх відповідях на скаргу деканат юридичного факультету та академічний сенат Чернівецького університету вказував, що службовою мовою викладання університету є німецька мова, і на звернення іншими мовами вони не зобов'язані відповідати. У рішенні Державного Трибуналу вказувалось, що використання німецької мови як службової в Чернівецькому університеті не є підставою не відповідати на звернення українською мовою, яка є однією з урядових мов Буковини [268, с. 139]. В іншій справі у 1904 р. Державний Трибунал відхилив скаргу українських студентів Львівського університету щодо використання української мови у внутрішній документації Львівського університету та у роботі його структур. У рішенні Державного Трибуналу вказувалось, що службовою мовою університету є польська, а студенти не є стороною процесу [102, с. 141]. Формування судової системи Австрії було завершено після прийняття основних Конституційних закону від 21 грудня 1867 р. «Про судову владу» та «Про утворення Державного Трибуналу» і прийняття на їх основі відповідних законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Поряд з системою судів загальної юрисдикції, в Австрії діяли Державний Трибунал та Адміністративний Трибунал, які розглядали публічно-правові спори.

2.4. Передумови прийняття та основні положення закону «Про Адміністративний Трибунал»

Утворення Адміністративного Трибуналу було передбачено у 15 статті Основного закону «Про здійснення судової влади» від 21 грудня 1867 р. У всіх випадках, коли влада та адміністративні органи приймали рішення відповідно до існуючих або виданих у майбутньому законах, що суперечили інтересам та вимогам приватних осіб допускається звернення потерпілою стороною за захистом своїх приватних справ до судів загальної юрисдикції. Якщо, крім цих випадків, хтось стверджує, що якесь рішення чи розпорядження адміністративної влади порушує її права, то допускається подання скарги до Адміністративного Трибуналу для захисту своїх прав та інтересів. Порядок ведення справ в Адміністративному Трибуналі має визначатись окремим законом [255, с. 1522].

Ця стаття передбачала два способи захисту особи від незаконних дій і рішень чи бездіяльності органів публічної влади та їх посадових осіб. Вона передбачалась у формі захисту в судах загальної юрисдикції, Державному Трибуналі та Адміністративному Трибуналі у Відні. Із захистом до судів загальної юрисдикції або в Адміністративному Трибуналі могла звернутись особа, права якої були безпосередньо порушені внаслідок видання органом публічної влади відповідного рішення чи нормативно-правового акту [133, с. 146].

Вибір захисту порушених прав залежав від способу захисту за допомогою судового позову (*Rechtsache*) чи шляхом звернення до вищестоящих органів публічної влади (*Administrativsache*). На думку професора Ягеллонського університету Анджея Дзядзьо, це було пов'язано із прагненням тогочасних правників та депутатів австрійського парламенту відмовитись від захисту приватних інтересів особи в органах державної влади та місцевого самоврядування [133, с.146]. Положення ст. 15 Основного конституційного закону «Про судову владу» надавало право особі за захистом порушення цивільно-правових прав звертатись до судів загальної юрисдикції. До таких справ, відносились справи щодо укладення трудових договорів з окремими

категоріями працівників органів публічної влади та щодо виплати його заробітної плати [133, с. 146].

Стаття 15 також чітко не визначала юрисдикцію суду в адміністративних справах. Більшість австрійських правознавців писали, що прийняте судове рішення є остаточним і воно скасовує рішення органу публічної адміністрації. Своєю чергою бажаючи зберегти вплив вищих органів державної влади за діяльністю підпорядкованих їм органів, законодавці прагнули усунути втручання судів загальної юрисдикції у їх діяльність, з іншого боку, ліберальні австрійські юристи та законодавці, що підтримували перетворення Австро-Угорщини на правову державу, підтримували ідею судового контролю за діяльністю органів публічної влади, шляхом створення спеціальних судів, які мали розглядати правові спори, однією з сторін яких були органи публічної влади [148, с. 180-185]. Таким судом, на їхню думку, мав стати адміністративний суд. Підготовка закону «Про Адміністративний Трибунал» розпочалась зразу після прийняття конституції Австрії 1867 р.

Неприйняття чеським парламентом конституції Чехії привело 30 жовтня 1871 р. до відставки уряду прем'єр-міністра Гогенварта. Після проведення переговорів з лідерами політичних партій та депутатів австрійського парламенту, імператор Франц Йосиф I призначив прем'єр-міністром Адольфа Ауершпара. Міністром внутрішніх справ було призначено Йозефа Лассера, міністром юстиції Юліцеа Глазера, міністром оборони Юліцеа Хорста [287, с. 419]. Міністром без портфеля було призначено Йозефа Унгера (1828–1913). Йозеф Унгер був автором тронної промови у парламенті імператора Франца Йосифа I, у якій була передбачена автономія для королівства Галичини і Володимирії, а парламент Австрії, Державна Рада мала обиратись не крайовими сеймами, а на виборах на основі куріальної системи [171, с. 45-69]. Також передбачалися зміни щодо середньої та вищої освіти, цивільного права, кримінально-процесуального права і цивільно-процесуального права. Окремий розділ тронної промови імператора був присвячений утворенню Адміністративного Трибуналу та основним принципам функціонуванню адміністративного судочинства. Під час виступу імператор Франц Йосиф I

заявив «Мій уряд займається підготовкою закону функції та повноваження Адміністративного Трибуналу, який я підтримую і буду надавати усно необхідну допомогу» [171, с.69].

Текст даної промови, як вже згадувалось, належав відомому австрійському юристові доктору Йозефу Унгеру. Під час розмови з імператором Йозеф Унгер вказував, що «діяльність Державного Трибуналу закріпила в нього переконання, що доки не буде призначена адміністративна судова палата, доти Державний Трибунал не перестане перебирати на себе справи адміністративного права, до якого цей суд взагалі не має ніякого відношення» [183, с. 34]. З ініціативи Йозефа Унгера керівником робочої групи по розробці проєкту закону «Про Адміністративний Трибунал» було призначено працівника міністерства культури Карла Лемаєра (1841–1906), з яким він працював у Державному Трибуналі [183, с. 35].

У 1902 р. Карл Лемаєр писав, що Йозеф Унгер залишив за собою розробку проєкту закону «Про Адміністративний Трибунал». У грудні 1871 р. Йозеф Унгер та Карл Лемаєр обговорили основні положення та структуру закону [183, с. 39-41]. Цей закон також мав відповідати основним конституційним законам Австрії від 21 грудня 1867 р. та гарантувати право австрійського імператора призначати суддів до складу Адміністративного Трибуналу. Вже в січні 1872 р. Карл Лемаєр підготував проєкт закону «Про Адміністративний Трибунал» та передав його на розгляд Ради Міністрів Австрії [217, с. 207]. У кінці травня 1872 р. відбувся перший розгляд проєкту закону на засіданні Ради Міністрів. Під час доповіді на засіданні уряду Карл Лемаєр вказував на переваги даного закону. Своєю чергою міністри та інші австрійські урядовці піддавали критиці два основні положення закону «Про Адміністративний Трибунал», які стосувалися розгляду в Адміністративному Трибуналі податкових, митних та фінансових справ [217, с. 207]. На пропозицію Йозефа Унгера було утворено «комітет зацікавлених міністрів», до складу якого входили міністри фінансів, внутрішніх справ, юстиції та Йозеф Унгер, які мали узгодити зміни та доповнення до закону «Про Адміністративний Трибунал». Узгоджений проєкт закону знову було подано до

розгляду Ради Міністрів і 20 січня 1873 р. відбулося його нове обговорення [192, с. 208]. У проєкті підтримувалася ідея створення Адміністративного Трибуналу як вищої судової інстанції по розгляді адміністративних справ, а призначення суддів мав здійснювати австрійський кайзер (імператор) або Рада Міністрів. Рада Міністрів затвердила даний законопроект зі згоди імператора направила його для розгляду до австрійського парламенту – Державної Ради [183, с. 42].

Законопроект також був опублікований в центральній австрійській пресі та у пресі в коронних краях. Так 13 лютого 1873 р. у газеті «Gazeta Lwowska» було опубліковано основні положення даного закону [152]. Перший аналіз опублікованого проєкту закону «Про Адміністративний Трибунал» у Галичині провів професор Львівського університету Станіслав Стажинський (1853–1935). Даний проєкт також обговорювався на семінарі з політичного права професора юридичного факультету Львівського університету Тадеуша Пілата [224, с. 128].

Станіслав Стажинський у 1876 р. опублікував у журналі «Przeglądu Sadowego I Administracyjnego» статтю «Про компетенцію Трибуналу Адміністративного», де позитивно оцінив створення Адміністративного Трибуналу. У питанні компетенційного спору між Державним та Адміністративним Трибуналом С. Стажинський писав, що правові спори, які виходили із порушення органами публічної влади інтересів юридичних та фізичних осіб, після їх розгляду органами адміністративної влади в останній адміністративній інстанції, підлягають юрисдикції Адміністративного Трибуналу [261, с. 131]. На думку Станіслава Стажинського, до юрисдикції Державного Трибуналу відносились справи захисту прав і свобод людини, а до юрисдикції Адміністративного Трибуналу – захист публічних прав фізичних та юридичних осіб від дій та бездіяльності органів публічної влади [261, с. 128]. У своїй статті С. Стажинський критикував перший склад Адміністративного Трибуналу «з двадцяти членів Адміністративного Трибуналу тільки один Шмерлінг, який тривалий час працював суддею, Стаелінг, Странські, Шаршмідт, Вінклер, Ергардт, Странгфельд – працівники адміністративних органів, Альтер – працівник крайового намісництва, спеціаліст у справах місцевого

самоврядування, Фірлінгер, Отто Сульський – державні службовці, які ніколи не володіли знаннями у галузі фінансового права, Поспіль – короткий час працював адвокатом, а після цього радником двору при Фінансовій прокуратурі» [259, с. 34].

Перший аналіз законопроекту в австрійській літературі провів суддя Державного Трибуналу та професор Віденського університету Моріц Хайслер (1814–1882). У своїй статті, опублікованій у газеті «Juristische Bletter» (Юридичні записки), він писав: «До юрисдикції Державного Трибуналу належала охорона публічних прав перед їх порушенням, до компетенції судів загальної юрисдикції відносився захист приватних прав перед їх порушенням збоку приватних осіб, а до компетенції Адміністративного Трибуналу – охорона приватних прав збоку публічних адміністративних влад» [259, с. 32]. У 1873 р. виходить також монографія А. Кіслінга, у якій він висвітлює касаційні повноваження Адміністративного Трибуналу та розгляд ним незначної кількості цивільних справ [171, с. 85]. Утворення Адміністративного Трибуналу критикував інший австрійський юрист Петер Коллер [206].

До Палати панів законопроект потрапив 18 лютого 1873 р. З ініціативи члена Палати панів Гаснера була створена комісія у складі дев'яти депутатів «для попереднього розгляду законопроекту, яку очолив Антон фон Шмерлінг, а її членами були князь фон Гейн, Гай, Гердтль». Після цього президент Палати Панів Державної Ради К. Ауершперт відправив законопроект до голови комісії Антона фон Шмерлінга [171, с. 86]. Комісія створена Палатою панів Рейхсрату неодноразово, 3, 7, 10, 14, 31 березня 1873 р. розглядала проект закону «Про Адміністративний Трибунал», де аналізувалася фактично кожна стаття закону. На засіданнях був присутній Йозеф Унгер, міністр фінансів та міністр оборони. Незважаючи на заперечення Унгера, комісія відхилила положення закону щодо розгляду Адміністративним Трибуналом окремої категорії справ. Зокрема, із юрисдикції Адміністративного Трибуналу було вилучено податкові і митні справи, а після початку його роботи до його юрисдикції мали належати усі адміністративні справи, які не розглядались у Державному Трибуналі та судах загальної юрисдикції [171, с. 87].

Після завершення дебатів депутат Барон Ріці був обраний доповідачем з даного питання, а 31 березня 1873 р. він представив комісії звіт Палаті панів Рейхсрату. У квітні 1873 р. відбулися загальні збори Палати панів Державної Ради на яких розглядалось питання прийняття закону «Про Адміністративний Трибунал». У зв'язку із розпуском імператором Францом Йосифом I Державної Ради у травні 1873 р. голосування у Палаті панів не відбулося [158, с. 406]. У виборах до Палати депутатів, які відбувались у жовтні 1873 р. вже на основі куріальної виборчої системи, перемогли консервативні сили і перевагу мали курія великих землевласників та курія великої буржуазії [94, с. 419].

У результаті цих виборів представники ліберальних партій і течій отримали меншу кількість депутатів у Палаті депутатів, ніж у попередньому складі парламенту. На верхню палату Рейхсрату результати виборів впливу не мали, адже вона також відповідно до діючого законодавства була розпущена.

У листопаді 1873 р. було відкрито сесію новообраного парламенту і у своїй промові імператор вказав, що закон «Про Адміністративний Трибунал» має бути повторно поданий на розгляд до - Державної Ради [171, с. 58].

У лютому 1874 р. законопроект передається главою уряду А. Ауершпергом на розгляд до Державної Ради. Новий законопроект враховував більшість доповнень, які були прийняті палатою у 1873 р. Сюди не увійшли положення щодо юрисдикції Адміністративного Трибуналу у митних і податкових справах [274, с. 13].

У березні 1874 р. законопроект знову розглядався у Палаті панів і як у попередньому складі парламенту знову було утворено комісію для його опрацювання. До складу комісії увійшли всі депутати Палати панів із попереднього складу комісії і її знову очолив К. Ауершперг. Під час засідання комісії 23 листопада 1874 р. розглядалось питання щодо нового обговорення проекту закону чи зосередитись на його спірних питаннях. [239, с. 87]

У виступі представника уряду Австрії Й. Унгера було заявлено, що уряд розглядає варіант прийняття додаткового законопроекту щодо розгляду питань податків і митних зборів у судах. Після чого комісія Палати панів схвалила даний законопроект [239, с. 89].

Відповідно, Рада Міністрів створила комісію, яка мала розробити законопроект щодо розгляду питань відносно сплати податків і митних платежів у судах [239, с. 89].

Комісія подала обговорений законопроект із своїми пропозиціями для розгляду на пленарному засіданні Палати панів Рейхсрату. Друге і третє читання проекту закону «Про Адміністративний Трибунал» відбулися 22 і 23 січня 1875 р. Перше читання у Палаті депутатів відбулося у лютому 1875 р., а друге і третє читання – 17 і 18 березня 1875 р., після чого законопроект був прийнятий обома палатами Державної Ради та підписаний імператором 22 жовтня 1875 р. відповідно він набув офіційного статусу [173, с. 26].

Автори закону «Про Адміністративний Трибунал» спиралися на ідею, що адміністративні органи діють у двох формах: 1) належного виконання повноваження (*die eigentliche freie Verwaltung*) та 2) застосування адміністративного права (*die Verwaltungsreditspflege*). Належне виконання повноважень полягало у праві Адміністративного Трибуналу оцінювати дискреційні повноваження влади на основі положень конституції Австрії від 21 грудня 1867 р. та законів і підзаконних нормативно-правових актів [194, с. 33]. При визначенні юрисдикції Адміністративного Трибуналу автори закону враховували, що його створення було передбачено в основному конституційному законі «Про судову владу», а не в основному конституційному законі «Про здійснення урядової та виконавчої влади». Тому закон «Про Адміністративний Трибунал» передбачав функціонування Адміністративного Трибуналу як судового органу, а не адміністративного [193, с. 34]. Адміністративний Трибунал було утворено, як суд найвищої інстанції з розгляду адміністративних справ у яких можна було оскаржити рішення органів публічної влади.

У підготовці закону «Про Адміністративний Трибунал» взяли участь відомі тогочасні австрійські юристи К. Лемаер та Й. Унгер, які дотримувались ліберальних поглядів щодо функціонування судової системи Австрії.

2.5. Розробка та основні положення законопроекту «Про Крайовий Адміністративний Трибунал у Галичині» 1907 р.

До повноважень крайових сеймів відносились питання організації місцевих органів публічної влади та визначення компетенції органів місцевого самоврядування. З ініціативи професора Львівського університету Станіслава Стажинського, польський депутат Галицького Крайового сейму Леонард Тарнавські подав «Проект крайового закону про створення у Королівстві Галичини і Володимирії з великим князівством Краківським Крайового Адміністративного Трибуналу» [246, с. 37]. Авторами проекту закону, окрім С. Стажинського, був його учень і співробітник З. Прохніцький [245, с. 284].

Цей проект закону структурно складався з 51 статті і його метою було створення Крайового Адміністративного Трибуналу у Королівстві Галичина і Володимирія з Великим князівством Краківським. У статті 1 даного проекту вказувалось, що в усіх справах, в яких крайові закони Королівства Галичини і Володимирії з Великим князівством Краківським регулювали правовідносини, на основі яких функціонували місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, можна було оскаржити до Крайового Адміністративного Трибуналу [246, с. 38].

У Крайовому Адміністративному Трибуналі можна було оскаржувати дії чи бездіяльність органів публічної влади, що виконували свої повноваження на основі крайових законів, прийнятих Галицьким Крайовим сеймом після їх розгляду Галицьким намісництвом, як вищим органом державної виконавчої влади на території Галичини [246, с. 38; 34, с. 96].

Згідно 3 статті проекту «Крайового закону королівства Галичини і Володимирії з Великим князівством Краківським», Крайовий Адміністративний Трибунал мав знаходитись у столиці коронного краю місті Львові. Крайовий Адміністративний Трибунал міг розглядати усі справи осіб, права, яких були порушені органами публічної влади, після їх остаточного розгляду Галицьким намісництвом. [246, с. 38; 34, с. 97].

До юрисдикції Крайового Адміністративного Трибуналу, згідно статті 3 проекту, відносилися справи, в яких мали оскаржуватись рішення громадських,

міських, повітових органів самоврядування, Галицького крайового сейму, повітових старост та відділів і департаментів Галицького намісництва [246, с. 40; 34, с. 96].

До юрисдикції Крайового Адміністративного Трибуналу відносились справи, які згідно статті 4 проєкту були вилучені із повноважень Адміністративного Трибуналу Австрії на основі закону від 22.10.1875 «Про Адміністративний Трибунал».

Засідання Крайового Адміністративного Трибуналу могли відбуватися після згоди сторін процесу, згідно статті 7 проєкту [246, с. 40].

До складу Крайового Адміністративного Трибуналу, згідно статті 13 проєкту входили президент Трибуналу, віце-президент Трибуналу та відповідної кількості радників. Виконання повноважень суддів Крайового Адміністративного Трибуналу мало відбуватися на постійній оплатній основі та заборонялось обіймати інші публічні посади [246, с. 40]. Президент, віце-президент і радники (судді) Крайового Адміністративного Трибуналу мали отримувати заробітну плату аналогічно зарплаті, яку отримували судді Вищого крайового суду у Львові. Президент і половина складу Крайового Адміністративного Трибуналу мав призначати австрійський імператор на пропозицію Галицького намісника. Функції президента Крайового Адміністративного Трибуналу мав виконувати Галицький намісник, а у випадку призначення на посаду президента Крайового Адміністративного Трибуналу іншої особи Галицький намісник мав виконувати функції віце-президента Крайового Адміністративного Трибуналу [246, с. 41; 34, с. 96].

Віце-президента і другу половину членів Трибуналу мали вибирати депутати Галицького Крайового сейму на основі угоди укладеної між депутатами та виконавчим органом Галицького Крайового сейму крайовим комітетом.

Призначені австрійським імператором члени Крайового Адміністративного Трибуналу визнавались державними службовцями Австрії, а обрані депутатами Галицького Крайового сейму визнавались крайовими службовцями.

Не менше половини членів Крайового Адміністративного Трибуналу мали обіймати посади професійних суддів [246, с. 41]. Відповідно до 14 статті проекту, на суддів Крайового Адміністративного Трибуналу мали поширюватись усі права і гарантії недоторканості та незалежності, якими володіли судді судів загальної юрисдикції. Дисциплінарні справи членів Крайового Адміністративного Трибуналу мала розглядати спеціальна комісія створена Крайовим Адміністративним Трибуналом [34, с. 97].

Діяльність Крайового Адміністративного Трибуналу мала регулюватись Конституцією Австрії, законами Австрії, даним законом, нормативно-правовими актами імператора та нормативно-правовими актами Галицького намісника і Галицького Крайового сейму [246, с. 41].

Відповідно, до статті 15 Проекту закону «Крайовий закон про створення у королівстві Галичина і Володимирії з Великим князівством Краківським» у складі Крайового Адміністративного Трибуналу створювались сенати у кількості 4 радників і керівника сенату, з яких два радника мали бути зі складу радників призначених австрійським імператором, а інші два – з обраних депутатами Галицького крайового сейму [246, с. 41]. Не менше половини складу судового сенату мали бути професійними судьями. З позовом до Крайового Адміністративного Трибуналу можна було звернутись через чотири тижні (28 днів) після прийняття Галицьким намісництвом, як вищим крайовим органом державної виконавчої влади рішення в адміністративній справі в останній інстанції. У випадку, коли останній день строку оскарження припадав на неділю або святковий день, останнім днем оскарження був наступний робочий день [246, с. 41; 34, с. 98]. Поновлення терміну звернення до суду заборонялось.

У позовній заяві, згідно 19-24 ст. проекту мали вказуватись права і привілеї фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян, територіальних громад порушені дією чи бездіяльністю місцевих органів публічної влади. До позовної заяви мало бути надано усі письмові документи та інші докази у справі.

Процес в Крайовому Адміністративному Трибуналі мав вестись на зразок судового процесу, який вівся у Адміністративному Трибуналі Австрії у Відні, але зі своїми місцевими особливостями.

Відповідачем у справах, які стосувалися місцевих органів державної виконавчої влади, було Галицьке намісництво як вищий орган державної виконавчої влади у Галичині та відповідний орган державної влади і місцевого самоврядування, рішення якого оскаржувалось. Сторони процесу могли у ньому брати участь особисто або через свого представника адвоката. Сільські, міські громади та повітові органи самоврядування і Галицький Крайовий Сейм у Крайовому Адміністративному Трибуналі могли представляти особи, які мали відповідні повноваження і кваліфікацію для участі у судових засіданнях. Відповідно, так само у суді могли бути представлені повітові староства, Галицьке намісництво, підпорядковані йому органи та структурні підрозділи центральних органів публічної влади у Галичині [246, с. 44; 34, с. 98].

Рішення у справі приймалось більшістю зі складу судового сенату. Керівник сенату оголошував своє рішення після голосування інших членів суду, які брали участь у судовому засіданні. Рішення Трибуналу оголошувалось усно, навіть за відсутності сторін у залі судового засідання. Рішення Крайового Адміністративного Трибуналу мало оголошуватись від імені Австрійського цісаря і у ньому мало міститись прізвища членів суду, які брали участь у засіданнях. Його підписували головуючий і секретар судового засідання. Текст судового рішення відповідно до статті 41 проєкту передбачалось якнайшвидше передавати сторонам процесу [246, с. 45; 34, с. 96].

У випадку, якщо повністю або частково було скасовано рішення органу публічної влади, Крайовий Адміністративний Трибунал у своєму рішенні міг вказати про відшкодування судових витрат, які понесла сторона процесу. Якщо відповідачем виступав орган державної виконавчої влади, то судові витрати відшкодовувались за рахунок державного бюджету, а якщо відповідачем був орган місцевого та крайового самоврядування, то за рахунок коштів сільської, міської територіальної громади, повітової ради як органу повітового самоврядування та Галицького Крайового Сейму [246, с. 46; 34, с. 98-99].

На основі 43 статті проєкту закону про створення Крайового Адміністративного Трибуналу також передбачалось застосування штрафних санкцій у сумі від 10 до 2000 австрійських крон до сторін процесу або їхніх представників, які свідомо подавали неправдиві докази і затягували процес. Дане положення було використано із закону «Про Адміністративний Трибунал». Кошти йшли у бюджет цієї територіальної громади, у якій оскаржувались рішення органів публічної влади [246, с. 46].

Під час судового засідання вівся протокол, у якому вказувався склад суду, прізвище секретаря судового засідання, прізвища керівників органів публічної влади, рішення яких оскаржувались, представників сторін та матеріали судового розгляду, які мали істотне значення [246, с. 46; 34, с. 99].

Рішення Крайового Адміністративного Трибуналу, згідно 45 статті проєкту закону, можна було оскаржити до Адміністративного Трибуналу у Відні.

Крайовий Адміністративний Трибунал мав розпочати свою діяльність після видання відповідного закону. Після цього Крайовий Адміністративний Трибунал мав самостійно підготувати регламент і подати його на затвердження до Галицького намісництва.

Структура Крайового Адміністративного Трибуналу, кількість суддів та допоміжного апарату Трибуналу мала визначатись у спільному розпорядженні прийнятому Галицьким намісником і Крайовим комітетом як виконавчим органом Галицького Крайового сейму. У 1914 р. проєкт закону щодо створення у Галичині Крайового Адміністративного Трибуналу та проєкт його регламенту було внесено на розгляд Галицького Крайового сейму [50, с. 63]. З причини зміни політичної ситуації в державі цей проєкт закону не був прийнятий Галицьким Крайовим Сеймом, і ідея функціонування Крайового Адміністративного Трибуналу у Галичині в період перебування українських та польських земель в складі Австро-Угорщини не була реалізована.

Висновки до розділу 2

Конституція Австрії 1867 р. та закон «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р. сприяли перетворенню Австро-Угорщини на правову державу.

Конституція Австрії 1867 р. містила положення щодо реформування судової системи Австрії та передбачала її відокремлення від виконавчої та законодавчої та пропонувалась її незалежність.

Адміністративний Трибунал Австрії став одним із перших судів Європи із розгляду адміністративних справ. Судді Адміністративного Трибуналу володіли таким же правовим статусом, як і судді судів загальної юрисдикції.

У Галичині в 1907 р. науковцями Львівського університету було підготовлено проєкт закону «Про Крайовий Адміністративний Трибунал», що мав діяти як суд першої інстанції, у якому можна було оскаржувати рішення органів публічної влади на території Галичини. Більшість положень проєкту цього закону відповідала закону Австрії «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р.

РОЗДІЛ 3

ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ, СТРУКТУРА ТА ЮРИСДИКЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТРИБУНАЛУ АВСТРІЇ 1875–1918 РР.

3.1. Створення, структура та повноваження Адміністративного Трибуналу Австрії

Правовою основою діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії став основний конституційний закон Австрії «Про становлення судової влади» від 21 грудня 1867 р. та за закон «Про Адміністративний Трибунал» від 22 жовтня 1875 р. [272, с. 341].

Адміністративний Трибунал складався з першого і другого (з 1894р.) президентів та радників (суддів). Посада судді Адміністративного Трибуналу була оплатною державною службою, яку не можна поєднувати з зайняттям іншою оплачуваною посадою чи перебувати на державній службі [159, с. 93; 20, с. 80]. Судді Адміністративного Трибуналу мали отримувати заробітну плату, яка відповідала заробітній платі судді Вищого судового і касаційного суду у Відні, який виконував функції вищої судової інстанції у системі судів загальної юрисдикції. Членів Адміністративного Трибуналу призначав імператор за поданням Палати панів та Палати депутатів Державної Ради [263, с. 880; 20, с. 81]. Не менше половини суддів Адміністративного Трибуналу відповідали кваліфікаційним вимогам для особи, яка бажала обійняти посаду судді. До них відносились вища юридична освіта, не менше трьох років юридичного стажу та здача суддівського, прокурорського або адвокатського іспитів. Судді Адміністративного Трибуналу, як і інші судді Австро-Угорщини, володіли конституційними гарантіями незалежності та недоторканості суддів [133, с. 159]. Звільнення з посади могло відбуватися також на основі основного конституційного закону від 21 грудня 1867 р. «Про судову владу» і закону «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р. та на підставі рішення дисциплінарного суду Адміністративного Трибуналу в складі президента або його заступника,

чотирьох радників та двох їхніх заступників. Даний дисциплінарний суд створювався щороку і половина його членів мали бути професійними суддями [263, с. 880; 25, с. 71-72].

Дисциплінарна відповідальність суддів Адміністративного Трибуналу була аналогічною дисциплінарній відповідальності суддів судів загальної юрисдикції.

Закон про дисциплінарну відповідальність суддів був прийнятий у 1869 р. на основі 6 статті Основного конституційного закону «Про становлення судової влади», який гарантував незалежність і самостійність суддів при виконанні ними своїх посадових обов'язків [171, с. 137]. Згідно 2 статті закону про дисциплінарну відповідальність суддів, «за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків» могла застосовуватись дисциплінарна або адміністративна відповідальність. Згідно 8 статті вищезгаданого закону для розгляду дисциплінарних справ у кожному з вищих судів Австрії створювались дисциплінарні сенати у складі восьми суддів під керівництвом президента Адміністративного Трибуналу, Державного Трибуналу та Вищого судового і Касаційного Трибуналу [171, с. 137]. Аналогічні дисциплінарні сенати у складі чотирьох суддів створювались у Вищих крайових судах Австрії, які діяли у коронних краях [25, с. 176; 96]. Вони очолювались президентами Вищих крайових судів і розглядали дисциплінарні справи усіх судів на території коронного краю. Дисциплінарні сенати вищих судів Австрії не могли розглядати дисциплінарні справи президентів Адміністративного Трибуналу, Державного Трибуналу та Вищого судового і касаційного Трибуналу [171, с. 137; 25, с. 176-190].

Роботою Адміністративного Трибуналу керував президент або його заступник віце-президент. До їхніх повноважень також входив розподіл справ між суддями Адміністративного Трибуналу та здійснення керівництва допоміжного апарату суду. Президент Адміністративного Трибуналу створював зі складу суду судові колегії Трибуналу, так звані сенати, які проводили слухання окремих категорій справ. У фінансових справах створювались постійні сенати, оскільки дана категорія справ характеризувалася значною

складністю і відповідно вимагало високої кваліфікації складу суддів. Президент, а у випадку його відсутності, його заступник віце-президент визначали час проведення засідання і склад суду [263, с. 884; 20, с. 81]. Після проведення судових засідань головуєчий та склад суду мали подати протокол судового розгляду і обговорити винесене судове рішення. Дуже важливі або складні справи могли розглядатись на пленарних засіданнях усього складу Адміністративного Трибуналу. Порядок проведення пленарних засідань Адміністративного Трибуналу визначався у регламенті, прийнятим у 1876 р. Пленарне засідання суддів Адміністративного Трибуналу могло відбуватись за ініціативи більшості членів сенату, які проводили засідання суду з питань застосування положень закону «Про Адміністративний Трибунал» або Регламенту Адміністративного Трибуналу. Пленарні засідання вважались чинними, якщо за це проголосували більшість суддів Адміністративного Трибуналу, які взяли участь у засіданнях [133, с. 159; 20, с. 81]. Зміна внутрішньої структури Адміністративного Трибуналу відбулася 1907 р. після внесення змін до регламенту. На їхній основі пленарні засідання Адміністративного Трибуналу могли скликатись президентом Адміністративного Трибуналу за участі лише призначених президентом радників Адміністративного Трибуналу. Після чого на пленарних засіданнях могли розглядатись питання застосування на практиці нормативно-правових актів при розгляді окремих категорій справ. Прийняті на пленарних засіданнях постанови набували статусу судового прецеденту і ставали загальнообов'язковими для вирішення аналогічних справ [263, с. 882; 20, с. 81].

На початку кожного календарного року президент Адміністративного Трибуналу призначав професійні сенати (Fachplenum), що склалися з дванадцяти членів Адміністративного Трибуналу, які також обговорювали питання застосування нормативно-правих актів при вирішенні аналогічних справ. Згідно положень регламенту в редакції 1876 р. такі функції виконував пленум Адміністративного Трибуналу. На основі регламенту 1907 р. президент міг оскаржувати рішення пленарного засідання Трибуналу у випадку неоднакового трактування положень закону «Про Адміністративний Трибунал»

та регламенту Адміністративного Трибуналу. Для забезпечення єдності судової практики Адміністративного Трибуналу було передбачено видання протоколів судових засідань для можливості отримання інформації про розгляд справ у Адміністративному Трибуналі [133, с. 160; 20, с. 82].

Отже, закон «Про Адміністративний Трибунал» та регламент Адміністративного Трибуналу містили положення, які сприяли уніфікації судової практики в Адміністративному Трибуналі. Кожен сенат, який виносив рішення, мав враховувати судову практику, щоб його рішення за змістом не відрізнялись від попередніх рішень Адміністративного Трибуналу. Президент сенату, який був головою судової колегії, як правило, прагнув обґрунтувати винесене судове рішення, вказуючи на нові обставини справи та судову практику. Відповідно тільки незначну кількість рішень Адміністративного Трибуналу можна вважати судовим прецедентом [128, с. 163; 20, с. 82]. До таких справ, на думку професора А. Дзядзя, належали справи, які стосувалися питань щодо сповідування релігії для дітей, батьки яких були різного віросповідання, на основі закону від 25 травня 1868 р., що врегульовував питання віросповідання у державі. У законі вказувалось, що батьки можуть обирати релігію для дітей, які не досягли 7 річного віку [135, с.121; 20, с. 82].

Сенат Адміністративного Трибуналу наприкінці кожного року подавав перелік справ, які розглядались у сенаті, вказуючи на якій стадії процесу вони перебувають. Також необхідно було вказати міністерства та коронні краї Австрії, в яких оскаржувались дії та бездіяльність службових осіб. Окремо подавались назви нормативно-правових актів, які оскаржувались в Адміністративному Трибуналі. Ці дані кожного року подавались Голові Ради Міністрів Австрії, який у своєю чергою повідомляв Австрійського імператора про стан судової практики Адміністративного Трибуналу. У період між 1876 і 1878 рр. кількість скарг зросла з 300 до майже 600 [20, с. 82]. З розглянутих у 1878 р. справ – 25 у адміністративній скарзі було відмовлено, а у 44 справах відповідач адміністративний орган задовольнив адміністративну скаргу, у 16 випадках скарга до Адміністративного Трибуналу була відкликана [133, с. 163]. У 100 справах Адміністративний Трибунал скасував рішення органів публічної

влади. Кількість адміністративних скарг з кожним кроком зростала і у 1918 р., наприкінці діяльності Адміністративного Трибуналу, становила вже 4000 справ. Після значного збільшення кількості справ зросла і кількість суддів Адміністративного Трибуналу. У 1876 р. до складу Адміністративного Трибуналу входило 12 суддів, а у 1918р. – 49 суддів [133, с. 163; 20, с. 82].

Адміністративний Трибунал розпочав свою діяльність 2 липня 1876 року. До першого складу Адміністративного Трибуналу входив президент Адміністративного Трибуналу, президент сенату, десять радників (суддів) та три секретарі. Першим президентом Адміністративного Трибуналу був Карл Фрейхер фон Стелін – керівник відділу в міністерстві внутрішніх справ Австрії. Карл Фрейхер фон Стелін одночасно був радником міністра внутрішніх справ та депутатом Палати панів [133, с. 164]. Він очолював Адміністративний Трибунал до 1881 р. Наступним президентом Адміністративного Трибуналу став Річард Бекреді, який у 1865–1867 рр. обіймав посаду голови уряду. Він був президентом Адміністративного Трибуналу до 1895 р. На період його каденції значно зріс авторитет Адміністративного Трибуналу. Наступником Річарда Бекреді було призначено Фрідріха графа Шенборна, представника давнього австрійського графського роду. У 40-річному віці Фрідріх граф Шенборн обіймав посаду губернатора в Моравії (Чехія). Пізніше він був призначений міністром юстиції Австрії. Як міністр юстиції, Фрідріх граф Шенборн підтримував ідею незалежності судової влади та суддів [133, с. 164; 20, с. 83]. Перебуваючи на цій посаді, він брав участь у підготовці цивільно-процесуального кодексу Австрії 1895р., закону про виконавче провадження та інших нормативно-правових актів. Фрідріх граф Шенборн також був призначений австрійським імператором депутатом Палати панів, де брав активну участь в обговоренні законів та в іншій парламентській діяльності.

Четвертим президентом Адміністративного Трибуналу був Олів'є Маркіз Бакчем, який розпочинав кар'єру в органах публічної влади Австрії на посаді крайового президента у Сілезії (тепер Польща). Пізніше він обіймав посаду в міністерстві торгівлі Австрії, де займався питаннями залізничного та річкового транспорту. Олів'є Маркіз Бакчем також очолював міністерство внутрішніх

справ Австрії та працював намісником Штирії (тепер Австрійська республіка) [133, с. 164]. На посаді президента Адміністративного Трибуналу він доклав багато зусиль для дотримання встановлених строків розгляду справ у Адміністративному Трибуналі та підвищення кваліфікації суддів і допоміжного апарату суддів [133, с. 164]. Олів'є Маркіз Бакчем у 1906 р. був призначений президентом сенату, віце-президентом Адміністративного Трибуналу та двічі очолював Адміністративний Трибунал.

Отже, функції президента Адміністративного Трибуналу виконували особи, які обіймали високі посади в системі органів публічної влади Австрії [20, с. 83]. Вони становили переважну кількість у складі Адміністративного Трибуналу. Своєю чергою професійні судді у складі Адміністративного Трибуналу були представлені у незначній кількості. Наукова спільнота також була слабо репрезентована у складі Адміністративного Трибуналу. Серед першого складу Адміністративного Трибуналу з 12 його членів 10 були службовцями органів державної влади, а один – суддею Вищого судового і касаційного Трибуналу. Суддею до призначення до складу Адміністративного Трибуналу працював Маркіз Рітар фон Мернінг (1876–1882), а адвокатом у Відні працював Карл Постль (1876 – 1887) [133 с. 165].

Серед державних службовців у даному складі суду були два державні службовці з Королівства Галичини і Лодомерії. Карл Странський фон Халькрон (1876–1897) та Франц Ріттер фон Скульський (1876 – 1891) Карл Странський фон Халькрон працював повітовим старостою у різних повітах Галичини, а пізніше – державним службовцем у складі міністерства внутрішніх справ та міністерства сільського господарства в уряді Альфреда Потоцького. Карл Ріттер фон Скульський розпочинав свою професійну кар'єру в податковій службі в Бродах, де обіймав посаду директора фінансового округу та працював радником відділу в міністерстві фінансів Австрії [133, с.165].

Службовцем в органах фінансового контролю також був Йозеф Фрідріх Отт (1876–1888), який працював директором фінансового округу в Граці та Брюні, а з 1871 р. – у Відні. Суддя Олександр Ріттер фон Штрангорельд (1876–1881) раніше працював у міністерстві економіки Австрії та був членом комісії

із судноплавства по ріці Дунаю [133, с. 165]. Чотири інші радники Адміністративного Трибуналу обіймали посади в органах публічної адміністрації та обиралися до Райхсрату Австрії і Лантагів (земельних парламентів, крайових сеймів). Зокрема, Андреас Вінклер (1876–1880) працював повітовим старостою у коронному краї Грац та був членом Палати депутатів Державної Ради. Депутатами чеського земельного парламенту були Макс Фрейхер Шарммід фон Арлертрей (1876 – 1890) та спікер Палати депутатів Рейхсрату Рудольф фон Вальтбрехт (1876 – 1812). Останній був також депутатом чеського земельного парламенту та працював в місцевих органах публічної влади на території Чехії. Він також опублікував у 1890 р. збірник рішень Адміністративного Трибуналу. Альтер фон Вальтбрехт у 1908 р. був призначений австрійським імператором на посаду другого віце-президента Адміністративного Трибуналу на якій працював до виходу на пенсію Йозеф Ерхарт фон Ерхартштейн, віце-президент Адміністративного Трибуналу (1876–1892), був представником австрійської конституційної партії) та депутатом земельного парламенту Тіролю [133, с. 165].

Єдиним професійним науковцем – президентом сенату, в історії Адміністративного Трибуналу був Юлій Фрейхер фон Фірлінгер, який розпочав кар'єру в податкових органах, фінансовій прокуратурі та працював керівником відділу у міністерстві фінансів. Опісля звільнення з посади, він розпочав наукову кар'єру на юридичному факультеті Віденського університету, де захистив докторську та габілітаційні дисертації з австрійського цивільного права [183, с. 11-12]. Окрім австрійців, у складі Адміністративного Трибуналу були представники від Чехії та Галичини.

Скарги до Адміністративного Трибуналу можна було подавати німецькою мовою та офіційними мовами колишніх країв Австрії. У королівстві Галичини і Лодомерії офіційною мовою з 1869 р., була польська [51, с. 65].

Наявність представників різних націй у складі Адміністративного Трибуналу давало можливість без перекладу на німецьку мову проводити розгляд справ, оскільки представники коронних країв могли подати коротку фабулу адміністративної справи [133, с. 160].

Після прийняття змін до закону «Про Адміністративний Трибунал» 1894 р. було запроваджено посаду другого віце-президента. На цю посаду було призначено одного з авторів закону «Про Адміністративний Трибунал» К. Лемаєра. Незважаючи на те, що він був автором закону та прагнув увійти до першого складу Адміністративного Трибуналу 1876 р., К. Лемаєр став суддею лише у 1881р. та виконував свої повноваження до 1906 р. [183, с. 12]. К. Лемаєр народився в Моравії (Чехії) у правничій родині. Його батько був суддею Верховного судового та касаційного Трибуналу у Відні, а брат Адольф також був відомим юристом. Після навчання на юридичних факультетах університетів Будапешта і Відня працював у фінансовій прокуратурі у Відні. З 1869 К. Лемаєр працює керівником відділу в міністерстві освіти і віросповідання. Він також був депутатом Палати панів Рейхсрату та брав участь у підготовці багатьох проєктів законів. Зокрема проєкту закону щодо діяльності релігійних об'єднань та функціонування релігійних об'єднань. Даний закон також регулював взаємовідносини між Ватиканом та Австро-Угорською монархією [183, с. 12-14]. На думку австрійських науковців, К. Лемаєр був автором багатьох законопроєктів у галузі адміністративного права, а як науковець написав низку наукових праць теоретичного характеру. Він також був головним редактором австрійської енциклопедії «Oesterreichisches Staatswörterbuch» (Австрійський державний словник)

До складу першого складу Адміністративного Трибуналу входили троє секретарів (М. Кемпелен, Ф. Райман і А. Будвінський). Адам Будвінський народився на Львівщині у 1845 р. та був переведений до Адміністративного Трибуналу з Вищого судового і касаційного Трибуналу. Будвінський відповідав за видання рішень Адміністративного Трибуналу [154, с. 98]. У 1882 р. А. Будвінського було призначено суддею Адміністративного Трибуналу, а з 1898 р. він очолює один з сенатів Адміністративного Трибуналу. Будвінський також поєднував членство в державній екзаменаційній комісії у Віденському університеті у галузі юридичних і політичних наук [154, с. 99]. Президентом сенату в складі Адміністративного Трибуналу був інший представник польського походження Галичини – Ян Савицький. Він навчався на юридичних

факультетах Львівського і Віденського університетів та працював помічником Галицького намісника і у крайовій дирекції фінансів у Львові. З 1891 р. працює у міністерстві фінансів Австрії, звідти переведений був до складу суддів Адміністративного Трибуналу. У 1909–1918 рр. працює президентом сенату Адміністративного Трибуналу. Після відновлення незалежної Польської держави у 1922 р. Ян Савицький став одним з авторів польського закону «Про Найвищий Адміністративний Трибунал», в якому було використано австрійське законодавство про функціонування Адміністративного Трибуналу [154, с. 100]. Він також став суддею Найвищого Адміністративного Трибуналу Речі Посполитої.

Адвокат Вільгельм Біндер, який представляв інтереси сторін процесу в Адміністративному Трибуналі, народився у Львові у 1853 р. та навчався на юридичному факультеті Львівського університету. Він також був редактором видання польською мовою австрійського офіційного видання нормативно-правових актів (Reichugerechtblat). У 1908 р. Вільгема Біндера було призначено суддею Адміністративного Трибуналу і він виконував свої повноваження аж до листопада 1918 р., коли припинила своє існування Австро-Угорщина [158, с. 131-132].

Королівство Галичини і Лодомерії стало другим після Богемії і Моравії (Чехії) за кількістю звернень до Адміністративного Трибуналу і, відповідно, у його засіданнях брали участь адвокати українського, польського і єврейського походження з Галичини. У складі Адміністративного Трибуналу також працювали помічники суддів, референти, наукові консультанти, секретарі та інші працівники з Галичини [158, с. 133].

До складу Адміністративного Трибуналу в основному входили особи, які тривалий час працювали у вищих і центральних органах публічної влади Австрії. Призначення до складу Адміністративного Трибуналу було визнанням їхньої кваліфікації, освіти, моральних і людських якостей. Частина суддів Адміністративного Трибуналу, які працювали в органах публічної влади, також володіли науковими ступенями. Не менше половини складу Адміністративного Трибуналу становили особи, які мали вищу юридичну освіту, були

професійними суддями або склали професійний іспит, що надавав можливості працювати суддею. Професійні науковці, як вже згадувалось, склали незначну частину складу суддів Адміністративного Трибуналу [133, с. 169].

До відомих австрійських науковців, членів Адміністративного Трибуналу відносились Фрідріх Тезнер, Рудольф Гермрітт та Євген Бем фон Баверк. Фрідріх Тензер належав до найвідоміших австрійських науковців у галузі адміністративного права. У 1896 р. була опублікована його найважливіша та найпопулярніша праця «Посібник з австрійської адміністративної процедури» (*Handbuch des osterreichischen Administrativverfahrens*), яка в основному базувалась на судовій практиці Адміністративного Трибуналу, а пізніше вплинула на кодифікацію австрійської адміністративної процедури та прийняття відповідного австрійського закону 1925 р. [120, с. 209; 276]. Фрідріх Тезнер народився у єврейській родині в Чехії, навчався у гімназії у Відні та у Віденському університеті на юридичному факультеті. У 1882 р. його кандидатура до складу Австрійського Трибуналу не була підтримана президентом Адміністративного Трибуналу через погане знання чеської мови. У 1891–1895 рр. Ф. Тезнер керував адвокатською канцелярією у Відні та виконував обов'язки секретаря Віденської ощадної каси [120, с. 210]. Одночасно Ф. Тезнер продовжує працювати на юридичному факультеті Віденського університету. Незважаючи на значний правничий досвід та успішну наукову кар'єру, його призначили суддею Адміністративного Трибуналу лише 1907 р. [120, с. 210].

Суддею Адміністративного Трибуналу у 1909 р. було призначено Рудольфа Гермрітта, доцента кафедри державного права Віденського університету, який у 1899 р. опублікував наукову працю «*Nationalitat und Recht*» (Національності і право). Він народився в сім'ї адвоката і з 1890 р. працював у структурах влади королівства Богемії та Моравії (Чехія), де здобув значний правничий та управлінський досвід [120, с. 211]. З 1892 р. він працював у міністерстві освіти і віросповідання. Рудольфа Гермрітта було призначено до складу Адміністративного Трибуналу за рекомендацією К. Лемаера, де він працював в складі сенату Адміністративного Трибуналу, який в

основному розглядав справи, що стосувались вирішення національних конфліктів у державі [120, с. 211].

Іншим відомим науковцем в складі Адміністративного Трибуналу був Євген Бем фон Баверк, який у 1911–1914 рр. очолював австрійську академію наук [120, с. 212]. Він спочатку працював професором економіки в університетах Інсбрука, а пізніше Відня, та тривалий час у складі декількох урядів міністром фінансів. Євген Бем фон Баверк у 1895–1900 рр. працював президентом сенату в складі Адміністративного Трибуналу [120, с. 212].

З 1901 р. Рудольф Альтер та Генріх Рейссіт розпочали видання вже окремих збірок судових рішень Адміністративного Трибуналу з адміністративних та фінансових справ. З 1909 р. публікацію рішень з адміністративних справ розпочав доктор Август Ріттер фон Попекка.

Ще одну серію судових рішень у 1885 р. опублікував директор бібліотеки Адміністративного Трибуналу Теодор Ексель. Цю збірку становили судові рішення, які стосувалися процедури і юрисдикції Адміністративного Трибуналу. Однак дана серія припинилась у 1892 р. вже після видання другого тому в якому містились судові рішення прийняті до 1890 р. [147] Ще одну збірку судових рішень «Практика вищого адміністративного суду» 1888 та 1896 рр. у двох томах видали Лео Геклер та Герман Джоллеса. Видання різноманітних збірок сприяло систематизації судових рішень Адміністративного Трибуналу, які видавались з 1884 р. за сприяння відомого віденського адвоката Людовика Вольського, а з 1890 р. Рудольфа фон Альтера. З 1913 р. окремо рішення Адміністративного Трибуналу з адміністративних та фінансових справ видавали Попелкай Рейссінг та Фрідріх Ріттер фон Хеннінг [171, с. 65].

На думку професора Віденського університету Томаса Олеховскі, діяльність Адміністративного Трибуналу сприяла розвитку адміністративного та фінансового права, а завдяки публікації збірників Адміністративного Трибуналу було створено збірники будівельного податкового, муніципального, фінансового, водного права [171, с. 230].

Найбільша заслуга діяльності Адміністративного Трибуналу полягає у створенні нової галузі права – адміністративно-процесуального права, що були предметом усіх рішень Адміністративного Трибуналу. У своїй праці «Відповідна юрисдикція Адміністративного Трибуналу» австрійський юрист А. Маєр писав, що практика діяльності Адміністративного Трибуналу стала своєрідним орієнтиром для адміністративних органів, які мали здійснювати адміністративну процедуру відповідно до розроблених в Адміністративному Трибуналі принципів, якщо вони хотіли здійснювати свою діяльність без порушення норм права [229, с. 520].

До юрисдикції Адміністративного Трибуналу відносились найважливіші судові справи, які до його створення належали до юрисдикції Державного Трибуналу. Перший конфлікт щодо компетенції між обома вищими судами виник вже у 1877 р., коли працівник міністерства фінансів подав до суду адміністративну скаргу щодо збільшення заробітної плати. Відповідач в особі представника міністерства фінансів заявив, що згідно зі статтею 15 Основного конституційного закону «Про судову владу», дана категорія справ входить до юрисдикції Адміністративного Трибуналу. Державний Трибунал задовільнив адміністративну скаргу, оскільки скаржник не звертався також до Адміністративного Трибуналу і не існувало підстав звернення до змішаного сенату. Змішаний сенат міг приймати рішення щодо компетенції у випадку позитивного чи негативного рішення щодо конфлікту компетенції [206, с. 139]. Після цього службовці міністерства фінансів зверталися з адміністративними скаргами про збільшення заробітної плати до Державного Трибуналу. Відповідно кількість адміністративних скарг щодо виплати заробітної плати до Адміністративного Трибуналу зменшувалась, а до Державного Трибуналу – збільшувалась [229, с. 521].

Однак, як пише проф. Т. Олеховські судді Державного Трибуналу не вважали, що згідно 3 статті основного конституційного закону «Про створення Державного Трибуналу» дані справи не входили до їх компетенції [171, с. 271].

З 1894 р. посаду віце-президента Адміністративного Трибуналу обіймали в основному представники зі складу суддів Адміністративного Трибуналу.

Першим віце-президентом Адміністративного Трибуналу став уже згаданий Лемаер, після смерті якого у 1906 р. його функції став виконувати Беккегем [171, с. 66].

Після того, як Беккегема було призначено президентом Адміністративного Трибуналу, віце-президентом було призначено Альтера, який працював на цій посаді до виходу на пенсію у 1912 р., маючи 36 років стажу в складі Адміністративного Трибуналу. З 1912 р. до припинення його діяльності у складі Австро-Угорщини президентом Адміністративного Трибуналу став колишній міністр внутрішніх справ Австрії Гвідо Фрайгерр Гердтл [250, с. 58].

У першому складі Адміністративного Трибуналу до 1890 р. працювали президент, голова сенату та 10 радників. Після збільшення кількості скарг до Адміністративного Трибуналу їх кількість поступово зростає і у 1899 р. тут вже працювали президент Адміністративного Трибуналу, віце-президент, троє голів сенатів та 21 суддя (радники), а з 1910 - президент, віце-президент Адміністративного Трибуналу та 35 суддів (радників). В останній рік функціонування Адміністративного Трибуналу у його складі працювали - президент, віце-президент, 9 голів сенатів та 38 радників (суддів) [250, с. 58]. Серед суддів переважали етнічні австрійці, а також були представники від різних частин Австрії, що підтверджувало багатонаціональний склад населення Австро-Угорської монархії. Серед них професор Ягеллонського університету Станіслав Гродзінські називає Юзтіна Ріттера Бем фон Баверка, доктора Макса Бурлхарда, доктора Еміля Хача, доктора Рудольфа Германа фон Гернріта, доктора Влодзімежа Орського, доктора Фердинанда Гантечека, доктора Рудольфа Розицькі, Фрідріха Гезнера та ін. [154, с. 101].

Першою науковою працею після створення Адміністративного Трибуналу стала докторська дисертація працівника юридичного відділу міністерства фінансів у Празі Йозера Ульбріха «Про публічні права та адміністративну юрисдикцію». У своїй роботі Йозеф Ульбріх підтримав створення Адміністративного Трибуналу, називаючи його «Досягненням

адміністративного права» та піддаючи критиці принцип відміни рішення Адміністративного Трибуналу в адміністративній справі [150, с. 92].

Створення Адміністративного Трибуналу в своїй праці, написаній у 1877 р. «Австрійський адміністративний суд» висвітлював німецький професор Герман Рьосмер. Германа Рьосмера у 1878 р. було призначено правовим радником японського уряду з правових питань і він підтримав ідею утворення в Японії та інших державах адміністративних судів на зразок австрійського Адміністративного Трибуналу [186, с. 118]. Особливої уваги заслуговує точка зору Германа Рьослера про те, що пруське законодавство в адміністративному судочинстві не можна рекомендувати як прогресивне у німецькому правовому житті, який варто наслідувати [186, с. 252].

З іншого боку він вказував, що «я відверто визнаю, що австрійський закон «Про Адміністративний Трибунал» є найкращим європейським законом про діяльність адміністративних судів» [186, с. 252].

У 1879 р. з'являється праця судді Адміністративного Трибуналу Лоранца фон Штейна під назвою «Верховенство закону і адміністративна юстиція», у якій він вказує, що практика діяльності Адміністративного Трибуналу та діючий закон «Про Адміністративний Трибунал» значно випередили час на момент його створення. Він також зазначав про необхідність створення не тільки Адміністративного Трибуналу, але і органів конституційної юстиції, основним завданням яких буде конституційний контроль та відповідність конституції законів й інших нормативно-правових актів [267, с. 304].

Лоренц фон Штейн також писав про переваги австрійського законодавства про адміністративне судочинство над аналогічними законами інших держав Європи. Зокрема, він підкреслював переваги Адміністративного Трибуналу над адміністративними судами Німеччини, Франції та інших країн. [267, с. 319]. Лоренц фон Штейн писав, що «адміністративне право та адміністративне судочинство може бути чітким у своїй юридичній формі, а адміністративний процес впливає на формування позитивного адміністративного права» [267, с. 328]. Він також стверджував, що створення в Австрії законодавства про адміністративне судочинство та Адміністративного

Трибуналу було вірним державним рішенням, але водночас Лоренц фон Штейн критикував, окремі положення закону «Про Адміністративний Трибунал», що надавали можливості суду скасовувати окремі нормативно-правові акти в цілому або в окремих його положеннях [267, с. 348].

Відповідно, більшість австрійських науковців позитивно оцінили прийняття закону «Про Адміністративний Трибунал» та практику його діяльності.

Лише через двадцять років дії закону в 1894 р. до нього було внесено перші зміни. Ці зміни стосувалися запровадження посади заступника президента Адміністративного Трибуналу та створення у складі суду сенату з питань розгляду фінансових справ. По-друге радники (судді), які працювали у складі Адміністративного Трибуналу більше 10 років, мали отримувати матеріальну допомогу в розмірі 1000 гульденів, що було додатковим стимулом для їх діяльності [150, с. 75].

По-третє, Адміністративний Трибунал отримав право видавати експертні висновки при прийнятті осіб на роботу до складу суду, за винятком посади президента Адміністративного Трибуналу.

Збільшення кількості скарг до Адміністративного Трибуналу відбулося з 1896 р. після прийняття закону «Про податок на прибуток». На основі даного закону, за правовим захистом порушених об'єктивних прав могли звертатись не тільки наймані працівники, але і члени державної комісії з розгляду апеляційних справ щодо стягнення податку на прибуток «через неправильне застосування положень закону, або через суттєві недоліки у процедурі розгляду справ» [184, с. 86]. Наслідком прийняття даного закону стало створення нової форми адміністративної скарги – офіційної скарги. Ця скарга надавала можливість звернення до Адміністративного Трибуналу органам державної влади. Дані норми були розкритиковані одним з авторів закону «Про Адміністративний Трибунал» Лемаєром, який вказував про «відхилення від прямої лінії закону «Про Адміністративний Трибунал» та порушення основного принципу австрійської адміністративної юстиції щодо захисту прав і свобод людини від їх порушення органами публічної влади» [213, с. 223]. Одним із

результатів внесення цих змін до законодавства та прийняття закону «Про стягнення податку на прибуток» стало значне збільшення кількості адміністративних скарг з фінансових питань до Адміністративного Трибуналу.

Свою чергою патентний закон прийнятий у 1897 р. скасував на основі 39 статті право на звернення до Адміністративного Трибуналу через відсутність у суддів спеціальних звань з патентного права [213, с. 224].

На межі XIX-XX ст. в Австро-Угорщині зростають внутрішні протиріччя між різними частинами монархії. Для усунення даних протиріч імператор Франц Йосиф II вживав низку заходів щодо посилення повноважень органів центральної влади Австро-Угорщини. З цією метою для удосконалення діяльності органів публічної влади залучалися експерти з різних галузей суспільного життя [184, с. 87]. Таким експертом був доктор Ернест фон Кербер, якого характеризували як доброго адміністративного працівника та науковця. На останньому засіданні змішаної парламентської та імператорської комісії щодо реформи органів державної влади під головуванням Ериста фон Кельбера у 1904 р. ним було представлено ювілейну монографію «Дослідження реформи внутрішнього управління». У цій праці автор неодноразово звертав увагу на недоліки у діяльності вищих та центральних органів публічної влади [116, с. 107]. У цьому контексті він звинуватив Адміністративний Трибунал у тому, що він фактично виступив четвертою або п'ятою владою та переклав свою відповідальність на адміністративні (публічні) органи влади [229, с. 30]. Після критики діяльності Адміністративного Трибуналу в парламенті, серед працівників органів публічної влади, науковців, почали надходити пропозиції щодо удосконалення діяльності Адміністративного Трибуналу. Вони стосувались встановлення чітко визначеної юрисдикції Адміністративного Трибуналу, необхідності створення окружних і крайових адміністративних судів та перетворення Адміністративного Трибуналу у вищий касаційний адміністративний суд [229, с. 31]. Ці зміни не були підтримані австрійським Рейхсратом, оскільки вони, на зразок німецького адміністративного судочинства, передбачали можливість втручання органів публічної влади у діяльність Адміністративного Трибуналу. Фактично до кінця своєї каденції,

Адміністративний Трибунал продовжував функціонувати без внесення значних законодавчих змін у діюче законодавство про адміністративне судочинство. Хоча спроба внесення змін до законодавства особливо активізувалася після проведення у 1907 р. реформи виборчого законодавства і запровадження в Австрії загального виборчого права. Дані зміни у виборче законодавство спричинили збільшення парламентського представництва соціал-демократичної партії Австрії та соціально-християнської партії Австрії, більшість членів яких становили дрібні фермери та власники малого бізнесу, які підтримували реформу адміністративного судочинства. Депутати Рейхсрату від цих політичних сил під головуванням Алоїза Хайлінгерца підтримали зміни до закону «Про Адміністративний Трибунал» у такій редакції, «перемовини, що відбуваються в адміністративному суді з питань комерційного права повинні включити в себе представників малого бізнесу та фермерських кооперативів з правом дорадчого голосу [229, с. 71].

Одночасно зі заявою до Рейхсрату та Адміністративного Трибуналу звернулися президент міста Відня та депутати міської ради Відня з пропозицією про надання права звернення до Адміністративного Трибуналу не тільки депутатів міської ради, але і працівникам виконавчих органів міської влади Відня [170, с. 71].

У 1905 р. на основі пропозицій Алоїза Хайлінгерца було внесено зміни до закону «Про Адміністративний Трибунал», за яким органи місцевого самоврядування могли представляти інтереси в Адміністративному Трибуналі через своїх службовців [212, с. 86]. З ініціативою про внесення даних змін до закону «Про Адміністративний Трибунал» виступали не тільки органи самоврядування, але і керівництво Адміністративного Трибуналу. Зокрема, президент Ф. граф Шенборн та віце-президент К. Лемаєра звертались до Рейхсрату у зв'язку зі збільшенням кількості адміністративних скарг із органів місцевого самоврядування [214, с. 53].

Зміни до закону 1905 р. також надавали ширші можливості для заочного розгляду адміністративних справ за відсутності сторін процесу за їх згодою. У пояснювальній записці до даного законопроекту вказувалось, що усне слухання

вимагає «значних і вкрай марних затрат часу». На думку сучасного австрійського науковця Крістоля Гонніге, вимога параграфу 2 статті 15 основного конституційного закону «Про становлення судової влади» носила диспозитивний характер і його завданням було надання можливості громадянам захищати свої права, хоча останній міг обійтись без особистої участі у суді або за допомогою свого представника – адвоката [170, с. 71].

Порівняно з Державним Трибуналом до складу Адміністративного Трибуналу входила незначна кількість представників від наукових установ та професійних суддів. Такий спосіб формування Адміністративного Трибуналу був пов'язаний із розглядом адміністративних справ, для вирішення яких необхідний був досвід роботи в органах публічної влади. Адміністративний Трибунал, окрім правових питань, надавав рекомендації щодо удосконалення нормативно-правових актів та діяльності органів публічної влади. Після розпаду Австро-Угорщини у листопаді 1918 р. Адміністративний Трибунал продовжував діяти в Австрійській Республіці. У новоутворених на руїнах Австро-Угорської монархії Чехословацької республіки та Польської республіки було утворені власні адміністративні суди [171, с. 255]. Найвищий Адміністративний Трибунал Речі Посполитої був створений на основі відповідного закону від 3 серпня 1922 р. У складі Найвищого Адміністративного Трибуналу Польщі працювали колишні судді Адміністративного Трибуналу Австрії: Ян Савицькі, Влодзіміж Орські та Рудольф Розіцькі [171, с. 256].

Закон Речі Посполитої «Про Найвищий Адміністративний Трибунал» був доповнений законом у 1926 р. та декретом президента Польщі 27 жовтня 1932 р. Найвищий Адміністративний Трибунал Речі Посполитої діяв до початку Другої світової війни та окупації території Польщі у вересні 1939 р. У 1950 р. у Польській Народній Республіці було ліквідовано судову систему Речі Посполитої і було утворено судову систему за радянським зразком та ліквідовано Найвищий Адміністративний Трибунал.

Після проголошення незалежності Чехословаччини, на її території певний час збереглося законодавство Австро-Угорщини. На території Чехословаччини

також використовувався закон Австрії «Про Адміністративний Трибунал» від 22 жовтня 1875 р. Незважаючи на те, що у Конституції Чехословаччини 1920 р. передбачалось кілька інстанційна система адміністративного судочинства, а закон «Про судоустрій» від 29 лютого 1920 р. передбачав створення адміністративних судових округів та крайових адміністративних судів, зокрема на Закарпатті, ці положення не були реалізовані. У Чехословаччині продовжував діяти закон Австрії «Про Адміністративний Трибунал» зі змінами і доповненнями, внесеними у період Чехословаччини. На їх основі до юрисдикції Вищого Адміністративного суду Чехословаччини, на відміну від Адміністративного Трибуналу Австрії, відносились справи щодо вільного волевиявлення органів публічної влади та рішення колегіальних органів влади із судовими повноваженнями [170, с. 255].

Зміни до закону про Вищий адміністративний суд Чехословаччини привели до значного зростання кількості адміністративних справ. Так у 1935 р. на розгляді перебувало 17431 справ, у значній частині, яких було порушено терміни розгляду. Тому в даний закон було внесено зміни 16 червня 1937 р. та було спрощено процес розгляду судових справ [171, с. 255]. Дані зміни стосувалися розгляду адміністративних справ у судовому сенаті у складі 3 осіб та часткової відмови від усних слухань. Одночасно для важливих справ передбачалось створення розширених сенатів за участі не менше п'яти членів Вищого адміністративного суду.

Президентом Вищого адміністративного суду спочатку працював доктор Фердівнанд Пантучек, а пізніше – доктор Єміл Гаха. У період Австро-Угорщини вони працювали судьями Адміністративного Трибуналу Австрії [171, с. 255]. У 1938 р. Еміля Гаха було обрано останнім Президентом Чехословаччини перед початком її окупації нацистською Німеччиною.

Під час нацистської окупації у Чехії продовжував функціонувати Вищий адміністративний суд Протекторату Богемії і Моравії. У Словаччині у Братиславі діяв Вищий адміністративний суд Словаччини. Вищий адміністративний суд Чехословаччини припинив свою діяльність у 1952 р. після прийняття закону «Про прокуратуру та судоустрій» [171, с. 256].

Закон «Про Адміністративний Трибунал» було використано і при підготовці проєкту закону Української Народної Республіки 1932 р. «Про суди в адміністративних справах» [101]. Значна частина статей цього законопроєкту є аналогічними закону «Про Адміністративний Трибунал» Австрії [101]. Даний законопроєкт найшвидше був вивезений разом з іншими архівними матеріалами української еміграції та Українського Вільного університету із Праги після 1945 р. радянськими спецслужбами.

3.2. Юрисдикція Адміністративного Трибуналу Австрії

Юрисдикція Адміністративного Трибуналу визначалась у 2 статті закону «Про Адміністративний Трибунал». На його основі Адміністративний Трибунал міг вирішувати усі справи, якщо хтось вважав, що його/її права були порушені рішенням чи розпорядженням адміністративного органу, що суперечить закону. Положення даної статті найшвидше використовувались у 10 статті проєкту закону Української Народної Республіки – «Про суди в адміністративних справах: «Спір адміністративний повстає, коли особи фізична або правна, чи то приватно, чи публічно правна, боронячи свої або чужі права і інтереси, порушені або загрожені постановою, розпорядженням, чином взагалі будь-яким актом, нечинністю, занедбанням чи захованням, як органів державного управління, так і самоврядування вчиняє адміністративний позов на них в Адміністративному Суді» [101, с. 15]. Адміністративними органами, проти яких рішення чи розпорядження можуть бути оскарженні до адміністративного суду, були як органи державного управління, так і крайові, повітові та гмінні (громадські) органи управління [194, с. 6]. У роз'ясненнях до цієї норми закону австрійський уряд надав юридичне тлумачення терміну «невідповідність закону», під яким розуміли «нормативно-правові акти, які не відповідали закону». Відповідно, предметом юрисдикції Адміністративного Трибуналу були нормативно-правові акти, які не відповідали Конституції та законам Австрії. У пояснювальній записці до законопроєкту вказувалось, що це пояснення необхідно тлумачити значно ширше: як невідповідність будь-якому нормативно-правовому акту. Під юрисдикцію Адміністративного Трибуналу

підпадали також нормативно-правові акти, які приймалися крайовими сеймами, органами міського, повітового та сільського самоврядування [194, с. 7]. До Адміністративного Трибуналу могли звертатись фізичні особи, юридичні особи, органи місцевого самоврядування. Відповідно до 2 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» до юрисдикції Адміністративного Трибуналу належали адміністративні справи у випадку: а) винесення адміністративними органами рішення чи розпорядження, що суперечить закону; б) переконання сторони в порушенні її публічних суб'єктивних прав у наслідок винесеного рішення. Порушення обох передбачених законом передумов було підставою для визнання Адміністративним Трибуналом юрисдикції для розгляду даної категорії справ [194, с. 7]. Юрисдикція Адміністративного Трибуналу не поширювалась також на справи, які стосувались порушення суб'єктивного права особи у випадку прийняття рішень, які не носили адміністративно-владних повноважень. Відповідно до 2 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» скасуванню підлягали рішення та розпорядження адміністративних органів, які були незаконними. Таким чином, Адміністративний Трибунал лише перевіряв законність адміністративних рішень. Обговорювати та аналізувати корисність адміністративного рішення не відносилось до компетенції Адміністративного Трибуналу. Порушення публічних суб'єктивних прав могло статись лише через дії адміністративних органів у формі рішення чи розпорядження. Бездіяльність органів публічної влади, згідно статті 2 закону «Про Адміністративний Трибунал», не відносилась до юрисдикції Адміністративного Трибуналу [194, с. 7].

У випадку звернення з адміністративною скаргою, щодо неприйняття рішення органу публічної влади, Адміністративний Трибунал відхиляв дані адміністративні скарги, оскільки до його компетенції не відносились справи щодо функціонування органів публічної влади.

Аналогічно Адміністративний Трибунал діяв і у випадках адміністративних скарг щодо невиконання органами публічної влади своїх повноважень [147, с. 21].

Фактично під рішенням або постановою органів публічної влади Адміністративний Трибунал розумів нормативно-правові акти, адресовані конкретним фізичним чи юридичним особам. Нормативно-правові акти, які могли розглядатись в Адміністративному Трибуналі, стосувалися випадків коли вони ставали правовою основою для прийняття індивідуальних нормативно-правових актів. У такому випадку суд міг перевірити чи даний нормативно-правовий акт належним чином оголошений. Відповідно до 8 статті закону «розпорядження не могло бути предметом розгляду в Адміністративному Трибуналі, якщо воно не застосовувалось у конкретній адміністративній справі» Однак, наприкінці своєї діяльності, Адміністративний Трибунал розглядав справи, які стосувалися нормативно-правових актів, що носили загальний характер. Зокрема, до них відносились нормативно-правові акти органів поліції, оскільки вони стосувались обмеження прав і свобод громадян [147, с. 25].

Важливою частиною діяльності Адміністративного Трибуналу був розгляд справ, які стосувалися використання коштів державного і місцевого бюджетів органами місцевого самоврядування, що використовувались не за цільовим призначенням. До Адміністративного Трибуналу із адміністративними скаргами могли звертатись платники податків на рішення та розпорядження органів місцевого самоврядування щодо використання коштів місцевих бюджетів. Адміністративний Трибунал обґрунтував право платників податків на звернення до суду з даної категорії справ, оскільки до його юрисдикції відносились адміністративні справи, які не порушували права третіх осіб. Завдяки цим справам Адміністративний Трибунал став відігравати важливу роль у захисті інтересів територіальних громад у фінансовій сфері [147, с. 28].

До юрисдикції Адміністративного Трибуналу також відносились справи щодо дотримання адміністративної процедури під час прийняття адміністративних рішень. Адміністративний Трибунал вимагав, щоб у адміністративній скарзі вказувалось, чи мав вплив на оскаржуване рішення на погіршення правового становища скаржника, а також вказувати на порушення

своїх прав, а не інтересів. Поступово поняття «порушення суб'єктивних прав» в австрійській правничій науці було замінено поняттям «категорія інтересів, що охороняється законом» [133, с. 182]. Поняття правового інтересу Адміністративний Трибунал використовував у справах, які стосувалися адміністративних скарг органів місцевого самоврядування на рішення органів державної влади про видачу дозволів на будівництво, або видачу ліцензії на заняття підприємницькою діяльністю. Критерієм юридичного інтересу Адміністративний Трибунал визнавав скарги платників податків на рішення органів місцевого самоврядування, які зобов'язували мешканців нести витрати на будівництво шкіл, лікарень, доріг, мостів.

Отже, Адміністративний Трибунал у своїх рішеннях використовував такі поняття, як «суб'єктивне право» та «юридичний інтерес». Водночас, він не приймав рішення у справах, якщо вони прямо не зачіпали прав сторони, хоча завдавали шкоду її інтересам [133, с. 182].

Тенденцією до розширення юрисдикції Адміністративного Трибуналу став розгляд виборних справ. Зокрема, згідно ухвали Адміністративного Трибуналу при розгляді конкретних справ було встановлено правильність списку осіб, які мали право обирати органи місцевого самоврядування. Завдяки даній ухвалі виборець міг поставити під сумнів законність внесення до списку виборців осіб, які, на його думку, не володіли цим правом, хоча таке рішення не порушувало його права. Ця ухвала стала підставою для захисту інтересів виборців та звернення до Адміністративного Трибуналу з адміністративною скаргою для захисту своїх виборчих прав у аналогічних справах [132, с. 212]. Хоча, на думку професора А. Дзядзя, Адміністративний Трибунал у даних справах вийшов за межі своєї компетенції [133, с. 183].

З компетенції Адміністративного Трибуналу було виключено дев'ять категорій справ, які містились у 3 статті закону. До них відносились: 1) справи, які відносились до компетенції інших суддів Австрії; 2) справи, які стосувалися спільних органів влади Австро-Угорщини; 3) виключна компетенція органів публічної влади при прийнятті рішень. До першої категорії справ відносились справи, які, згідно із законодавством, були віднесені до

юрисдикції судів загальної юрисдикції, третейських судів, Державного Трибуналу. Також розгляду не підлягали адміністративні скарги на рішення адміністративних органів, прийнятих Вищим судовим і касаційним Трибуналом. Без особливих проблем була розділена компетенція між судами загальної юрисдикції та Адміністративним Трибуналом. Розподіл компетенції між Адміністративним Трибуналом та судами загальної юрисдикції була визначена у 15 статті основного конституційного закону «Про судову владу», де вказувалось, що цивільно-правові спори сторін вирішуються у судах загальної юрисдикції, а не Адміністративним Трибуналом [147, с. 290]. До юрисдикції Адміністративного Трибуналу також не відносились спори щодо трудових правовідносин працівників, які не працювали у системі органів публічної влади та спори щодо виплати коштів, які виходили із трудових правовідносин. До юрисдикції Адміністративного Трибуналу належали справи щодо відшкодування збитків та витрат, здійснених органами публічної влади, які були зроблені для публічних потреб.

До юрисдикції Адміністративного Трибуналу не відносилися справи, які розглядались змішаним складом судів різних юрисдикцій та органів публічної влади. До цієї категорії входили національні комісії з купівлі землі та регулювання земельних правовідносин [133, с. 185]. З іншого боку, до юрисдикції Адміністративного Трибуналу відносились правові спори, які виходили з діяльності Галицького пропінатійного фонду. Серед справ, виключених з юрисдикції Адміністративного Трибуналу, були накази податкових комісій, які діяли в інтересах платників податків та виконували функції третейського суду [277, с. 142].

Друга група виключень була пов'язана із особливістю конституційного та державно-правового устрою Австро-Угорської монархії. Адміністративні рішення вищих органів влади Австро-Угорщини були вилучені із юрисдикції Адміністративного Трибуналу, оскільки рішення міністерств закордонних справ, міністерства фінансів та міністерства оборони оскаржувались до Адміністративного Трибуналу Австрії, а постанови та рішення засновані на нормативно-правових актах, виданих на основі Австро-Угорської угоди, не

входили під його юрисдикцію. Незважаючи на вищезгадані положення, в деяких випадках Адміністративний Трибунал розглядав окремі справи пов'язані із функціонуванням дуалістичного характеру Австро-Угорської монархії [277, с. 142].

До третьої категорії справ, вилучених із юрисдикції Адміністративного Трибуналу, відносились питання призначення на державні посади, дисциплінарні справи державних службовців та дискреційні повноваження. Адміністративний Трибунал не розглядав справи щодо законності призначення на державні посади, оскільки до його повноважень відносились питання щодо законності прийняття органами публічної влади розпоряджень і рішень, які порушували права фізичних та юридичних осіб, а не відносини між органами державної влади. Аналогічно з його юрисдикції були вилучені питання щодо порушення трудової дисципліни державними службовцями [277, с. 232].

Відповідно до положень статей 2 та 18 закону «Про Адміністративний Трибунал» скаржники мали вказувати у адміністративних скаргах свої права, які, на їх думку, були порушені органами публічної влади. При прийнятті рішень Адміністративним Трибуналом основним доказом виступав факт порушення органами публічної влади діючого законодавства та своїх повноважень. На початку своєї діяльності Адміністративний Трибунал не здійснював аналізу порушень органами публічної влади діючого законодавства та своїх повноважень. Поступово, на основі розгляду окремих категорій адміністративних справ, Адміністративним Трибуналом було встановлено судову практику, на основі якої було удосконалено адміністративну процедуру.

Адміністративний Трибунал, ґрунтуючись на положеннях закону «Про Адміністративний Трибунал», вимагав при поданні адміністративної скарги вказувати про погіршення правового становища особи внаслідок видання адміністративного рішення чи розпорядження органом публічної влади [133 с. 183].

При прийнятті своїх рішень Адміністративний Трибунал дотримувався вимог закону і принципу рівності сторін процесу. У більшості адміністративних скарг міських та повітових громад, які оскаржували заборону на проведення

будівельних робіт органами будівельного контролю Австрії на будівництво на територіях їхніх громад, Адміністративний Трибунал задовольняв скарги [133, с. 183]. Аналогічно діяв Адміністративний Трибунал і у випадку заборони податкових органів на використання коштів бюджетів територіальних громад на будівництво громадських, культурних та культових споруд.

Адміністративний Трибунал у своїй діяльності використовував поняття «міжнародне право», «правовий інтерес» та інше.

Розширення юрисдикції Адміністративного Трибуналу відбулося після внесення змін у законодавство щодо виборів керівників органів місцевого самоврядування. На їх основі виборці могли оскаржувати процес виборів президентів міст, бургомістрів, вейтів, депутатів міських, повітових та гмінних (громадських) органів самоврядування [170, с. 26].

Згідно закону «Про Адміністративний Трибунал» з його юрисдикції, як вже згадувалось, були вилучені справи, що стосувались:

- 1) закріплених у законах заборони розгляду спорів;
- 2) дуалізму державного устрою Австро-Угорщини;
- 3) права адміністративних органів приймати рішення.

До першої категорії відносились справи, які входили до юрисдикції судів загальної юрисдикції, промислових судів, Державного Трибуналу. Сюди також не відносились адміністративні справи, які були розглянуті Вищим судовим і касаційним Трибуналом [133, с. 184].

Також було встановлено розподіл підсудності справ між Адміністративним Трибуналом та судами загальної юрисдикції.

Компетенція судів загальної юрисдикції Австрії та Адміністративним Трибуналом, як вже згадувалось, було визначено у 15 статті основного закону «Про судову владу». Згідно цього основного закону, до юрисдикції судів загальної юрисдикції відносились справи, предметом позову в яких були цивільно-правові відносини, а також випадки, у яких відповідачем виступали працівники, що не мали статусу державного службовця. До юрисдикції судів загальної юрисдикції відносились трудові спори щодо виплати заробітної плати

працівників органів державної влади та органів крайового та місцевого самоврядування.

Своєю чергою до юрисдикції Адміністративного Трибуналу належали справи, у яких оскаржувались рішення спільних судово-адміністративних комісій щодо купівлі земельних ділянок. Ці комісії були найпоширенішими на території королівства Галичини та Володимирії. З юрисдикції Адміністративного Трибуналу були виключені податкові справи, які входили до компетенції третейських судів.

До другої групи справ, які не входили до юрисдикції Адміністративного Трибуналу, відносились справи, що виходили із особливостей державного устрою Австро-Угорщини.

Відповідно до державного устрою і Австро-Угорської угоди 1867 р. у даній дуалістичній монархії існувало лише три спільні міністерства закордонних справ, фінансів та оборони. Усі спірні справи між австрійською та угорською частинами Австро-Угорської монархії щорічно мали вирішувати Делегації, зібрані у кількості 60 осіб від австрійського Рейхсрату і Угорського Сейму, які по чергово збирались у Відні та Будапешті [38, с. 86; 15, с. 179]. Адміністративні спори, в яких оскаржували дії чи бездіяльності службових осіб міністерства закордонних справ, міністерства оборони та міністерства фінансів Австрії, їх нормативно правові акти могли розглядатися в Адміністративному Трибуналі [145, с. 233].

До третьої категорії справ, які не входили до юрисдикції Адміністративного Трибуналу, відносились справи працівників органів публічної влади, окрім майнових спорів працівників з відповідними органами публічної влади [145, с. 233].

Поряд з Адміністративним Трибуналом, публічно-правові спори розглядав і Державний Трибунал. Для вирішення спорів між Адміністративним Трибуналом та Державним Трибуналом щодо компетенцій, було утворено змішаний сенат, до складу якого входили по чотири представники від кожного з Трибуналів. Головуючим у даному змішаному сенаті був президент Державного Трибуналу [133, с. 186].

З початку своєї діяльності, Державний Трибунал розглядав справи, у яких скарги оскаржували відмову виділення коштів з Державного бюджету. Аналогічні справи згідно з положеннями закону «Про Адміністративний Трибунал» входили до юрисдикції Адміністративного Трибуналу.

Спори щодо компетенції було вирішено після звернення міністерства внутрішніх справ до змішаного сенату, де було прийнято рішення щодо адміністративних скарг, які можна було подавати до Державного Трибуналу або Адміністративного Трибуналу. У випадку подання одночасних скарг до Державного та Адміністративного Трибуналів справа розглядалась у Державному Трибуналі

У адміністративних скаргах про відшкодування майнової шкоди, завданої незаконними діями чи бездіяльністю органів державної влади, відповідачем виступала державна скарбниця Австрії [133, с. 187].

У більшості випадків, з адміністративними скаргами про відшкодування майнової шкоди державних службовців до органів державної влади звертались до Державного Трибуналу. Ці положення було встановлено в імператорському надвідному декреті ще 1841 р., у якому вказувалось, що питання відшкодування заробітної плати та інших передбачених коштів для державних службовців має розглядати спеціалізований орган державної влади, а не суд [263, с. 642].

Після створення Державного Трибуналу справи цієї категорії були передані до його юрисдикції. Державний Трибунал, на думку професора А. Дзядзя, мав більший авторитет у порівнянні з Адміністративним Трибуналом щодо розгляду справ державних службовців, які стосувалися виплати заробітної плати та інших передбачених законодавством коштів [133, с. 188].

Своєю чергою, до юрисдикції Адміністративного Трибуналу відносились правові спори, які виходили із проведенням виборів до органів місцевого самоврядування. На відміну від Адміністративного Трибуналу, до юрисдикції Державного Трибуналу відносились порушення політичних прав, передбачених конституцією Австрії 1867 р. До компетенції Державного Трибуналу належав розгляд виборчих справ осіб, які не входили до складу територіальної громади. Спільний судовий сенат Адміністративного та Державного Трибуналів прийняв

рішення, що у випадку порушення активного та пасивного виборчого права дані справи мали відноситись до юрисдикції Державного Трибуналу. Адміністративний Трибунал, виходячи із конституційних гарантій захисту прав і свобод людини, міг розглядати виборчі справи членів територіальної громади. На відміну від Державного Трибуналу, рішення якого носили декларативний та рекомендаційний характер, рішення Адміністративного Трибуналу мали загальнообов'язковий характер [145, с. 188].

У законі «Про Адміністративний Трибунал» зазначалось, що у питаннях щодо своєї діяльності адміністрація, має діяти на основі вільного розсуду. Адміністративний Трибунал не міг розглядати адміністративні справи на етапі підготовки відповідного рішення чи розпорядження органу публічної влади.

До юрисдикції Адміністративного Трибуналу відносились адміністративні справи, які стосувалися оскарження рішень чи розпоряджень органів публічної влади, які регулювали питання розвитку промисловості. До іншої групи повноважень Адміністративного Трибуналу відносились справи, що стосувалися надання дозволів на проведення чи заборони проведення будівельних робіт.

Адміністративний Трибунал був вищою судовою касаційною інстанцією по розгляду адміністративних справ. Він міг скасувати рішення органу публічної влади у трьох випадках:

- 1) невідповідності рішення органу публічної влади із діючим законодавством;
- 2) необхідності подання нових доказів;
- 3) порушення процесуальних норм під час розгляду справи в Адміністративному Трибуналі.

У законі «Про Адміністративний Трибунал» передбачалась можливість скасування рішення адміністративного органу у випадку порушення норм матеріального права при прийнятті рішень органів публічної влади, відповідно до 7 статті вищезазначеного закону. У випадку скасування Адміністративним Трибуналом рішення органу публічної влади, останній був зобов'язаний видати нове рішення/розпорядження на основі рішення Адміністративного Трибуналу

[150, с. 149]. Своєю чергою, орган публічної влади на власний розсуд самостійно приймав рішення щодо форм усунення недоліків, передбачених у рішеннях суду. Поступово було сформовано практику діяльності Адміністративного Трибуналу, за якою органи публічної влади, рішення яких оскаржували, зобов'язувались виконувати певні дії, які були передбачені у рішенні Адміністративного Трибуналу. У випадку невиконання органами публічної влади рішень Адміністративного Трибуналу, він приймав нове рішення, посилаючись на нову 7 статтю закону «Про Адміністративний Трибунал» [150, с. 151]. У цьому рішенні передбачалось застосування матеріальних та дисциплінарних стягнень за невиконання чи неналежне виконання рішення Адміністративного Трибуналу.

Наприклад, у місті Броди рішенням міської ради було закрито єврейське кладовище, оскільки воно знаходилося у межах міста, на основі розпорядження повітового старости. Це рішення було затверджене повітовим старостою та повітовою радою [145, с. 218]. Прийняте органами публічної влади рішення єврейська громада оскаржила до Галицького намісника, який підтримав рішення міської ради Бродів та повітового старости. Після цього єврейська громада оскаржила закриття єврейського кладовища Бродів до міністра внутрішніх справ Австрії, який також підтримав рішення повітового старости та міської ради міста Броди. Оскарживши рішення повітового старости в усіх передбачених законодавством інстанціях органів публічної влади, єврейська громада звернулась з адміністративною скаргою до Адміністративного Трибуналу. На основі оцінки доказів та розгляду справи у судових засіданнях, Адміністративний Трибунал скасував рішення повітового старости та міської ради Бродів по закриттю єврейського кладовища у зв'язку із перевищенням своїх повноважень повітовим старостою Бродівського повіту, оскільки це повноваження належало до компетенції міської ради міста Бродів на основі закону від 30 квітня 1870 р. У рішенні Адміністративного Трибуналу вказувалось, що закриття єврейського кладовища міська рада могла здійснювати на основі недотримання санітарних вимог, а не за рішенням органів державної виконавчої влади. Після цього, міська рада Бродів зі згоди

крайового будівельного уряду в зв'язку із знаходженням єврейського кладовища у межах міста та порушення санітарно-епідемічних вимог прийняла рішення про закриття кладовища у Бродях. Це рішення також було оскаржене до Адміністративного Трибуналу, який відмовив у задоволенні адміністративної скарги єврейської громади міста Броди та вказав, що закриття міського кладовища входить до повноважень органів міського самоврядування [236, с. 229].

У 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» вказувалось, що Адміністративний Трибунал приймає рішення на основі фактичного стану справи після розгляду адміністративної справи органами публічної влади, який уповноважений розглядати дану справу в останній інстанції. У випадку, якщо Адміністративний Трибунал дізнався, що фактичний стан справи не відповідає діючому законодавству, або вимагає їх істотного доповнення, і з метою усунення недоліків, на основі цих фактів приймав рішення про необхідність передати її органу, що уповноважений їх усунути [104, с. 583-585].

Першою вимогою для розгляду адміністративної справи в Адміністративному Трибуналі згідно 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» був розгляд справи в усіх передбачених законодавством адміністративних інстанціях. Адміністративний Трибунал мав перевірити дотримання законодавства при розгляді оскаржуваного рішення органів публічної влади у різних адміністративних інстанціях [104, с. 587]. У таких випадках Адміністративний Трибунал при порушенні даних вимог міг відмовити у прийнятті адміністративної скарги. Адміністративний Трибунал також ретельно розглядав адміністративну скаргу на відповідність оскаржуваних нормативно-правових актів, діючому законодавству Австрії та порушення адміністративної процедури при їх прийнятті [104, с. 587]. У даних випадках Адміністративний Трибунал скасовував рішення адміністративних органів та задовольняв адміністративну скаргу. На початку своєї діяльності Адміністративний Трибунал чітко дотримувався норм матеріального та процесуального права при розгляді справ у суді та приймав рішення на користь скаргників у випадку порушення органами публічної влади діючого

законодавства. На думку професора А. Дзядзя, для Адміністративного Трибуналу при прийнятті судового рішення важливе значення мали дискреційні повноваження органів публічної влади та визнання в конкретних справах понять «суспільний інтерес», «загальне благо» та інші [133, с. 200].

Органи публічної влади Австрії у межах своєї компетенції могли приймати передбачені конституцією і законами нормативно-правові акти, переважну кількість яких становили розпорядження та рішення. До таких органів публічної влади згідно закону «Про Адміністративний Трибунал», належали Рада Міністрів Австрії, як вищий орган виконавчої влади Австрії, міністерства оборони та закордонних справ Австро-Угорщини, міністерства Австрії та прирівняні до них органи, намісництва і крайові президентства (представництва) та повітові староства і підпорядковані їм органи державної виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування. Дискусійними залишались питання відносно юрисдикції Адміністративного Трибуналу в справах щодо оскарження нормативно-правових актів установ та організацій, які фінансувались з державного бюджету і підпорядковувались відповідним міністерствам та відомствам. До останніх належали університети Австрії. На думку відомого австрійського юриста Г. Рьосмера, нормативно-правові акти, які видавали університети, можна було оскаржувати до Адміністративного Трибуналу [133, с. 200].

Під юрисдикцію Адміністративного Трибуналу, на основі 3 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» не підпадали рішення та розпорядження загальноімперських органів влади, створені австрійським імператором [233, с. 1053].

У 2 статті вказаного закону роз'яснюється положення 15 статті частини 2 Основного конституційного закону «Про судову владу» щодо можливості оскарження нормативно-правових актів органів публічної влади та визнання їх незаконними. Отже, суб'єктивне публічне право могло бути порушеним лише у тому випадку, якщо було порушено об'єктивне право. Закон «Про Адміністративний Трибунал» визначав межі, у яких могли діяти органи публічної влади при прийнятті ними нормативно-правових актів (власний

розсуд). Згідно статті 3 цього закону в питаннях, де органи публічної влади могли діяти на власний розсуд, такі відносини не входили до компетенції Адміністративного Трибуналу. До його компетенції також не входили питання щодо призначення на посади до органів державної влади та місцевого самоврядування, за винятком порушення законодавства при прийнятті на роботу [237, с. 67].

Зокрема, у провадженні Адміністративного Трибуналу згідно статті 46 закону знаходились справи, які стосувались захисту права власності передбаченого 5 статтею Основного конституційного закону «Про загальні права громадян королівств та областей, представлених в Рейхсраті» [233, с. 1092]. Тільки у випадку порушення політичних прав і свобод громадян Австрії необхідно було звертатись не до Адміністративного Трибуналу, а до Державного Трибуналу. Ці положення були передбачені в основному Конституційному законі «Про створення Державного Трибуналу» та у статті 3 Закону «Про Адміністративний Трибунал» [233, с. 1092].

У цій же статті закону «Про Адміністративний Трибунал» дається перелік питань вирішення, яких не входило до компетенції Адміністративного Трибуналу. Ці питання були передбачені в основному конституційному законі «Про створення Адміністративного Трибуналу» та відносились до спільної компетенції обох частин дуалістичної Австро-Угорської монархії. До них, зокрема, відносились міністерства оборони Австро-Угорщини, міністерства закордонних справ Австро-Угорщини і рішення делегацій, як спільного органу для вирішення спорів між Австрією та Угорщиною – складових частин Австро-Угорської монархії. Сюди також відносились питання призначення на посади в органи державної влади і органи місцевого самоврядування та установи і організації, які фінансувалися з державного бюджету у випадках, що не передбачали можливості оскарження призначення у судовому порядку [233, с. 1089].

До другої групи питань, які не входили до юрисдикції Адміністративного Трибуналу, належали справи, вирішення яких перебувало в компетенції судів загальної юрисдикції, згідно 3 статті закону «Про Адміністративний

Трибунал». Сюди належали також справи позовного та непозовного характеру [233, с. 1090].

Питання, які відповідно до закону «Про делегування» вирішувалося в обох частинах дуалістичної Австро-Угорської монархії за однаковими принципами та за умови, що оскарження рішення чи розпорядження прийняли за погодженням з аналогічним державним або адміністративним органом іншої складової частини дуалістичної Австро-Угорської монархії, або якщо це рішення базувалось на основі нормативно-правового акту, який був прийнятий за погодженням Австрійської та Угорської частини держави. Відповідно, 3 стаття закону застосовувалась у випадку, якщо необхідно було перевірити дані положення щодо створення системи оборони держави в окремих частинах Австро-Угорської монархії, які не були введені в дію. Рішення або розпорядження австрійського уряду та підпорядкованих йому органів державної влади, на підставі митного та торгівельного союзу з Угорщиною, входили до юрисдикції Державного Трибуналу [233, с. 1107].

Наступну групу питань органів публічної влади, які не входили до юрисдикції Адміністративного Трибуналу становили дисциплінарні справи працівників органів публічної влади (стаття 3 закону «Про Адміністративний Трибунал») [233, с. 1108].

До юрисдикції Адміністративного Трибуналу входили найважливіші судові справи, які до його створення належали до юрисдикції Державного Трибуналу. Перший конфлікт щодо компетенції між обома вищими судами виник вже у 1877 р., коли працівник міністерства фінансів подав до суду адміністративну скаргу, щодо збільшення заробітної плати. Відповідач в особі представника міністерства фінансів заявив, що згідно з статті 15 Основного конституційного закону «Про судову владу», ця категорія справ входить до юрисдикції Адміністративного Трибуналу. Державний Трибунал задовольнив адміністративну скаргу, оскільки скаржник не звертався одночасно до Адміністративного Трибуналу і не існувало підстав звернення до змішаного сенату. Змішаний Сенат міг приймати рішення щодо компетенції у випадку позитивного чи негативного конфлікту компетенції [150, с. 139]. Після цього

службовці міністерства фінансів зверталися з адміністративними скаргами про збільшення заробітної плати до Державного Трибуналу. Відповідно, кількість адміністративних скарг щодо виплати заробітної плати до Адміністративного Трибуналу зменшувалась, а до Державного Трибуналу – збільшувалась [234, с. 521]. Однак, як пише професор Т. Олеховські, судді Адміністративного Трибуналу не вважали, що згідно з статті основного конституційного закону «Про створення Державного Трибуналу» дані справи не входили до його компетенції [170, с. 26]

Згідно конституції Австрії та законів, зокрема закону «Про Адміністративний Трибунал», дисциплінарні справи входили до юрисдикції судів загальної юрисдикції [233, с. 1108].

До повноважень Адміністративного Трибуналу також не відносились справи, які були розглянуті Вищим судовим та касаційним Трибуналом у Відні або прийняті міжвідомчою комісією, яка могла розглядати дисциплінарні справи і складатися з посадових осіб органів публічної влади та суддів. До таких колегіальних органів відносились міжвідомча комісія з судовими повноваженнями з питань лісового господарства при міністерстві внутрішніх справ та комісія з питань розподілу феодалських земель при міністерстві сільського господарства Австрії [233, с. 1108].

Наступну групу справ, які не входили до юрисдикції Адміністративного Трибуналу згідно статті 3 закону «Про Адміністративний Трибунал», становили справи, які належали до компетенції спеціальних органів влади, які оцінювали вартість нерухомого майна для сплати податку на нерухоме майно. Ці особи призначались міністерством фінансів та обирались крайовими сеймами коронних австрійських країв або намісниками чи крайовими президентами. Як вже згадувалось, вищим виконавчим органом влади у Галичині був намісник, а на Буковині – крайовий президент [233, с. 1109].

Під юрисдикцію Адміністративного Трибуналу не підпадали тимчасові постанови на основі 48 статті закону «Про Адміністративний Трибунал», за яким призупинявся розгляд адміністративних проступків. Дані постанови діяли до кінця існування Австро-Угорської монархії до листопада 1918 р., а розгляд

адміністративних проступків входив до юрисдикції судів загальної юрисдикції [233, с. 1110].

Предметом оскарження в Адміністративному Трибуналі була не адміністративна суперечка, а лише законність прийнятого рішення, згідно 2 статті закону «Про Адміністративний Трибунал». В Австрії після прийняття Конституції від 21 грудня 1867 р. та закону «Про Адміністративний Трибунал» адміністративну юрисдикцію вважали винятковим способом правового захисту [264, с. 712]. Тут також існувала заборона на впровадження нововведень в адміністративному процесі у порівняння з процесами у судах загальної юрисдикції. Адміністративний Трибунал, як правило, мав визнавати як докази рішення повноважного адміністративного органу уповноваженого розглядати адміністративні спори в останній інстанції [282, с. 40].

З цього принципу на основі статті 6 частини 2 Закону «Про Адміністративний Трибунал» було зроблено виняток, коли Адміністративний Трибунал виявив, що фактичні обставини справи були отримані незаконно або важливі обставини справи вимагали уточнення. До порушення фактичних обставин справи також належало порушення адміністративної процедури при прийнятті адміністративного рішення. У цьому випадку Адміністративний Трибунал мав скасувати рішення чи розпорядження органу публічної влади та скерувати його на новий розгляд до органу публічної влади, уповноваженому приймати це рішення або розпорядження. Орган публічної влади на основі рішень Адміністративного Трибуналу зобов'язаний був прийняти нове рішення чи розпорядження [282, с. 43].

Якщо орган публічної влади підтримав своє попереднє рішення, або розпорядження щодо оскаржуваного в Адміністративному Трибуналі нормативно-правового акту, Адміністративний Трибунал мав змогу його остаточно скасувати. У цьому випадку Адміністративний Трибунал мав вказати на незаконність рішення або розпорядження органу публічної влади, як причину його скасування на основі частини 1 статті 7 закону «Про Адміністративний Трибунал». У результаті скасування рішення або

розпорядження органу публічної влади, воно втрачало свою юридичну силу *ipso iure* на підставі самого закону [171, с. 145].

Після цього орган публічної влади був зобов'язаний прийняти відповідне розпорядження або рішення щодо цієї справи на основі частина 2 статті 7 Закону «Про Адміністративний Трибунал» [233, с. 1115].

Під час розгляду адміністративних справ Адміністративним Трибуналом часто виникали конфлікти щодо розподілу компетенцій між даним судом та Вищим судовим і касаційним Трибуналом у Відні, як вищим судовим органом в системі судів загальної юрисдикції та Державним Трибуналом. Дані конфлікти, як вже згадувалося, були вирішені шляхом прийняття окремого закону статті 55 «Про конфлікт компетенцій». На його основі розподіл компетенцій між Адміністративним Трибуналом та Державним Трибуналом покладался на спеціальний судовий орган – змішаний сенат. Він складався з 8 членів по 4 від Адміністративного Трибуналу та Державного Трибуналу. Кандидатів до складу сенату подавали президенти (голови) обох судів. Головував на засіданні змішаного сенату президент Державного Трибуналу на основі частини 1 статті 2 закону «Про конфлікт компетенцій» [150, с. 226].

У випадку виникнення конфлікту, компетенції між обома вищими судовими інстанціями Австрії президент Адміністративного Трибуналу скеровував відповідного листа президенту Державного Трибуналу, який передавав справу на розгляд змішаного сенату. На основі 2 статті закону «Про конфлікт компетенцій» процес щодо підсудності справ Вищим судам публічного права Австрії відбувався усно і відкрито. Але в окремих випадках змішаний сенат міг прийняти рішення про розгляд справи і на закритому засіданні. На основі рішень змішаного сенату відбулася передача адміністративних справ під юрисдикцію Адміністративного Трибуналу або Державного Трибуналу [150, с. 227].

Професор Віденського університету Ф. Тезнер про створення та діяльність Адміністративного Трибуналу Австрії писав: «Будь-яке представництво інституту права базується на невизначеній основі, якщо воно не охоплює механізм роботи. Це не інакше, як вважати, що ви визначили

природу машини, не показуючи, як ця машина працює. Обмеження виникнення та юридичної структури правового інституту тепер поширюється на більшість правових історичних моделей. Однією з таких зразкових моделей для створення системи адміністративного судочинства у країнах Європи та світу була австрійська модель адміністративної юстиції, яка одна з перших була запропонована в Європі» [276, с. 23-25].

На думку іншого відомого австрійського юриста Р. Претіса, до кінця свого функціонування в період Австро-Угорщини до листопада 1918 р. Адміністративний Трибунал не в повній мірі виконав своє завдання. Згідно з його підрахунками приблизно кожного року Адміністративний Трибунал розглядав більше 4000 справ з фінансових питань. Найменшими за кількістю розглянутих справ були 1876 та 1877 рр., що було пов'язано із початком роботи Адміністративного Трибуналу. Зокрема, у 1876 р., після того, як 2 липня Адміністративний Трибунал розпочав роботу, було розглянуто 271 справ, а у 1877 р. – 457 справ, з яких 277 – з адміністративних питань, 180 – з фінансових. Найбільшу кількість справ Адміністративний Трибунал розглянув у 1912 р., загалом 4184 справи, з яких 2311 – з адміністративних та 1873 р. – з фінансових питань [215, с. 173].

Що стосується співвідношення адміністративних та фінансових спорів, які розглядались в Адміністративному Трибуналі, то до 1880 р. перевагу становили саме адміністративні справи над фінансовими. Ця статистика спростувала твердження відомого австрійського юриста Антона Гуге фон Глюнека, який був одним з противників створення Адміністративного Трибуналу та надання йому права розгляду фінансових справ [171, с. 227].

Збільшення кількості фінансових справ Адміністративним Трибуналом відбулося після прийняття закону «Про особливий податок». З 1899 р. кількість адміністративних та фінансових справ майже зрівнялась. У 1914 р. кількість адміністративних справ становила 1794, а фінансових – 1332 [215, с. 221]. Також неухильно зростала кількість розглянутих справ та прийнятих рішень. Зокрема, у 1901 р. до Адміністративного Трибуналу було подано 2714 адміністративних скарг та винесено 2347 рішень. У 1902 р. було подано 3322

адміністративних скарг та винесено 2570 рішень. Така судова практика була пов'язана зі збільшенням кількості скарг з фінансових справ. Зміни до закону «Про Адміністративний Трибунал» 1905 р. сприяли ефективнішому розгляду адміністративних скарг. З 1906 р. було поетапно збільшено розгляд адміністративних скарг і кількість розглянутих справ перевищувала кількість поданих нових скарг. Найбільшої кількості прийнятих Адміністративним Трибуналом судових рішень було досягнуто у 1912 р., коли було прийнято 4273 рішення, з яких 1808 – з фінансових питань, а 2465 – з адміністративних питань [171, с. 228].

Після початку Першої світової війни кількість адміністративних скарг, поданих до Адміністративного Трибуналу, значно зменшилось. Це було пов'язано із переходом державного апарату на військові рейки та частково окупацією Східної Галичини і Буковини російською армією. Зокрема, у 1915 р. до Адміністративного Трибуналу було подано 1987 адміністративних скарг та винесено 2648 рішень з адміністративних та фінансових питань [218, с. 241]. Ситуація змінилась у 1916 р., коли до Адміністративного Трибуналу почали звертатись зі скаргами на основі австрійського закону від 1912 р. про утримання родичів осіб, мобілізованих до збройних сил. Цей закон передбачав утримання членів сім'ї мобілізованого за рахунок державної казни [171, с. 228].

Спочатку Адміністративний Трибунал скасовував прийняті органами публічної влади рішення через порушення процесуальних норм. Наприклад, у лютому 1916 р. Адміністративний Трибунал скасував одне рішення органів публічної влади щодо виплати компенсації сім'ї військовослужбовця та задовольнив адміністративну скаргу. Як наслідок, значно зросла кількість адміністративних скарг до Адміністративного Трибуналу з 6732 у 1916 р. до 9803 у 1917 р. На думку професора Т. Олеховскі, Адміністративний Трибунал досить швидко справився з даною проблемою, оскільки більшість адміністративних скарг носили аналогічний характер і не вимагали додаткового правового аналізу і тривалої процедури судового розгляду. Зокрема, у 1917 р. Адміністративним Трибуналом було розглянуто 11059 справ з винесенням відповідних судових рішень [171, с. 229].

Важливу роль у діяльності Адміністративного Трибуналу відігравала єдність судової практики, що становило певну складність, оскільки провадження у справах велось німецькою мовою, а значна частина нормативно-правових актів була укладена мовами народів, які проживали в Австрії. До них належали: чеська, італійська, хорватська, сербська, польська, українська, словенська та румунська мови. При розгляді адміністративних чи фінансових справ із коронних країв суддя-доповідач у справі, як правило, володів крайовою мовою із коронного краю, з якого було подано позовну заяву [175, с. 5].

Єдності судової практики сприяла діяльність одного із ідеологів створення Адміністративного Трибуналу, відомого австрійського юриста, судді Адміністративного Трибуналу доктора Рудольфа Альтера фон Вальтрехта, який створив систематичний реєстр розгляду цих справ. Реєстр складався із судових справ, сформованих за систематичним принципом. Усі судові рішення, як вже згадувалось, друкувались німецькою мовою, і кожен суддя при прийнятті судового рішення міг спиратися на попередню судову практику [175, с. 6]. Цей каталог сприяв формуванню у судовій практиці Адміністративного Трибуналу судового прецеденту. Наприклад, релігійна справа II Bb означала, що вона стосується зміни релігії дитини, чиї батьки вже змінили свою віру [175, с. 7].

Важливу роль у публікації рішень Адміністративного Трибуналу відігравав директор його канцелярії Адам фон Будвінський. Він народився на Львівщині та навчався на юридичному факультеті Львівського університету, а з 1878 р. почав видавати зібрання найважливіших судових рішень (починаючи із першого судового рішення від 26 жовтня 1876 р.) у хронологічному порядку [158, с. 105]. Адам фон Будвінський був видавцем другої серії судових рішень Адміністративного Трибуналу з 1881 по 1891 рр. [146, с. 249]. У 1892 р. ці судові рішення внесли до загального зібрання судових рішень Австро-Угорщини. З 1898 р. судові рішення публікувалися у збірнику окремо, з поділом на адміністративні та фінансові справи, але зі збереженням єдиної нумерації. Після смерті Будвінського у 1900 р., публікацію рішень Адміністративного Трибуналу з адміністративних справ здійснював доктор Рудольф Альтер, а з фінансових справ – доктор Генріх Рейссіт [175, с. 6].

З 1901 р. Рудольф Альтер та Генріх Рейссіт розпочали видання вже окремих збірок судових рішень Адміністративного Трибуналу з адміністративних та фінансових справ. З 1909 р. публікацію рішень з адміністративних справ розпочав доктор Август Ріттер фон Попекка [175, с. 6-7].

Ще одну серію судових рішень у 1885 р. розпочав директор бібліотеки Адміністративного Трибуналу Теодор Ексель [147]. Цю збірку становили судові рішення, які стосувалися адміністративної процедури і юрисдикції Адміністративного Трибуналу. Однак, серію припинили видавати у 1892 р. вже після публікації другого тому, в якому містились судові рішення прийняті до 1890 р. Ще одну збірку судових рішень «Практика вищого адміністративного суду» 1888 та 1896 рр. у двох томах видали Лео Геклер та Герман Джоллеса.

Видання різноманітних збірок сприяло систематизації судових рішень Адміністративного Трибуналу, які видавались з 1884 р. відомим віденським адвокатом Людовиком Вольським, а з 1890 р. фон Альтером. З 1913 р. окремо рішення Адміністративного Трибуналу з адміністративних та фінансових справ видавали Попелкай Рейссінг та Фрідріх Ріттер фон Хеннінг [171, с. 230].

На думку австрійських науковців, діяльність Адміністративного Трибуналу сприяла розвитку адміністративного та фінансового права. Завдяки публікації збірників Адміністративного Трибуналу було створено збірники будівельного, податкового, муніципального, фінансового, водного права [171, с. 230].

Найбільша заслуга діяльності Адміністративного Трибуналу полягає у створенні нової галузі – адміністративно-процесуального права, яка була предметом усіх рішень Адміністративного Трибуналу. Автор праці «Відповідна юрисдикція Адміністративного Трибуналу», австрійський юрист Маєр писав, що «практика діяльності Адміністративного Трибуналу стала своєрідним орієнтиром для адміністративних органів, які мали здійснювати адміністративну процедуру відповідно до розроблених в Адміністративному Трибуналі принципів, якщо вони хотіли здійснювати свою діяльність без порушення норм права» [229, с. 520].

Загальне правове регулювання адміністративної процедури не могло ефективно функціонувати з монархічною формою правління в Австро-Угорщині. Зокрема, закон про порядок оскарження судових постанов 1896 р. надавав можливість австрійському цісарю втручатись у діяльність судів [229, с. 520]. Австрійські юристи виступали проти такого втручання, і на з'їзді нотаріусів і адвокатів Австрії, що відбувся у 1884 р., відомі австрійські науковці Лемаер, Панн та Пззак виступили з «Трьома доповідями про реформу адміністративної процедури» [220, с. 521].

У своїй доповіді Лемаер писав: «Унаслідок створення Адміністративного Трибуналу, адміністративну діяльність, що тільки народжується, через відсутню належну правову допомогу та регулювання, доведеться реформувати» [213, с. 745].

Коли після розпаду та падіння у 1918 р. Австро-Угорської монархії Австрійська республіка розпочала у 1925 р. кодифікацію адміністративної процедури, вона базувалась на основі закону про адміністративну процедуру, який ґрунтувався на судовій практиці Адміністративного Трибуналу та Державного Трибуналу, а його автором був відомий австрійський юрист Ф. Тезнер [275, с. 37].

Сьогодні в австрійському підручнику з адміністративно-процесуального права містяться посилання, що право на ознайомлення та перевірку справ було досягненням адміністративної юрисдикції, створеної ще у 1875 р. [171, с. 68].

Сучасні австрійські науковці також вказують на важливість впливу діяльності Адміністративного Трибуналу у 1875–1918 рр. на сучасне адміністративне право Австрійської республіки. Зокрема, професор Віденського університету Й. Лене писав про «живу спадщину Державного Трибуналу та Адміністративного Трибуналу» [210, с. 705-712]. Професор А. Дзядзьо вказує, що Адміністративний Трибунал з часом все більше розширив свої повноваження, практикуючи суб'єктивне публічне право як термін, а також удосконалює такі терміни, як «рішення» чи «розпорядження» [132, с. 113].

Практика діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії використовується і в сьогоднішній судовій практиці Австрійської республіки.

Про проблеми впливу австрійського імператора на судову владу і ступінь незалежності судової влади свідчить справа, яка розглядалась Адміністративним Трибуналом у 1900 р. У 1889 р. міська рада міста Фрастанц, що знаходиться на території коронного краю Нижня Австрія, надав безкоштовну грошову допомогу у розмірі 15 тисяч гульденів на потребу релігійної громади міста. Компанія «Кара Капал Сомп», яка також претендувала на ці кошти, оскаржила рішення до Адміністративного Трибуналу [171, с. 231]. У своїх вимогах компанія посилялась на рішення Адміністративного Трибуналу в аналогічній справі, коли суд скасував надання матеріальної допомоги церковній громаді міською радою Відня [210, с. 706]. За кілька днів до слухання справи ад'ютант спадкоємця престолу Франца Фердинанда розшукав президента Адміністративного Трибуналу Фрідріха Шенборна і попросив його від імені ерцгерцога зібрати сенат, який мав розглянути справу так, щоб рішення було на користь громади [179, с. 105]. Шенборн досить відкрито відхилив це прохання, після чого Франц Фердинанд особисто поскаржився імператорові. Однак Франц Йосиф I виступив на боці Шенборна. Він попередив спадкоємця престолу про негативні наслідки втручання у судові справи. Унаслідок цього, Адміністративний Трибунал скасував рішення міської ради про виділення коштів церкві: «Рішення скасоване, оскільки воно суперечило принципу відділення церкви від держави, що містився в Конституції Австрії 1867 р.» [145, с. 106].

Висновки до розділу 3

До складу Адміністративного Трибуналу входили державні службовці високого рангу, які тривалий час працювали на державній службі, професійні судді та науковці-юристи. Вони призначались пожиттєво австрійським імператором за поданням Палати депутатів та Палати панів австрійського парламенту.

До складу Адміністративного Трибуналу входили високопрофесійні юристи, спеціалісти у галузі адміністративного та конституційного права. Адміністративний Трибунал Австрії у 1875–1918 рр. характеризувався високопрофесійним розглядом судових справ, а практика його діяльності була використана для формування законодавства Австрійської республіки про адміністративну процедуру та адміністративно-процесуальне право.

Юрисдикція Адміністративного Трибуналу визначалась в основному конституційному законі Австрії «Про судову владу» від 21 грудня 1867 р. та законом «Про Адміністративний Трибунал» від 22 жовтня 1875 р.

У випадку виникнення так званої війни компетенцій між Адміністративним Трибуналом та Державним Трибуналом створювався спільний сенат, який вирішував питання щодо розгляду конкретних справ.

РОЗДІЛ 4

ДІЯЛЬНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТРИБУНАЛУ АВСТРІЇ 1875 – 1918 рр.

4.1. Провадження в Адміністративному Трибуналі Австрії

Скаргу до Адміністративного Трибуналу можна було подати лише у випадку розгляду адміністративної скарги в адміністративному органі уповноваженому для її розгляду в останній інстанції [216, с. 31]. У випадку подання адміністративної скарги без дотримання законної процедури, вона могла бути відхилена на основі частини 2 і 3 статті 5 закону «Про Адміністративний Трибунал». Адміністративну скаргу необхідно було подати протягом 60 днів з часу винесення остаточного рішення органу, уповноваженого розглядати адміністративну справу в останній інстанції або розпорядження органу публічної влади. Цю дату необхідно було вказати у адміністративній скарзі. Строк подання адміністративної скарги не враховував важливі релігійні свята, а якщо він припадав на неділю або державне свято, то строк закінчувався наступного робочого дня (статті 14 і 15 Закону «Про Адміністративний Трибунал») [216, с. 31].

Продовження строку подання скарги до Адміністративного Трибуналу на основі 15 та 16 статей вищезгаданого закону не допускалося [233, с. 1119]. Дані положення були використані у стаття 34 проєкту закону Української Народної Республіки 1932 р. «Про суди в адміністративних справах»: «Позов вчиняється в адміністративному суді протягом двох місяців від дня, коли постанову чи розпорядження, що викликали позов, було оголошено сторонам, або, коли оголошувати їх не належало, то від того дня, коли постанову чи розпорядження, а також чин чи бездіяльність, або занедбання, рівно ж загрожуючи правам чи інтересам заховання, - стали відомі сторонам» [101, с. 24]. Після подання скарги розпочинався процес в Адміністративному Трибуналі. Скаржник після подання скарги міг вимагати до вирішення справи по суті,

призупинити виконання рішення чи розпорядження органу публічної влади. Призупинення виконання оскаржуваного рішення мало бути затверджене постановою складу суду, який розглядав цю справу.

Відкладення судового розгляду не допускалося щодо суспільних потреб, та у випадку, коли воно могло привести до непоправної шкоди у результаті призупинення судового розгляду (стаття 17 закону «Про Адміністративний Трибунал»).

У скарзі в адміністративній справі необхідно було проаналізувати оскаржуване рішення чи розпорядження, та вказати норми законів і підзаконних актів, які були порушені, на думку скаржника. Усі документальні докази, на які спирався скаржник у адміністративній скарзі, необхідно було додати до скарги, на основі 18 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» та статті 10 регламенту Адміністративного Трибуналу [233, с. 1120].

Копії документальних доказів необхідно було надати усім сторонам процесу. Усі сторони процесу та треті особи мали бути також згадані у скарзі в адміністративній справі. До обов'язків Адміністративного Трибуналу, згідно 19 і 27 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» та 11 статті Регламенту Адміністративного Трибуналу, входило вжиття необхідних засобів, щоб усі зацікавлені особи були проінформовані про розгляд справи та мали можливість захистити свої права [233, с. 1121].

Справи, які не відносились до юрисдикції Адміністративного Трибуналу, на основі статті 14,18 та 20 закону «Про Адміністративний Трибунал» та у випадку недотримання встановлених законодавством строків звернення до Адміністративного Трибуналу, недотримання вимог до складання адміністративної скарги, мали бути відхилені Адміністративним Трибуналом [233, с. 1122].

Однак, з суто формальних недоліків, Адміністративний Трибунал міг відкласти розгляд адміністративної справи для їх усунення, встановивши дуже короткий термін для цієї процедури. Продовжити термін було неможливо. Таке відхилення або відкладення скарги необхідно було обговорити на закритому засіданні суду та проінформувати відповідні органи влади, рішення чи

розпорядження яких оскаржувалось в Адміністративному Трибуналі, на основі 21 статті цього закону [233, с. 1120].

Якщо скаргу не відхиляли чи не змінювали строки її розгляду на основі 20 статті регламенту Адміністративного Трибуналу, необхідно було розпочинати попереднє письмове судовє провадження. Копію адміністративної скарги разом з усіма наданими письмовими доказами необхідно було надіслати відповідним органом публічної влади та залученим третім особам. Відповідачі, якими у переважній більшості випадків були органи публічної влади, мали подати своє заперечення на подану скаргу або відмовитись від такого. Строки відповіді на адміністративну скаргу, на основі статей 22 і 23 закону встановлював Адміністративний Трибунал, але надання відповіді не могло перевищувати двадцятиденного терміну. У випадку, коли ці документи не подавалися вчасно, провадження у суді можна було продовжити на основі 24 статті даного закону. Адміністративний Трибунал міг також прийняти постанову про допит сторін процесу, третіх осіб та представників органів публічної влади, і надання їх колегії суддів, яка розглядала відповідну адміністративну справу на основі 26 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» [233, с. 1142].

Попереднє засідання колегії суддів Адміністративного Трибуналу завершувалось виданням відповідної постанови і оголошувалось про передачу адміністративної справи для її розгляду у відкритому судовому засіданні, згідно 22 статті Регламенту Адміністративного Трибуналу.

Згідно статей 6 та 28 закону «Про Адміністративний Трибунал» рішення в адміністративній справі можна було прийняти вже на стадії попереднього розгляду без початку відкритого та усного засідання [233, с. 1129].

Після завершення стадії попереднього розгляду справи, президент Адміністративного Трибуналу мав призначити дату відкритого усного засідання Адміністративного Трибуналу з розгляду конкретної справи. Згідно з розпорядження президента або віце-президента Адміністративного Трибуналу можна було провести закритє засідання суду, з причин дотримання громадського порядку та дотримання моральних принципів. У цьому випадку

кожна зі сторін процесу могла вимагати, щоб до участі можна було залучити по три особи, яким кожна сторона довіряє [147, с. 958].

Відкрите усне засідання мало вестись німецькою мовою. У випадку, якщо хтось зі сторін процесу використовував інші мови, то слухання у справі продовжувалось і вважалось, що ця сторона не з'явилась на засідання суду [205, с. 461].

У судових справах, в яких оскаржувались дії та бездіяльність вищих та центральних органів державної влади і їх посадових осіб на основі 30 статті закону, сторони процесу могли брати участь у процесі самостійно або через адвоката. Аналогічно діяли і у випадку, якщо відповідачем виступали місцеві органи державної виконавчої влади, їхні структурні одиниці, органи місцевого самоврядування, установи, організації, державні корпорації. У цьому випадку представник від їх імені діяв на основі довіреності. Адвокати або уповноважені представники мали подати суду свої повноваження, наданими їм сторонами процесу, згідно статті 31 закону «Про Адміністративний Трибунал» та 24 статті регламенту Адміністративного Трибуналу [205, с. 462].

Відсутність сторін процесу або законних представників не було причиною відкладення розгляду справи та прийнятого рішення по адміністративній справі [205, с. 463].

Відкрите усне засідання розпочиналося зі вступного слова судді доповідача, який інформував про суть адміністративної справи, не висловлюючи при цьому власної точки зору. Після цього слово надавалось скаржнику, потім відповідачу, яким був орган публічної влади через уповноваженого представника або адвоката, а опісля – третім особам та іншим особам, які брали участь у судовому засіданні. Судове засідання вів головуючий у суді. У залі судового засідання була присутня поліція, що слідувала за дотриманням правопорядку [205, с. 464]. Головуючий у судовому засіданні мав забезпечувати повноту, всебічний розгляд справи, гарантувати сторонам процесу та іншим особам їхні процесуальні права та обов'язки. Усі сторони процесу могли також ставити зі згоди головуючого у суді запитання на основі статті 32 закону «Про Адміністративний Трибунал» [205, с. 466].

Адміністративний Трибунал міг ухвалювати постанови щодо ознайомлення відповідача з окремими матеріалами справи, а також щодо заяв сторін процесу, інших осіб, поданих у ході судового розгляду, на основі 33 статті даного закону.

Перенесення дати судового розгляду могло відбутися лише у випадку погодження скаржника та відповідача з новим терміном судового розгляду, або виникнення форс-мажорних обставин (непереборної сили) для продовження судового розгляду (стаття 35 Закону «Про Адміністративний Трибунал») [223, с. 1129].

При розгляді адміністративної справи в Адміністративному Трибуналі вівся протокол судового засідання, у якому зазначали склад колегій суддів, головуючого суддю, учасників процесу та їхніх законних представників, третіх осіб, представників органів публічної влади та ін. У протоколі фіксувалися основні етапи судового розгляду, він підписувався головуючим суддею та секретарем судового засідання (на основі 42 статті даного закону) [223, с. 1130].

Після заслуховування сторін процесу та їх представників, експертів, суд переходив у закриту стадію процесу на основі 36 статті закону «Про Адміністративний Трибунал».

У закритому засіданні могли брати участь сторони та інші учасники процесу, які були присутні на попередніх стадіях судового процесу. Після цього суд ішов у нарадчу кімнату, де ухвалювалось судове рішення з адміністративної справи. При цьому головуючий суддя голосував останнім (стаття 37 закону «Про Адміністративний Трибунал») [194, с. 15].

Якщо вже на початковій стадії судового процесу було зрозуміло, що у судовому сенаті голоси суддів розділилися і голос головуючого судді буде вирішальним, то він мав право голосувати і оголосити своє рішення одразу. У випадку, коли це ставало очевидним під час остаточного засідання, воно припинялося і призначали нове засідання з розширеним складом судової колегії.

На закритому судовому засіданні вівся також протокол, який підписував головуючий суддя на судовому засіданні, та секретар судового засідання на основі частин 2 та 3 статті 42 вищезгаданого закону [194, с. 16].

Рішення суду в адміністративній справі разом із правовими підставами, на які спирався Адміністративний Трибунал, оголошували усно. У випадку, якщо з певних підстав це неможливо було зробити, оголошувалось про проведення ще одного засідання, водночас вказувався час його проведення. На додатковому засіданні Адміністративного Трибуналу оголошувалось рішення суду з вказанням норм закону та підзаконних актів, на яких воно ґрунтувалося. Судове рішення оголошувалось і у випадку відсутності сторін процесу. Рішення Адміністративного Трибуналу оголошувалось та оформлялось виключно німецькою мовою [147, с. 859]. Рішення приймались від імені Австрійського імператора і якомога швидше його у повному варіанті надсилали сторонам процесу. У рішенні Адміністративного Трибуналу містились прізвища суддів, які брали участь у процесі, та повний варіант судового рішення. Рішення суду мало бути підписано головою судової колегії та секретарем судового засідання згідно 39 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» [233, с. 1130, 56, с. 69,73].

Рішення та постанови Адміністративного Трибуналу набували чинності з моменту їх вручення, а відновлення процесуальних строків не допускалося згідно 43 статті вищезгаданого закону. Виняток допускався лише в одному випадку, коли адміністративну скаргу помилково відхилили *alimine*, оскільки її, як правило, подавали з порушенням термінів на оскарження. Тоді адміністративну скаргу реєстрували знову і відкривали провадження у справі [147, с. 786].

Якщо на будь-якій стадії процесу орган публічної влади, який виступав як відповідач у справі, вказував, що скаржник не надав необхідні у справі докази, після повідомлення про це скаржника, справа закривалася. Після цього провадження закривалось без права на його поновлення [233, с. 1132].

Згідно 41 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» Адміністративний Трибунал мав право накладати штраф сторонам процесу і їх представникам в сумі від 5 до 1000 крон, за навмисне і безпричинне подання адміністративної скарги при наявності чітких норм права, які вказували на безпідставність їхніх вимог. Ці кошти надходили на потреби осіб з важким

матеріальним становищем, що проживали у регіонах, звідки надходили ці адміністративні скарги. Рішення Адміністративного Трибуналу про стягнення штрафу ухвалювалось на пленарному засіданні і передавалось відповідним намісникам чи крайовим президентам. Після цього етапу, відповідні державні службовці приймали рішення про розподіл даних коштів за призначенням. У такому випадку копію рішення могли надсилати відповідній міській раді або окружному старості [147, с. 994]. Цю статтю закону використано при підготовці аналогічної 80 статті проекту закону Української Народної Республіки «Про суди в адміністративних справах». Суд міг оштрафувати позивача в разі явної безпідставності і неслухності позову на суму від 10 до 1000 карбованців [101, с. 41].

У випадку відхилення скарги Адміністративним Трибуналом, позивачу могли повністю або частково повернути державне мито та інші витрати на основі статті 40 Закону «Про Адміністративний Трибунал». Якщо позивач виграв судовий процес, то витрати не поверталися [171, с. 145]. Стягнення коштів здійснювали відповідні структури міністерства фінансів у Відні та у коронних краях Австрії на основі частини 2 статті 40 даного закону. Положення щодо виконавчих листів про стягнення коштів, та вимоги щодо гербів і печаток на виконавчих документах були аналогічними до документів, що надсилались судами загальної юрисдикції.

Відповідно до 5 статті Закону «Про Адміністративний Трибунал» скарга приймалася у випадку, якщо адміністративна справа проходила усі передбачені законом адміністративні інстанції. Скаржник мав подати усі необхідні документи. У випадку невиконання цієї вимоги скаргу могли відхилити [134, с. 71]. При порушенні процедури прийняття рішень органами публічної влади, Адміністративний Трибунал скасовував дані рішення та задовольняв адміністративну скаргу. Проведення в адміністративній справі закривалось і у випадку, якщо вищий орган державної влади уповноважений розглядати скарги, скасовував рішення органу публічної влади, який йому підпорядковувався [134, с. 72-74].

Таку позицію Адміністративний Трибунал займав на початковому етапі своєї діяльності, оскільки скасування рішень органів публічної влади не вирішувало справу по суті, а вимагало її наступного розгляду органами публічної влади. Адміністративний Трибунал на власний розсуд міг оцінити чи порушення адміністративної процедури вимагало скасування рішення органу публічної влади. Суд міг скасувати це рішення лише при наявності правових підстав [134, с. 78].

Адміністративна скарга підлягала прийняттю, якщо орган публічної влади, уповноважений її розглядати в останній інстанції, скасував рішення нижчестоящего органу влади у зв'язку з необхідністю проведення додаткового її розгляду з причин, не зазначених скаржником в адміністративній скарзі. Отже, Адміністративний Трибунал дотримувався принципу, згідно з яким адміністративний орган мав приймати рішення у межах поданої скарги. Адміністративний орган не міг виносити рішення, які не стосувалися предмету скарги, або порушувати питання «*redormationis in reius*», тобто ставити заявника у гірше становище, ніж коли б він не подавав скаргу [134 с. 79-81].

З іншого боку, Адміністративний Трибунал відповідно до 5 статті закону «Про Адміністративний Трибунал», не розглядав у судовому процесі матеріали, які не були предметом розгляду в органах публічної влади в адміністративному порядку [160, с. 73].

Відповідно скаржники не могли використовувати наявні докази, які не розглядались в ході адміністративної процедури в органах публічної влади при розгляді адміністративної скарги [133, с. 172].

Скарга мала бути подана до Адміністративного Трибуналу протягом 60 днів з дня отримання рішення Вищого адміністративного органу, уповноваженого розглядати дані справи з вказанням терміну внесення. Після отримання рішення в адміністративній справі без встановленої дати вручення, це могло бути однією з підстав відхилення адміністративної скарги у випадку, якщо строк для подання заяви не перевищував 60-денного терміну, передбаченого законом. Однак пізніше, Адміністративний Трибунал ухвалив на пленарному засіданні постанову, згідно з якою обов'язок вказувати дату

вручення оскаржуваного рішення органами публічної влади було включено до групи порушень, які були підставою повернення адміністративної скарги з метою її доповнення [233, с. 1199].

Адміністративна скарга подавалась безпосередньо до суду у встановлений законом термін. Скарга до Адміністративного Трибуналу подавалась безпосередньо або через пошту. Подання адміністративної скарги до поштового відділення в останній день граничного строку її подання відповідало вимогам законодавства. Крім того, згідно із законом, термін спливав лише на наступний робочий день, якщо останній день випадав на неділю або святковий день. Закон не дозволяв відновлювати або продовжувати термін подання скарги в адміністративній справі. На практиці, перенесення строку подання скарги допускалось судом лише у випадках, коли адміністративна скарга поверталась для її доповнення, вказавши дату вручення постанови суду [147, с. 780].

Підстави повернення адміністративної скарги без розгляду було передбачено у 21 статті закону «Про Адміністративний Трибунал». До них відносились непідсудність даної категорії справ Адміністративному Трибуналу, невідповідність адміністративної скарги вимогам закону, порушення термінів подання, неналежність скаржника, відсутність посвідчення для представника скаржника. До відсутності правових підстав для подання адміністративної скарги відносилось порушення інтересів скаржника, а не прав та правових інтересів, або ж вимога лише захисту громадських інтересів замість захисту суб'єктивних прав. Рішення Адміністративного Трибуналу про відхилення адміністративної скарги не підлягало оскарженню. Якщо скаржник допустив формальні недоліки під час подання адміністративної скарги, Адміністративний Трибунал міг повернути її постановою про усунення недоліків упродовж короткого терміну встановленого судом.

Відповідно до 18 статті закону, скаржник мав чітко вказати, які положення адміністративного рішення ним оскаржується. Закон також вимагав, щоб адміністративна скарга була підписана адвокатом. До адміністративної

скарги необхідно було додавати оригінальні документи або належним чином оформленні їхні копії [233, с. 1134].

Суд вимагав усунення недоліків, пов'язаних, зокрема, з браком розбірливого підпису скажника, або достатньої кількості необхідних копій адміністративної скарги та поданих додатків. Адміністративну скаргу повертали для доповнення, якщо її підписав адвокат, не уповноважений представляти скажника у суді. У такому випадку сторона повинна була надати адвокату належну довіреність у строк, визначений Адміністративним Трибуналом.

Рішення Адміністративного Трибуналу про відхилення адміністративної скарги ухвалювалось на закритих засіданнях у тому ж складі, що й відкритому судовому засіданні, за участі чотирьох суддів та голови сенату. З іншого боку, повернення адміністративної скарги з метою усунення її формальних недоліків, здійснювалось за участі двох суддів і головуючого судді [133, с. 174].

Закон «Про Адміністративний Трибунал» передбачав лише одну категорію справ, рішення в яких приймалось без їх публічного слухання. До них відносились справи щодо скасування адміністративних рішень з процесуальних підстав без необхідності проведення публічних слухань справи. Можливість винесення Адміністративного Трибуналу судового рішення було доповнено зміною до закону «Про Адміністративний Трибунал» від 1905 р. Ці доповнення дозволяли Адміністративному Трибуналу залишати адміністративну скаргу без розгляду, виключно на підставі порушення адміністративної процедури при прийнятті адміністративного рішення. Проте, скажнику дозволялось упродовж 30 днів подати заперечення щодо такого рішення Адміністративного Трибуналу, вимагаючи публічного розгляду справи. Адміністративний Трибунал міг відмовитись від необхідності проведення судового розгляду, якщо скажник просив припинити розгляд справи по суті під час судового розгляду. Відмову від публічного розгляду справи не можна було відхиляти. Однак, як свідчить судова практика, лише в окремих випадках мало місце звернення про розгляд справи на закритих засіданнях [133, с. 174].

Доповнення до закону «Про Адміністративний Трибунал» 1905 р. також містили можливість призначення судового розгляду справи без необхідності проведення попередньої письмової процедури. Це могло мати місце, якщо предметом спору було виключно юридичне питання, вирішення якого не вимагало встановлення фактичних обставин справи [146, с.487]. Отже, якщо сторона вимагала постанови Адміністративного Трибуналу, яка полягала б виключно в тлумаченні закону незалежно від конкретних обставин адміністративного спору, що виник, то слухання можна було призначити негайно, не враховуючи матеріалів попереднього провадження. До матеріалів попереднього провадження відносились підготовка слухання, передача відповідачеві копії адміністративної скарги з додатками. Суд закликав надавати письмові відповіді до адміністративної скарги у строго визначений термін, не раніше 14 днів і не пізніше 60 днів з дня отримання. Суд надсилав копії відповіді відповідача скаржнику разом із належними документами, і їх подання не могло перевищувати 30 днів.

Ненадання відповіді чи копії документів не перешкоджало розгляду справи по суті [146, с. 488].

Органи публічної влади, які виступали відповідачами, завжди делегували на судові засідання осіб, які володіли відповідними знаннями щодо суті справи та діючого законодавства для захисту їхніх інтересів. З метою підготовки до судового засідання, Адміністративний Трибунал мав ознайомити сторони, адміністративні органи з усіма матеріалами розгляду справи в усіх передбачених законом адміністративних інстанціях.

Під час попереднього розгляду справи Адміністративний Трибунал мав забезпечити, щоб усі особи, зацікавлені у розгляді справи, були заслухані, навіть якщо вони не були зазначені у адміністративній скарзі [133, с. 175].

Після закриття попереднього провадження у справі, президент Адміністративного Трибуналу призначав публічне слухання та виклав сторони і зацікавлених осіб до суду. Відповідно до доповнень до закону 1905 р., виклик на судові засідання мав містити інформацію для сторін процесу про право ознайомлення та копіювання матеріалів справи, зібраних під час розгляду

справи в суді. Одночасно адміністративним органом було надано право вимагати виключення окремих справ для ознайомлення сторін процесу, якщо це було необхідно для захисту суспільних інтересів. Як свідчить судова практика Адміністративного Трибуналу, органи публічної влади використовували це право тільки у виняткових випадках.[56, с. 98-101]

Публічне та відкрите засідання Адміністративного Трибуналу відкривав голова сенату, який проводив судові засідання. Після виклику представника адміністративного органу і сторін, які могли взяти участь у засіданнях суду особисто або через своїх адвокатів, та внесення їх до протоколу судового засідання, слово надавалось судді доповідачу. Суддя доповідач викладав суть матеріалів справи. Після цього головуєчий надавав слово скаргнику, який фактично повторював подану до Адміністративного Трибуналу скаргу. Потім свою точку зору викладав представник адміністративного органу, який виступав у якості відповідача. Скаргник не міг під час судового засідання змінювати окремі пункти адміністративної скарги, які мали юридичну силу. Також відповідач не мав права змінювати зміст оскаржуваного рішення [268, с. 251].

Головуючий у судовому засіданні мав докласти всіх зусиль, щоб розглянути справу всесторонньо та в повному обсязі. Головуючий також міг закликати сторони процесу висловлювати свою думку щодо спірних питань. Відповідач мав право на останню відповідь у справі. Решта членів судового сенату також мали право ставити запитання сторонам процесу. Неявка сторін не була перешкодою для розгляду справи по суті. Після розгляду справи по суті головуєчий закривав слухання, а сенат переходив до нарадчої кімнати. Положення щодо ведення судового процесу регулювались регламентами Адміністративного Трибуналу 1876 та 1907 рр. Редакція регламенту 1907 р. посилила юридичні та процесуальні права головуєчого, який міг видаляти із зали суду осіб, які порушували хід судового розгляду. Це також стосувалося сторін процесу, яким повідомлялось, що судовий розгляд відбудеться за їх відсутності [268, с. 252].

Регламент 1907 р. враховував зміни, які були внесені до закону «Про Адміністративний Трибунал» 1905 р. Ці зміни і доповнення, зокрема, стосувалися становлення інституту заперечення проти рішення суду при відхиленні скарги на закритому засіданні, де розглядалась справа про порушення органом публічної влади адміністративної процедури. Відповідно до цих змін, при поданні сторонами заперечення до ухвали, що не приводило до слухання у судовому засіданні матеріалів, які не були предметом скарги [268, с. 253].

Адміністративний Трибунал у цьому випадку розглядали справу так, ніби даної ухвали не існувало. Регламент 1876 р. та його зміни і доповнення 1907 р. були підготовлені суддями та допоміжним апаратом Адміністративного Трибуналу і подані для розгляду Раді Міністрів Австрії. У регламенті 1876 р. містилось положення про те, що судовий процес мав вестись німецькою мовою. Відповідно особи, що не володіли нею, мали забезпечити собі перекладача за власний рахунок. Проте, з даним положенням не погодились урядовці, оскільки, на їхню думку, це могло спричинити порушення конституційних прав осіб та національностей у державі [268, с. 254]. На думку урядовців, мову судових засідань мав вибирати саме Адміністративний Трибунал. Ухвала про обов'язкове використання німецької мови у роботі Адміністративного Трибуналу було прийнято на пленарному засіданні суду 15 березня 1877 р. Ця ухвала була прийнята у відповідь на прохання представника територіальної громади чеського міста Житкова, який хотів виступати чеською мовою під час судового розгляду. Головуючий суддя Р. Альтер запропонував закріпити право, використовуючи національні мови сторін процесу в регламенті Трибуналу з обов'язковим перекладом їх на німецьку мову. Усі необхідні витрати для перекладу на німецьку мову мала забезпечувати сторона процесу, яка зверталась з проханням на використання крайових мов [268, с. 254]. Таке рішення суддя Р. Альтер обґрунтовував необхідністю використання 13 статті основного конституційного закону «Про загальні права громади для королівств і країв представлених у Рейхсраті», що гарантував та забезпечував мовні права громадян Австрії. Р. Альтер також стверджував, що відсутність права і

можливостей використовувати у Адміністративному Трибуналі національних мов, гарантованих конституцією, могло спричинити численні звернення громади до Державного Трибуналу і це, на його думку, стало б великою ганьбою для Адміністративного Трибуналу [147, с. 958]. Така позиція не була підтримана іншими суддями Адміністративного Трибуналу, і у його роботі надалі використовувалась німецька мова.

Слухання загалом були публічними та відкритими. За виняткових обставин, з міркувань моралі та забезпечення громадського порядку Адміністративний Трибунал міг прийняти рішення про закриті засідання суду. У цьому випадку кожна зі сторін процесу мала право вимагати допуску до трьох довірених осіб. Закриті засідання Адміністративного Трибуналу відбувалося у сенаті, який складався з шести суддів та головуючого судді [133, с. 177].

Згідно з принципом безпосередності при винесенні судового рішення приймали участь лише ті члени Адміністративного Трибуналу, які весь час брали участь у судових засіданнях. Судові засідання Адміністративного Трибуналу проводились сенатом у складі не менше чотирьох суддів і головуючого.

Закриті засідання зазвичай розпочинав суддя доповідач, який подавав пропозицію щодо проекту судового рішення разом з його обґрунтуванням. В окремих випадках суддя доповідач подавав альтернативні варіанти вирішення адміністративної справи для їх вирішення складом судового сенату. У цьому випадку він мав подати детальний аналіз кожного варіанту проекту судового рішення. Такі прецеденти мали місце, коли справа вимагала складного правового вирішення. Насамперед це стосувалося прогалін у законодавстві. До таких проблем відносились, зокрема, релігійні справи [133, с.178,56, с. 109,112].

Після першого етапу головуючий відкривав судові дебати, виступали сторони процесу. Під час голосування при рівній кількості голосів головуючий голосував останній. Позиція, яку займали окремі судді, не мала важливого значення, оскільки рішення у адміністративній справі приймались більшістю складу судового сенату. Якщо хтось зі суддів мав окрему думку, вона

подавалась у письмовій формі та додавалась до матеріалів судової справи. Якщо судове рішення приймалось на основі пропозиції не судді доповідача, а іншого члена судового сенату, він мав підготувати проєкт судового рішення [171, с. 233].

Весь хід обговорення мав бути відображений у протоколі судового засідання. Тут також містились результати голосування. Головуючий суддя мав прочитати протокол судового засідання та міг внести відповідні зміни, доповнення у ньому. Протокол підписувався головуючим та секретарем судового засідання. Обговорення судового рішення можна було переривати і обговорювати на наступних судових засіданнях на основі постанови Адміністративного Трибуналу [133, с. 178].

Рішення Адміністративного Трибуналу видавалось від імені австрійського імператора і воно мало бути негайно надано сторонам процесу. У судовому рішенні також мала міститись інформація про судові витрати. Витрати, у випадку відхилення адміністративної скарги, стягувалися зі скаржника. Судові витрати могли відшкодовуватись повністю або частково. З адміністративною скаргою про сплату судових витрат можна було звернутись не раніше як через 14 днів після проголошення рішення Адміністративного Трибуналу. Водночас, судові витрати не стягувались при розгляді справ, які стосувалися правових спорів, що виходили з національного питання [133, с. 178].

Аналіз судових рішень Адміністративного Трибуналу дає можливість високо оцінити кваліфікованість його суддів. Рішення також приймалися на основі широкої дискусії серед суддів, які входили до складу сенатів та які розглядали судові справи. Дуже часто зміст судового рішення не відповідав проєкту рішення підготовленого суддею доповідачем. Судді, які не голосували за прийняте судове рішення, могли подавати свою окрему думку і додавати її до документів судової справи [171, с. 233].

На практиці, як вже згадувалось, виникали проблеми з розмежуванням компетенції між Адміністративним Трибуналом та Державним Трибуналом, оскільки два вищі суди розглядали публічно-правові спори. Державний

Трибунал був створений на основі конституційного закону «Про створення Державного Трибуналу» від 21 грудня 1867 р. і до створення Адміністративного Трибуналу вже розпочав свою діяльність. Створення Адміністративного Трибуналу супроводжувалось виданням нормативно-правового акту, який врегульовував порядок вирішення спорів про компетенцію між Державним Трибуналом та Адміністративним Трибуналом [171, с. 234]. Ця функція була покладена на спільний сенат, який складався з чотирьох суддів від кожного із вищих судів публічного права Австрії. Сенат проводив засідання під головуванням голови Державного Трибуналу на прохання Адміністративного Трибуналу чи сторін процесу.

Після початку діяльності Державного Трибуналу до його компетенції відносились справи, у яких скаржники вимагали надання їм передбачених законодавством пільг з державного бюджету. Ця категорія справ також відносилась до компетенції Адміністративного Трибуналу з питань відшкодування коштів з державного бюджету Австрії [171, с. 235]. Адміністративний Трибунал вказав, що згідно Конституції Австрії 1867 р. та закону «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р. ці справи належать до його компетенції. Розгляд цієї категорії справ Адміністративним Трибуналом фактично міг спричинити усунення Державного Трибуналу від розгляду цієї категорії справ. На прохання міністерства внутрішніх справ, конфлікт повноважень було вирішено на основі рішення змішаного сенату [171, с. 236]. На цій підставі кожен вищий суд публічного права міг вирішувати цю категорію справ після звернення з адміністративною скаргою до будь-якого суду.

Наступне рішення змішаного сенату стосувалось адміністративних скарг у справах щодо відшкодування коштів з державного бюджету. На його основі дану категорію справ було віднесено до юрисдикції Державного Трибуналу. Змішаний сенат вказував, що в цьому випадку адміністративний орган виступав лише представником державного казначейства. Це була лише форма заяви, поданої адміністративним органом від імені держави, як боржника перед кредитором. Тому, на думку судового складу сенату, адміністративна скарга

подана стороною, залишалася «спірною», виходячи із Основного конституційного закону «Про створення Державного Трибуналу» [233, с. 1162].

Однак, Адміністративний Трибунал у подальшій судовій практиці підтримував позицію, що наявність рішення чи розпорядження органів публічної влади, які оскаржувались у адміністративній скарзі, дає підставу віднести їх до юрисдикції Адміністративного Трибуналу. На основі ухвали Адміністративного Трибуналу від 1897 р., адміністративна скарга державних службовців щодо виплати коштів, пов'язаних із виконанням ними своїх посадових обов'язків, відносились до юрисдикції Адміністративного Трибуналу, оскільки до його повноважень належали справи щодо публічно-правових спорів, однією зі сторін, яких виступали органи публічної влади [233, с. 1364]. На думку австрійських науковців, представники вищих органів публічної влади Австрії підтримували ідею розгляду цієї категорії справ Адміністративним Трибуналом. Своєю чергою скаржники, виходячи із практики діяльності Державного Трибуналу, звертались зі скаргами про виплати передбачених законом коштів до Державного Трибуналу [171, с. 239].

Адміністративний Трибунал поряд з Державним Трибуналом розглядав справи, пов'язані із порушенням виборчого законодавства. До юрисдикції Адміністративного Трибуналу відносились справи, які стосувались виборів до органів місцевого самоврядування. На їх основі було визнано право кожного виборця оскаржувати права інших осіб, які, на думку скаржника, були безпідставно внесені до списку виборців [171, с. 240]. Отже, Адміністративний Трибунал міг вирішувати право особи володіти активним та пасивним виборчим правом. Як наслідок, громадянин, виключений зі списку виборців за рішенням Адміністративного Трибуналу, міг звернутись зі скаргою до Державного Трибуналу з причини порушення передбачених конституцією виборчих прав. Відповідно Державний Трибунал міг вирішувати справи осіб, що володіли активним та пасивним виборчим правом.

Державний Трибунал повторно розглядаючи цю справу, міг прийняти інше, ніж Адміністративний Трибунал, рішення. Однак, визнання Державним Трибуналом факту порушення конституційних виборчих прав громадян, як

судове рішення, залишалось без розгляду, оскільки орган публічної влади міг нести відповідальність за невиконання рішень Адміністративного Трибуналу [276, с. 118].

У судовій практиці конституційні гарантії відповідно до 4 статті «Основного конституційного закону про загальні права громадян для королівств і країв представлених у Рейхсраті», активне та пасивне виборче право у органах місцевого самоврядування було надано мешканцям територіальної громади та особам, які проживають у територіальній громаді і сплачують податки. Отже, Державний Трибунал міг виносити рішення у випадку порушення виборчих прав осіб, які не належали до територіальної громади. Рішення Державного Трибуналу, якими скасовувалось активне та пасивне виборче право громадян на території територіальної громади, можна було оскаржити до Адміністративного Трибуналу [276, с. 119].

Така позиція Адміністративного Трибуналу призвела до конфлікту повноважень. Після цього змішаний сенат прийняв рішення, що до компетенції Державного Трибуналу відносяться справи про порушення виборчого законодавства у територіальних громадах [276, с. 120].

Однак Адміністративний Трибунал послідовно дотримувався власного тлумачення конституційних прав і гарантій, тому включив до своєї юрисдикції розгляд виборчих прав мешканців територіальних громад. Рішення Адміністративного Трибуналу мали більший вплив на органи місцевого самоврядування, ніж декларативні рішення Державного Трибуналу. З тієї причини адміністративні скарги на порушення виборчого законодавства на виборах до органів місцевого самоврядування направлялись, в основному, до Адміністративного Трибуналу [276, с. 120].

У законі «Про Адміністративний Трибунал» було зазначено, що до його юрисдикції не належать справи, де «адміністрація мала діяти на власний розсуд».

Отже, закон «Про Адміністративний Трибунал» дозволяв суду самостійно перевіряти, чи було у рішенні органу публічної влади посилення на дискреційні повноваження. Контроль Адміністративного Трибуналу у справах, що

стосувались власного розсуду органів публічної адміністрації, викликав та продовжує викликати широку дискусію серед європейських науковців. Зокрема, член Державного Трибуналу з 1901 р., австрійський науковець Е. Бернацик писав, що вільне визнання як виключне повноваження адміністративного органу, може здійснюватись на основі норм публічного права. Це тлумачення оскаржувалось іншим австрійським юристом Ф. Тезнером на основі двох рішень, які стосувались виключення зі складу територіальної громади осіб, які проживали на її території та відмови органу публічної влади у наданні ліцензій на проведення промислової концесії [276, с. 122-125].

На противагу суперечці Е. Бернацика і Ф. Тезнера виникає концепція вільної оцінки, автором якої був інший відомий австрійський юрист Р. Лаун. Р. Він розумів вільний розсуд як повноваження адміністративних органів визначити в силу загальної компетенції та незалежно від закону, що в конкретному випадку відповідає вимогам та суспільним інтересам. Він критикував Ф. Тезнера за його позицію щодо питання, що вільне волевиявлення відбувається тоді, коли правова норма залишає за адміністративним органом право вибору дій, якщо її фактичні підстави будуть доведені. На думку Р. Лауна, вільний розсуд вступає в дію лише тоді, коли влада наділена повноваженнями самостійно, без впливу законодавця, визначити підстави, на основі яких вона приймає певне рішення [207, с. 131-133].

Суть цього дискреційного повноваження не полягала у тому, що органи публічної влади можуть надати або відмовити в ліцензії на будівництво доріг. Вона полягала в тому, що адміністративний орган мав право керуватися економічними, стратегічними, політичними і, зрештою міркуваннями безпеки, дотримання яких не було чітко визначено законом, але законом відзначено категорією «суспільний інтерес». Р. Лаун вважав, що категорія суспільних інтересів не є юридичним поняттям, а, отже, її зміст не підлягає правовому тлумаченню Адміністративним Трибуналом [207, с. 143]. Проте він вважав, що якщо закон робить рішення залежним від встановлення небезпеки для суспільних інтересів, то Адміністративний Трибунал мав оцінити, чи така

небезпека насправді існувала. Вільний розсуд, у такому випадку, включав оцінку владою того, чи існує небезпека, і які суспільні інтереси можуть бути порушені та які заходи необхідні для їх захисту [207, с. 150-161].

Сучасне розуміння адміністративного розсуду безпосередньо пов'язане з практикою діяльності колишнього австрійського Адміністративного Трибуналу та дискусією, яку він тоді викликав серед науковців, суддів та державних службовців. Відповідно до чинної тоді концепції, згода на вільне волевиявлення полягає, по суті, у навмисному відході законодавця від чіткого визначення поведінки адміністративних органів при вирішенні певного питання та надання їм права самостійно обирати спосіб діяльності. У такому випадку, судовий касаційний контроль зводиться не до дотримання закону, а здійснюється без можливості оцінки обраного органами публічної влади способу дії [194, с. 26].

Така структура дискреційних повноважень з'явилася у діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії, вона повністю відповідала принципам правової держави. Адміністративний Трибунал вважав дискреційними повноваженнями право органів публічної влади отримувати можливість вибору власних дій у відповідності з нормативно-правовими актами [194, с. 27]. Однак, він застосовував їх лише до адміністративних актів установчого характеру. Відсутність в Адміністративного Трибуналу можливості контролювати адміністративні рішення на стадії їх прийняття, частково обмежували ефективність його діяльності. Автори закону «Про Адміністративний Трибунал» надали поняттю «вільне волевиявлення» широке трактування, щоб значно обмежити можливість звернення до суду [194, с. 28]. На їхню думку, вільне волевиявлення має місце, коли будь-яка потреба діяти в інтересах суспільства була джерелом прийняття адміністративних рішень. У такому разі вільний розсуд охоплював рішення про цілеспрямованість вжитих адміністративних дій, а також обов'язкове встановлення фактів у конкретній справі, що становить суспільний інтерес, «вимоги загального блага». Адміністративний Трибунал у своїй діяльності визначив дві групи дискреційних норм. Першу групу становили законодавчі норми, які надавали

адміністративним органам ініціативу здійснювати заходи, необхідні для задоволення соціальних потреб [194, с. 29-32]. Завдяки ним органи публічної влади змогли реалізувати політику загального блага. Спільною рисою цих нормативно-правових актів була роль органів публічної влади при їх прийнятті. Отже, Адміністративний Трибунал визнавав дискреційність повноважень при прийнятті рішень органами публічної влади з використанням поняття «суспільний інтерес» [194, с. 145].

До другої групи дискреційних повноважень відносились охоронна функція органів публічної влади, що впливала із виданих нормативно-правових актів. Адміністративний Трибунал вбачав цю функцію у справах, де законом на органи публічної влади було покладено захист суспільних інтересів. Органи публічної влади юридично були зобов'язані виконувати її лише тоді, коли дія чи бездіяльність порушували суспільний інтерес [137, с. 151].

Це стосувалося, зокрема, адміністративних рішень, які містили накази або заборони на будівництво, прийняті з суспільних інтересів, ще обмежували спосіб реалізації особою права власності. У таких випадках Адміністративний Трибунал відмовляв органам публічної влади приймати рішення, які би порушували права фізичних та юридичних осіб і територіальних громад.

У випадку, коли прийнята органами публічної влади правова норма містила нечіткі положення, не мала характеру дій в інтересах суспільства, то ухвали і рішення Адміністративного Трибуналу були обов'язковими для органу публічної влади [137, с. 152].

Найпоширенішою формою діяльності Адміністративного Трибуналу при розгляді скарг було те, що він констатував відсутність конкретних норм адміністративного права для оцінки розпоряджень, прийнятих органами публічної влади. У такому випадку органи публічної адміністрації приймали рішення виходячи із компетенції органів влади абсолютиської держави. Адміністративний Трибунал приймав концепцію дискреційного права, що уповноважує публічну адміністрацію діяти у сферах, прямо не врегульованих законом [137, с. 155].

Ідея верховенства права була чинною вже на початку діяльності Адміністративного Трибуналу. На думку професора А. Дзядзя, закон не міг бути єдиною основою та джерелом правових форм діяльності державних органів [137, с. 150].

Ідея верховенства права на початку функціонування Адміністративного Трибуналу встановлювала межі, в яких він міг приймати свої рішення. Своєю чергою, органи публічної влади не могли діяти виключно на основі закону і закон не був єдиним джерелом діяльності органів публічної влади. Тільки на початку ХХ століття підставою прийняття рішення Адміністративного Трибуналу в адміністративній справі було дотримання органами публічної влади законів при прийнятті своїх рішень [194, с. 30].

Виключення з юрисдикції Адміністративного Трибуналу кримінальних та адміністративних справ було передбачено у законі «Про Адміністративний Трибунал». Заборона на розгляд кримінальних і поліцейських справ Адміністративним Трибуналом також було передбачено і у відповідному імператорському патенті від 20 квітня 1854 р. та інших нормативно-правових актах. Цей цісарський патент дозволяв застосувати тілесні покарання і вони були скасовані після прийняття австрійської конституції 1867 р. [194, с. 32]. До кримінальних покарань та адміністративних стягнень, які містились в інших нормативно-правових актах відносились: догана, штраф, арешт, скасування ліцензії на підприємницьку діяльність. До цих нормативно-правових актів належали цивільний кодекс Австрії 1811 р., кримінальний кодекс Австрії 1852 р., торгове уложення 1862 р., вексельний статут від 25 січня 1850р., закон про авторське право від 26 грудня 1895 р., закон про будівництво на чужій землі та інше [15, с. 225-227]. Рішення органів публічної влади, які застосовували один із видів кримінального покарання або адміністративного стягнення, належали до юрисдикції Адміністративного Трибуналу [194, с. 32]. Засобом кримінального та адміністративного впливу також були рішення, які стосувались письмового повідомлення збоку органів публічної влади щодо скасування ліцензій. Такі випадки мали місце внаслідок прийняття органом публічної влади рішення або розпорядження про позбавлення ліцензії суб'єкта

підприємницької діяльності при наявності підстав, які могли нанести шкоду суспільним та державним інтересам. У такому випадку Адміністративний Трибунал міг розглядати цю категорію справ та скасовувати рішення органів публічної влади [146, с. 306-313].

Виключні касаційні повноваження Адміністративного Трибуналу були визначені у законі «Про Адміністративний Трибунал». Це положення, на думку професора Т. Олеховскі, було предметом тривалого обговорення у Палаті депутатів Державної Ради [206, с. 57]. Згідно 6 та 7 статей закону «Про Адміністративний Трибунал» парламентарі пропонували скасовувати рішення органу публічної влади. Водночас, урядовий проєкт закону надавав право Адміністративному Трибуналу повертати справу до адміністративного органу для доповнення матеріалів справи [171, с. 148]. Під впливом критичних зауважень, комісія Палати панів разом з одним із авторів закону Йозефом Унгером запропонувала нове, точніше положення закону. Згідно цих положень, якщо Адміністративний Трибунал вважав, що матеріали справи вимагали доповнення в істотних умовах, то Адміністративний Трибунал мав передати справу до органу публічної влади, який мав усунути недоліки та винести нове рішення у справі [171, с. 149].

З іншого боку, якщо Адміністративний Трибунал дійшов висновку, що істотні форми адміністративної процедури не були дотримані, він мав право скасувати рішення органу публічної влади та прийняти нове [146, с. 712].

Згода представника уряду Йозефа Унгера на внесення змін до закону сприяла прийняттю статті у новій редакції. Згідно неї, Адміністративний Трибунал міг скасувати рішення процесуального характеру в таких випадках:

- а) невідповідність фактів матеріалам справи;
- б) необхідність доповнення фактичних обставин справи;
- в) порушення істотних форм адміністративного судочинства.

Отже, закон «Про Адміністративний Трибунал» встановлював дві підстави для касаційних проваджень [171, с. 150]. Скасування рішень в адміністративних справах могло відбуватись з матеріальних та формальних підстав, а також через порушення процесуальних норм. Порушення, які були

пов'язані з дотриманням адміністративної процедури при прийнятті адміністративних рішень, формувались Адміністративним Трибуналом через власну судову практику. У судовій практиці Адміністративний Трибунал надавав рішенням з процесуальних підстав такого ж значення, як і рішенням з матеріальних підстав.

Відповідно до 7 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» у випадку скасування рішення органу публічної влади він мав вчиняти свої дії у конкретній справі згідно судового рішення Адміністративного Трибуналу [146, с. 218].

Якщо Адміністративний Трибунал скасував адміністративне рішення з підстав передбачених у 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал», а орган публічної влади не усував встановлені недоліки, то Адміністративний Трибунал приймав рішення на основі 7 статті закону. Нове судове рішення у цьому випадку скасовувало рішення органу публічної влади [236, с. 229].

У рішеннях Адміністративного Трибуналу, ухвалених на підставі 6 статті відповідного закону, вказувалось не тільки про порушення норм права при прийнятті рішень органами публічної влади, але також вимагалось виконання рекомендацій Адміністративного Трибуналу при прийнятті нового рішення. Відповідно, орган публічної влади не міг у новому рішенні усувати недоліки скасованого рішення, а мав чітко слідувати вказівкам, встановленим у рішенні Адміністративного Трибуналу [236, с. 230].

Така судова практика Адміністративного Трибуналу викликала дискусію серед суддів, науковців, державних службовців. Більшість правознавців підтримувала позицію, що у випадку, коли органи публічної влади неналежним чином виконали рішення суду, то Адміністративний Трибунал відповідно до 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» міг тільки скасувати рішення органу публічної влади. Також 7 статтю закону можна було застосувати у випадку, коли орган публічної влади проігнорував позицію Адміністративного Трибуналу, передбачену в резолютивній частині рішення. Отже, якщо орган публічної влади утримався від виконання адміністративної процедури, передбаченої у резолютивній частині рішення суду, згідно 6 статті закону «Про

Адміністративний Трибунал», то останній міг звертатись до органів прокуратури для порушення кримінального провадження за невиконання рішення суду [285, с. 79]. Спосіб виконання рішення суду також містився у резолютивній частині [104, с. 582].

Зокрема, згідно рішення Адміністративного Трибуналу 1881 р. було створено правову основу щодо відкриття нових шкіл. У рішенні Адміністративного Трибуналу вказувалась, що відповідно до 19 статті Основного конституційного закону «Про основні права громадян для королівств і країв, що представлено у Рейхсраті» необхідно встановити національність батьків, які висунули таку вимогу. Також було встановлено мінімальну кількість дітей для відкриття школи. Для відкриття початкової школи мало бути не менше 40 дітей, які проживали на території шкільного округу. Право вимагати створення шкіл для національних меншин могли вимагати лише австрійські громадяни [102, с. 181-184].

Згідно з іншим рішенням Адміністративного Трибуналу 1881 р., якщо в конкретному випадку національність особи ставиться під сумнів, то особу необхідно запитати про її національність і ставитись до неї як до представника тієї національності, до якої вона сама себе зараховує [268, с. 213]. Це рішення Адміністративного Трибуналу, на думку відомого австрійського юриста Т. Штурца, поклато початок для розроблення доктрини національної належності особи [268, с. 214].

Вимоги, що ставились до юридичних фактів, які могли бути предметом розгляду Адміністративним Трибуналом містились у 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал». Адміністративний Трибунал, як правило, виносив рішення на основі фактів, прийнятих останньою адміністративною інстанцією, уповноваженою розглядати цю категорію справ. Однак, якщо Адміністративний Трибунал вважав, що фактичний стан справи встановлено всупереч фактам, або його необхідно доповнити в істотних умовах, а істотні форми адміністративної процедури не оскаржувались, то він повинен скасувати рішення чи розпорядження, що є предметом оскарження у зв'язку з неповним його розглядом. У цьому випадку Адміністративний Трибунал мав передати

справу до адміністративного органу, який мав усунути недоліки та прийняти нове рішення чи розпорядження [104, с. 582].

Правове тлумачення вищезгаданої статті викликало широку дискусію серед австрійських правознавців. Так Е. Бернацик тлумачив це положення закону, вказуючи на необхідність встановлення термінів протягом якого можна подавати до суду наявні докази А. Ф. Тезнер вказував, що стаття 6 тільки включала можливість Адміністративного Трибуналу провести незалежну оцінку матеріалів справи незалежно від рішень органів публічної влади [104, с. 584] Однак, це, на його думку, не завадило Адміністративному Трибуналу, прийняте рішення, яке скасовувало рішення органу публічної влади, внаслідок обставин, встановлених в адміністративному провадженні. Таку позицію підтримували представники тогочасної науки адміністративного права Австрії, а також, вона знайшла відображення у судовій практиці Адміністративного Трибуналу [277, с. 84].

Адміністративний Трибунал дотримувався послідовної точки зору, що судові рішення не може ґрунтуватися на обставинах, які не були предметом розгляду в останній адміністративній інстанції, а Адміністративний Трибунал не міг самостійно збирати докази. Адміністративний Трибунал не враховував нові докази, подані під час судового розгляду, що не були предметом розгляду в останній адміністративній інстанції. Ці положення також стосувалися справ, у яких подані докази повністю спростували факти, на основі яких орган публічної влади приймав рішення [133, с. 230]. У таких справах Адміністративний Трибунал мав залишити справу без розгляду. У цьому випадку скажники могли лише просити органи публічної влади провести новий розгляд справи в адміністративному порядку [134, с. 103].

Відповідно до першого пункту 6 статті Закону «Про Адміністративний Трибунал», рішення адміністративного органу вищої інстанції були основним доказом при прийнятті рішення Адміністративним Трибуналом. Обставини і факти, подані в адміністративній скарзі, були підставою для розгляду справи в адміністративному порядку та в Адміністративному Трибуналі [134, с. 104]. Своєю чергою, подані докази, які не розглядались у вищій адміністративній

інстанції, не могли бути відхилені судом. Адміністративний Трибунал не був зобов'язаний ґрунтувати своє рішення на фактах, встановлених органом публічної влади. Підставою відхилення рішення органу публічної влади, згідно 6 статті закону було те, що фактичні обставини справи були порушені стороною упродовж цієї адміністративної процедури та в поданій до нього скарзі. У випадках, які стосувались дискреційних повноважень, Адміністративний Трибунал перевіряв правильність дотримання адміністративної процедури [134, с. 104-107].

Помилкове визнання органом публічної влади окремих фактів було підставою скасування його рішення, якщо під час розгляду адміністративної справи не було вжито заходів для їх підтвердження або скасування. На початку своєї діяльності Адміністративний Трибунал дуже рідко посилався на другу частину 6 статті закону, що стосувалась встановлення фактичних обставин справи, які розглядались в адміністративних інстанціях [134, с. 133].

Найчастіше це посилення стосувались рішень органів публічної влади через недотримання істотних форм адміністративної процедури [134, с. 139].

Найкраще судову практику Адміністративного Трибуналу, пов'язану із фактичним станом справ, можна побачити, у справах із, так званим, «вільним волевиявленням». По-перше, суд займав позицію, що рішення органів публічної влади, які приймалися на основі власного розсуду, не могли розглядатись на основі 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал». Посилання у рішенні органу публічної влади на суспільний інтерес було підставою у відкритті провадження Адміністративного Трибуналу. Свою позицію Адміністративний Трибунал обґрунтував тим, що посилення у своїх рішеннях на «суспільний інтерес», «загальне благо» органи публічної влади використовували свої дискреційні повноваження [134, с. 141].

Адміністративний Трибунал своєю чергою, не міг зобов'язати органи публічної влади при прийнятті рішень у справах щодо «суспільного інтересу» чи «загального блага» підтверджувати свою позицію відповідними нормативно-правовими актами. Наприкінці XIX – на початку XX ст. судова практика Адміністративного Трибуналу йшла шляхом перевірки дискреційних

повноважень органів публічної влади на основі обставин, які були виявлені і встановлені шляхом належного адміністративного розслідування, а також чи правильно вони відображені у матеріалах справи. В інших випадках, органи публічної влади могли використовувати дискреційні повноваження виключно на власний розсуд [147, с. 274].

На думку австрійських та польських науковців, стаття 6 закону надавала Адміністративному Трибуналу право прийняти рішення у справі щодо скасування рішення органів публічної влади. У цьому випадку рішення Адміністративного Трибуналу несло матеріальні наслідки [133, с. 201]. Після прийняття рішення Адміністративним Трибуналом, органи публічної влади, рішення яких були скасовані, могли також відшкодувати нанесену матеріальну шкоду. При суперечливості доказів Адміністративний Трибунал міг скасувати рішення органу публічної влади з формальних підстав [207, с. 119]. Адміністративний Трибунал також не міг оцінювати отримані докази, оскільки це могло порушити вільну оцінку доказів, які відносились до повноважень органів публічної влади.

Цей принцип адміністративного процесу був відображений у статті 6 закону, з тієї причини Адміністративний Трибунал неодноразово наголошував, що він не уповноважений розглядати твердження скаржника щодо висновків, зроблених органом публічної влади [207, с. 120]. Адміністративний Трибунал міг перевіряти лише законність їх прийняття в адміністративному порядку. Адміністративний Трибунал, також не міг ставити під сумнів висновки органу публічної влади, оскільки орган публічної влади, який розглядав скаргу, заслуховував пояснення сторін, оцінював документи та інші матеріали. На відміну від органу публічної влади, Адміністративний Трибунал не міг оцінювати докази, які не були розглянуті в адміністративному порядку [207, с. 121].

Адміністративний Трибунал міг зробити власні висновки в адміністративній справі тільки у випадку проведення оцінки доказів у судовому засіданні. Суд також міг виносити рішення на основі інших фактів ніж ті, на які посилався орган публічної влади під час розгляду справи в адміністративному

порядку. Приймаючи рішення в адміністративній справі, Адміністративний Трибунал не міг розглядати матеріали, які могли привести до висновків відмінних від тих, що були зроблені органом публічної влади [207, с. 122].

В окремих адміністративних справах, де категорія дискреційного розсуду розглядалась як правове питання, що заперечувало існування дискреційних повноважень органу публічної влади, Адміністративний Трибунал не заперечував її права вільно оцінювати докази. Це пояснюється тим, що в багатьох випадках Адміністративний Трибунал використовував терміни «вільне визнання» та «вільна оцінка доказів» як взаємозамінні, і в більшості випадків ставив між ними знак рівності [207, с. 121]. Визнання Адміністративним Трибуналом рішень органів публічної влади, яке містить дискреційні елементи, фактично могло призупинити положення 6 статті вищезгаданого закону [207, с. 121]. Адміністративний Трибунал, приймаючи рішення в адміністративній справі, не був пов'язаний з рішеннями органів публічної влади та міг покладатися на власну оцінку обставин при ухваленні судового рішення.

4.2. Особливості розгляду окремих категорій справ у Адміністративному Трибуналі Австрії

Адміністративний Трибунал, не будучи пов'язаний з рішеннями органу публічної влади, міг покладатися на власну оцінку обставин справи при ухваленні судового рішення [207, с. 122]. Якщо ця оцінка не збігалася з оцінкою поданого органом публічної влади, Адміністративний Трибунал скасовував це рішення на основі 7 статті закону «Про Адміністративний Трибунал».

Стаття 6 закону «Про Адміністративний Трибунал» суттєво обмежувала його судовий та адміністративний контроль [207, с. 123]. Ці повноваження своєю чергою були розширені у 7 статті закону. Рішення Адміністративного Трибуналу на основі 6 статті закону не приводило автоматично до необхідності розпочати новий розгляд справи в адміністративних інстанціях. Така необхідність виникала лише у випадку, коли Адміністративний Трибунал у своїй ухвалі прямо вимагав перегляду справи, вказавши усі органи публічної

влади, які мали розглянути цю справу [207, с. 124-125]. У випадку, коли рішенням Адміністративного Трибуналу було скасовано рішення органу публічної влади останньої інстанції, справа повернулась до попередньої інстанції. Відповідно, рішення мав змінити адміністративний орган, який розглядав справу в останній інстанції [137, с. 151]. Але, як правило, справу знову передавали до органу публічної влади нижчих інстанцій. Роль останньої адміністративної інстанції полягала в перевірці правильності проведених своїх службових обов'язків підпорядкованих їм органів, до повноважень яких відносилось розгляд адміністративних справ [137, с. 152]. Органи публічної влади нижчих інстанцій мали з'ясувати в ході службового розслідування за участю сторін обставини справи, які мали значення для ухвалення рішення [207, с. 126]. Отже, якщо рішення Адміністративного Трибуналу вимагало нового розгляду в органах публічної влади, остання адміністративна інстанція часто повертала справу до Адміністративного Трибуналу без додаткового розгляду [207, с. 127].

Передача справи до нижчих інстанцій після попереднього скасування їхніх рішень вищестоящими органами, була на користь сторін і забезпечувала кращі результати при розгляді адміністративних справ. Це сталося завдяки Адміністративному Трибуналові, який у своїх рішеннях чітко і точно визначав, яким чином необхідно усунути виявлені недоліки в адміністративній процедурі. Адміністративний Трибунал також вказував органам публічної влади нижчих інстанцій на необхідність роз'яснювати усі матеріали справи та збирати докази для встановлення усіх обставин справи [236, с. 192].

Скасування Адміністративним Трибуналом рішення в адміністративній справі, через недоліки фактичних висновків органом публічної влади, призводило до того, що воно не набирало законної сили. Ці рішення надавали можливості органу публічної влади, дії якого оскаржувались, оскаржити недоліки, встановлені в адміністративній справі, знову до Адміністративного Трибуналу [236, с. 192]. Але провадження у цих випадках закривалось, оскільки існувало рішення Адміністративного Трибуналу, що набрало законної сили. Рішення Адміністративного Трибуналу зобов'язувало орган публічної

влади провести нове службове розслідування щодо виявлених недоліків, які мали ґрунтуватись на висновках додаткового розгляду справи [236, с. 193]. В іншому випадку, Адміністративний Трибунал мав скасувати рішення органу публічної влади відповідно до 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» [133, с. 204].

З іншого боку, орган публічної влади до прийняття нового рішення міг покладатись на правові висновки, які були скасовані Адміністративним Трибуналом. Унаслідок такого рішення Адміністративного Трибуналу, розмір нової скарги до органів публічної влади значно скорочувався і вона могла стосуватись обставин, які скасовані у судовому порядку [133, с. 204].

У скарзі не допускалось висунення додаткових вимог, які вже розглядались в адміністративному порядку. Орган публічної влади у даних випадках міг розглядати матеріали адміністративних справ, які були скасовані Адміністративним Трибуналом. Інші нові додаткові обставини, які виникали з матеріалів адміністративної справи, могли бути розглянуті після нового звернення до органу публічної влади та після проходження всіх адміністративних інстанцій [133, с. 204]. Винесення судового рішення на основі 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал», зобов'язувало орган публічної влади провести додаткове адміністративне провадження у зазначеному в рішенні напрямі. Однак, Адміністративний Трибунал не заперечував у проведенні органом публічної влади додаткових заходів, які впливали із проведеного розгляду адміністративної справи по суті у суді [134, с. 144-146]. До таких способів могли належати альтернативні варіанти вирішення спірного питання в залежності від фактів, які виявились під час додаткового розгляду справи. Отже, касаційне рішення Адміністративного Трибуналу не створювало жодних гарантій, що орган публічної влади виконає рішення на користь скаржника. Навпаки, Адміністративний Трибунал висловлював позицію, що його касаційне рішення не виключає можливості розгляду справи органом публічної влади аналогічно його попередньому рішенню [134, с. 148, 56, с.126-129].

Однак, як зазначають польські та австрійські науковці, рішення Адміністративного Трибуналу, прийняті на підставі 6 статті вищезазначеного закону, відрізнялись високою деталізацією рекомендацій адресованих органам публічної влади. Їх дотримання сприяло зменшенню звернень до органів публічної влади та адміністративних скарг до Адміністративного Трибуналу [275, с. 11].

Суть касаційних рішень Адміністративного Трибуналу була визначена у 7 статті закону «Про Адміністративний Трибунал»: «Якщо Адміністративний Трибунал вважає адміністративну скаргу обґрунтованою, то він має скасувати рішення чи розпорядження, що є предметом розгляду, із зазначенням причин її скасування чи розпорядження з питань, які містились у рішенні Адміністративного Трибуналу, що скасували рішення органу публічної влади» [196, с. 21].

Касаційне рішення Адміністративного Трибуналу, прийняте на основі 7 статті закону, могло стосуватися фактів, які були встановлені на момент їх прийняття. Неможливістю виявлення нових обставин справи дозволяла Адміністративному Трибуналу прийняти рішення у справі без додаткового її розгляду. Отже, касаційне рішення Адміністративного Трибуналу визначало наступні дії органів публічної влади, оскільки у рішенні визначалася правова позиція, на основі якої органи публічної влади мали винести нове рішення [275, с. 13].

Можна зробити висновок, що Адміністративний Трибунал у своїх рішеннях рекомендував органам публічної влади самостійно приймати рішення у справі з врахуванням позиції суду.

Тільки в одній категорії справ Адміністративний Трибунал у своїх рішеннях дозволяв органам публічної влади проводити новий розгляд адміністративної справи, згідно 7 статті закону [171, с. 159]. До них належали випадки, коли через неправильне тлумачення закону, органи публічної влади могли прийняти неправильне рішення чи розпорядження. При встановленні недоліків у неправильному тлумаченні нормативно-правових актів, Адміністративний Трибунал міг винести рішення щодо правильного їх

тлумачення. Ухваленню нового рішення мало передувати доповнення фактів, але в контексті виконання попереднього рішення Адміністративного Трибуналу [171, с. 160].

Рішення Адміністративного Трибуналу було обов'язковим для органу публічної влади при винесенні нового рішення, чим фактично було встановлено межі дії органів публічної влади на основі рішення Адміністративного Трибуналу.

Цьому сприяв і визначений у функціонуванні Адміністративного Трибуналу адміністративний та судовий прецедент, згідно з яким органи публічної влади при прийнятті рішення чи розпорядження не тільки посилались на позицію Адміністративного Трибуналу щодо тлумачення чи застосування правових норм, але й включали рішення суду у власні нормативно-правові акти. Це, як вже згадувалось, встановлювало правові межі для діяльності органів публічної влади [171, с. 160].

Встановлені у судовому засіданні обставин справи на основі поданих документів та підтверджені сторонами процесу, не могли у майбутньому бути порушені органом публічної влади, який виступав відповідачем у суді. Обов'язковий характер цього висновку впливав із 43 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» [247, с. 15]. Адміністративний Трибунал також не міг обґрунтовувати своє наступне рішення у тій же справі на інших фактичних підставах ніж ті, які були подані під час розгляду справи та були покладені в основу першого рішення. Тому власна позиція Адміністративного Трибуналу зв'язувала його під час повторного розгляду справи [171, с. 161].

Адміністративний Трибунал у своїх роз'ясненнях рекомендував використовувати дану позицію для органів публічної влади, які розглядали адміністративні справи, та були пов'язані своїми висновками щодо винесеного рішення в адміністративній справі [171, с. 162]. Адміністративний Трибунал також вказував на недоцільність повторного розгляду адміністративної справи органом публічної влади, рішення якого було скасовано Адміністративним Трибуналом у зв'язку з порушенням норм матеріального права. Фактично орган публічної влади, бажаючи зберегти свою позицію, не міг обґрунтовувати нове

рішення тим, що не взяв за основу попереднє рішення [147, с. 457]. Унаслідок цього, виконання рішення Адміністративного Трибуналу приводило до виконання органом публічної влади та задоволення вимог скаржника. У більшості рішень Адміністративного Трибуналу при розгляді цієї категорії справ задовольнялись вимоги скаржників [275, с. 19].

Адміністративний Трибунал вплинув на функціонування органів публічної влади ще до прийняття закону «Про Адміністративний Трибунал». За три дні до набуття чинності закону, міністерство у справах віросповідання та освіти Австрії видало підпорядкованим йому органам інструкцію у зв'язку із появою у правовій та судовій системі Австрії нового судового органу, до повноважень якого відносились розгляд адміністративних справ [236, с. 193]. У своїй інструкції міністерство вказувало, що до повноважень Адміністративного Трибуналу відносився розгляд адміністративних справ, де відповідачами могло виступати міністерство та його структурні підрозділи на місцях [236, с. 194].

Рада Міністрів Австрії інформувала підпорядковані органи державної виконавчої влади, що рішення, винесені до набрання чинності закону, тобто до 17 травня 1876 р., не підлягали юрисдикції Адміністративного Трибуналу, а відносились до юрисдикції Державного Трибуналу [276, с. 13].

Вищенаведена інструкція була нормативно-правовим актом, який врегулював адміністративну процедуру в Австрії. Отже, до створення Адміністративного Трибуналу основним джерелом регулювання адміністративної процедури була адміністративна практика та окремі нормативно-правові акти [276, с. 15].

На думку австрійських дослідників, судова практика Адміністративного Трибуналу на основі 6 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» компенсувала відсутність в Австрії адміністративного-процесуального кодексу. Ця судова практика також не сприяла прийняттю в Австрії адміністративного процесуального кодексу, оскільки дискусія між юристами науковцями, урядовцями та парламентарями починалася лише у напрямі поступового удосконалення законодавства, а не щодо створення та прийняття адміністративного процесуального кодексу [276 с. 16-19].

Найпоширенішою у судовій практиці Адміністративного Трибуналу причиною скасування рішень органів публічної влади було порушення положень адміністративної процедури. У своїй діяльності Адміністративний Трибунал дотримувався принципу, згідно з яким адміністративне провадження не можна вважати законним, якщо сторона не могла захищати свої права та інтереси [225, с. 31]. Адміністративний Трибунал вимагав надання сторонам у судовому процесі двох гарантій: 1) права говорити про висновки, зроблені органами публічної влади; 2) можливості подання заяв і доказів на підтвердження власної правової позиції [276, с. 21]. Тому рішення органу публічної влади могло бути прийняте лише після ознайомлення сторін зі змістом зібраних у справі доказів.

Одночасно Адміністративний Трибунал не вимагав інформувати сторони процесу про будь-яке розслідування проведене адміністративним органом. Необхідною умовою прийняття адміністративного рішення було надання сторонам висновків, які стали підставою для звернення до органів публічної влади [175, с. 7-10].

Адміністративний Трибунал також у своїх рішеннях не дозволяв органам публічної влади переглядати факти у справі та змінювати їх відповідно до вільного розсуду адміністрації [236, с. 192].

Огляд судової практики Адміністративного Трибуналу дає змогу констатувати, що рішення, прийняті на основі 7 статті закону, були ефективним інструментом формування судового і адміністративного прецедентів у дусі поваги та забезпечення основних прав і свобод людини та громадянина. Ці положення часто зазнавали тиску збоку представників органів публічної влади щодо зміни судової практики для обмеження прав громадян, передбачених у конституції та законах Австрії. Незважаючи на спробу органів публічної влади здійснювати вплив на Адміністративний Трибунал, він у своїй діяльності чітко дотримувався конституції та законів Австрії. Така ситуація сприяла кращому розгляду справ Адміністративним Трибуналом [236, с. 193].

На основі практики діяльності Адміністративного Трибуналу, Рада Міністрів Австрії сформулювала для підпорядкованих їй органам інструкцію,

яка підвищувала якість прийнятих адміністративних рішень. У інструкції вказувались конкретні адміністративні справи та винесені на їх основі рішення Адміністративного Трибуналу з метою усунення недоліків при розгляді аналогічних справ. У інструкції також вказувалось про порядок збору необхідних доказів при розгляді адміністративних справ органами публічної влади. Встановлювався також порядок заслуховування пояснення зацікавлених осіб, роз'яснення їхніх прав у вищих органах публічної влади та у судових інстанціях [236, с. 194-195].

В інструкції уряду розкривались вимоги до структури рішення органу публічної влади при розгляді адміністративної скарги. До обов'язків органу публічної влади відносилось повідомлення сторін про результати розгляду справи. Рішення органу публічної влади мало містити інформацію про предмет спору та рішення органу влади, яке оскаржувалось. У загальній частині інструкції вказувалось право звернення до органу публічної влади та строки їх прийняття [236, с. 156].

Органи публічної влади при розгляді адміністративної справи не зобов'язувались врахувати усі докази, подані сторонами процесу. Однак для органу публічної влади відмова від розгляду окремих доказів могла привести до скасування адміністративного рішення Адміністративного Трибуналу [225, с. 9]. Відсутність достатньої кількості доказів у справі для прийняття рішення Трибуналу могло вирішуватись через висновки експертів. Адміністративний Трибунал вважав висновки експертів важливими доказами у справах, які стосувались загрози порушення суспільних чи приватних інтересів [225, с. 11].

Висновки експертів визнавались доказами в адміністративному процесі. У випадку, якщо висновки кількох експертів відрізнялись між собою, Адміністративний Трибунал міг вимагати проведення нових експертиз або визнати одну із експертиз [225, с. 12].

Визнання доказами висновків експертів вимагало проведення експертизи з виїздом на місце та запрошення експертів на судові засідання. У своїх заявах Адміністративний Трибунал вказував на необхідність участі сторін процесу в судових засіданнях. Орган публічної влади, уповноважений розгляду скарги,

фактично був зобов'язаний викликати сторони на засідання комісії та чітко визначити предмет розгляду адміністративної скарги. Відсутність на засіданнях сторін, повідомлених належним чином, не забороняла розгляду справи по суті. Висновки експертизи та матеріали засідання комісії у письмовому вигляді надавались сторонам процесу [134, с. 142].

Відповідно до судової практики Адміністративного Трибуналу, суттєвим недоліком при розгляді адміністративних справ вважалась неможливість скажника через дію чи бездіяльність адміністративного органу не у повному обсязі захищати свої права та інтереси [134, с. 138]. До таких недоліків Адміністративний Трибунал відносив відсутність проінформованості збоку органу публічної влади про прийняте рішення. Проте, повідомляти сторону про результати розгляду справи не було обов'язковим, якщо у нормативно-правовому акті, який регулював певну категорію адміністративних справ, не вимагалось дотримання такої процедури [193, с. 19].

У випадку неповідомлення сторони про результати розгляду справи, Адміністративний Трибунал вимагав точного викладу усіх матеріалів службового розслідування, які стали підставою прийняття рішення чи розпорядження органу публічної влади. Адміністративний Трибунал при розгляді судових справ передбачав позицію чіткого і неупередженого дотримання усіх принципів адміністративного процесу [134, с. 137].

Основою для розгляду справи в Адміністративному Трибуналі було рішення органу публічної влади, яке оскаржувалось у суді. Результати судового розгляду залежали від якості прийнятого рішення чи розпорядження органу публічної влади [134, с. 138].

Рішення мало характеризуватись чіткою структурою і містити матеріали адміністративної справи, яка оскаржувалась в Адміністративному Трибуналі. Нечіткість резолютивної частини рішення Адміністративний Трибунал оцінював як істотне порушення адміністративної процедури в органах публічної влади [147, с. 1261]. Предметом розгляду адміністративної справи по суті була скарга скажника. Істотним недоліком розгляду адміністративної скарги, на думку суддів Адміністративного Трибуналу, став розгляд лише

основної скарги, без розгляду додаткових вимог. Орган публічної влади був зобов'язаний видавати своє рішення у формі, встановленій законами та підзаконними нормативно-правовими актами австрійського уряду і підпорядкованими йому органами [134, с. 153]. Недоліки адміністративного рішення не могли наносити шкоду стороні, яка планувала його оскаржити. З іншого боку, неправильна кваліфікація способу вирішення адміністративної справи (відхилення скарги в адміністративній справі, як «не прийнятна» замість «безпідставна») не вважалася недоліком при розгляді справи [134, с. 139].

Суть адміністративного рішення (*die Entscheidung*) містилась в його резолютивній частині. Адміністративний Трибунал у своїй юрисдикції підтримував позицію, що важливою частиною адміністративного рішення є його обґрунтованість. Сам факт прийняття органом публічної влади адміністративного рішення/розпорядження не створювало правові наслідки [147, с. 423]. Тільки правове обґрунтування надавало право стороні визнавати свій правовий статус і, у випадку його порушення, захищати передбаченими законом засобами. Відмова органу публічної влади надати обґрунтування своїм рішенням, розглядалось Адміністративним Трибуналом як істотна перешкода для всестороннього і об'єктивного розгляду справи по суті [134, с. 156].

Однак, судова практика Адміністративного Трибуналу із даного правила знала два винятки, які стосувались фінансових справ та дискреційних повноважень.

У фінансових справах Адміністративний Трибунал обґрунтував свою позицію тим, що жодні положення фінансових документів не вимагало їх обґрунтування. Ці положення містились у нормативно-правових актах, які регулювали фінансові, податкові та митні справи [134, с. 141]. Фінансові, податкові та митні органи могли обмежитись прийняттям рішення з посиланням на нормативно-правові акти, на основі яких воно було прийнято. Позиція Адміністративного Трибуналу була пов'язана з тим, що існував спеціальний закон, який регулював порядок оскарження рішень з фінансових питань [134, с. 143]. Цей закон не передбачав поряд з прийняттям фінансовими органами рішення, надавати їх обґрунтування. Адміністративний Трибунал

також вказував, що він не розробляв адміністративну процедуру в справах, у яких існувало детальне нормативно-правове регулювання.

Як вже згадувалось, обґрунтування рішень не вимагалось і у справах, прийнятих на основі вільного розсуду. На думку суддів Адміністративного Трибуналу, такі рішення не могли погіршити процесуальні права сторін, оскільки орган публічної влади на основі власних владних повноважень володів правом діяти в інтересах територіальних громад та органів державної виконавчої влади [134, с. 139].

Проте, якщо закон обмежував рішення органу публічної влади, виданого на основі власного розсуду в суспільних інтересах, то орган публічної влади був зобов'язаний подати зацікавленій стороні обґрунтування свого рішення. Ці положення містились в австрійському законі від 19 березня 1876 р. щодо управління у галузі фінансів [264, с. 439].

Відсутність, або неправильна дата та спосіб подання скарги на винесене рішення в адміністративній справі визнавалось Адміністративним Трибуналом як істотний недолік при розгляді справи. Ці положення стосувалися випадків, коли було встановлено у ході судового розгляду наявність передбаченого законом обов'язку повідомити сторонам процесу про доступні способи правового захисту. На судову практику Адміністративного Трибуналу вплинув закон від 12 травня 1896 р., який встановлював строки звернення до Адміністративного Трибуналу зі скаргами на рішення органів публічної влади.

Цей закон встановлював строки звернення до Адміністративного Трибуналу зі скаргами на рішення крайових намісників, крайових президентів і повітових старост у всіх випадках, якщо у рішеннях не було встановлено чіткого терміну його оскарження [133, с. 212].

Адміністративний Трибунал також встановив додаткову вимогу, згідно з якою з апеляцією необхідно було звертатись до органу публічної влади, який виніс рішення в адміністративній справі. Закон від 12 травня 1896 р. вимагав від органів державної виконавчої влади вказувати в ухваленому рішенні строк подання апеляційної заяви та компетентний орган для її прийняття. У випадку, коли органи публічної влади не враховували передбачені законні терміни для

оскарження рішення, то у таких випадках Адміністративний Трибунал задовольняв адміністративні скарги [133, с. 212].

Зокрема, у 1880 р. Адміністративний Трибунал розглядав справу щодо відкриття у Кракові лікарні для хворих на тиф. Цей заклад мав відкритись у місті Кракові за рішенням Галицького намісництва. Міська рада Кракова відмовилась від відкриття лікарні у місті і звернулася з відповідною скаргою до Галицького намісника, а після відмови – до міністерства охорони здоров'я Австрії. Після отримання чергової відмови, міська рада Кракова звернулася зі скаргою до Адміністративного Трибуналу. У своєму рішенні Адміністративний Трибунал підтримав рішення міської ради Кракова та вказав, що інфекційні лікарні доцільно відкривати за межами міста [98].

Після заслуховування сторін процесу та їх представників, експертів, суд переходив у закриту стадію на основі 36 статті закону «Про Адміністративний Трибунал». При розгляді адміністративної справи в Адміністративному Трибуналі вівся протокол судового засідання, у якому зазначалися склад колегій суддів, головуючий суддя, учасники процесу та їхні законні представники, треті особи, представники публічної влади та ін. У протоколі фіксувалися основні етапи судового розгляду. Його підписували головуючий суддя та секретар судового засідання (на основі 42 статті закону) [233, с. 1130].

У закритому засіданні могли брати участь сторони та інші учасники процесу, які були присутні на попередніх етапах. Опісля суд ішов у нарадчу кімнату, де ухвалювалось судове рішення з адміністративної справи. Головуючий суддя голосував останнім (стаття 37 закону «Про Адміністративний Трибунал»).

Якщо вже на початковій стадії судового процесу було зрозуміло, що у сенаті голоси суддів розділились, і голос головуючого судді буде вирішальним, то він мав право голосувати і оголосити своє рішення одразу. Коли це ставало очевидним, то засідання припиняли, і призначали нове засідання, розширивши склад судової колегії [233, с. 1129].

На закритому судовому засіданні вівся також протокол, який підписував головуючий суддя, та секретар судового засідання на основі частин 2 та 3 статті 42 вищезгаданого закону.

Рішення суду в адміністративній справі разом із правовими підставами, на які спирався Адміністративний Трибунал, оголошували усно. У випадку, коли з певних підстав це неможливо було зробити, оголошувалось про проведення ще одного засідання, вказавши час його проведення. На додатковому засіданні Адміністративного Трибуналу оголошувалось рішення суду з вказанням норм закону та підзаконних актів, на яких воно ґрунтувалося. Судове рішення оголошувалось і у випадку відсутності сторін процесу. Рішення Адміністративного Трибуналу оголошувалось та оформлялось виключно німецькою мовою [147, с. 859]. Рішення приймались від імені Австро-Угорського імператора і якомога швидше, разом з повним варіантом судового рішення, надсилали сторонам процесу. У рішенні Адміністративного Трибуналу містились прізвища суддів, які брали участь в процесі, повний варіант судового рішення, його підписували голова судової колегії та секретар судового засідання (згідно 39 статті закону «Про Адміністративний Трибунал») [233, с. 1130].

Рішення та постанови Адміністративного Трибуналу набували чинності з моменту їх вручення, а відновлення процесуальних строків не допускалося згідно 43 статті вищезгаданого закону. Лише в одному випадку, коли адміністративну скаргу помилково відхилили *alimine*, оскільки її, як правило, подавали з порушенням термінів на оскарження. У цьому випадку адміністративну скаргу зареєстрували знову, і відкривали провадження у справі [147, с. 786].

Якщо на будь-якій стадії процесу орган публічної влади, який виступав як відповідач у справі, вказував, що скаржник не надав необхідні у справі докази, після повідомлення про це скаржника, справа закривалася. Провадження також закривалось без права його поновлення [233, с. 1132].

Згідно 41 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» Адміністративний Трибунал мав право накладати штраф сторонам процесу в

сумі від 5 до 1000 флоринів, залежно від обставин справи і їх представникам за навмисне і безпричинне подання адміністративної скарги при наявності чітких норм права. Ці кошти надходили на потреби осіб зі скрутним матеріальним становищем, які проживали у регіонах, звідки надходили ці адміністративні скарги при наявності чітких норм права. Рішення Адміністративного Трибуналу про стягнення штрафу ухвалювалось на пленарному засіданні і передавалось відповідним намісникам чи крайовим президентам. Опісля, відповідні державні службовці приймали рішення про розподіл цих коштів за призначенням. У такому випадку копію рішення могли надсилати відповідній міській раді або окружному старості [147, с. 994]

У випадку, якщо адміністративна скарга була відхилена Адміністративним Трибуналом, скаржнику могли повністю або частково повернути державне мито та інші витрати на основі статті 40 Закону «Про Адміністративний Трибунал». Якщо скаржник виграв судовий процес, то витрати не поверталися [207, с. 145]. Стягнення коштів здійснювали відповідні структури міністерства фінансів у Відні та у коронних краях Австрії. Частина 2 статті 40 цього закону містила положення щодо виконавчих листів про стягнення коштів. Вимоги щодо гербів і печаток на виконавчих документах були аналогічними до документів, які надсилали суди загальної юрисдикції.

Прийняття австрійською Державною Радою закону «Про місцеве самоврядування» від 5 березня 1862 р. та прийняття на його основі Галицьким крайовим сеймом Галицького закону «Про громади (гміни)» від 12 серпня 1866 р. створило правову основу для функціонування модерної системи місцевого самоврядування. Дане законодавство значно розширювало сільське, повітове та міське самоврядування на території Австрії та, відповідно, на території Галичини і Буковини [31, с. 242; 19, с.307]. Водночас, органи сільського, міського та повітового самоврядування у своїй діяльності не могли виходити за межі прав і повноважень визначених у Конституції Австрії 1867 р., австрійського закону «Про місцеве самоврядування» від 5 березня 1862 р. та галицького закону «Про громади (гміни)» від 12 серпня 1866 р. [31, с. 243; 19, с.307].

Порушення цих нормативно-правових актів та перевищення органами місцевого самоврядування своїх повноважень, приводило до конфліктів з органами державної влади Австрії. Для захисту своїх прав та інтересів органи місцевого самоврядування неодноразово звертались до Адміністративного Трибуналу. З аналогічними адміністративними скаргами органи місцевого самоврядування могли звертатись і до Державного Трибуналу до повноважень якого відносився розгляд справ, які стосувалися гарантій свободи слова і друку гарантованих у Конституції Австрії 1867 р. [134, с. 162].

Значну кількість судових справ, які розглядав Адміністративний Трибунал, становили справи щодо дотримання мовних прав мешканців органами місцевого самоврядування, на основі ст. 19 основного конституційного закону «Про основні права громадян і областей представлених у Державній Раді». Адміністративний Трибунал при розгляді даної категорії справ встановлював факт порушення мовних прав громадян і у своєму рішенні вказував на необхідності їх усунення. У рішеннях Адміністративного Трибуналу захищались мовні права меншин, які проживали на території сільських та міських громад [134, с. 163].

Лише в одному випадку при розгляді судових справ Адміністративний Трибунал порушив рівність мовних прав громадян, він стосувався використання мов у назвах вулиць у сільських та міських громадах. У своєму рішенні Адміністративний Трибунал вказав, що назви вулиць належать до виключних повноважень територіальних громад і вони самостійно можуть визначати мову для назв вулиць. Йшлося про чеську громаду міста Праги щодо використання у назві вулиць поряд з німецькою мовою чеську мову [134, с. 246]. Згідно рішення Адміністративного Трибуналу, яке стало загальнообов'язковим на усій території Австрії, заборонялось у назвах вулиць використовувати мови, не передбачені у рішеннях територіальної громади щодо назв вулиць [132, с. 167]. Водночас органи місцевого самоврядування могли у назвах вулиць використовувати декілька крайових мов.

В іншому судовому рішенні Адміністративний Трибунал вказав, що згідно статті 19 Основного Конституційного закону «Про основні права

громадян королівств і областей представлених у Рейхсраті», крайові мови могли вільно використовуватись у назвах таблиць юридичних осіб публічного та приватного права. Зокрема, на території Східної Галичини у містах у назвах вулиць використовувалась польська мова, а у назвах таблиць українських кооперативів, політичних партій, громадських організацій – українська [133, с. 249]. Використовуючи ці рішення Адміністративного Трибуналу та нормативно-правові акти Австрії, польська еліта, яка посідала більшість у Галицькому Крайовому сеймі, Галицькому намісництві, Львівській міській раді та інших органах влади намагалась обмежити політичні і мовні права українського народу. Така політика сприяла самоорганізації українців Галичини та їхній боротьбі за національні, політичні та мовні права.

Вагому частину судових справ територіальних громад, які розглядались Адміністративним Трибуналом, становили справи щодо порушення статутів територіальних громад [133, с. 245].

Адміністративний Трибунал також неодноразово розглядав судові справи, які стосувалися захисту культурних прав мешканців територіальних громад національностей, які становили меншість у складі населення. Такий випадок мав місце у Львові, де на початку ХХ ст. українці становили приблизно 16,2 %, євреї 27,6 %, а більше половини з 240 тисяч мешканців становило польське населення [152, с. 288].

Велику кількість судових справ територіальних громад, які розглядали в Адміністративному Трибуналі, становили виборчі справи до органів місцевого самоврядування, крайових сеймів та Палати депутатів Державної Ради Австрії. Велика частина виборчих справ, які розглядав Адміністративний Трибунал, відносились до королівства Галичини і Володимирії з Великим князівством Краківським. Професор А. Дзядзьо пов'язує цю ситуацію з неоднорідним складом населення Галичини, де поряд із домінуючим польським населенням, сильні позиції мало українське та єврейське населення Галичини [133, с. 221]. У скаргах до Адміністративного Трибуналу переважно звертались щодо порушення правових норм під час проведення виборів. До цієї категорії належали порушення під час складання списків кандидатів у депутати,

порушення передвиборчої агітації, організація вільного волевиявлення виборців та підрахунку голосів [133, с. 222]. Адміністративний Трибунал, приймаючи судові рішення у виборчих справах, при скасуванні результатів виборів враховував факт, за яким порушення виборчого права мало вплив на результати виборів. Зокрема, це стосувалось порушення вільного волевиявлення під час проведення виборів та таємниці проведення виборів, підробки виборчих бюлетенів та фальсифікації результатів виборів.

Адміністративний Трибунал у своїх рішеннях визнавав за членами виборчих комісій право контролю за проведенням процесу голосування. Як порушення виборчого права він вказував недотримання виборчої агітації [133, с. 222].

У 1912 р. представники української громади звернулись до Адміністративного Трибуналу із скаргою про скасування результатів виборів до Львівської міської ради через фальсифікацію результатів виборів та порушення виборчих прав українського населення міста. Унаслідок виборів до Львівської міської ради міста Львова, українці, які становили у складі міського населення близько 16,2 %, не отримали у складі міської ради жодного місця. У своєму рішенні про скасування результатів виборів Адміністративний Трибунал посилався на основний конституційний закон від 21 грудня 1867 р. «Про основні права громадян для королівств і країв, представлених у Державній Раді», законодавство про вибори та низку інших законів Австрії. Однією з підстав скасування результатів виборів була відсутність достатньої кількості виборчих бюлетенів [97].

Виконуючи рішення Адміністративного Трибуналу, 85 польських депутатів Львівської міської ради склали свої депутатські мандати. Після цього 16 січня 1913 р. було проведено нові вибори із дотриманням норм виборчого законодавства та було обрано, крім польських депутатів міської ради, декілька представників української та єврейської громад Львова [273, с. 221].

До юрисдикції Адміністративного Трибуналу також належали справи щодо приналежності осіб до сільських та міських громад. Ці питання

врегулювались Конституцією Австрії 1867 р. та законом від 3 грудня 1863 р. із змінами та доповненнями від 5 грудня 1896 р. [133, с. 223; 32, с.248]

До територіальних громад, згідно цих нормативно-правових актів, могли належати особи, які володіли нерухомим майном на території громади і проживали там добровільно і безперервно не менше 10 років. Новелою нормативно-правових актів було надання державним службовцям, духовенству, нотаріусам, адвокатам та викладачам вищих та середніх навчальних закладів виборчих прав без 10-річного терміну проживання на території територіальної громади та відсутності там нерухомого майна [19, с.307-331]. У більшості випадків, при зверненні до Адміністративного Трибуналу особи просили скорочення 10-річного терміну проживання у громаді, а також визнання членом територіальної громади при відсутності власного нерухомого майна на території міської громади [133, с. 223].

Вагому частину адміністративних скарг до Адміністративного Трибуналу становили релігійні справи. Належність громадян Австрії до релігійних конфесій визначалась законом від 25 травня 1868 р. та Конституцією Австрії від 21 грудня 1867 р. [135, с. 125]. Згідно цих нормативно-правових актів кожна особа, якій виповнилось 14 років, володіла правом вільного вибору релігії. До цього часу віросповідання вибирали її батьки або опікуни [135, с. 126]. У сім'ях, де батьки були різного віросповідання, для синів визнавалось віросповідання батьків, а для дочок – матерів. Зі згоди батьків діти могли набувати віросповідання одного з батьків. Натомість за відсутності батьків та інформації про віросповідання дітей, закон надавав право опікунам визначати їхнє віросповідання [135, с. 126].

Закон від 25 травня 1868 р. врегулював також визнання віросповідання дітей, батьки яких самі змінили своє віросповідання. Зокрема для дітей до семи років батьки могли вільно змінити віросповідання. При зміні віросповідання обох батьків, або ж одного з них, для дітей, які не досягли семирічного віку вважалось, що їхні батьки змінили своє віросповідання ще перед народженням дітей. Ці положення були чинні на західноукраїнських землях аж до початку Другої Світової війни 1 вересня 1939 р. [135, с. 126].

Рішення органів публічної влади щодо віросповідання осіб можна було оскаржити до Адміністративного Трибуналу.

Окрім закону від 25 травня 1868 р., в Австрії було прийнято доповнення до цього закону 9 квітня 1870 р., який врегулював віросповідання дітей батьків, які не належали до жодної релігії. Першою судовою справою з питань віросповідання стала справа, яку в 1881 р. розглядав Адміністративний трибунал. Вона стосувалась зміни релігії дитини [200, с. 141]. За рішенням органу публічної влади, дитині, хрещеній у католицькій сім'ї, було відмовлено у зміні релігії після виходу батьків із католицької віри та визнання їх атеїстами. У своєму рішенні Адміністративний Трибунал підтримав рішення органу публічної влади, вказавши, що вихід з однієї релігії і неприйняття іншої не є зміною віросповідання. У листі до міністерства освіти і віросповідання, надісланому Адміністративним Трибуналом 1882 р. вказувалось, що дитина батьків, які до моменту її народження не належали до якоїсь релігійної громади, могла виховуватись батьками згідно їхніх переконань до досягнення 14-річного віку, який надавав право вільного вибору релігії [135, с. 128].

Окрім справ, які велись в Адміністративному Трибуналі та не були пов'язані з католицькою церквою, значна кількість справ стосувались єврейської релігійної громади, оскільки єврейське населення становило значну частину громади Австрії. Наприклад, у Галичині на початку ХХ ст. проживало більше 10 відсотків євреїв.

Правовий статус єврейської релігійної громади, окрім конституції Австрії 1867 р., регулювався законом від 21 березня 1890 р., а у Галичині – ще й законом від 7 травня 1789 р. [133, с. 238]

До справ, які розглядали в Адміністративному Трибуналі і стосувались єврейської релігійної громади, належали вибори до органів влади релігійної громади у частині, що не визнавалась внутрішньою справою релігійної громади. Згідно зі статтею 15 «Основного конституційного закону про права громадян королівств і країв, представлених у Рейхсраті», ці справи могли розглядатись в Адміністративному та Державному Трибуналах [135, с. 238].

Завданням закону 1890 р. був захист інтересів єврейської громади перед органами публічної влади. У своїх рішеннях Адміністративний Трибунал вказував, що єврейська громада може вимагати виконання певних дій громадян, які добровільно стали її членами. Прийняття цього закону вплинуло на рішення Адміністративного Трибуналу щодо коштів, які сплачувались на потреби релігійної громади [147, с. 939]. Закон включав до внутрішніх справ єврейської релігійної громади номінальні суми коштів, передбачених законом та статутом. Згідно 15 статті Основного конституційного закону «Про права громадян королівств і країв, представлених у Рейхсраті» та закону від 21 березня 1890 р. Адміністративний Трибунал у своїх рішеннях міг зобов'язувати релігійну громаду обирати свого керівника рабина. За цивільним кодексом Австрії до повноважень рабинів відносились реєстрація шлюбу, народження та смерті особи [134, с. 159].

Підготовлений статут міста Львова, затверджений Галицьким крайовим сеймом упродовж 1866 – 1870 рр., тричі не підписувався імператором через обмеження виборчих прав єврейського населення. Підставою відмови у санкціонуванні проєкту статуту міста Львова була його невідповідність Конституції Австрії 1867 р., законам «Про товариства», «Про права зборів» [32, с. 200]. І лише 26 серпня 1870 р., після внесених комісіями міської ради відповідних змін і доповнень, проєкт статуту міста Львова був схвалений в останній редакції Галицьким крайовим сеймом, а 14 жовтня 1870 р., статут був затверджений австрійським монархом [32, с. 200; 252, с. 361].

Згідно 99 параграфа «Статуту королівського столичного міста Львова» 1870 р. ведення спеціальних справ юдейського населення залишалось у релігійного керівництва, яке здійснювало його до цього часу [32, с. 200].

До цієї категорії питань належали:

а) справи синагог, обрядів, призначення рабинів, проповідників, учителів релігії та судових слуг;

б) справи закладів, фундацій, стипендій та інших фондів, призначених для населення, чи на інші потреби, які передбачені тільки для євреїв;

в) питання майна, яке перебувало у виключній власності юдейського населення, або у його виключному користуванні [32, с.402].

Законом від 21 березня 1890 р. єврейська релігійна громада згідно статуту могла визначати власні органи самоврядування. Вибори до органів самоврядування єврейської громади могли бути підставою звернення членів громади до Адміністративного Трибуналу [96]. Зокрема, єврейська релігійна громада міста Львова оскаржувала в Адміністративному Трибуналі рішення міністерства освіти і віросповідання щодо скасування окремих положень статуту єврейської громади міста Львова [96].

У своєму рішенні Адміністративний Трибунал відмовив скаржникам і підтримав позицію міністерства освіти і віросповідання, вказавши, що норми статуту були побудовані на основі діючого законодавства, а до Адміністративного Трибуналу могли звернутись особи, права яких були безпосередньо порушені у статуті [96]. Адміністративний Трибунал реалізовував статутні права членів європейських релігійних громад, передбачених у конституції Австрії та закону від 21 березня 1890 р.

Водночас Адміністративний Трибунал відмовився розглядати справи, що стосувалися релігійного життя єврейських громад та функціонування кагалу як органу самоврядування єврейської громади [135, с. 149].

Більшість судових справ, які розглядались в Адміністративному Трибуналі, стосувались відповідності статутів релігійних громад діючому законодавству. Вагому частину справ, які розглядались в Адміністративному Трибуналі становили справи щодо втручання органів публічної влади у діяльність єврейських релігійних громад, та спори між органами публічної влади і єврейськими релігійними громадами щодо нерухомого майна [268]. Зокрема, у рішенні Адміністративного Трибуналу вказувалось, що на посаду рабина затверджувалась обрана громадою особа упродовж 30 днів після виборів. Після затвердження органами публічної влади рабина на посаді, не можна було оскаржувати порядок його обрання [156, с. 151].

До юрисдикції Адміністративного Трибуналу належали також справи щодо захисту прав власності громадян, передбачених в основному

конституційному законі від 21 грудня 1867 р. «Про основні права громадян королівств і областей, представлених у Рейхсраті». Цей конституційний закон гарантував захист і недоторканість приватної власності, особу можна було позбавити її лише у певних випадках, передбачених законом [134, с. 211]. У такому разі право власності ставало публічним правом і для його захисту можна було звертатись до Адміністративного Трибуналу та до Державного Трибуналу як до судів публічного права [140, с. 114]. Справи щодо захисту права власності становили основну кількість справ, які розглядав Адміністративний Трибунал. На початку своєї діяльності Адміністративний Трибунал у своїх рішеннях неодноразово наголошував на захисті основних елементів права власності щодо володіння, користування та розпорядження майном [134, с. 212]. Зокрема, в одному з висновків було скасовано рішення органу публічної влади, яке зобов'язувало власника земельної ділянки збудувати загорожу для захисту від чужої худоби. У рішенні Адміністративного Трибуналу вказувалось, що власник земельної ділянки не зобов'язаний загороджувати ділянку, а власник худоби зобов'язаний утримувати її належним чином і не допускати нанесення нею шкоди власникам земельних ділянок [134, с. 214]. При нанесенні худобою шкоди власникам земельних ділянок, відповідальність лежала на власниках худоби [134, с. 212].

Серед суддів Адміністративного Трибуналу, австрійських науковців та державних службовців велись довгі дискусії щодо розгляду фінансових та податкових справ. На підставі висновків Адміністративного Трибуналу було скасовано рішення фінансових та податкових органів Австрії щодо надання коштів сільським та міським громадам для будівництва та утримання релігійних споруд та на потреби культури [133, с. 182].

У деяких випадках Адміністративний Трибунал залишав у силі рішення органу публічної влади, за яким було зобов'язано ліквідувати збудовані для захисту від повеней споруди, оскільки вони могли заважати руху залізничного транспорту [132, с. 136]. Також Адміністративний Трибунал залишив без змін рішення органів місцевого самоврядування щодо обов'язку проведення ремонту аварійних будинків на основі законодавства у галузі містобудування,

оскільки аварійні будинки становили загрозу для сусідніх будинків та людей [134, с. 213]. У більшості випадків Адміністративний Трибунал захищав інтереси приватних власників, за винятком випадків, коли вони могли порушувати права інших власників, суспільних та державних інтересів [132, с. 167].

Справи, які розглядались Адміністративним Трибуналом у галузі будівництва, стосувались прийняття органами публічної влади рішень щодо заборони будівництва на основі порушення законодавства у відповідній галузі. Адміністративний Трибунал також розглядав судові спори щодо дотримання архітектурних вимог під час будівництва [134, с. 214]. У цих випадках власниками будівель оскаржувались рішення органів публічної влади про заборону будівництва або усунення порушень архітектурно-будівельних норм і правил [134, с. 215]. У справах щодо будівництва, Адміністративний Трибунал у більшості своїх рішень підтримував вимоги власників будівель. У справах, які не були врегульовані законодавством, рішення Адміністративного Трибуналу набували сили судового прецеденту [128 с. 172]. Такі судові рішення Адміністративний Трибунал міг прийняти виходячи із висококваліфікованого складу Трибуналу, де працювали державні службовці високого рангу, професійні судді та науковці.

Аналізуючи судову практику Адміністративного Трибуналу, при розгляді справ у галузі будівництва та архітектури можна стверджувати, що у більшості рішень Адміністративний Трибунал підтримував скарги приватних власників, захищаючи приватну власність громадян.

При розгляді кожної конкретної справи щодо «публічного інтересу», під яким розуміли інтереси суспільства, територіальної громади та держави Адміністративний Трибунал насамперед враховував норми діючого законодавства. Публічний інтерес врегульовувався у 365 статті Цивільного кодексу Австрії (ABGB, Allgemeine Burgirische Gezetzbuch). У більшості випадків рішення органів публічної влади, які були прийняті на основі вищезгаданої 365 статті Цивільного кодексу Австрії, не були ним скасовано [134, с. 216]. Як приклад, професор А. Дзядзьо наводить справу, яка

стосувалась будівництва каналу. Розглянувши справу по суті, Адміністративний Трибунал у своєму рішенні вказав на необхідність дотримання сервітутів для власників сусідніх земельних ділянок [134, с. 216]. Значну частину рішення Адміністративного Трибуналу також становили справи щодо будівництва житлових будівель та іншого нерухомого майна.

Після внесення змін до закону «Про Адміністративний Трибунал» деякі його положення були доповнені та уточнені. Зокрема, згідно статті 5 закону «Про Адміністративний Трибунал», скарга приймалася тільки у випадку, коли адміністративний спір був розглянутий у всіх передбачених законом адміністративних інстанціях. У скарзі заявника мав вказувати факт оскарження порушеного права в адміністративному порядку, у вищих органах публічної влади. У випадку, якщо адміністративна скарга була подана, а справа не була розглянута в адміністративних інстанціях її залишали без розгляду. Такої позиції Адміністративний Трибунал дотримувався з перших днів свого функціонування. Пізніше, в окремих випадках, Адміністративний Трибунал у випадку порушення встановлених нормативно-правовими актами порядку розгляду справ в адміністративних інстанціях Адміністративний Трибунал, міг взяти до розгляду таку адміністративну скаргу до завершення розгляду справи вищих адміністративних інстанціях, яким підпорядковувались органи публічної влади, рішення яких оскаржувались [233, с. 1107]. Однак у більшості випадків Адміністративний Трибунал розглядав правові спори після їх остаточного розгляду у відповідних вищих адміністративних інстанціях. Адміністративний Трибунал при прийнятті судових рішень виходив із предмету спору, сформованого у скарзі до суду. Своєю чергою, Адміністративний Трибунал, на основі 5 статті закону «Про Адміністративний Трибунал», не брав до розгляду вимоги скаржника, які не розглядались у адміністративних інстанціях. Сторони процесу також не могли використовувати докази, які не розглядались в адміністративних інстанціях органів публічної влади [233, с. 1109].

Скарга до Адміністративного Трибуналу, як вже згадувалось, могла бути подана не пізніше 60 днів з моменту винесення останнього рішення адміністративною інстанцією, передбаченою законодавством [133, с. 172].

В скарзі мала бути чітко вказана дата вручення рішення з оскаржуваної справи. Неподання конкретної дати отримання рішення було підставою для залишення скарги без розгляду. До закінчення 60-денного терміну ця справа могла бути розглянута в адміністративних інстанціях, і рішення адміністративного органу могло бути подано як доповнення до адміністративної скарги [233, с. 1120].

Винесення рішення адміністративного органу, який був уповноважений розглядати скарги, на рішення вищестоящих органів влади залишилось чинним до винесення ним остаточного рішення та надання суду нової дати розгляду справи. Скаржник мав подати до Адміністративного Трибуналу у встановлені законом терміни і текст рішення адміністративного органу, який ставав доказом у справі [133, с. 172].

Останнім днем прийняття адміністративної скарги був останній день шестидесятиденного строку після прийняття відповідним адміністративним органом остаточного рішення в адміністративній справі без врахування святкових, вихідних та неробочих днів. Закон «Про Адміністративний Трибунал» не дозволяв відновлення та продовження строків подання адміністративної скарги до суду [133, с. 172]. Перенесення терміну допускалось лише у випадку, коли Адміністративний Трибунал встановлював термін подання нових доказів для розгляду справи по суті. Випадки відхилення скарги Адміністративним Трибуналом було передбачено у 21 статті закону «Про Адміністративний Трибунал» і стосувались порушення термінів подачі адміністративної скарги, невідповідність вимогам, які ставились до адміністративної скарги, відсутності правових підстав, коли адміністративну скаргу подавав неналежний скаржник, та невідповідність справи юрисдикції Адміністративного Трибуналу [233, с. 1121]. У випадку, коли в адміністративній скарзі були допущені технічні недоліки, Адміністративний Трибунал міг надати строк для їх усунення. Вимоги до адміністративної скарги містились у 18 статті закону. Там вказувалось, що у скарзі та у запереченні на скаргу необхідно було зазначити назву адміністративного рішення, яке оскаржується та окремі його елементи [133, с. 173].

Закон вимагав, щоб Адміністративний Трибунал ставив високі вимоги до оформлення адміністративної скарги. До них відносились чіткий підпис заявника, підпис адвоката, наявність достатньої кількості копій адміністративної скарги, належним чином оформлена довіреність адвоката та ін. [133, с. 173]. У інших випадках адміністративна скарга могла бути повернута заявнику для усунення недоліків. Рішення Адміністративного Трибуналу про відхилення адміністративної скарги приймалися у такому ж складі, що і під час пленарних засідань. Зокрема, сенат складався з 4 суддів та президента, а повернення скарги для її доопрацювання – у складі двох суддів та президента сенату.

Адміністративний Трибунал на основі 6 статті закону лише в одному випадку міг виносити рішення суду без судового розгляду, у випадку, якщо була порушена, передбачена у нормативно-правових актах, процедура оскарження в адміністративному порядку рішень органів публічної влади [133, с. 174]. Ці положення були розширені у доповненні до закону «Про Адміністративний Трибунал» 1905 р., де вказувалось, що Трибунал міг відхиляти скаргу, самостійно оцінюючи процес дотримання процедури оскарження прийняття адміністративного рішення. Таке рішення Адміністративного Трибуналу можна було оскаржити упродовж 30 днів з дня винесення такого рішення коли заявник вимагав проведення повноцінного судового розгляду. Розгляд справи припинявся у випадку, якщо заявник висловлював прохання про завершення судового розгляду та закриття провадження [133, с. 174]. Однак це могло мати місце у випадку, коли відповідач або орган влади, який він репрезентував не заперечували щодо припинення розгляду справи в Адміністративному Трибуналі. У випадку їх заперечення, Адміністративний Трибунал мав розглядати справу по суті та винести відповідне рішення [233, с. 1129].

Новелізація законодавства «Про Адміністративний Трибунал» 1905 р. передбачала можливість усного розгляду справи без ведення протоколу судового засідання. Це могло мати місце у випадку, коли предметом адміністративної скарги була відміна нормативно-правового акту і це не

вимагало встановлення істини по справі. У випадку коли одна зі сторін бажала продовження судового розгляду у справі, що стосувалися тлумачення нормативно-правових актів, провадження продовжувалось до винесення судового рішення [233, с. 1129].

Адміністративний Трибунал мав надати письмову відповідь на адміністративну скаргу не раніше 14 та не пізніше 60 днів з дня подання заяви. У листі Адміністративного Трибуналу мали міститись заперечення відповідача та представлені ним копії документів. Ці документи відповідач мав подати до суду не пізніше як за 30 днів. Своєю чергою, подання таких документів не припиняло розгляд справи у Адміністративному Трибуналі [133, с. 174]. Для підготовки слухання справи в Адміністративному Трибуналі мали бути повідомлені сторони та усі зацікавлені особи. Органи публічної влади завжди делегували своїх високопрофесійних представників для захисту інтересів органів публічної влади. На усіх етапах судового розгляду велися протоколи судового засідання. Після завершення попереднього розгляду справи президент Адміністративного Трибуналу оголошував проведення відкритих судових дебатів за участі сторін процесу та усіх зацікавлених осіб [233, с. 1133]. Відповідно до змін, внесених до закону 1905 р., запрошення на судовий розгляд містило інформацію про право сторін знайомитися з усіма матеріалами справи, які мали бути предметом судового розгляду. Водночас Адміністративний Трибунал на вимогу органів публічної влади, міг вимагати з метою захисту державних інтересів не проводити оцінки окремих документів, які мали статус таємних. На думку польських та австрійських науковців, така практика мала місце лише у поодиноких випадках. В основному це стосувалось відміни урядом нормативно-правових актів, прийнятих крайовими сеймами та місцевими органами публічної влади [133, с. 175].

Відкрите судове засідання Адміністративного Трибуналу відкривав президент сенату, який був головуєчим на судовому засіданні. Після цього перевіряли документи, які посвідчували особи сторін процесу, та повноваження представників органів публічної влади, які мали брати участь в процесі. Також перевірялись довіреності адвокатів на право представляти інтереси сторін у

судовому процесі. Після цього, головуючий у справі, функції якого виконував президент сенату, оголошував предмет адміністративної скарги, а також позицію скаржника, відповідача, їхніх представників адвокатів та представника органу публічної влади [133, с. 175]. Заслухавши вступну промову головуючого, слово надавалося скаржнику, який оголошував текст адміністративної скарги. Потім позицію висловлював представник органів публічної влади, який представляв інтереси відповідача. Під час свого виступу заявник не міг змінювати текст адміністративної скарги, аналогічно представник відповідача не мав права вносити зміни в рішення, яке оскаржувалось в Адміністративному Трибуналі. Головуючий у справі під час судового розгляду володів широкими повноваженнями [133, с. 176]. Він міг надавати сторонам процесу право виступати з усіх питань, які стосувались предмету скарги, і, відповідно, міг припиняти виступи сторін та їх представників у випадку, якщо вони виходили за межі предмету скарги. Сторони процесу володіли правом останнього слова у справі. Запитання міг задавати не тільки головуючий, але й іншим судді зі складу суду [233, с. 1139]. Після завершення судових дебатів головуючий у справі оголошував, що суд іде в нарадчу кімнату. Процес проведення адміністративного судочинства регулювався у законі «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р. та після змін і доповнень у редакціях 1907 р. Новели 1907 р. стосувались права суду запрошувати до залу працівників поліції у випадку порушення сторонами процесу, адвокатами чи присутніми порядку в залі та перешкоджання веденню судового засідання [133, с. 176]. Сторони процесу та інші особи, які заважали веденню судового процесу, спершу попереджували про те, що за порушення порядку суд може відбуватися за їх відсутності і за допомогою поліції вони будуть виведені із залу. Якщо особа продовжувала свої дії на наступному засіданні, то за пропозицією головуючого вона не допускалися у залу судового засідання. За необхідності використовували поліцію. У літературі називають лише декілька випадків за час діяльності Адміністративного Трибуналу, коли порядок у залі судових засідань забезпечувався за допомогою поліції. Новелізація 1907 р. також стосувалася справ, у яких заявник не з'являвся на

судове засідання, а відповідач не подавав заперечення до адміністративної скарги. У цьому випадку розгляд адміністративної справи припинявся, а Адміністративний Трибунал закривав провадження у справі [233, с. 1141].

Зміни до закону «Про Адміністративний Трибунал» було підготовлено в уряді Раді Міністрів, підтримано голосуванням у парламенті Австрії – Державній Раді, і підписано імператором.

Відповідно до статей 2 та 18 положень закону «Про Адміністративний Трибунал», скаржники мали вказувати у адміністративній скарзі свої права, які, на їх думку, були порушені органами публічної влади. При прийнятті рішень суду основним доказом виступав факт порушень органами публічної влади діючого законодавства та своїх повноважень. На початках своєї діяльності Адміністративний Трибунал не здійснював аналізу порушень органами публічної влади діючого законодавства та своїх повноважень. Поступово, на основі рішень Адміністративного Трибуналу, встановлено таку судову практику. Також на основі судової практики було удосконалено адміністративну процедуру.

Адміністративний Трибунал, ґрунтуючись на положеннях закону «Про Адміністративний Трибунал», вимагав при поданні адміністративної скарги вказувати про погіршення правового становища особи внаслідок видання адміністративного рішення [133, с. 183].

При прийнятті рішень, Адміністративний Трибунал дотримувався вимог закону і принципу рівності усіх сторін процесу. Зокрема, у більшості скарг міських та повітових громад на заборону органів будівельного контролю Австрії на будівництво на їхніх територіях, скарги, як правило, задовільнялись [133, с. 183]. Аналогічно діяв Адміністративний Трибунал і у випадку заборони податкових органів на використання кредитів бюджетів територіальних громад на будівництво громадських, культурних та освітніх споруд.

Розширення юрисдикції Адміністративного Трибуналу відбулося після внесення змін у законодавство щодо виборів керівників органів місцевого самоврядування. На їхній основі виборці могли оскаржувати процес виборів

президентів міст, бургомістрів, вейтів, депутатів міських, повітових та громадських органів самоврядування [133, с. 184].

На думку професора А. Дзядзя, для Адміністративного Трибуналу при прийнятті судового рішення важливе значення мали дискреційні повноваження органів публічної влади та визначення в конкретних справах понять «суспільний інтерес», «загальне благо» та ін. [133, с. 200].

Висновки до розділу 4

До Адміністративного Трибуналу з адміністративними скаргами могли звертатись фізичні та юридичні особи після розгляду їхньої справи у відповідних органах публічної влади, уповноважених розглядати справу в останній адміністративній інстанції.

Судові засідання відбувались відкрито і усно у судових палатах за участі не менш 4 суддів та головуючого. В окремих випадках, на прохання сторін процесу, могли відбуватись закриті засідання.

Найпоширенішою практикою розгляду скарг в Адміністративному Трибуналі було порушення органами публічної влади адміністративної процедури при прийнятті своїх рішень чи розпоряджень.

На основі судових рішень Адміністративного Трибуналу було прийнято інструкцію Ради Міністрів Австрії, у якій врегульовувався порядок прийняття рішень чи розпоряджень органами публічної влади.

Основна частина рішень Адміністративного Трибуналу була опублікована його працівниками і суддями, а також австрійськими науковцями.

Адміністративний Трибунал у своїй діяльності використовував поняття «міжнародне право», «правовий інтерес» та інші.

Рішення Адміністративного Трибуналу вплинули на удосконалення адміністративного права Австрії, створення адміністративно-процесуального права та закону «Про адміністративну процедуру» Австрії 1925 р. Судовий процес в Адміністративному Трибуналі був наближений до судового процесу при розгляді цивільних справ у Вищих крайових судах та Вищому судовому і касаційному Трибуналі Австрії.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено узагальнення і запропоноване вирішення наукового завдання, яке полягає у аналізі правових основ організації і діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918).

Детальні результати здійсненого дослідження сформовано у висновках до розділів роботи. Узагальнено вони відповідають визначеній меті, основним завданням дослідження та зводиться до таких положень.

У дисертації з'ясовано провідні тенденції і закономірності розвитку історіографії, організації та діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918). Виокремлено внесок у збагачення історико-правових знань про діяльність цього суду австрійських та польських дослідників. Зосереджено увагу на провідній лінії австрійської історіографії, яка пов'язувала становлення та розвиток Адміністративного Трибуналу зі встановлення правової держави в Австрії у другій половині XIX – початок XX століття, системи модерного адміністративного права та адміністративної юстиції. Цей напрям австрійської та польської історіографії обрано критерієм виокремлення наукових праць українських істориків права, які досліджували судову систему Австрійської імперії та Австро-Угорської монархії у межах в історії судової влади в Україні. Українські дослідники фрагментарно досліджували діяльність Адміністративного Трибуналу Австрії, однак дійшли висновку, що історично австрійська адміністративна юстиція була європейською правовою цінністю і позитивно вплинула на розвиток адміністративного права та сучасної адміністративної юстиції в Україні. Не випадково інтерес до досліджуваної у дисертації проблематики активізувався після прийняття в Україні Кодексу адміністративного судочинства.

Надбання української історико-правової науки сформульована джерельна база для досліджень судової влади Австро-Угорської монархії, а також концептуальні підходи науки адміністративного права. Дисертація наповнила джерельну базу архівними матеріалами про практику діяльності Адміністративного Трибуналу, які пов'язані з українськими землями і вперше

введені до наукового обігу. Підґрунтям методології дослідження стала теорія адміністративного права професора Українського вільного університету Юрія Панейка. Виняткові значення цієї теорії полягає у формуванні українського поняттєвого апарату адміністративного судочинства та інше.

Для розгляду змісту і теоретичного осмислення досліджуваних у дисертації історико-правових явищ і процесів, використано такі правові та загальнонаукові категорії, як «суд», «апеляція», «судове рішення», «нормативно-правові акти», «трибунал» та ін. Їх уточнення і розкриття допомогли детальніше проаналізувати предмет дослідження.

Конституція Австрії 1867 р. та прийняті на її основі закони і підзаконні нормативно-правові акти, зокрема закон «Про Адміністративний Трибунал», сприяли перетворенню Австро-Угорської монархії на конституційну державу. В Австрії органи держави та їх посадові особи формувалися та діяли на основі конституції та законів. В Австрії, на основі конституції та законів було сформовано судову систему, до якої входив Адміністративний Трибунал, у якій можна було оскаржити усі правовідносини, що виникали у державі.

Основний конституційний закон від 21 грудня 1867 р. «Про становлення судової влади», основний конституційний закон від 21 грудня 1867 р. «Про утворення Державного Трибуналу» та закон «Про Адміністративний Трибунал» створили додаткові умови для юридичного захисту громадянських прав, які часто порушувались внаслідок зловживань органів публічної влади та їх посадових осіб (зловживання відбувались під час виборів, шляхом прийняття незаконних рішень органів публічної влади тощо)

До Адміністративного Трибуналу можна було звернутись зі скаргою після розгляду адміністративної скарги в усіх передбачених законом органів публічної влади. Рішення Адміністративного Трибуналу було остаточним і не передбачало порядку його оскарження.

Закон «Про Адміністративний Трибунал» встановив чіткий перелік справ, які не входили до його юрисдикції. У випадку виникнення конфлікту повноважень при розгляді окремих категорій справ з Державним Трибуналом, даний спір вирішував спільний сенат за участю представників Державного та

Адміністративного Трибуналів. Правові основи організації і діяльності Адміністративного Трибуналу (1875–1918) формувалися поступово і поетапно. До них відносились: 1) Основний конституційний закон про загальні права громадян для королівств і країв, що представлені у Рейхсраті від 21 грудня 1867 р. 2) Основний конституційний закон про створення Державного Трибуналу від 21 грудня 1867 р. 3) Основний конституційний закон про судову владу від 21 грудня 1867 р. 4) закон «Про Адміністративний Трибунал» від 22 жовтня 1875 р., регламент Адміністративного Трибуналу 1876 р. та ін.

Створення Адміністративного Трибуналу було значним досягненням австрійської правової науки, а його прийняття супроводжувалось гострою дискусією серед науковців, парламентарів та державних службовців. Авторами закону «Про Адміністративний Трибунал» стали відомі австрійські юристи К. Лемаєр (у 1881 р. обраний почесним доктором *honoris causa* Чернівецького університету) та Й. Унгер. Адміністративний Трибунал став одним з перших адміністративних судів Європи, який розглядав адміністративні справи. Адміністративний Трибунал Австрії разом з адміністративними судами Німеччини становлять, так звану, німецьку модель адміністративної юстиції, яку необхідно ґрунтовно вивчати та використовувати в сучасній Україні.

Утворення та діяльність Адміністративного Трибуналу Австрії стали основою для створення Адміністративного судочинства у міжвоєнній Польщі та Чехословаччині. У роботі адміністративних судів Польщі та Чехословаччини взяли участь судді Адміністративного Трибуналу Австрії польського та чеського походження.

Закон «Про Адміністративний Трибунал» Австрії було використано для підготовки проекту закону «Про суди в адміністративних справах Української Народної Республіки», підготовленого у діаспорі українськими правознавцями. Воно стосувалося юрисдикції судів в адміністративних справах, порядку оскарження рішень органів публічної влади, тощо.

Адміністративний Трибунал мав право розглядати адміністративні справи після їх розгляду в органах публічної влади, уповноважених розглядати адміністративні справи в останній інстанції. Юрисдикція Адміністративного

Трибуналу визначалась Конституцією Австрії 1867 р. та законом «Про Адміністративний Трибунал» 1875 р. Рішення Адміністративного Трибуналу були остаточними і не підлягали оскарженню. Дані нормативно-правові акти встановлювали перелік справ, які не могли розглядатися в Адміністративному Трибуналі.

Узагальнення практики діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії було використано для прийняття закону Австрії «Про Адміністративну процедуру» 1925 р. та формування адміністративно-процесуального права Австрії. На основі практики діяльності Адміністративного Трибуналу, Рада Міністрів Австрії прийняла інструкції для підпорядкованій їй органом публічної влади щодо порядку прийняття ними нормативно-правових актів. Адміністративний Трибунал у своїй діяльності дотримувався принципу незалежності суду і дуже часто приймав рішення, які не підтримувались урядом – Радою Міністрів Австрії. Дані рішення стосувались виплати коштів сім'ям військовослужбовців у роки Першої світової війни, виборчих справ, захисту інтересів територіальних громад у спорах з органами державної влади, тощо.

В Адміністративному Трибуналі, використовуючи переваги конституційної Австро-Угорської монархії, українське населення на західноукраїнських землях (Східна Галичина і Північна Буковина) могло захищати свої політичні, національні та релігійні права. Вони стосувалися захисту мовних прав українського населення, виборів до парламенту Державної Ради Австрії, Галицького і Буковинського крайових сеймів, органів місцевого самоврядування. Прикладом такої діяльності можна вважати скасування у 1912 р. Адміністративним Трибуналом результатів виборів до Львівської міської ради, де були порушені виборчі права українського населення.

Дослідження правових основ організації та діяльності Адміністративного Трибуналу Австрії свідчить про наявність певного позитивного досвіду, який можна використати у діяльності Адміністративних судів в Україні. Воно може стосуватись порядку розгляду справ в адміністративних судах, опублікування рішень адміністративних судів для ознайомлення населення із судовою

практикою адміністративних судів. Доцільно також використовувати досвід Адміністративного Трибуналу Австрії у його співпраці з органами публічної влади щодо усунення недоліків при прийнятті ними рішень в адміністративних справах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Австрійські, Австро-Угорські і Галицькі конституції (кінець XVIII – XIX ст.ст.). Роман Петрів. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2005. 84 с.
2. Адміністративне право : підручник. НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого» ; за заг. ред.: Ю.. Битяк, В. Гаращук, В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Х. : Право, 2013. 656 с.
3. Адміністративне процесуальне право України : навч.-метод. посіб. І. О. Картузова [та ін.] ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». К. : Фенікс, 2016. 400 с.
4. Андрусяк І. Початок боротьби за гендерну рівність у Галичині (Політичні процеси Івана Франка та товаришів). Судова влада в Україні і світі: історія, сучасність, перспективи розвитку : матеріали XXV Міжнародної історико-правової конференції 16 – 18 вересня 2011 р., м. Саки. Київ; Сімферополь : СМД, 2011. С. 417-421.
5. Андрусяк Т. Володимир Кульчицький як історик української правової думки Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького (1919-2009) і сучасність : матеріали XXIV Міжнародної історико-правової конференції 28 квітня – 1 травня 2011 р., м. Львів. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2011. С. 35-45.
6. Андрусяк Т. Судді-українці Австро-Угорської імперії та їх внесок у розвиток української правової думки. Судова влада в Україні і світі: історія, сучасність, перспективи розвитку: матеріали XXV Міжнародної історико-правової конференції 16 – 18 вересня 2011 р., м. Саки. Київ; Сімферополь: СМД, 2011. С. 112-125.
7. Андрусяк Т. Особливості розвитку української правової думки у Галичині в XIX ст. Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2001. Вип.36. С. 151-156.
8. Андрусяк Т. Періодизація української правової думки в Галичині (австрійський період). Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали XVIII регіональної науково-практичної конференції (26-27

січня 2012 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2012. С. 61-65.

9. Андрусак Т. Правові погляди Кирила Трильовського. Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2000. Вип.35. С. 121-130.

10. Аркуша О. Суспільність Львова і Кракова у виборчих кампаніях (на прикладів виборів до Галицького сейму 1901 р.). Вісник Львівського університету. Сер. історична. 2003. Спец. вип. С. 388-410.

11. Бачинський В. Боронім прав руської мови в судах. Львів, 1909. 15 с.

12. Бойко І. Судовий устрій Галичини та Буковини у складі Австрії. // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. – Х.: Право, 2016. – Т. 1: Історія держави і права України / редкол.: В.Д. Гончаренко (голова) та ін.; Національна академія правових наук України; Історія держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. – С. 716 – 721.

13. Бойко І. Історія держави і права України. Акад. курс підручник. Бойко І., Тищик Б. Київ.: 2015. 808 с.

14. Бойко І. Історико-правові аспекти розвитку Галичини як складової частини України. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2012. Вип. 55. С. 46-54.

15. Бойко І. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини 1772-1918, Львів 2017. 312 с.

16. Бедрій М. Копні суди на українських землях у XIV–XVIII ст.: історико-правове дослідження : монографія/ Мар'ян Бедрій. Львів: Галицький друкар, 2014. 264 с.

17. Войцелка К. История Австрии: культура, общество, политика / Карл Войцелка. Москва: «Весь Мир», 2007. 502 с.

18. Гриб Н. Прийняття, структура та основні положення австрійської конституції 1867 року. Вісник Львівського університету. Серія юридична. Вип. 43. Львів, 2006. С. 50-55

19. Гураль П. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження, Львів: Край, 2008. 468 с.

20. Дзіковський М. Створення, структура і повноваження Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918 рр.) // Проблеми державотворення захисту прав людини в Україні. Матеріали XXVIII звітної, науково-практичної конференції. У двох ч.- ч 3-4 лютого 2022 року, Львів. 2022, 258 с.- С. 80-83

21. Дзіковський М. Утворення та функціонування державного трибуналу Австрії (1867–1918р)// Вісник Львівського університету, серія юридична, вип. 73, 2021 р. С. 36-43

22. Дністрянський С. Права руської мови у Львівському університеті. Відень, 1905. 38 с.

23. Державний архів Львівської області Ф 3 оп. 1 спр. 3128 арк. 66.

24. Заверуха О. Адміністративна юстиція, поняття, правовий зміст, характерні ознаки. Вісник Львівського університету. Серія юридична 2003 Вип. 388 с. С. 212-218

25. Едер П. Організація та діяльність Вищого крайового суду у Львові (1855–1918рр.) монографія. Львів 2016. 236 с.

26. Едер П. Структура та керівництво Вищого крайового суду у Львові (1855–1918рр.). / П. Едер// Часопис Київського університету права.- Випуск 2014/ 4. С. 46-51.

27. Історія держави і права України: підручник. В. Гончаренко, В. Єрмолаєв, В. Румянцев та ін.; за ред В. Гончаренка. Харків : Право, 2013. 704 с.

28. Історія України: Документи. Матеріали. Посібник. Уклад., комент. В. Короля. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 448 с. (Серія: Альма-матер).

29. Кахнич В. Формування наукової школи публічного права у Львівському університеті (1661–1784) / В. Кахнич // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2019. Випуск 68. С. 108-117.

30. Кахнич В. Стажинський Станіслав – видатний конституціоналіст юридичного факультету Львівського університету. Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2011. Вип. 53. С. 50-55.

31. Кіселичник В. Львівське міське право (друга половина XIII – початок XX ст.): монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 472 с.
32. Кіселичник В. Міське право та самоврядування громади Львова (друга половина XIX – початок XX століття) : Монографія. Львів: ЛьвДУВС; «Край», 2008. 352 с.
33. Куцнані Б. Броди. Прикардонне галицьке місто в довгому XX столітті. Переклад з німецької В. Кам'янець, Львів 2009. 445 с.
34. Кобилецький М. Спроба створення крайового Адміністративного Трибуналу в Галичині в 1907 р.// Проблеми державотворення захисту прав людини в Україні. Матеріали XXVIII звітної, науково-практичної конференції. У двох ч.- ч 3-4 лютого 2022 року, Львів. 2022, 258 с.- С. 95-99
35. Ковальчук І. Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). Підприємство, громадянство і право. 2018. Вип. 5. С. 203-208.
36. Кольбенко А. Утворення Австро-Угорської дуалістичної імперії. Актуальні проблеми історії держави і права країн Центрально-Східної Європи (присвячено 150-річчю Освальда Бальцера): Матеріали міжнародної наукової конференції. 24-25 квітня 2009 р. Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2009. С. 94-96.
37. Кондратюк О. Правовий статус Галичини у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2004. Вип.40. С. 130-136.
38. Кондратюк О. Утворення Австро-Угорщини : причини та умови. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2004. Вип.41. С. 85-92.
39. Кондратюк О. Організація судових органів у Галичині за австрійською конституцією 1867 р. Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. № 1. Львів, 2004. С. 310–318.
40. Кондратюк О. Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів : СПДФО «Марусич», 2006. 23 с.

41. Кондратюк С., Корж Я. Ідеологічне та організаційно-правове становлення українських політичних партій у процесі формування парламентської традиції галицьких українців (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Часопис Київського університету права. 2010. №4. С. 28-32.
42. Контлер Л. История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы; пер. с англ. В. Т. Олейника. Москва: Издательство «Весь Мир», 2002. 656 с.
43. Кріль М. Слов'янські народи Австрійської монархії: освітні та наукові взаємини з українцями. 1772–1867. Львів, 1999. 296 с.
44. Кульчицький В., Присташ Л. Галицьке намісництво: структура і діяльність. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2003. Вип.38. С. 89-97.
45. Кульчицький В. Державний лад і право Галичини (в другій половині ХІХ – початку ХХ ст.) Львів : ЛДУ, 1966. 117 с.
46. Кульчицький В. Органи державного управління Галичиною за Конституцією 1867 р. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 1966. Вип.8. С. 32-38.
47. Кульчицький В., Мікула О. Органи самоврядування в Галичині у період австрійського панування. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2004. Вип.40. С. 120-124.
48. Кульчицький В., Бойко І. Система судових органів Галичини у складі Австро-Угорщини: історія. Право України. 2001. №11. С. 137-139.
49. Кульчицький В. Статут міста Львова 1870 р.: його зміст і значення.. Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2004. Вип.39. С. 127-130.
50. Кульчицький В., Бойко І. Суд, прокуратура та адвокатура в Галичині у складі Австро-Угорщини. Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. Вип.125. 2001. С. 22-24.
51. Кульчицький В. Апарат управління Галичиною в складі Австро-Угорщини. В. Кульчицький, І. Бойко, І. Настасяк, О. Мікула. Львів : Тріада плюс, 2002. 88 с.
52. Кульчицький П. Кость Левицький – видатний правник Західно Української Народної Республіки / Павло Кульчицький // Актуальні проблеми

теорії та історії прав людини, права і держави : матеріали міжнародної щорічної наукової конференції молодих вчених, аспірантів і студентів, присвяченої пам'яті видатних вчених юристів П. Недбайла, О. Сурілова, В. Копейчикова (м. Львів, 18-19 листопада 2011 р.). Одеса : Фенікс, 2011. С. 12-15.

53. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців (1848-1914) : на підставі споминів. Львів : Друкарня оо.Василіан у Жовкві, 1926. 736 с.

54. Левицький К. Наша свобода або які ми маємо права / Кость Левицький. – Львів : Тов. ім. Т. Шевченка, 1888. 140 с.

55. Левицький К. Про права руської мови. Львів: Тов. ім. Т. Шевченка, 1896. 33 с.

56. Лемаєр К. Административная юстиция. Понятие охраны субъективных прав во связи с развитием воззрений на государство./ К. Лемаєр./ пер. с нем. А. Нольде. Санкт- Петербург, 1905. 230с.

57. Мацькевич М. Правове становище Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2001. Вип. 36. С. 84-89.

58. Моряк-Протопопова Х. Австрійські намісники в Галичині та оцінка її діяльності у працях професора В. С. Кульчицького. Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького (1919-2009) і сучасність : матеріали XXIV Міжнародної історико-правової конференції 28 квітня – 1 травня 2011 р., м. Львів. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2011. С. 152-158.

59. Моряк-Протопопова Х. Крайова шкільна рада у Галичині: повноваження, структура і вплив на розвиток шкільництва у 1867-1918 рр. Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2011. Вип.54. С. 73-80.

60. Моряк-Протопопова Х. Особливості навчання державних службовців в Галичині та проходження ними практики при намісництві та староствах (1849–1918 рр.). Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали XVII регіональної науково-практичної конференції (3-4 лютого 2011 р.). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2011. С. 79-81.

61. Моряк-Протопопова Х. Про деякі особливості державного устрою Австро-Угорщини за конституцією 1867 (до 140 річчя конституції). Вісник Львівського університету.серія юридична.2007.Вип.44.С. 97-102.
62. Моряк-Протопопова Х. Політична автономія Галичини та її вплив на діяльність Галицького намісництва (сер. XIX – поч. XX ст.). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2012. Вип.55. С. 88-98.
63. Моряк-Протопопова Х. Правовий статус та повноваження Галицького намісництва (1849–1918 рр.). Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2011. Вип.52. С. 96-103.
64. Моряк-Протопопова Х. Утворення, структура і діяльність Галицького намісництва. Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2007. Вип.43. С. 67-72.
65. Настасяк І. Роль судових органів Галичини в державному апараті Австрійської імперії. Механізм правового регулювання в правоохоронній та правозахисній діяльності в умовах формування громадянського суспільства : Матеріали всеукраїнської міжвузівської науково-практичної конференції (квітень 2004 р.). Львів, 2004. С. 57-59.
66. Никифорак М. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774–1918 рр.). Чернівці: Рута, 2004. 384 с.
67. Никифорак М. Державний лад і право на Буковині в 1774–1918 рр. Чернівці: Рута, 2000. 280 с.
68. Никифорак М. Історія державно-правових інститутів Буковини. Ч. I. Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2003. 167 с.
69. Никифорак М. Про джерела вивчення державного ладу і права на Буковині у складі Австрії (1774–1918 рр.). Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2001. Вип.36. С. 79-83.
70. Никифорак М. До питання про джерела державного права на Буковині у 1775–1918 рр. Вісник Чернівецького університету. Правознавство. Вип. 75. 2000. С. 23-26.

71. Никифорак М. Розвиток правових основ австрійського парламентаризму у 1859–1918 рр. Вісник Чернівецького університету. Правознавство. Вип. 121. 2001. С. 29-32.
72. Никифорак М. Судоустрій на Буковині у 1774–1918 рр. Вісник Чернівецького університету. Правознавство. Вип. 100. 2000. С. 32-34.
73. Осадчук С. Внесок Михайла Лозинського у розвиток основ конституційного права. Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2000. Вип.35. С. 143-149.
74. Панич Н. Історико-правові джерела щодо інституту прокуратури в Галичині у складі Австрії і Австро-Угорщини (1849–1918 рр.). Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2009. Вип.48. С. 52-59.
75. Панич Н. Місце і роль органів прокуратури в Галичині у складі Австрії та Австро-Угорщини в державно-політичній системі країни. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали XV регіональної науково-практичної конференції (4-5 лютого 2009 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2009. С. 78-80.
76. Панич Н. Становлення та розвиток інституту прокуратури в Галичині у складі Австрії і Австро-Угорщини (1849–1918 рр.). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2007. Вип.44. С. 103-110.
77. Панич Н. Участь органів прокуратури у судових процесах проти свободи преси в Галичині (1849–1918 рр.). Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2007. Вип.45. С. 69-76.
78. Падько Ю. Становлення адміністративної юстиції в Україні. Монографія – Київ-2003, 364 с.
79. Панейко Ю. Наука адміністрації та адміністративного права. Загальна частина, Київ 2016, 464 с.
80. Пахолок Л. Адміністративна юстиція в зарубіжних країнах: виникнення і сучасний стан.// Вісник Верховного суду України, 2001 р. №5. С. 31-42.

81. Писаренко Н. Засади адміністративного судочинства (сучасний український контекст (монографія) Н. Писаренко. Харків 2019, 449 с.
82. Пристер Е. Краткая история Австрии / Е. Пристер. Москва, 1952.
83. Решота В. Англосаксонська модель адміністративної юстиції. Монографія. Львів. 2020. 180 с.
84. Судова влада в Україні історичні витоки, закономірності, особливості розвитку. монографія .за ред.І.Усенка. Київ. 2014. 502 с.
85. Стажинський С. Конституція Третього травня на тлі сучасної системи європейських держав. Львів, 1892. 90 с.
86. Тарановский Ф. Догматика положительного государственного права Франции при старом порядке. Юрьев. 1911.
87. Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Львів : ВНТЛ-Класика, 2002. 268 с.
88. Тищик Б. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.). Навч. Посібник. Львів: Юридичний факультет ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 80 с.
89. Тищик Б. Кость Левицький – видатний Галицький державно-політичний та громадський діяч. Вісник Львівського університету. Серія юридична. Випуск 56. Львів, 2012. С. 147-158.
90. Тищик Б. Польща: історія державності та права (X ст. – початок ХХІ ст.). Львів : Світ, 2012. 512 с.
91. Тищик Б., Бойко І. Становлення та розвиток органів судочинства у Галичині (X-XX ст.). Вісник Львівського університету. Сер. юрид. 2011. Вип.52. С. 110-119.
92. Торквіль А. Давній порядок і революція. Київ – 2000-593 с.
93. Чорновол І. Романчук Ю.Енциклопедія історії України.У 10 т.Ред. кол.В.Смолій та ін. К.: 2012. Т.9 Прил. 944 с. – С.287.
94. Цьольнер У. Історія Австрії. пер. з нім. Р. Дубасевич та ін. Львів : Літопис, 2001. 712 с.
95. Центральний державний історичний архів України у місті Львові Ф.178 : «Галицьке намісництво», оп.2, спр. 1959, арк. 6-9,

96. Центральний державний історичний архів України у місті Львові Ф. 134 (Вищий крайовий суд у Львові). оп 4 спр 65 Ар 1-49.
97. Центральний державний історичний архів України у місті Львові Ф.146 : «Галицьке намісництво», оп.4, спр. 5173, арк. 1-154,
98. Центральний державний історичний архів України у місті Львові Ф. 146: «Галицьке намісництво», оп 4 спр 173 Ар 14.
99. Центральний державний історичний архів України у місті Львові Ф. 146 «Галицьке намісництво», оп 1 спр 90 Ар 1-15.
100. Шимов Я. Австро-Венгерская империя. Москва: Изд-во Эскмо, 2003. 608 с.
101. Шлоер Б. Корнута Р. Адміністративна юстиція в Україні: проєкт закону про суди в Адміністративних справах 1932 року. Івано-Франківськ. 2011. 55 с.
102. Штурц Г. Рівноправність національностей у конституції та державному управлінні Австрії (1948–1918)-Львів 2019-376 с.
103. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка(1661-2016) монографія/за заг.ред .професорів В.Бурдіна, В.Нора та І.Бойка. Львів 2016. 288 с.
104. Archiv fur offentliches Recht. Vierter Band. Freiburg, 1888, 693 S.
105. Adamowich Ludwig: Handbuch des österreichischen Verwaltungsrechts, 1. Band, Wien, Österreich.Springer, 1954, 317 S.
106. Adamowich Ludwig: Grundriss des österreichischen Staatsrechtes (Verfassungs- und Verwaltungsrechtes), Wien, Österreich: Staatsdruckerei, 1927, 647 S.
107. Balzer Oswald: Historya ustroju Austriy w zarysie, Lwow: Jakubowski, 1908, 511 S.
108. Bardach Juliusz / Leśnodorski, Bogusław / Pietrzak, Michał: Historia ustroju i prawa polskiego, Warszawa: Wydawn. prawnicze PWN, 1996, 654 S.
109. Baltl Hermann / Kocher, Gernot: Österreichische Rechtsgeschichte: unter Einschluß sozial- und wirtschaftsgeschichtlicher Grundzüge; von den Anfängen bis zur Gegenwart, Graz: Leykam, 1997, 343 S.

110. Berchtold Klaus: Die politischen Parteien und ihre parlamentarischen Klubs bis 1918, enthalten in: Österreichs Parlamentarismus; Schambeck, Herbert, Berlin: Duncker&Humblot, 1986, S. 137-167.

111. Bernatzik Edmund: Die österreichischen Verfassungsgesetze, Leipzig: Hirschfeld, 1906, 772 S.

112. Bernatzik Edmund: Rechtsprechung und materielle Rechtskraft: verwaltungsrechtliche Studien, Wien: Manz, 1886, 326 S.

113. Budwiński Adam Julius Joseph: Austria. Verwaltungsgerichtshof. Erkenntnisse des K.K. Verwaltungsgerichtshofes, Wien: Manz, 1878, 672 S.

114. Budwinski Adam Freiherr von (1876–1918): Erkenntnisse des k.k. Verwaltungsgerichtshofes. IV. Jahrgang 1880, Verlag: Manzsche k.k. Hof- Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, T.1-41.

115. Brauner W. Die Entstehung des Parlamentarismus 1861/1867 und seine Weiterentwicklung // Österreichs Parlamentarismus. Werden und System. – Berlin, 1986, 381 S.

116. Brauner Wilhelm. Die Gesetzgebungsgeschichte der österreichischen Grundrechte, enthalten in: Machacek, Rudolf/ Pahr, Willibald/ Stadler, Gerhard (Hrsg), Grund-und Menschenrechte in Österreich, Band I. 1991, S. 189-364

117. Brauner Wilhelm. Konstitutionalisierung und Parlamentarisierung in Österreich 1848 bis 1918, Vortrag: Symposium «L'istituzione parlamentare nel XIX secolo. Una prospettiva comparata», Trient, 1998, S.49-78.

118. Brauner Wilhelm. Österreichische Verfassungsgeschichte, Wien: Manz, 2005, 292 S.

119. Brauner Wilhelm. Das Regierungssystem bis 1918, enthalten in: Österreichs Parlamentarismus; Schambeck, Herbert, Berlin: Duncker & Humblot, 1986, S. 169-184.

120. Brauner Wilhelm. Juristen in Österreich: 1200 – 1980, Wien: Orac, 1987, 383 S.

121. Brauner Wilhelm (Verfassung und Parlamentarismus, [w:] Die Habsburgermonarchie 1848–1918, t. VII, Wien 2000. Binder W. Ustawa o Najwyższym Trybunale Administracyjnym .Warszawa 1996 S 24-53

122. Faußner Hans Constantin. Die österreichische Rechtsgeschichte: Standortbestimmung und Zukunftsperspektiven, Graz: Leykam, 1991, S. 35-129.
123. Czedik Alois von (1917–1920): Zur Geschichte der k.k. österreichischen Ministerien 1861-1916, Wien: Prochaska. 504S
124. Chwiałkowska J. Kształtowanie się instytucji sadownictwa administracyjnego w Polsce Acta Uniwersitetu Lodzien, 1977, Nr.19, S 71-93.
125. Das Judikatenbuch des k.k. Verwaltungsgerichtshofes I, bearb. von Ludwig Wolski, Wien: Manz, 1884, T.1-12.
126. Die Entwicklung der österreichische Verwaltungsgerichtsbarkeit. Festschrift zum 100 jährigen Bestehen des österreichischen Verwaltungsgerichtshofes, Wien 1876, 94 S.
127. Die Habsburgermonarchie 1848–1918, wydawca Adam Wandruszka i Peter Urbanitsch, t. II-VII, Wien 1975-2000.
128. Die Verfassungen in Europa 1789–1949 / Dieter Gosewinkel, Johannes Masing. – München : Verlag C.H. Beck, 2006. 2116S.
129. Dziadzio Andrzej. Austria wobec Galicji i Czech w dobie przemian ustrojowych monarchii habsburskiej (1861–1871), Czasopismo prawno-historyczne, Poznań: Państw. Wydawn. Nauk., 1998, S. 83-115.
130. Dziadzio Andrzej. Der Begriff des «freien Ermessens» in der Rechtsprechung des österreichischen Verwaltungsgerichtshofes 1876–1918, enthalten in: ZNR 25, 2003, S. 40-62.
131. Dziadzio Andrzej. Kariera zawodowa sędziów austriackiego Trybunału Administracyjnego w II Rzeczypospolitej Polskiej, Miscellanea historico-iuridica, Tom XIV, z.1, 2015 S. 109-122.
132. Dziadzio Andrzej. Ochrona prawa własności w orzecznictwie austriackiego Trybunału Administracyjnego (1876–1918), w: Studia z dziejów państwa i prawa polskiego, nr 5., Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2000, S. 211-220.
133. Dziadzio Andrzej. Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867–1914), Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001, 307 S.

134. Dziadzio Andrzej. *Austriacki Trybunał Administracyjny 1875–1918. Powstanie. Kompetencje. Organizacja. Orzecznictwo*, Kraków, 1994, 198 S.
135. Dziadzio Andrzej. *Orzecznictwo austriackiego Trybunału Administracyjnego w sprawach wyznaniowych (1876–1918)*, w: *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. XLVII, z.1-2. Poznań, 1996, S. 125-154.
136. Dziadzio Andrzej. *Orzecznictwo austriackiego Trybunału Państwa w ocenie polskiej nauki prawa (XIX/XX w.)*, Oficyna Wydawnicza AFM, *Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego*, 2007, S. 215-228.
137. Dziadzio Andrzej. *Kontrola «swobodnego uznania» przez austriacki Trybunał Administracyjny 1876–1918. Doktryna i orzecznictwa*, w: *Miscellanea Historico-Iuridica Bialostocensia*, Białystok, 1995, S. 121-161.
138. Dziadzio Andrzej. *Ochrona praw i wolności obywatelskich w austriackiej monarchii konstytucyjnej (1867–1914)*, w: *Czasopismo prawno-historyczne*, Tom LIII, Zestyt 1, 2001, S.263-274.
139. Dziadzio Andrzej. *Religionszwang ohne gesetzliche Grundlage? Interkonfessionelle Verhältnisse der Rechtsprechung des österreichischen Verwaltungsgerichtshofes 1876–1918*, enthalten in: *ZNR* 19, 1997, S. 64–81.
140. Dziadzio Andrzej. *Trybunał Państwa i Trybunał Administracyjny – instytucje prawa publicznego w Austrii 1867-1918. Rozdział kompetencji*, w: *Szkice z dziejów ustroju i prawa*, red. M. Kwiecién, M. Malecki, Kraków. 1997. S.104-122.
141. Dziadzio Andrzej. *Wolność wyznania i sumienia a przymus religijny w austriackiej monarchii konstytucyjnej 1867–1914*, w: *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. XLV, Poznań, 1993, S. 65-85.
142. Dorazil Wilfried. *90 Jahre Verwaltungsgerichtsbarkeit in Österreich*, Wien, Wien: Österreichische Staatsdruckerei, 1966, 81 S.
143. Ehmke Horst «Ermessen» und «unbestimmter Rechtsbegriff» im Verwaltungsrecht. *Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart*; 230/231, Tübingen: Mohr, 1960, 51 S.
144. Ehrhart K. *Vom freien Ermessen, unbestimmten Begriffen und dem Verwaltungsgerichtshof*, enthalten in: *Juristische Blätter*, 1948, S.465-469.

145. Epstein Leo. Die Rechtswirkung der Entscheidungen des Reichgerichtes über Beschwerden wegen Verletzung der durch die Verfassung gewährleisteten politischen Rechte, *Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht* 3, 1918, 434 S.

146. Erkenntnisse des k.k. Verwaltungsgerichtshofes, zusammengestellt auf dessen Veranlassung von Dr. Adam Freiherrn von Budwihski, t. 1-41, 1876–1918.

147. Exel Theodor. Das Verfahren vor dem K. K. Verwaltungsgerichtshofe, Wien: Manz, 1885, 988 S.

148. Fierich Franciszek Xawery. Z drogi administracyjnej na drogę prawa, Kraków, 1911, S. 179-204.

149. Finkel Ludwik. Historia Monarchii Austriacko-Węgierskiej, Lwów: Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych, 1910, 90 S.

150. Fellner Fritz. Kaiser Franz Josephs Haltung in der Krise des Bürgerministeriums. Nach Aufzeichnungen und Briefen Ignaz von Pleners. Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs, 6. Band, Wien: Separatdruck. 1953, 292 S.

151. «Gazeta Lwowska», Nr.67, 1878.

152. «Gazeta Lwowska», Nr.38, 1873.

153. Goldinger Walter. Das polnische Element in der Wiener Hochbürokratie (1848–1918), enthalten in: *Studia Austro-Polonica*, Warschau-Krakau: Józef Buszko-Walter Leitsch, 1978, S.63-83.

154. Grodziski Stanisław / Patryk Andrzej. Die Polen in der österreichischen Rechtspflege (1772–1914), *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagilonskiego*, T. CCCCLXXXII, Z.57: *Prace historyczne*, 1978, S.83-105.

155. Grodziski Stanisław. Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji 1772–1848, Wrocław [u.a.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1971, 303 S.

156. Grodziski Stanisław. Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914, Warszawa: Wydaw. Sejmowe, 1993, 557 S.

157. Grodziski Stanisław. Franciszek Jozef I, 3. Aufl., Wrocław [u.a.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1990, 200 S.

158. Grodziski Stanisław. Polnische Juristen an den höchsten Gerichten der Habsburger Monarchie (1848–1914), enthalten in: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellonskiego. Prace Historyczne, 1989, 107 S.

159. Grünwald Ludwig. Der österreichische Verwaltungs-Gerichtshof : mit Vergleichung des bestehenden Rechtes in England, Frankreich, Italien, Baden und Preußen, Wien : Hügel, 1875, 152 S.

160. Grzybowski Konstanty. Galicja 1848–1914: historia ustroju politycznego na tle historii ustroju Austrii, Kraków ; Wrocław ; Warszawa: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1959, 322 S.

161. Haider Barbara. Die Protokolle des Verfassungsausschusses des Reichsrates vom Jahre 1867, Österr. Akademie der Wissenschaften, Wien, 1997, 290 S.

162. Hauser Roman. Założenia reformy sądownictwa administracyjnego, «Państwo i Prawo», 1999, S. 20-35.

163. Hoetzel Jiří. Soudní kontroly veřejné správy : Se zákonem o nejvyšším správním soudě, jeho jednacím řádem, zákonem o volebním a patentním soudě, Praha : Věšrd, 1926, 158 S.

164. Hellbling Ernst C. Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte: ein Lehrbuch für Studierende, Wien: Springer, 1956, 552 S.

165. Hellbling Ernst C. Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte: ein Lehrbuch für Studierende, Wien, New York: Springer, 1974, 566 S.

166. Hof- und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie, 1874–1918, Wien : Hof- u. Staatsdr.

167. Hye Anton Freiherr Von Glunek. Sammlung Der Nach Gepflogener Öffentlicher Verhandlung Geschöpften Erkenntnisse Des k.k. Österreichischen Reichsgerichtes. (seit Der am 21. Juni 1869 Erfolgten Activirung Des Reichsgerichtes Bis Zum Schlusse Des Jahres 1873), Wien: Manz. 1874.235S

168. Hilarowicz Tadeusz. Najwyższy Trybunał Administracyjny i jego kompetencja, Warszawa : Księg. F. Hoesick, 1925, 392 S.

169. Olechowski Thomas. Europäische Modelle der Verwaltungsgerichtsbarkeit im 19. Jahrhundert, enthalten in: Enthalten in: Recht ohne Grenzen - Grenzen des Rechts; Europäisches Forum Junger Rechtshistorikerinnen und Rechtshistoriker, Graz, 1998, S. 137-149.

170. Olechowski Thomas. Zur Geschichte der Unabhängigen Verwaltungssenate (UVS), in A. Larcher (Hrsg.), Handbuch UVS, Wien, 2012, S.25-31.

171. Olechowski Thomas. Die Einführung der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Österreich, Wien: Manz, 1999, 274 S.

172. Olechowski Thomas. Zwischen Kassation und Reformation : zur Geschichte der verwaltungsgerichtlichen Entscheidungsbefugnis, Österreichische Juristen-Zeitung, Wien: Manz, 1999, S.581-586.

173. Olechowski Thomas. Die Entwicklung der Verwaltungsgerichtsbarkeit in der Tschechoslowakei und in der Republik Österreich, enthalten in: Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989, Praha : Karolinum, 2004, S.863-867.

174. Olechowski Thomas Zur Geschichte der Unabhängigen Verwaltungssenate, enthalten in: Albin Larcher (Hrsg), Handbuch UVS, Wien: 2012, S.25-37.

175. Olechowski Thomas. Der österreichische Verwaltungsgerichtshof. Geschichte der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Österreich- das Palais der ehemaligen Böhmisches-Österreichischen Hofkanzlei, Wien, 2000, 118 S.

176. Olechowski Thomas. Verwaltungsgerichte, Verwaltungstribunale und Verwaltungssenate, enthalten in: Gerichtsvielfalt in Wien, Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs, Wien, 2016, S.379 396.

177. Olechowski Thomas. Marksteine in der Entwicklung der österreichischen Verwaltungsgerichtsbarkeit, enthalten in: Zeitschrift der Verwaltungsgerichtsbarkeit, Wien: Verlag Österreich, 2017, S. 19-26.

178. Olechowski Thomas. Der österreichische Verwaltungsgerichtshof: Geschichte der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Österreich – das Palais der ehemaligen Böhmisches-Österreichischen Hofkanzlei, Wien: Verlag Österreich, 2001,118 S.

179. Oberndorfer M. Die österreichische Verwaltungsgerichtsbarkeit, Wien 1983. 591 S.
180. Ogris W. Die rechtsentwicklung in Cisleithanien 1848–1918 / W. Ogris // Die Habsburgermonarchie 1848–1918. T.II. Wien, 1976. S.74-94.
181. Ogris W. Der Beamte in der Habsburgermonarchie, «Zeitschrift für Verwaltungswissenschaft», t. 18, 1985, z. 2. S. 57-74.
182. Ogris W. Die Rechtsentwicklung in Cisleithanien 1848–1918, [w:] Die Habsburgermonarchie 1848–1918, t. II, Wien 1975. 491
183. Ogris W., K. Lemayer - Leben und Wirken, [w:] Die Entwicklung der österreichischen Verwaltungsgerichtsbarkeit, Wien 1976., 224 S.
184. Österreichische Zeitschrift für Gesetzgebung und Rechtsprechung auf dem Gebiete der Verwaltungsrechtspflege», hrsg. Dr. J. Samitsch, 1877–1879, 1680S
185. Österreichische Zeitschrift für Verwaltung», 1876–1914.
186. Österreichische Zeitschrift für Verwaltung», 1876–1914 nr46
15.XI.1877 n
187. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Graz-Köln 1959.
188. 60 Jahre österreichische Verwaltungsgerichtsbarkeit, Wien: Staatsdruckerei, 1936, 51 S.
189. Unger Josef. Die Verträge zu Gunsten Dritter, 1869, 541 S.
190. Neschwara C. Österreichs Reichsgericht nach 1869 /Zeitschrift für rechtsgeschichte.Germanistische Abteilung.n 128-2006 S. 310-342
191. Neschwara C. Verfassungsgerichtsbarkeit im Spannungsfeld von Regierung und Parlament: Österreichs Verfassungsgerichtshof 1918–1934, in: ZRG / GA 130, 2013, S. 435–453
192. Jellinek Georg. Ein Verfassungsgerichtshof für Österreich, Wien : Hölder, 1885, 70 S.
193. Jaworski Władysław Leopold. Nauka prawa administracyjnego : zagadnienia ogólne, Warszawa: Instytut Wydawniczy «Biblioteka Polska». 1924, 198 S
194. Kaserer Josef. Die Gesetze vom 22. October 1875 betreffend die Errichtung eines Verwaltungsgerichtshofes und die Entscheidung von

Competenzkonflikten zwischen dem Verwaltungsgerichtshofe, dem Reichsgerichte und den ordentlichen Gerichten, Wien: Hölder, 1876, 201 S.

195. Kaiserfeld Moriz von. Verwaltungs-Gerichtshof und Verwaltungsreform, Wien: Perles, 1875, 36 S.

196. Kißling Karl von Der Verwaltungs-Gerichtshof. Kritische Bemerkungen zur Regierungsvorlage über die Errichtung desselben, Linz: M. Quirein's Verlag, 1874, 31 S.

197. Klein-Bruckschwaiger Franz. Die Präsidenten des Reichsgerichtes 1869–1918, Hundert Jahre Verfassungsgerichtsbarkeit: fünfzig Jahre Verfassungsgerichtshof in Oesterreich, 1968, S. 13-20.

198. Kneucker Raoul F. Die Vereins- und Versammlungsfreiheit in der Judikatur des österreichischen Reichsgerichtes, Sonderabdruck aus Band XVI, Heft 3-4, Springer Verlag / Wien - New York, 1966, S.362-407.

199. Krakowski. K. Los unifikacyi ustawodawstwa miedzywyznaniowego w Rzeczypolitej /CPH t 39 1987 z2 s 135-155

200. Krawczyk Agnieszka. Reforma sądownictwa administracyjnego w Austrii, Państwo i Prawo, 2013. Nr.4, S.42-59.

201. Kubiak Agnieszka. Wpływ kodyfikacji austriackiej na polskie prawo o postępowaniu administracyjnym, enthalten in: Związki prawa polskiego z prawem niemieckim, red. A. Liszewska, K. Skotnicki, Łódź, 2006, S.21-36.

202. Kryska David. Zagadnienie reformacji decyzji przez sąd administracyjny w przedmiocie udzielenia ochrony międzynarodowej w świetle pytania prejudycjalnego słowackiego Sądu Najwyższego, Acta Universitatis Wratislaviensis Prawo Wrocław, 2019, S.243-260.

203. Kmiecik Zbigniew. Zarys teorii postępowania administracyjnego, Warszawa: Lex a Wolters Kluwer business, 2014, 452 S.

204. Koller Peter. Bedenken gegen die Anträge der Regierung zur Errichtung eines Verwaltungsgerichtshofes und Einführung der Rechtsprechung in die österreichische Verwaltung, Wien. 1874, 48.S

205. Kodeks prawa politycznego czyli Austriackie Ustawy Konstytucyjne (1848–1903) / Stanisław Starzyński. – Lwów : Uniwersytet Lwowski, 1903. 1065 s.

206. Laun Rudolf von. Das Recht zum Gewerbebetrieb, Wien: Deuticke, 1908, 212 S.

207. Laun Rudolf von. Das freie Ermessen und seine Grenzen, Leipzig; Wien: Deuticke, 1910, 298 S.

208. Lišková Marie. Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861-1913, Praha: SÚA, 1994, 379 S.

209. Lehne Friedrich. Rechtsschutz im öffentlichen Recht: Staatsgerichtshof, Reichsgericht, Verwaltungsgerichtshof, erhalten in: Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Verwaltung und Rechtswesen II, 1975, 674 S.

210. Lehne Friedrich. Zur Geschichte der Verwaltungsstreitsache in Österreich. Ein Gedenkblatt für Friedrich Tezner, enthalten in: Verwaltungsgerichtshof (Hrsg.), 90 Jahre Verwaltungsgerichtsbarkeit in Österreich, Wien. 1966. S.649-687.

211. Lehne Friedrich / Loebenstein, Edwin / Schimetschek, Bruno. Die Entwicklung der österreichischen Verwaltungsgerichtsbarkeit : Festschrift zum 100 jährigen Bestehen des österreichischen Verwaltungsgerichtshofes, Wien ; New York : Springer-Verlag, 1976, 405 S.

212. Lehner Oskar. Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte. Mit Grundzügen der Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Linz, 2007, 123 S.

213. Lemayer Karl Frh. Von. Zur Erage der Aktivierung des Verwaltungsgerichtshofes/Zeitschrift für das privat und öffentliche Recht der Gegenwart Band 1 Wien 1874-s701-769

214. Lemayer Karl Frh. Von. Der Begriff des Rechtsschutzes im öffentlichen Rechte (Verwaltungsgerichtsbarkeit) im Zusammenhange der Wandlungen der Staatsauffassung betrachtet; Festschrift aus Anlaß der Feier des 25jährigen Bestandes des Österreichischen Verwaltungsgerichtshofes, 1902, S.22-56.

215. Lemayer Karl Frh. Von. Die Verwaltung der österreichischen Hochschulen von 1868–1877 im Auftrage des K.K. Ministers für Cultus und Unterricht, Wien : In commission bei Alred Hölder K.K. Hof- und universitäts-Buchhändler Rothenthurmstrasse 15, 1878, 367 S.

216. Lemayer Karl Frh. Von. Der Begriff des Rechtsschutzes im öffentlichen rechte. (Verwaltungsgerichtsbarkeit) im Zusammenhange der Wandlungen der Staatssuffassung betrachtet, Wien: Hölder, 1902, 228 S.

217. Lemayer Karl Frh. Von. Apologetische Studien zur Verwaltungsgerichtsbarkeit, Wien: Hölder. 1896, 8-36. S.

218. Lemayer Karl Frh. vo Drei Gutachten über die Reform des Administrative- Verfahrens, Wien: Im Verlage des österreichischen Advocatentages, 1884, 111 S.

219. Lemayer Karl Frh. von: Der Kompetenzkonflikt, in: Österreichisches. Staatswörterbuch, S. 368.

220. Lemayer Karl Frh. von. Reichsgericht, enthalten in: Österreichische Staatswörterbuch, 1897, S.882.

221. Lemayer Karl Frh. von. Staatsgerichtshof, Wien: Hölder, 1896, 6 S.

222. Lemayer Karl Frh. von. Verwaltungsgerichtsbarkeit und Verwaltungsgerichtshof, Wien: Hölder, 1986, 23 S.

223. Lemayer Karl Frh. von Der Österreichische Verwaltungsgerichtshof, enthalten in: Zeitschrift für das Privates und Öffentliches Recht der Gegenwart, Wien, 1875, S.421-509.

224. Langrod Jerzy Stefan. Zarys sądownictwa administracyjnego: ze szczególnym uwzględnieniem sądownictwa administracyjnego w Polsce, Warszawa : Instytut Wydawniczy «Biblioteka Polska», 1925, 288 S.

225. Marhewicz Stanislaw. Zasady postepowania administracyjnego na podstawi orzeczen tegos Trybunalu Krakow 1913, 93 S.

226. Madeyski von Poray Stanislaus. Studien zur Rechtsprechung des Reichsgerichtes über die Verletzung politischer Rechte, Wien u. Prag, 1900, 22 S.

227. Madeyski von Poray Stanislaw. Z praktyki Trybunalu Panstwa, enthalten in: «Czasopisma Prawniczego i Ekonomicznego», 1904, S.5-41.

228. Malec Dorota Najwyzszy Trybunal Administracyjny 1922–1939 w swietle wlasnego orzecznictwa Krakow 2001, 431 S.

229. Malec Dorota. Geneza i pozycja prawnoustrojowa Najwyższego Trybunału Administracyjnego 1922-2017, Warszawa : Naczelny Sąd Administracyjny, 2019, S.49-58.

230. Mahl-Schedl von Alpenburg Franz Joseph. Der Verwaltungsgerichtshof, Wien: Manz, 1895, 152 S.

231. Maurus Heinrich. Der moderne Verfassungsstaat als Rechtsstaat, Heidelberg: Winter, 1878, 320 S.

232. Maisel Witold, Wojewódzkie sądy administracyjne w Drugiej Rzeczypospolitej, Warszawa: Państwowe Wydawn. Naukowe, 1976, 258 S.

233. Mayerhofer Ernst. Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern mit besonderer Berücksichtigung der diesen Ländern gemeinsamen Gesetze und Verordnungen, Wien: Manz, 1876, 1298 S.

234. Melichar Erwin. Die Freiheitsrechte der Dezember-Verfassung 1867 und ihre Entwicklung in der reichsgerichtlichen Judikatur, ZÖR, 1966, 258 S.

235. Przegląd sadowy i administracyjny, Lwów: Dr. Ludowa, 1876–1893.

236. Pann Arnold. Die Verwaltungs-Justiz in Österreich: mit Bedachtnahme auf die auswärtige Gesetzgebung, Wien: Hölder, 1876, 210 S.

237. Pesendorfer Wolfgang. Das Verwaltungsrecht als föderalistisches Element, enthalten in: 125 Jahre Verwaltungsgerichtshof; Österreichischer Verwaltungsrechtlicher Tag 2001, Hrsg. von Clemens Jabloner, Wien., 2002, S.23-38.

238. Pieńczykowski Valerian Ritter von Die Freiheit zur Anrufung des Verwaltungsgerichtshofes in Österreich, Wien: Tempsky, 1904, 192 S.

239. Pieńczykowski Valerian Ritter von Der Verwaltungsgerichtshof im Lichte der österreichischen Staatsidee, Wien: Moritz Perles, 1905, 715 S.

240. Pietrzak Michał. Demokratyczne, świeckie państwo prawne, Warszawa: Liber, 1999, 351 S.

241. Pietrzak Michał. Demokratyczne państwo prawne, «Przegląd Humanistyczny», 1989, nr.6, 141 S.

242. Pietras A. Ochrona praw podmiotowych obywatela na przykładzie działalności Trybunału Administracyjnego w Austrii w latach 1876–1901 *Prace Ekonomiczno-Społeczne* 1982 z3 s 61-82

243. Piwocki Jerz. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych, 1909, 178 S.

244. Prazak G. Das richterliche Prüfungsrecht in Ansehung der Gültigkeit von Gezetzen? Verordnungen und Specialverfugungen. Wien. 1905, 94 S.

245. Redzik Adam. Stanisław Starzyński (1853–1935) a rozwój polskiej nauki prawa konstytucyjnego, Warszawa ; Kraków : In-t Zaawansowanych Studiów Prawnych im. Profesora Maurycego Allerhanda : Wydawn. Wysoki Zamek, 2012, 356 S.

246. Redzik Adam. Początki sądownictwa administracyjnego w monarchii habsburskiej w świetle prasy z epoki i opinii prawników galicyjskich oraz próba utworzenia sądownictwa administracyjnego w Galicji w 1907 r., enthalten in: 95. rocznicę utworzenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego 1922-2017, Warszawa, 2017, S.25-47.

247. Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaisertum Oesterreich, Jahrgang 1881, Nr.28876.

248. Sammlung der nach gepflogener öffentlicher Verhandlung geschöpften Erkenntnisse des k.k. österreichischen Reichsgerichtes, hrsg. Dr. Anton Hye, Freiherrn von Glunck, Wien 1874, t. 1874–1918.

249. Sawicki Jan. Ustawa o Najwyższym trybunale administracyjnym, Warszawa, Nakł. F. Hoesick, 1924, 106 S.

250. Schwärzler Nikolaus. Die Gerichtsbarkeit Öffentlichen Rechtes in Österreich. Das Palais Der Österreichischen und Böhmischen Hofkanzlei, Wien: Verfassungsgerichtshof und Verwaltungsgerichtshof, 1988, 87 S.

251. Sójka-Zielińska Katarzyna. Drogi i bezdroża prawa. Szkice z dziejów kultury prawnej Europy, Wydawnictwo: Ossolineum, 2011, 208 S.

252. Sroka, Łukasz Tomasz. Rada Miejska we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej 1870–1914 : studium o elicie władzy, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2012, 561 S.

253. Skoczylas Andrzej Przemysław. Modele uprawnień orzeczniczych sądów administracyjnych w Europie, PiP 2012, S.61-79.

254. Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. (Державний основний закон (від 21.12.1867) «Про загальні права громадян королівств і земель, представлених в Рейхсраті») StF: RGBI. Nr. 142/1867, Die Verfassungen in Europa 1789–1949, München : Verlag C.H. Beck, S.1515-1517.

255. Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867 über die Ausübung der Regierungs- und der Vollzugsgewalt (Основний державний закон від 21 грудня 1867 р. «Про урядову і виконавчу владу»), Die Verfassungen in Europa 1789–1949, München : Verlag C.H. Beck, S.1522-1523.

256. Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867 über die Einsetzung eines Reichsgerichtes (Основний державний закон від 21 грудня 1867 р. про створення Державного трибуналу), Die Verfassungen in Europa 1789–1949, München : Verlag C.H. Beck, S.1518-1519.

257. Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867 über die richterliche Gewalt (Основний державний закон від 21 грудня 1867 р. про судову владу), Die Verfassungen in Europa 1789–1949, München : Verlag C.H. Beck, S.1520-1521.

258. Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867, wodurch das Grundgesetz über die Reichsvertretung vom 26. Februar 1861 abgeändert wird (Конституційний закон від 21 грудня 1867 на зміну закону від 26 лютого 1861 р. про імперське представництво), Die Verfassungen in Europa 1789–1949, München : Verlag C.H. Beck, S.1507-1514.

259. Starzyński Stanislaw. Przegląd prac ustawodawczych sejmowych, enthalten in: Przegląd Prawa i Administracji, 1895, S.25-50.

260. Starzyński Stanislaw. Sejmowa reforma wyborcza 1908–1910, Przegląd Prawa i Administracji, 1911, S.1–16.

261. Starzyński Stanislaw. O kompetencji Trybunału Administracyjnego” Przegląd Prawa i Administracji, Lwow, 1876, S.119-157.

262. Starzyński Stanislaw. Sprawa języka państwowego w Austrii, Lwów, 1884, 105 S.

263. Starzyński Stanisław. Kodeks prawa politycznego czyli Austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903, Lwów: K. S. Jakubowski, 1903, 889 S.

264. Starzyński Stanisław. Studya konstytucyjne. T. 2, Różne reformy prawno-państwowe, Warszawa, Lwów: Księgarnia Polska B. Połonieckiego, E. Wende i Spółka. 1909, 581 S.

265. Stepkowski Aleksander. Zasada proporcjonalności w europejskiej kulturze prawnej: sądowa kontrola władzy dyskrecjonalnej w nowoczesnej Europie, Warszawa, 2010, 458 S.

266. Stimmer Gernot. Eliten in Österreich: 1848–1970, Böhlau; Wien [u.a.]: Böhlau, 1997, S.594-1140.

267. Stourzh Gerald. Die Gleichberechtigung der Nationalitäten in der Verfassung und Verwaltung Österreichs: 1848–1918, Wien: Österreich. Akad. d. Wiss, 1985, 355 S.

268. Stourzh G. Die Gleichberechtigung der Nationalitäten in der Verfassung und Verwaltung Österreichs 1848–1918, Wien 1985, 279 S.

269. Stourzh Gerald. Die österreichische Dezemberverfassung von 1867, enthalten in: Wege zur Grundrechtsdemokratie. Studien zur Begriffs- und Institutionengeschichte des liberalen Verfassungsstaates, Wien – Köln. 1989.S239-258

270. Stourzh Gerald. Galten die Juden als Nationalität Altösterreichs?, enthalten in: Studia Judaica Austriaca 10, 1984, S.231-264.

271. Stump Ulrich. Preußische Verwaltungsgerichtsbarkeit 1875 - 1914: Verfassung, Verfahren, Zuständigkeit, Berlin: Duncker und Humblot, 1980, 357 S.

272. Stein Lorenz von: Rechtsstaat und Verwaltungsrechtspflege, enthalten in: Grünhuts Zeitschrift für das private und öffentliche Recht, Bd. VI, 1978, S.27-80.

273. Swarrzler N. Die Gerichtbarkeit öffentlichen Rechtes in Osterreich. Wien 1988

274. Schuster Walter / Swoboda, Werner. Die tatsächliche Wirkung der Erkenntnisse des österreichischen Reichsgerichtes (1869–1918), enthalten in: Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht, 1971, 189 S.

275. Scheffbeck Günther. 75 Jahre Bundesverfassung. Festschrift aus Anlaß des 75. Jahrestages der Beschlußfassung über das Bundes-Verfassungsgesetz, Wien: Verlag Österreich, 1995, 808 S.

276. Tezner Friedrich. Zur Lehre von dem freien Ermessen der Verwaltungsbehörden als Grund der Unzuständigkeit der Verwaltungsgerichte, Wien: Manz, 1888, 122 S.

277. Tezner Friedrich. Handbuch des österreichischen Administrativverfahrens, Wien: Manz, 1896, 533 S.

278. Verwaltungsgerichtshofs-Erkenntnisse nach § 6 des Gesetzes vom 22. Oktober 1875, RGB ex 1876 Nr. 36, geschöpft ohne vorausgegangene mündliche Verhandlung, zusammengestellt von: Adam Budwiński, Mainz, 1881, 1200 S

279. Wąsowicz Marek. Sądownictwo administracyjne na ziemiach polskich w 20 wieku – geneza doktryna instytucje W 95 rocznice utworzenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego 1922-2017 Warszawa, 2017, S.9-24.

280. Wandruszka Adam / Urbanitsch, Peter. Die Habsburgermonarchie 1848–1918, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1985, 864 S.

281. Willoweit Dietmar. Deutsche Verfassungsgeschichte: vom Frankenreich bis zur Teilung Deutschlands; ein Studienbuch, München: Beck, 1992, 377 S.

282. Wrotnowski Antoni. Autonomia Galicyi i jej samorząd, Kraków. 1889 791 S.

283. Wolf M. Hauptprobleme einer Monografie Ignaz von Pleners, Bohemia. - München: Verlag des Collegium Carolinum, 1960, Band 12, 1971, Seite 243-254.

284. Werner R. Die tatsächliche Wirkung der Erkenntnisse des Reichgerichtes (1869–1918), enthalten in: Verdross, A (Hrsg.): Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht 21. Wien/New York, 1971, S.183-196.

285. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych, red. J. Piwocki, t. I, Lwów 1899, 1760 S

286. Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart, Wien : Hölder, 1874-1916.

287. Zöllner Erich. Geschichte Österreichs. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. Wien. Verlag für Geschichte und Politik, 1966, 676 S.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертацій:

1. **Дзіковський М.** Судова система Австрії за Конституцією 1867 року. *Часопис Київського університету права*. Київ. 2020. Вип. 2020/3. С. 60-64.

2. **Дзіковський М.** Утворення та функціонування державного Трибуналу Австрії (1867–1918). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. Львів. 2021. Вип. 73. С. 36–43.

3. **Дзіковський М.** Утворення, структура та юрисдикція Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918). *Visegrad journal on human rights*. 2022. Вип. 2022/2. С. 26-31.

4. **Дзіковський М.** Структура і склад Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918рр.). *Часопис Київського університету права*. Київ. 2022. Вип. 2022/1. С. 22-27.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. **Дзіковський М.** Утворення Адміністративного Трибуналу Австрії в Австрії. *Матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 7-8 лютого 2018 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. Ч. 2. С. 56-58.

2. **Дзіковський М.** Правове регулювання діяльності судових та правоохоронних органів ЗУНР. *Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Західноукраїнська Народна Республіка та її місце в історичному державотворенні (до 100-річчя проголошення)»*, 1 листопада 2018 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. Вип. 2. С. 260-265.

3. **Дзіковський М.** Адміністративний Трибунал Австрії його функції та повноваження. *Матеріали XVIII міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 18-19 квітня 2019 року, Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. С.28-30.

4. **Дзіковський М.** Державний Трибунал Австрії. *Матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 6-7 лютого 2020 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. Ч. 2. С. 68-70.

5. **Дзіковський М.** Вищі судові інстанції Австрії за Конституцією 1867 року. *Матеріали XIX міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 24 квітня 2020 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. С. 23-26.

6. **Дзіковський М.** Юрисдикція Державного Трибуналу Австрії. *Матеріали 27 звітного юридично-практичного процесу «Проблеми державного і захисту прав людей в Україні»*. Число 2, 5-6 лютого 2021 року. Львів 2021. С. 82-83.

7. **Дзіковський М.** Юрисдикція Адміністративного Трибуналу Австрії. *Матеріали XX міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 22-23 квітня 2021 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. С.128-131.

8. **Дзіковський М.** Створення, структура та повноваження Адміністративного Трибуналу Австрії (1875–1918). *Матеріали XXVIII звітної наукової конференції «Актуальні проблеми державотворення захисту прав людини в Україні»*, 3-4 лютого 2022 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. Ч. 2. С. 80-83.

9. **Дзіковський М.** Становлення і розвиток Адміністративного судочинства в країнах Європи у XIX ст. *Матеріали XXI Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 22-23 квітня 2022 року. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. С. 139-141.

Відомості про апробацію результатів дисертації:

1. XXIV звітна науково-практична конференція «Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні», Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 7-8 лютого 2018 року, форма участі – очна.

2. Всеукраїнська наукова конференція «Західноукраїнська Народна Республіка та її місце в історичному державотворенні (до 100-річчя проголошення)», Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 1 листопада 2018 року, форма участі – очна.

3. XVIII міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи», Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 18-19 квітня 2019 року, форма участі – очна.

4. XXVI звітна науково-практична конференція «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні», Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 6-7 лютого 2020 року, форма участі – дистанційна, усна доповідь.

5. XIX міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи», Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 24 квітня 2020 року, форма участі – дистанційна, усна доповідь.

6. 27 звітній юридично-практичний процес «Проблеми державного і захисту прав людей в Україні». Число 2, Львів, 5-6 лютого 2021 року, форма участі – очна.

7. XX міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи», Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 22-23 квітня 2021 року, форма участі – дистанційна, усна доповідь.

8. XXVIII звітна наукова конференція «Актуальні проблеми державотворення захисту прав людини в Україні», Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 3-4 лютого 2022 року, форма участі – дистанційна, усна доповідь.

9. XXI Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи», Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 22-23 квітня 2022 року. форма участі – дистанційна, усна доповідь.